

T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
PSİKOLOJİ BİLİM DALI

TEK BAŞINA, İŞBİRLİĞİ İÇEREN VE REKABET İÇEREN
ETKİNLİKLERDE AKIŞ DENEYİMİNİN KÜLTÜREL
ÖZELLİKLER VE ÖRTÜK GÜDÜLERLE İLİŞKİLİ
OLARAK İNCELENMESİ

(DOKTORA TEZİ)

Özlem İSKENDER

BURSA-2023

T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
PSİKOLOJİ BİLİM DALI

TEK BAŞINA, İŞBİRLİĞİ İÇEREN VE REKABET İÇEREN
ETKİNLİKLERDE AKIŞ DENEYİMİNİN KÜLTÜREL
ÖZELLİKLER VE ÖRTÜK GÜDÜLERLE İLİŞKİLİ
OLARAK İNCELENMESİ

(DOKTORA TEZİ)

Özlem İSKENDER

Danışman:
Prof. Dr. Leman Pınar TOSUN

BURSA-2023

ÖZET

Yazar adı soyadı	Özlem İskender
Üniversite	Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim dalı	Psikoloji Anabilim Dalı
Bilim dalı	Psikoloji Bilim Dalı
Tezin niteliği	Doktora
Mezuniyet tarihi/...../20....
Tez danışmanı	Prof. Dr. Leman Pınar TOSUN

TEK BAŞINA, İŞBİRLİĞİ İÇEREN VE REKABET İÇEREN ETKİNLİKLERDE AKIŞ DENEYİMİNİN KÜLTÜREL ÖZELLİKLER VE ÖRTÜK GÜDÜLERLE İLİŞKİLİ OLARAK İNCELENMESİ

Bu tez çalışmasının amacı, bireylerin, hangi türlerdeki etkinliklerde akış deneyimlediklerini ve farklı türlerdeki etkinliklerdeki akış deneyimleri ile özelliklerinin (kültürel özellikleri ve örtük güdeleri) ilişkisini incelemektir. Akış deneyimi şu beş etkinlik türünde incelenmiştir: Tek başına, tanıdıklarla işbirliği içeren, tanımadığı kişilerle işbirliği içeren, birebir rekabet içeren ve grup rekabeti içeren etkinlikler. Çoğu üniversite öğrencisi olan toplam 258 kişinin verisi kullanılmıştır. Katılımcıların, yaşamlarında var olan her bir etkinlik türü için, akış deneyimlediklerini bildirdikleri örnek etkinliklere dair açık uçlu olarak aktardıkları duygu, düşünce ve deneyimlerine tema analizi uygulanarak her bir etkinlik türünde akış deneyimine ilişkin temalar tanımlanmış; korelasyon ve regresyon analizleri ile de farklı türlerdeki etkinliklerdeki akış deneyimleri ile kültürel özellikleri ve örtük güdelerini ilişkilendiren hipotezler test edilmiştir. Her bir etkinlik türünde akış deneyimine ilişkin ortaya çıkan temalar, çeşitli etkinliklerde neden (ne tür psikolojik veya sosyal ihtiyaçların ilgili etkinlikte karşılanmasından ötürü) akış deneyimlendiğini, etkinlik esnasında akış deneyimini sekteye uğratabilecek olası durumları ve o etkinlikteki akış deneyiminin diğer etkinliklerde görülmeyen kendine has yönlerini yansıtmıştır. Farklı türde etkinliklerde deneyimlenen akışın düzeyinin, bireylerin kültürel eğilimlerine (dikey ve yatay bireycilik ve toplulukçuluk), benliklerini nasıl tanımladıklarına (kişisel, ilişkisel, kolektif benlik tanımlaması) ve örtük güdülerine (örtük yakınlık kurma, başarı ve güç güdeleri) bağlı olarak değişebileceği ve de kültürel özellikleri (kültürel eğilimler ve benlik tanımlamaları) ile örtük güdülerinin, akış deneyimi üzerinde ortak bir etkisi olduğu fikri test edilmiştir. Bulgular, tanıdıklarla işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyiminin yatay ve dikey toplulukçuluk eğilimleriyle; rekabet içeren etkinliklerde akış deneyiminin dikey bireycilikle; tek başına etkinliklerde ve grup rekabeti içeren etkinliklerde akış deneyiminin ise örtük başarı güdüsü ile pozitif yönde ilişkili olduğunu göstermiştir. Kültürel özellikler ile örtük güdülerin uyumunun etkilerini test etmeye yönelik analizlerde ise anlamlı bulgular elde edilmemiştir. Çalışmanın nitel ve nicel bulguları, ilgili teorik çerçeveler ve önceki görgül çalışmalarla ilintili olarak tartışılmış ve gelecek çalışmalara yön verecek spesifik öneriler sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Akış Deneyimi, Tek Başına Etkinliklerde Akış Deneyimi, İşbirliği İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimi, Rekabet İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimi, Kültürel Eğilim, Benlik Tanımlaması, Örtük Güdü

ABSTRACT

Name & surname	Özlem İskender
University	Bursa Uludağ University
Institute	Institute of Social Sciences
Field	Psychology
Subfield	Psychology
Degree awarded	PhD
Date of degree awarded/...../20....
Supervisor	Prof. Dr. Leman Pınar TOSUN

INVESTIGATING FLOW EXPERIENCE IN SOLITARY, COOPERATIVE, AND COMPETITIVE ACTIVITIES IN RELATION TO CULTURAL CHARACTERISTICS AND IMPLICIT MOTIVES

This study investigates the types of activities people experience flow and the relationships between flow experience in different activity types and characteristics (cultural characteristics and implicit motives) of individuals. Flow experience was examined in the following five activity types: Solitary activities, activities including cooperation with regular contacts, cooperation with temporarily gathered people, one-to-one competition, and group competition. Data from 258 participants, who were mostly university students, was analyzed. Themes were defined by applying thematic analyses to the emotions, thoughts, and experiences reported by participants for the activities they experience flow. Correlation and regression analyses tested the hypotheses about the relationship between flow experience in different activity types and characteristics of individuals. Themes emerged reflected why flow is experienced in a relevant type of activity (in terms of what kind of psychological or social needs are satisfied in that activity type), what may hinder flow experience during the activity, and what may be a unique side of flow experience in a relevant activity type that does not occur in other activity types. It was examined whether the level of flow experience in different types of activities changes depending on individuals' cultural orientations (vertical and horizontal individualism and collectivism), the way they define their self (personal, relational, and collective self-descriptions), their implicit motives (implicit affiliation, achievement, and power motives) and if there is an interaction effect of cultural characteristics (i.e., cultural orientations and self-descriptions) and implicit motives on flow experience. Results revealed positive significant relationships between flow in activities with regular contacts and horizontal and vertical collectivism, flow in activities with one-to-one competition and vertical individualism, and flow in solitary and group competition activities and implicit achievement motive. There were no significant conjoint effects of cultural characteristics and implicit motives. Qualitative and quantitative findings were discussed in the framework of relevant theoretical bases and previous studies, and suggestions for future research were offered.

Keywords: *Flow Experience, Flow Experience in Solitary Activities, Flow Experience in Cooperative Activities, Flow Experience in Competitive Activities, Cultural Orientation, Self-Description, Implicit Motive*

ÖNSÖZ

Yüksek lisans tezimde olduğu gibi, doktora tezimde de Akış Kuramı'nı severek çalıştım. Yüksek lisans tezimde olduğu gibi, doktora tezimde de bana eşlik etmiş olan danışman hocam Prof. Dr. Leman Pınar TOSUN'a en büyük teşekkürlerimi sunarım. Yaptığı her işe gerek biçimsel gerek içerik olarak son derece özenmesinin, beni iyi bir akademisyen olarak yetiştirmeyi hedefleyip özveri göstermesinin ve bana öğretmiş olmasının kıymetini biliyorum. Tez çalışmamı hazırlarkenki sürecime değerli katkı ve önerilerini sunarak, ortaya güzel bir çalışma çıkması için ve iyi bir şekilde yetişmem için çaba göstererek eşlik eden hocalarım Doç. Dr. Ahu ÖZTÜRK ve Doç. Dr. Nuray Parlak YILMAZ'a; savunma jürimde yer almayı kabul eden ve kıymetli önerilerini sunarak çalışmama katkı sağlayan hocalarım Doç. Dr. Ayça ÖZEN ÇIPLAK ve Dr. Öğr. Üyesi Nilüfer ERCAN'a en içten teşekkürlerimi sunarım.

Lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimim sırasında bursiyeri olduğum TÜBİTAK'a çok özel teşekkürlerimi sunarım. TÜBİTAK Bilim İnsanı Destekleme Daire Başkanlığı (BİDEB), tez sürecime denk gelen ve ülke olarak etkilendiğimiz pandemi ve deprem felaketlerinde bursiyerlerine kolaylıklar sağlayarak manevi anlamda da bursiyerlerinin yanında olup bizleri desteklemiştir.

Tez çalışmamı tamamlama sürecinde kayıtsız şartsız yanımda olan aile bireylerime; doktora serüvenimin en başından en sonuna kadar hep yanımda olan arkadaşım Hatice Kübra AYDIN'a; tez sürecimin olumlu olumsuz bütün duygularını benimle beraber yaşayan arkadaşım Egemen TÜRKMEN'e; veri toplama sürecime katkı sağlayan arkadaşlarım Çiğdem GÜLÇAY YENİÇIRAK ve Ceyda TAŞÇIOĞLU ile hocalarım Ömer ERDOĞAN ve Ahmet KARA'ya; verimin bir kısmını anlamlandırmada görüşlerini bildirerek katkı sağlayan arkadaşım Deniz BİLGER'e ve iyi dilekleri ve içtenlikleri ile yanımda olduğunu hissettiren bütün arkadaşlarıma çok teşekkür ederim.

Bu tezi başta annem olmak üzere aile bireylerime, ülkemiz akademisinin ilerlemesini canıgönülden isteyip bunun için çalışan akademisyenlere ve yaşam kalitelerini artırmak isteyen tüm bireylere ithaf ediyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolar	ix
ŞEKİLLER.....	XII
KISALTMALAR	XIII
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1	3
KURAMSAL ÇERÇEVE.....	3
1.1. Akış Kuramı.....	3
1.1.1. Akış Deneyiminin Özellikleri.....	3
1.1.2. Tarihsel Gelişimi İçinde Akış Kavramı	10
1.1.3. Akış Deneyiminin İnsan Yaşamına Katkıları	15
1.2. Farklı Türde Etkinliklerde Akış Deneyimi	22
1.2.1. Tek Başına Etkinliklerde Akış Deneyimi	22
1.2.2. İşbirliği İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimi.....	25
1.2.2.1. Etkinlik Partnerleri ile Aşinalık: Tanıdık ve Tanımadığı Kişilerle Akış Deneyimi .	29
1.2.3. Rekabet İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimi.....	34
1.2.3.1. Ben ya da Biz: Birebir ya da Grup Olarak Rekabet ve Akış Deneyimi.....	38
1.3. Farklı Türde Etkinliklerde Akış Deneyiminin Bir Belirleyicisi: Kültür	40
1.3.1. Kültür ile Akış Deneyimi İlişkisi	41
1.3.2. Kültürel Eğilimler: Dikey ve Yatay Bireycilik, Dikey ve Yatay Toplulukçuluk.....	46
1.3.3. Benlik Tanımlama Biçimleri: Kişisel, İlişkisel ve Kolektif Benlik Tanımlaması	48
1.3.4. Kültürel Eğilimler ve Benlik Tanımlamaları İle Akış Deneyimi Arasında Olası Bağlantılar	50
1.4. Kültür ile Akış Deneyimi İlişkisinde Potansiyel Bir Moderatör: Örtük Güdüler	51
1.4.1. Örtük Güdüler: Yakınlık Kurma, Başarı ve Güç Güdülleri	51
1.4.2. Örtük Güdüler ile Akış Deneyimi İlişkisi	54

1.4.3. Örtük Güdüler ile Açık Özelliklerin Ayrımı ve Deneyimlerin Açıklanmasındaki Ortak Etkisi.....	54
1.4.4. Örtük Güdüler ile Kültürel Eğilimler ve Benlik Tanımlamalarının Akış Deneyimi Üzerindeki Olası Ortak Etkileri	64
BÖLÜM 2	69
ARAŞTIRMA SORULARI VE HİPOTEZLER.....	69
2.1. Tek Başına Etkinliklerde Akış Deneyimi Hakkındaki Hipotezin (H1a) Gerekçelendirilmesi	72
2.2. Tanındıkları İşbirliği İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimi Hakkındaki Hipotezlerin (H1b, H2a, H3a, H4a, H5a) Gerekçelendirilmesi	73
2.3. Tanınmadığı Kişilerle İşbirliği İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimi Hakkındaki Hipotezin (H1c) Gerekçelendirilmesi	76
2.4. Birebir Rekabet İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimi Hakkındaki Hipotezlerin (H1d, H2b, H3b, H3c) Gerekçelendirilmesi.....	77
2.5. Grup Rekabeti İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimi Hakkındaki Hipotezlerin (H1e, H2c) Gerekçelendirilmesi	81
BÖLÜM 3	83
YÖNTEM.....	83
3.1. Ön Çalışmanın Yöntemi.....	83
3.1.1. Ön Çalışmanın Amacı	83
3.1.2. Ön Çalışmanın Katılımcıları ve İşlemi	84
3.2. Ana Çalışmanın Yöntemi.....	89
3.2.1. Ana Çalışmanın Amacı.....	89
3.2.2. Ana Çalışmanın Katılımcıları ve İşlemi	89
3.2.3. Ana Çalışmanın Araçları	91
3.2.3.1. Kişisel Bilgi Formu	91
3.2.3.2. Akış Anketi.....	92
3.2.3.3. INDCOL Ölçeği	92
3.2.3.4. Yirmi İfade Testi (Twenty Statements Test).....	93
3.2.3.5. Güdü Öz Kategorilendirme Testi (Motive Self-Categorization Test)	95
BÖLÜM 4	97
BULGULAR.....	97
4.1. Farklı Etkinlik Türlerinde Akış Deneyimine İlişkin Temaların Tanımlanması.....	98

4.1.1. Tek Başına Etkinliklerde Akış Deneyimine İlişkin Temalar	98
4.1.2. Tanıdıklarla İşbirliği İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimine İlişkin Temalar	103
4.1.3. Tanımadığı Kişilerle İşbirliği İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimine İlişkin Temalar	110
4.1.4. Birebir Rekabet İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimine İlişkin Temalar	117
4.1.5. Grup Rekabeti İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimine İlişkin Temalar	127
4.2. Başlangıç Analizleri	132
4.2.1. Akış Deneyimi	132
4.2.2. Kültürel Eğilimler	140
4.2.3. Benlik Tanımlamaları	143
4.2.4. Örtük Güdüler	146
4.3. Hipotez Testleri	149
4.3.1. Tek Başına Etkinliklerde Akış Deneyimi Alt Veri Setinde Analizler	149
4.3.1.1. Örneklemin Özellikleri	149
4.3.1.2. Korelasyon Analizleri	151
4.3.2. Tanıdıklarla İşbirliği İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimi Alt Veri Setinde Analizler	153
4.3.2.1. Örneklemin Özellikleri	153
4.3.2.2. Korelasyon Analizleri	155
4.3.2.3. Regresyon Analizleri	157
4.2.3. Tanımadığı Kişilerle İşbirliği İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimi Alt Veri Setinde Analizler	159
4.2.3.2. Örnekleme Genel Bakış	159
4.2.3.3. Korelasyon Analizleri	161
4.2.4. Birebir Rekabet İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimi Alt Veri Setinde Analizler	163
4.2.4.2. Örnekleme Genel Bakış	163
4.2.4.3. Korelasyon Analizleri	165
4.2.4.4. Regresyon Analizleri	167
4.2.5. Grup Rekabeti İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimi Alt Veri Setinde Analizler	172
4.2.5.2. Örnekleme Genel Bakış	172
4.2.5.3. Korelasyon Analizleri	174
BÖLÜM 5	177

TARTIŞMA	177
5.1. Farklı Etkinlik Türlerinde Akış Deneyimine İlişkin Temaların Değerlendirilmesi	177
5.1.1. Tek Başına Etkinliklerde Akış Deneyimine İlişkin Temaların Değerlendirmesi.....	177
5.1.2. Tanıdıklarla İşbirliği İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimine İlişkin Temaların Değerlendirmesi	178
5.1.3. Tanımadığı Kişilerle İşbirliği İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimine İlişkin Temaların Değerlendirmesi	181
5.1.4. Birebir Rekabet İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimine İlişkin Temaların Değerlendirmesi	185
5.1.5. Grup Rekabeti İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimine İlişkin Temaların Değerlendirmesi	191
5.2. Katılımcıların Akış Deneyimleri, Kültürel Eğilimleri, Benlik tanımlamaları ve Örtük Gdülelerinin Düzeylerine Dair Alınan Ölçümlerin Değerlendirilmesi.....	194
5.2.1. Akış Deneyimi.....	194
5.2.2. Kültürel Eğilimler	195
5.2.3. Benlik Tanımlamaları.....	196
5.2.4. Örtük Gdüleler	198
5.3. Hipotez Testi Sonuçlarının Değerlendirilmesi.....	199
5.3.1. Tek Başına Etkinliklerde Akış Deneyimi Hakkındaki Hipotez Testi Sonucunun Değerlendirmesi	199
5.3.2. Tanıdıklarla İşbirliği İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimi Hakkındaki Hipotez Testi Sonuçlarının Değerlendirilmesi	200
5.3.2.1. Temel Etki Hipotezleri Sonuçlarının Değerlendirilmesi	200
5.3.2.2. Ortak Etki Hipotezleri Sonuçlarının Değerlendirilmesi	203
5.3.3. Tanımadığı Kişilerle İşbirliği İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimi Hakkındaki Hipotez Testi Sonuçlarının Değerlendirilmesi	205
5.3.4. Birebir Rekabet İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimi Hakkındaki Hipotez Testi Sonuçlarının Değerlendirilmesi	207
5.3.4.1. Temel Etki Hipotezlerinin Değerlendirilmesi	207
5.3.4.2. Ortak Etki Hipotezlerinin Değerlendirilmesi	211
5.3.4.2.1. Dikey Bireycilik ve Örtük Başarı ve Güç Gdüleleri Hakkındaki Ortak Etki Hipotezlerinin Değerlendirilmesi.....	211
5.3.4.2.2. Kişisel Benlik ve Örtük Başarı ve Güç Gdüleleri Hakkındaki Ortak Etki Hipotezlerinin Değerlendirilmesi.....	216

<i>5.4.5. Grup Rekabeti İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimi Hakkındaki Hipotez Testi Sonuçlarının Değerlendirilmesi</i>	220
5.4. Çalışmanın Katkıları	224
5.5. Öneriler	228
5.6. Sınırlılıklar	231
Kaynaklar	234
EKLER	245
Ek 1. Araştırma İzni	245
Ek 2. Uzman Görüş Formu	246
Ek 3. Kişisel Bilgi Formu.....	250
Ek 4. Akış Anketi	251
Ek 5. 20 İfade Testi	254
Ek 6. INDCOL Ölçeği.....	255
Ek 7. Güdü Öz Kategorilendirme Testi.....	259
Ek 7.1. Güdü Öz Kategorilendirme Testi Birinci Bölüm.....	259
Ek 7.2. Güdü Öz Kategorilendirme Testi İkinci Bölüm	265
Ek 8. Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu	271
Ek 8.1. Birinci Aşama Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu.....	271
Ek 8.2. İkinci Aşama Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu	272
Ek 9. Katılım Sonrası Bilgilendirme Formu	273
Ek 9.1. Birinci Aşama Katılım Sonrası Bilgilendirme Formu	273
Ek 9.2. İkinci Aşama Katılım Sonrası Bilgilendirme Formu	273

TABLULAR

Tablo 1. Akış Deneyiminin İnsanların Yaşam Kalitesine Katkılarını Örneklendiren Çalışmalar	18
Tablo 2. Bilinçli Farkındalıkta Olmayan ve Bireyin İradesi Dışında İşleyen Örtük Güdülerin, Bilinçli Farkındalıkta Olan ve Öz-bildirime Dayalı Olarak Ölçülen Açık Özellikler ile Etkileşime Girerek Deneyimlerin Açıklanmasında Ortak Bir Rolü Olduğunu Gösteren Çalışma Örnekleri.....	62
Tablo 3. Metnin akış deneyimini ve akış deneyiminin ayrı ayrı özelliklerini ne derece iyi tanımladığına dair uzman değerlendirmeleri sonucu	88
Tablo 4. Metnin farklı etkinlik türlerini düşündürmeye ne derece uygun olduğuna dair uzman değerlendirmeleri sonucu	88
Tablo 5. Örneklemin Özellikleri	91
Tablo 6. Akış Deneyimlenen Tek Başına Etkinlikler, Örnek Verilme Sıklıkları ve Akış Deneyimlenen Sıklıklar.....	100
Tablo 7. Akış Deneyimlenen Tanıdıklarıyla İşbirliği İçeren Etkinlikler, Örnek Verilme ve Akış Deneyimleme Sıklıkları.....	105
Tablo 8. Akış Deneyimlenen Tanımadığı Kişilerle İşbirliği İçeren Etkinlikler, Örnek Verilme ve Akış Deneyimleme Sıklıkları	112
Tablo 9. Akış Deneyimlenen Birebir Rekabet İçeren Etkinlikler, Örnek Verilme ve Akış Deneyimleme Sıklıkları	119
Tablo 10. Akış Deneyimlenen Grup Rekabeti İçeren Etkinlikler, Örnek Verilme ve Akış Deneyimleme Sıklıkları	128
Tablo 11. Tüm Veri Setinde ve Alt Veri Setlerinde Tek Başına, Tanıdıklarıyla İşbirliği, Tanımadığı Kişilerle İşbirliği, Birebir Rekabet ve Grup Rekabeti İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimleme Sıklığına İlişkin Oranlar	135
Tablo 12. Beş Farklı Etkinlik Türünde Akış Deneyimleme Sıklığı Ortalamaları.....	137
Tablo 13. Beş farklı etkinlik türünün hepsinde puanı olan 93 katılımcıyla yapılan post-hoc analizi (LSD).....	138
Tablo 14. Beş Farklı Etkinlik Türünde Akış Deneyimleme Sıklığının Cinsiyete Göre Karşılaştırıldığı Bağımsız Gruplar T-Testi Analizleri	139
Tablo 15. Beş Farklı Etkinlik Türünde Akış Deneyimleme Sıklığının İlişki Durumuna Göre Karşılaştırıldığı Tek Yönlü Varyans Analizleri (ANOVA)	139
Tablo 16. Kültürel Boyutlara Ait Ortalamalar ve Güvenilirlik Değerleri.....	141
Tablo 17. Kültürel Boyutların Karşılaştırıldığı Post-Hoc (Bonferroni) Analizi	141
Tablo 18. Kültürel Boyutların Cinsiyete Göre Karşılaştırıldığı Bağımsız Gruplar T-Testi Analizleri.....	142
Tablo 19. Kültürel Boyutların İlişki Durumuna Göre Karşılaştırıldığı Çok Değişkenli Varyans Analizleri (MANOVA).....	142
Tablo 20. Benlik Tanımlama Biçimlerine Ait Ortalama Değerler.....	144

Tablo 21. Benlik Tanımlama Biçimlerinin Karşılaştırıldığı Post-Hoc (LSD) Testi	145
Tablo 22. Benlik Tanımlama Biçimlerinin Cinsiyete Göre Karşılaştırıldığı Bağımsız Gruplar T-Testi Analizleri.....	145
Tablo 23. Benlik Tanımlama Biçimlerinin İlişki Durumuna Göre Karşılaştırıldığı Çok Değişkenli Varyans Analizleri (MANOVA)	146
Tablo 24. Örtük Güdülere Ait Ortalama Değerler	147
Tablo 25. Örtük Güdülerin Karşılaştırıldığı Post-Hoc (Bonferoni) Analizi	147
Tablo 26. Örtük Güdülerin Cinsiyete Göre Karşılaştırıldığı Bağımsız Gruplar T-Testi Analizleri.....	147
Tablo 27. Örtük Güdülerin İlişki Durumuna Göre Karşılaştırıldığı Çok Değişkenli Varyans Analizleri (MANOVA)	148
Tablo 28. Tek Başına Etkinliklerde Akış Deneyimi Alt Veri Setinde Örneklemin Özellikleri	149
Tablo 29. Tek Başına Etkinliklerde Akış Deneyimi Alt Veri Setinde Değişkenlerin Çarpıklık ve Basıklık Değerleri ile Ortalama ve Standart Sapmaları	150
Tablo 30. Tek Başına Etkinliklerde Akış Deneyimi ile Çalışma Değişkenleri Arasında Korelasyonlar	152
Tablo 31. Tanıdıklarla İşbirliği İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimi Alt Veri Setinde Örneklemin Özellikleri.....	153
Tablo 32. Tanıdıklarla İşbirliği İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimi Alt Veri Setinde Değişkenlerin Çarpıklık ve Basıklık Değerleri ile Ortalama ve Standart Sapmaları.....	154
Tablo 33. Tanıdıklarla İşbirliği İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimi ile Çalışma Değişkenleri Arasında Korelasyonlar	156
Tablo 34. Yatay Toplulukçuluk ile Örtük Yakınlık Kurma Güdüsünün, Tanıdıklarla İşbirliği İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimleme Sıklığı Üzerindeki Ortak Etkisini Test Eden Hiyerarşik Regresyon Analizi.....	158
Tablo 35. Kendini İlişkisel Benliğiyle Tanımlama Eğilimi ile Örtük Yakınlık Kurma Güdüsünün, Tanıdıklarla İşbirliği İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimleme Sıklığı Üzerindeki Ortak Etkisini Test Eden Hiyerarşik Regresyon Analizi.....	159
Tablo 36. Tanımadığı Kişilerle İşbirliği İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimi Alt Veri Setinde Örneklemin Özellikleri.....	159
Tablo 37. Tanımadığı Kişilerle İşbirliği İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimi Alt Veri Setinde Değişkenlerin Çarpıklık ve Basıklık Değerleri ile Ortalama ve Standart Sapmaları	161
Tablo 38. Tanımadığı Kişilerle İşbirliği İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimi ile Çalışma Değişkenleri Arasında Korelasyonlar	162
Tablo 39. Birebir Rekabet İçeren Etkinliklerde Akış deneyimi Alt Veri Setinde Örneklemin Özellikleri.....	163
Tablo 40. Birebir Rekabet İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimi Alt Veri Setinde Değişkenlerin Çarpıklık ve Basıklık Değerleri ile Ortalama ve Standart Sapmaları	164

Tablo 41. Birebir Rekabet İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimi ile Çalışma Değişkenleri Arasında Korelasyonlar.....	166
Tablo 42. Dikey Bireycilik ile Örtük Başarı Güdüsünün, Birebir Rekabet İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimleme Sıklığı Üzerindeki Ortak Etkisini Test Eden Hiyerarşik Regresyon Analizi.....	168
Tablo 43. Dikey Bireycilik ile Örtük Güç Güdüsünün Birebir Rekabet İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimleme Sıklığı Üzerindeki Ortak Etkisini Test Eden Hiyerarşik Regresyon Analizi.....	169
Tablo 44. Kendini Kişisel Benliğiyle Tanımlama Eğilimi ile Örtük Başarı Güdüsünün Birebir Rekabet İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimleme Sıklığı Üzerindeki Ortak Etkisini Test Eden Hiyerarşik Regresyon Analizi.....	170
Tablo 45. Kendini Kişisel Benliğiyle Tanımlama Eğilimi ile Örtük Güç Güdüsünün Birebir Rekabet İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimleme Sıklığı Üzerindeki Ortak Etkisini Test Eden Hiyerarşik Regresyon Analizi.....	172
Tablo 46. Grup Rekabeti İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimi Alt Veri Setinde Örneklemin Özellikleri.....	173
Tablo 47. Grup Rekabeti İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimi Alt Veri Setinde Değişkenlerin Çarpıklık ve Basıklık Değerleri ile Ortalama ve Standart Sapmaları.....	174
Tablo 48. Grup Rekabeti İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimi ile Çalışma Değişkenleri Arasında Korelasyonlar.....	176

ŞEKİLLER

Şekil 1. Deneyimin üç kanal ile temsil edildiği ilk akış deneyimi modeli.....	11
Şekil 2. Deneyimin dört kanal ile temsil edildiği akışın dört kanal modeli	13
Şekil 3. Deneyimin sekiz kanal ile temsil edildiği Deneyim Dalgalanması Modeli	13
Şekil 4. Örtük güdülerin, kültürel eğilimler ile farklı türde etkinliklerdeki akış deneyimi arasındaki ilişkide düzenleyici rolünü öngören araştırma modeli.....	71
Şekil 5. Örtük güdülerin, benlik tanımlamaları ile farklı türde etkinliklerdeki akış deneyimi arasındaki ilişkide düzenleyici rolünü öngören araştırma modeli.....	72

KISALTMALAR

Bkz.	Bakınız
DB	Dikey Bireycilik
DT	Dikey Toplulukçuluk
INDCOL	Individualism Collectivism Scale
MSC	Motive Self-Caregorization Test
OMT	Operant Motive Test
TAT	Tematik Algı Testi
TST	Twenty Statements Test
YB	Yatay Bireycilik
YT	Yatay Toplulukçuluk

GİRİŞ

Akış Kuramı'nı (*Flow Theory*, Csikszentmihalyi, 1975) geliştiren Csikszentmihalyi'nin, mutlu bir yaşam sürmenin nasıl mümkün olduğuna dair sorgulamaları çocukluk dönemine kadar uzanmaktadır. Çocukluğu 2. Dünya Savaşı'na denk gelen ve bir esir kampında ailesiyle birlikte alıkoyulan Csikszentmihalyi (Cherry, 2020; Starr, 2011), işlerini, evlerini, güvenliğini kaybeden insanların ızdırabına şahit olmuş ve artık mutlu bir şekilde yaşamadıklarını görmüştür (Steimer, 2021). Hayatı yaşanmaya değer kılanın ne olduğuna dair kafa yormaya başlayan küçük Csikszentmihalyi, kampta satranç oynamayı öğrenmiştir. Satranç oynadığı zaman sadece satranca odaklandığını, etrafında olup bitenlerin önemini yitirdiğini fark etmiştir. Birçok insana kıyasla olan bitenle daha iyi baş etmesinde bunun rolü olduğuna inanmıştır (Cherry, 2020; Starr, 2011). Csikszentmihalyi, satranç oynarken yaşadığı bu hissi, seneler sonra "akış deneyimi" (*flow experience*) olarak adlandırmıştır. Bireyin etkin, motive ve mutlu hissettiği bir psikolojik durumu ifade eden akış deneyiminin (Moneta ve Csikszentmihalyi, 1996, s. 277), yaşam kalitesinin artmasına katkıda bulunduğunu; başta psikolojik sağlık olmak üzere, fiziksel sağlık ve performans açısından getirileri olduğunu gösteren çalışmalar vardır (Bkz. Tablo 1). Eğitim, iş yaşamı, sağlık ve eğlence gibi alanlarda insanların akış deneyimlemesini sağlamaya yönelik çalışmalar, kuramın ortaya çıkmasının ardından sadece birkaç sene sonra yapılmaya başlanmıştır (Csikszentmihalyi, 1990, s. 5). Bu katkılar, akış deneyiminin nasıl koşullarda ortaya çıktığının ve ne özellikte insanların ne koşullarda akış deneyimlemeye eğilimli olduğunun anlaşılmasının, yaşam kalitesini artırmak açısından önemini göstermektedir.

Mevcut çalışmanın amacı, farklı türde etkinliklerde akış deneyimini ve ne özellikte bireylerin, ne tür etkinliklerde akış deneyimlemeye eğilimli olduklarını incelemektir. Önceki çalışmalarda akış deneyimi, akışın deneyimlendiği etkinlikler "tek başına" ve "sosyal" olarak ayrılarak incelemiştir (örn., İskender, 2015; Kaye, 2016; Liu ve Csikszentmihalyi, 2020; Magyaródi ve Oláh, 2015; Walker, 2010). Ancak, insanlara akış deneyimi yaşatan etkinlikler çok daha çeşitli olabilir. Örneğin, başkalarıyla birliktelik, farklı koşullar altında meydana gelebilir. Mevcut çalışmada, var olan çalışmalardaki

“sosyal” etkinliklerin, birbirini önceden tanıyan insanların işbirliği içinde yaptığı etkinlikler olduğu görülmüş ve birbirini önceden tanımayan, sırf etkinlik hedefi için geçici olarak bir araya gelen insanların ne düzeyde akış deneyimlendiği sorgulanmıştır. Böylece işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimi, tanıdıklarla ve tanımadığı kişilerle olmak üzere iki alt tür altında incelenmiştir. Rekabet içeren etkinlikler de, bu tür etkinliklerde de akış deneyimlendiği için (örn., Jackson ve Roberts, 1992; Stavrou ve ark., 2015), etkinlik türü ayırımına dahil edilmiştir. Rekabet algısında kültürel farklılıklar olması; bireyin veya grubun gelişmesine hizmet eden rekabet anlayışlarının var olması (örn., Fülöp, 2004; Shwalb ve ark., 1995) dolayısıyla da, rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimi, birebir rekabet ve grup rekabeti olmak üzere iki alt tür altında incelenmiştir.

Mevcut çalışmada, literatürde ulaşılan ilgili bulgular, farklı türde etkinliklerde, farklı psiko-sosyal ve kültürel ihtiyaçları tatmin edecek şekilde akış deneyimlendiğini göstermiştir. Bir başka ifade ile, her özellikteki birey, her etkinlikte akış deneyimleyebilir. Akış deneyiminin, etkinliğin doğası ile bireyin özelliklerinin bir uyumu sonucu ortaya çıkacağı, mevcut çalışmadaki test edilmek istenen temel fikirdir. Bu fikri temellendiren bulgular vardır. Örneğin, ne tür etkinliklerde veya bir etkinlikte ne düzeyde akış deneyimlendiğinin kültüre göre değiştiği görülmüştür (örn., Delle Fave ve Massimini, 2004; Delle Fave ve ark., 2007; Stokart ve ark., 2007). Farklı etkinliklerde akış deneyimi, örtük güdülere göre de değişebilir (örn., Schattke 2011; Schüler ve Brandstätter, 2013). Mevcut çalışmada, farklı türde etkinliklerde (tek başına, tanıdıklarla işbirliği içeren, tanımadığı kişilerle işbirliği içeren, birebir rekabet içeren, grup rekabeti içeren etkinliklerde) deneyimlenen akışın düzeyinin, bireylerin kültürel eğilimlerine (dikey ve yatay bireycilik ve toplulukçuluk), benliklerini nasıl tanımladıklarına (kişisel, ilişkisel, kolektif benlik tanımlaması) ve örtük güdülerine (örtük yakınlık kurma, başarı ve güç güdüsü) bağlı olarak değişebileceği fikri ile kültürel özellikleri (kültürel eğilimleri ve benlik tanımlamaları) ve örtük güdülerinin, akış deneyimi üzerinde ortak bir etkisi olup olmadığı test edilmiştir.

BÖLÜM 1

KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Akış Kuramı

1.1.1. Akış Deneyiminin Özellikleri

Akış Kuramı (*Flow Theory*, Csikszentmihalyi, 1975), psikoloji biliminin patolojilere, risk faktörlerine, zayıflıklara, yıkımlara, hasarlara ve olumsuzluklara odaklanmasının yanı sıra, sağlık, mutluluk ve iyi oluşa da odaklanması gerektiği fikrinden hareketle geliştirilmiş olan pozitif psikoloji yaklaşımının (Seligman ve Csikszentmihalyi, 2000) temel bir kuramıdır. Bu kuramın temel kavramı olan akış deneyimi, bireyin etkin, motive olmuş ve mutlu hissettiği psikolojik bir durumu ifade eder (Moneta ve Csikszentmihalyi, 1996, s. 277).

Csikszentmihalyi, akış deneyimini, uzun görüşmelere (*interviews*), anketlere (*questionnaire*) ve seneler içinde dünyanın çeşitli yerlerinden binlerce insandan topladığı diğer verilere dayanarak tanımlamıştır. Önceleri, para ya da prestij gibi dışsal ödüllerden daha farklı türde doyumlar sağlayan sıradışı etkinlikler yapan insanlarla (kaya tırmanışçıları, müzik bestecileri, satranç oyuncularını, amatör sporcular gibi) bu etkinlikler sırasında yaşadıkları akış deneyimi hakkında görüşülmüşken, sonraki çalışmalar, mesleki çalışmalarını sırasında (örn., cerrahlar, profesörler, sekreterlik ve üretim çalışanları gibi) veya gündelik yaşamın sıradan etkinlikleri esnasında yaşadıkları akış deneyimi hakkında insanlarla yapılan görüşmeleri içermiştir. Hem çeşitli hobilerini gerçekleştiren kişiler, hem gündelik yaşamlarının zorunlu aktivitelerini yerine getiren insanlar, çeşitli etkinliklerde akış deneyimlediklerini ifade etmiş ve akışı benzer biçimlerde tarif etmişlerdir. Örneğin, Koreli erkekler ve kadınlar, dini yazılar okurken (Han, 1988), Japonlu ergenler, Tokyo ve Kyoto'da motosiklet sürerken (Sato, 1988), Navajo kızılderiileri, koyunlarını dağlar ve Arizona vadileri kıyısında takip etmek için at sürerken, akış deneyimlediklerini bildirilmiştir. Hindistanlı kadınlar, akşam yemeği yaklaşırken halı dokuyan çocuklarına durmalarını söylemek zorunda olduklarını; aksi takdirde halı dokumak çok sürükleyici olduğu için çocukların zifiri karanlık olana kadar dokumaya devam edip akşam yemeğine

geç kaldıklarını bildirmiştir. İtalya’da, Alperdeki yaşlı çiftçiler, hayvanlarını kollamak, bağ ve bahçelerinin büyüdüğünü görmek kadar sürükeleyici ve heyecanlı bir şey olmadığını dile getirmiştir (Csikszentmihalyi, 1990).

Csikszentmihalyi, dünyanın farklı yerlerinden, çeşitli etkinlikler yapan insanlarla yapılan çalışmalardan elde edilen devasa verilere dayanarak, bir etkinlikte akışın oluşumunu anlatan dokuz bileşeni (*element*) tanımlamıştır. Buna göre, akış deneyiminin gerçekleşmesi için üç öncül ve akış durumunun kendisini karakterize eden altı özellik bulunmaktadır (Bkz. Nakamura ve Csikszentmihalyi, 2002, s. 90; Csikszentmihalyi, 2014, s. 240). Akışın deneyimlenmesi için, öncelikle, (1) kişinin becerilerinin (*skills*), etkinliğin zorluklarını (*challenge*) karşılayabilecek düzeyde olması gerekir (zorluk-beceri dengesi/*challenge-skills balance*). Bunun yanı sıra, (2) kişinin hedeflerinin açık olması, bir başka ifade ile ne yapması gerektiğini çok iyi bilmesi gerekir (açık hedefler-*clear goals*). (3) Kişinin nasıl performans sergiliyor olduğuna dair anlaşılır nitelikte ve performansın peşi sıra sunulan geribildirim alması (anında geribildirim-*immediate feedback*) ise akışın üçüncü koşuludur. Bu üç koşulun gerçekleşmesi ile kişi akış durumuna ulaşır ve şu altı özelliği taşıyan, öznel bir ruh hali (*state*) içerisine girer:

(1) **Eylemin ve farkındalığın birleşmesi:** Bireyin, kendini tamamen yaptığı etkinliğe vermesi, yalnızca etkinliğe, etkinlik anında ve etkinlik ile ilgili olan bitene odaklanması, yaptığı şey ile bir olduğu, yaptığı şeyin kendiliğinden ilerliyor olduğu hissidir.

(2) **Tamamen odaklanma:** Dikkatin, hiçbir dikkat dağıtıcı unsurun etkisinde kalmadan, sınırlı bir uyaran alanına; yapılan etkinliğe odaklanması, etkinlik dışındaki her şeyin unutulması, o an yapılan dışında akla başka bir şeyin gelmemesidir.

(3) **Öz-bilinç kaybı:** Bireyin, bir sosyal aktör olarak farkındalığının kaybolması, günlük hayatın olası kaygı ve endişelerinin zihinden uzaklaşması, bireyin yaptığı şeyin içinde kaybolmasıdır.

(4) **Kontrol hissi:** Bireyin davranışları üzerinde kontrole sahip olduğunu hissetmesi, ne yapması/nasıl tepki vermesi gerektiğini bildiği için olabilecek durumlarla baş edebileceği, karşılaşılabileceği zorlukların üstesinden gelebileceği konusunda yeterli olduğu hissidir.

(5) **Zaman algısının değişmesi:** Zamanın her zamankinden/normalden daha hızlı geçiyor olduğu hissidir.

(6) **Ototelik deneyim:** Bireyin etkinliği bir dışsal ödülden ziyade içsel bir motivasyonla yapması, etkinliğin, belli bir sonuç ya da beklentiden ziyade, sırf keyif verici olduğu için yapılmasıdır.

Csikszentmihalyi, akışın özelliklerini, yaptığı görüşmelerden alıntılarla örneklendirmiştir. Örneğin, akış deneyiminin belirgin bir işareti olan, kişinin yaptığı **eylemin ve farkındalığının birleşmesi**; tamamen şimdiki zamanda ve şu anda olup bitene odaklanması, eylem ile bir olduğu ve eylemin kendiliğinden ilerliyor hissinin katılımcılarca şöyle ifade edildiğini aktarmıştır:

“Ma bir mücadeledir ve odaklanmak nefes almak gibidir- hiçbir zaman bunun hakkında düşünmezsin. atı çökebilir ve eğer üstüne denk gelmezse fark etmeyebilirsin bile”.

Bir satranç oyuncusu (Csikszentmihalyi, 1975, s. 39)

“Yaptığın şeye o kadar dahil olursun ki, kendini yapıyor olduğun etkinlikten ayrı olarak düşünemezsin...kendini yapıyor olduğun şeyden ayrı göremezsın...”

Bir kaya tırmanışçısı (Csikszentmihalyi, 1975, s. 39)

“Aklımdan geçen tek şey maçı kazanmaktır... Ama bunu düşünmek zorunda olmam bile. Oynarken böyle hissederim. Bu güzel bir histir. Her şey yolunda gidiyor, her şey güzel gidiyor şeklinde bir his.”

Bir basketbol oyuncusu (Csikszentmihalyi, 1975, s. 39)

“Mata ısındığım zaman...Dediğim gibi, bunun hakkında hiç düşünmezsin bile. Bir an durup neden birden bu kadar ısındığını düşünürsen uvallarsın”

Bir basketbol oyuncusu (Csikszentmihalyi, 1975, s. 39-40)

Csikszentmihalyi, davranış ve farkındalığın bu derece güçlü bir biçimde birleşmesinin, akışın bir başka özelliği olan **dikkatin sınırlı bir uyaran alanına odaklanması (tamamen**

odaklanma) ile de ilgili olduğunu ifade etmiştir. Kişinin yapıyor olduğu eyleme tamamen odaklanabilmesi için olası dikkat dağıtıcı uyarıların dikkatin dışında kalması gerektiğini ifade etmiştir. Çeşitli katılımcıların deneyimlerine bu, örneğin şöyle yansımıştır:

“Tırmanmaya başladığım zaman, sanki zihnime veri girişi kesilmiş gibidir. Hatırlayabildiğim tek şey son 30 saniyedir ve düşünebildiğim tek şey önümdeki 5 dakikadır”

Bir kaya tırmanıçısı (Csikszentmihalyi, 1975, s. 40).

“Maç heyecanlı iken, hiçbir şey duymuyor gibiyimdir-dünyadan kopmuş gibiyimdir ve hakkında düşündüğüm tek şey maçtır... Kendimin ve problemlerimin daha az farkındayım... bazen, sadece hamle seçeneklerimi görürüm. İzleyicilerin sadece başlarken farkındayım, ya da beni rahatsız ettikleri zaman... Benden zayıf bir oyuncuyu yeniyorsam, belki günün olayları hakkında düşünebilirim. Sağlam bir maç sırasında ise, oyunun çeşitli alternatifleri dışında hiçbir şey düşünmem... Turnuva sırasında, turnuva ile ilgili olanlar dışında, problemler askıya alınmıştır. Diğer insanlar ya da şeyler önemsizdir”

Bir satranç oyuncusu (Csikszentmihalyi, 1975, s. 40).

“Saha önemli olan tek şeydir... Bazen sahada bir problemle ilgili düşünürüm, kız arkadaşım ile kavga etmek gibi, ama sanırım bu, maçla karşılaştırıldığında hiçbir şeydir. Bir problem hakkında bütün gün düşünebilirsin ama maç başlar başlamaz hiç umrunda olmaz! Benim yaşındaki çocuklar çok düşünür... ama basketbol oynarken, aklındaki tek şey odur-yalnızca basketbol... her şey yolunda ilerliyor gibi gelir.”

Bir basketbol oyuncusu (Csikszentmihalyi, 1975, s. 40-41)

“Başka hiçbir yerle bağlantım olmadığını hissederim... Kendime, herhangi bir zamanda olduğundan daha çok güvenirim. Belki problemlerimi unutmak için bir çabadır bu. Dans terapi gibidir. Bir şeye canım sıkınsa, dans stüdyosuna girdiğimde onu kapının dışında bırakırım”.

Bir dansçı (Csikszentmihalyi, 1975, s. 41).

“Gerçekten başladıktan sonra çevremden bihaber olurum. Sanırım bu sırada telefon çalabilir, kapı çalabilir ya da ev yanıp kül olabilir ya da böyle şeyler... çalışmaya başladığım zaman gerçekten dünya ile irtibatımı keserim. Bıraktığım zaman dönerim ancak”

Bir modern müzik bestecisi (Csikszentmihalyi, 1975, s. 41)

Benzer şekilde, **öz-bilinç kaybı**; kişinin, kim olduğuna dair düşünceleri ve endişelerinin kaybolması da akış deneyiminin belirgin özelliklerinden biridir. Örneğin, kaya tırmanışçıları kaya tırmanma etkinliği sırasında kim olduklarının farkındalığını nasıl kaybettiklerini şöyle aktarmışlardır:

“Eldeki görev o kadar zorlu ve çetrefilli ve gayret ister ki, özne bilincinin gücü azalır. Bunun doğal bir sonucu, insanların sahip olabileceği ya da bir birey olarak benim sahip olabileceğim bütün saplantıların/takıntıların o an için yok olmasıdır... şeyleri kafamın dışında bırakabildiğin birkaç günden biridir...”

“Kişi, etrafında olup bitene dalıp gitme eğilimi gösterir; kayalarda, kayalardaki hareketlerinde ... kayada tutunabileceğin yerler ararken... bedenini doğru bir şekilde ayarlamaya çalışırken-kişi o kadar dahil olmuştur ki kendi kimliğinin bilincinde olmayabilir ve kayaların içine karışır.. “

Bir şeylerin “otomatik” olması derken demek istediğim gibi... neredeyse benliği olmayan bir şey gibisindir-doğru şey, bir şekilde, ne olduğu düşünülmeden ya da hiçbir şey yapılmadan yapılır... kendiliğinden olur... ama daha da odaklanmışsındır. Meditasyon gibi olabilir bu, mesela Zen bir odaklanmadır... Peşinde olduğun şey zihnin tek bir şeye dikkat kesilmesidir, bir şeye ulaşmak için zihnini odaklama becerisidir.

Bir robot-yok hayır, daha çok bir hayvan gibi olursun. Bu keyif vericidir. Tamamen dahil olma hissi vardır... Avlanırken bir kaya ile bütünleşmiş olan bir panter gibi hissedersin.”

Kaya tırmanışçıları (Csikszentmihalyi, 1975, s. 43)

Kişinin davranışları ve çevre üstünde **kontrole sahip olduğu hissi** de akış deneyiminin belirgin özelliklerindedir. Kişi, etkinlik sonrasında, yaşamış olduğu deneyim üzerinde düşündüğünde, becerilerinin çevreden gelen talepleri karşılama konusunda yeterli olduğu sonucuna varır ve bu, olumlu bir benlik algısını (*self-concept*) pekiştirebilir (Csikszentmihalyi, 1975, s.44). Akış deneyiminin kontrol hissi özelliğini örneklendiren bazı ifadeler şöyledir:

“Ortamım uygunsuz kontroldeyimdir. Ortama bir enerji yayabileceğimi hissedirim. Bir başka insanın enerjisi yakalamak için orda olması her zaman şart değildir. Duvarlar için dans edebilirim, yerler için dans edebilirim... Bu genellikle ortamın kontrolü müdür bilemiyorum. Ortam ile bir olurum.”

Bir dansçı (Csikszentmihalyi, 1975, s. 44)

“Keskin bir rahatlama ve sakinlik gelir bana. Başarısızlığa dair hiçbir endişem yoktur. Çok güçlü ve sıcak bir histir bu. Yayılmak, dünyayı kucaklamak isterim. Bir şeylere zarafet ve güzellik katabileceğim muazzam bir güce sahip olduğumu hissedirim”

Bir dansçı (Csikszentmihalyi, 1975, s. 44)

“Acımasız bir güce sahip hissedirim. Son derece güçlü hissedirim, sanki başka bir insanın kaderi ellerimde gibidir. Öldürmek isterim!... Görünen bir durumun içinde kaybolmak ve kişisel zırvaları unutmak hoşuma gider- kontrolde olmayı severim. Buna rağmen spesifik şeylerin de farkında değilimdir. Genel bir iyi oluş ve dünyanın tamamen kontrolünde olduğum hissine sahibimdir”.

Bir satranç oyuncusu (Csikszentmihalyi, 1975, s. 44-45)

“Kontrolde hissederim. Elbette. Pratik yaptım ve yapacağım atışlarla ilgili içimde iyi bir his vardır... Diğer oyuncunun benim kontrolümde olduğunu hissetmem- o kötü bile olsa ve onu nerede yeneceğimi bilsem bile. Üzerinde çalıştığım kendimdir, o değil”

Bir basketbol oyuncusu (Csikszentmihalyi, 1975, s. 45)

Son olarak, akış deneyimi **ototelik bir deneyimdir**; yapılan etkinlik, belli bir sonuca ulaşmaktan ziyade kendi içinde ödüllendirici olduğu için yapılır. Çeşitli etkinlikler yapan katılımcılar bunu şöyle ifade etmiştir:

“Kaya tırmanışının gizemi tırmanmadır: kayanın tepesine gittiğinde oraya ulaştığın için memnun olursun ama tırmanmanın sonsuza kadar sürmesini dilersin. Tırmanmanın nedeni tırmanmadır tıpkı şiir yazmanın gerekçesinin yazma olması gibi: kendi içindeki şeyler dışında hiçbir şeyi fethetmezsin... yazma eylemi şiir yazmanın gerekçesidir. Tırmanma için aynısı geçerlidir; akıp gittiğini bilmek. Akışın amacı akışta kalmayı sürdürmektir, zirveyi ya da bir düşler ülkesi aramak değildir, yalnızca akışta kalmaktır. Bu, yükselmek değil devamlı bir akıştır; sadece akışı sürdürmek için yukarı gidersin. Tırmanmanın, tırmanmanın kendisi dışında olası bir nedeni yoktur; bu bir çeşit kendinle iletişim kurmaktır”.

Bir şair ve dağ tırmanışçısı (Csikszentmihalyi, 1975, s. 47-48)

“En tatmin edici şey rekabettir, zihinsel becerilerini başkasınıniki ile rekabete sokmanın doyuruculuğu... kazandım... ödüller ve para...ama satranç dernekleri falan kayıt ücretlerini düşününce genellikle parasal yönden kaybeden taraftayım.”

Bir satranç oyuncusu (Csikszentmihalyi, 1975, s. 48)

“Bu iş para için yapılmaz. Sanırım verdiği doyum için yapılır diyebiliriz. Sanırım en büyük besteciler, sanatçılar kendileri için çalışırlar, nokta. Başka kimse umurlarında bile değildir. Aslında kendilerini tatmin ederler...Yaptığın şeyden dolayı şöhret kazanıyorsan, bu öldüğün ve gömüldüğün zamandır, ee o zaman bu işin yararı nedir.. Öğrencilerime

böyle söylerim. Umduğunuz para kazanmak olmasın, şöhret olmasın ya da sırtınızın sıvazlanması olmasın, hiçbir şey beklemeyin. Bu işi çok sevdiğiniz için yapın”

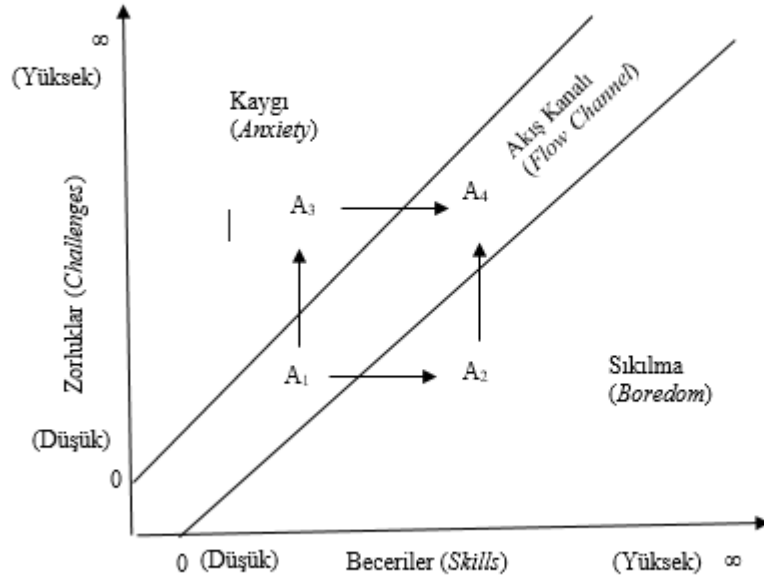
Bir besteci (Csikszentmihalyi, 1975, s. 48)

1.1.2. Tarihsel Gelişimi İçinde Akış Kavramı

Akış deneyimini çalışan araştırmacılar arasında akış deneyiminin nasıl kavramsallaştırılacağı ve nasıl ölçüleceği konusunda uyuşmazlıklar vardır ve akış deneyiminin dinamiklerini incelemek üzere çeşitli modeller geliştirilmiştir (Moneta, 2012). Bu başlık altında, akış deneyimiyle ilgili çalışmaların arkaplanının anlaşılması amacıyla temel akış modelleri ve akış bu modeller üzerinden incelerken kullanılan ölçüm yöntemleri kısaca tanıtılmıştır.

Akış deneyimine ilişkin literatür, akışı tek boyutlu olarak ve çok boyutlu olarak ele alanlar olmak üzere iki başlık altında incelenebilir. Akış deneyimi, önceleri tek boyutlu olarak ele alınmış ve bu tek boyutu ölçmeye yönelik ölçüm araçları geliştirilmiştir: Akış Anketi (*Flow Questionnaire/FQ*, Csikszentmihalyi ve Csikszentmihalyi, 1988), Deneyim Örneklem Yöntemi (*Experience Sampling Method/ESM*, Csikszentmihalyi ve Larson, 1987) gibi. Sonraları, akış deneyimi çok boyutlu bir kavram olarak görülmüş ve bu boyutların ölçüldüğü ölçekler geliştirilmiştir: Sürekli Akış Ölçeği-2 (*Dispositional Flow Scale-2/DFS-2*, Jackson ve Eklund, 2002) gibi. Akış deneyimine ilişkin erken dönem literatürde akışın tek boyutlu olarak ele alındığı bir model geliştirmiştir ve bu modele “akışın ilk kanal modeli” denilmiştir (Bkz. Şekil 1). Bu modele göre akış deneyimi, bir etkinlikte algılanan görev zorluğu ve algılanan beceriler arasındaki denge durumudur. Bu denge iki durumda kurulamaz: Algılanan zorluk düzeyi, beceri düzeyinden fazla ise veya beceri düzeyi, zorluk düzeyinden fazla ise. İlkinde kaygı (*anxiety*), ikincisinde ise sıkılma (*boredom*) hissedileceği öngörülmüştür. Etkinliklerde akış deneyimlenip deneyimlenmediğinin değerlendirilmesi, Akış Anketi ile (*Flow Questionnaire/FQ*, Csikszentmihalyi ve Csikszentmihalyi, 1988) saptanmaktadır. Bu ankette katılımcılara akış deneyimini betimleyen bir metin sunulur ve böyle bir durumu deneyimleyip deneyimlemediklerine dair

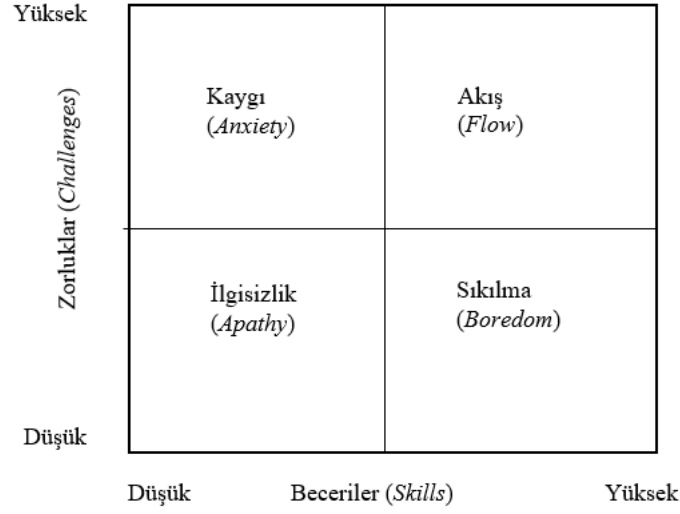
bir evet/hayır sorusu sorulur, evet cevabını verenlerden hangi etkinliklerde deneyimlediklerini listemeleri istenmekte ve araştırma amacına bağlı olarak etkinliklerle ilgili ek sorular sorulabilmektedir.

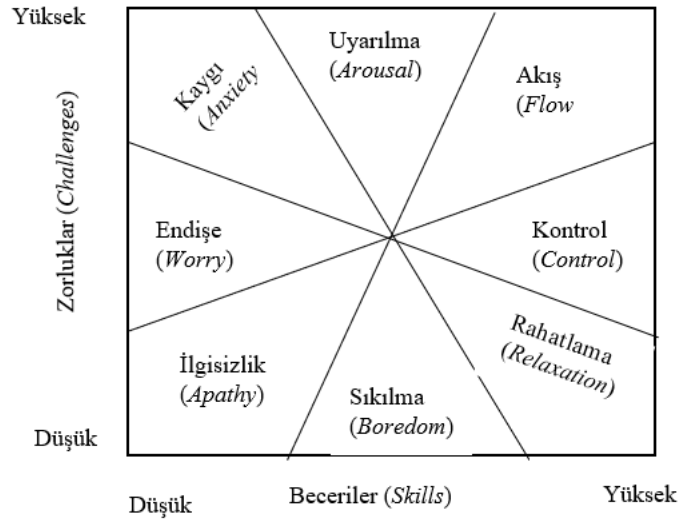
Şekil 1. Deneyimin üç kanal ile temsil edildiği ilk akış deneyimi modeli (Csikszentmihalyi, 1990, s. 74, 75). Dört farklı A noktası Alex'in tenis öğrenme sürecinde dört farklı zamanını gösterir. A1 noktasında, tenis öğrenmeye yeni başlamıştır, becerileri yoktur ve karşılaştığı tek güçlük topu fileye atmaktır. Topu fileye atmak eylemi, onun temel seviyedeki becerilerine uygun zorlukta bir görev olduğu için bundan keyif almaktadır, bu nedenle akıştadır. A2'de becerileri belli bir düzeyde gelişmiştir ve topu fileye atmak eylemi artık sıkıcı gelmektedir. A3'te, çok iyi pratik yapmış olan, kendinden çok daha iyi olan bir rakip ile oynar ve topu fileye atmak eyleminden daha zor şeyler olduğunu fark ederek performansına dair kaygı hisseder. A4'te, kendine, yeni ve becerilerine daha uygun olan bir hedef belirleyerek (kendinden biraz daha iyi olan bir rakibi yenmek gibi) akışa geri döner. A4 stabil bir durum değildir; becerileri daha da arttıkça, akışta kalma motivasyonu, onu A4'ten de daha yüksek düzeyde karmaşık olan bir noktaya itecektir ve geliştirdiği becerilerine uygun olan daha zor hedefler belirleyecektir.

Akış deneyimini belirleyen zorluk/beceri dengesi olduğunu kabul eden araştırmacıların akış deneyimini ölçmek için kullandıkları bir başka yöntem deneyim örnekleme yöntemidir (*Experience Sampling Method/ESM*, Csikszentmihalyi ve Larson, 1987). Deneyim örnekleme yöntemi, akışın dört kanal modeline (*four-channel model of flow*, Csikszentmihalyi ve Lefevre, 1989) dayanır (Bkz. Şekil 2). Bu modelde akış, önceki

modelde olduğu gibi, algılanan zorluk ve becerilerin yüksek düzeyde olması durumunda ortaya çıkan bir deneyim olarak ele alınmış, becerinin zorluktan daha yüksek ve zorluğun beceriden daha yüksek olarak algılandığı durumlarda sıkılma ve kaygı deneyimleri yaşanacağı kabul edilmiştir. Ancak, önceki modeldekinden farklı olarak, algılanan zorluk ve becerilerin her ikisinin birden düşük düzeyde olması, ilgisizlik (*apathy*) durumu olarak tanımlanmıştır. Deneyim örnekleme yönteminde katılımcıların bir haftalık bir zaman dilimi içinde yaşamlarından belli bir kesit olarak deneyimleri incelenir. Yöntemde, algılanan zorluk ve becerilerin doğrudan kendisi ölçülerek, ikisinin de yüksek düzeyde olduğu durum, bireyin akışta olduğu durum olarak kabul edilir. Spesifik olarak, katılımcıların cevapları, bir etkinlik için algılanan zorluk ve becerilerinin, haftalık ortalamalarının üzerinde olup olmaması baz alınarak (örneğin, Csikszentmihalyi ve LeFevre, 1989; Massimini ve Carli, 1988) ya da katılımcı grubunun ortalamasının üzerinde olup olmaması bazı alınarak (örneğin, Adlai-Gail, 1994; Csikszentmihalyi ve ark., 1993) modeldeki dört psikolojik durumdan (akış, can sıkıntısı, kaygı, ilgisizlik) biri olarak tanımlanır (akt., Asakawa, 2004). Deneyimin sekiz kanal ile temsil edildiği deneyim dalgalanması modeli'nde (*The Experience Fluctuation Model*, Massimini ve Carli, 1988) ise (bkz. Şekil 3), zorluk-becerinin yüksek, orta ve düşük düzeylerinden hareketle, akış, sıkılma, kaygı ve ilgisizlik durumlarına ek olarak, endişe (*worry*), rahatlama (*relaxation*), uyarılma (*arousal*) ve kontrol (*control*) durumları tanımlanmıştır.

Şekil 2. Deneyimin dört kanal ile temsil edildiği akışın dört kanal modeli (*Four-channel model of flow*, Csikszentmihalyi ve Lefevre, 1989). Üç kanallı akış modelinde düşük düzeyde zorluk-beceri de akış durumu olarak kabul edilirken , bu modelde bu “ilgisizlik” (*apathy*) durumu olarak tanımlanmıştır.

Şekil 3. Deneyimin sekiz kanal ile temsil edildiği Deneyim Dalgalanması Modeli (*The Experience Fluctuation Model*, Massimini ve Carli 1988). Bu modelde, akışın dört kanal modelinden farklı olarak, zorluk düzeyi ve beceri düzeyinin yüksek, orta ve düşük düzeylerinden hareketle, akış, sıkılma, kaygı ve ilgisizlik durumlarına ek olarak, endişe (*worry*), rahatlama (*relaxation*), uyarılma (*arousal*) ve kontrol (*control*) durumları tanımlanmıştır.

Yukarıda tanıtılan modellerden farklı olarak, bazı araştırmacılar zorluk/beceri dengesini akış deneyiminin öncülü olarak değil, çok sayıda bileşeninden biri olarak kabul eder. Akışın daha önce sıralanan dokuz bileşeninin tamamını, akışın yoğunluğunu ya da düzeyini/derecesini belirleyen ve birbiriyle ilişkili olan bağımsız boyutlar olarak kabul ederler. Akış deneyimini ölçmek için, akış bileşenlerinin her birini ayrı ayrı ölçen maddelerden oluşan standardize edilmiş ölçekler kullanırlar. Bu amaçla çok fazla sayıda ölçek geliştirilmiştir. Örneğin, Sürekli Akış Ölçeği-2 (*Dispositional Flow Scale-2/DFS-2*, Jackson ve Eklund, 2002), akışın dokuz bileşenini dörder madde ile ölçen 36 maddeye sahip olan, kullanımı yaygın bir ölçektir. Ancak, pek çok akış ölçeği, ya akışın dokuz bileşeninden yalnızca bir kısmını kapsamakta ya da bu bileşenlere ek olarak, akışın ancak belirli bir bağlamda deneyimlendiğinde ortaya çıkabilecek olan, o bağlama özgü özelliklerini içermektedir. Örneğin, Bakker'in (2008) iş yaşamındaki (*work*) akış deneyimini ölçmek için geliştirdiği ölçek (*Work-Related Flow Inventory/WOLF*); kendini verme (*absorption*), keyif alma (*work enjoyment*) ve içsel motivasyon (*intrinsic work motivation*) boyutlarından oluşmaktadır.

Böylelikle, akış deneyimi kavramının farklı şekillerde kurgulandığı ve farklı yöntemlerle incelendiği yaklaşımlar oluşmuştur. Akış deneyiminin araştırıldığı çalışmalarda, bu yaklaşımlardan hangisinin izleneceği, araştırmanın amaçlarına bağlı olarak değişebilmektedir. Akışı ölçmekte kullanılan yöntemlerin her birinin, araştırma amacına bağlı olarak, çeşitli güçlü yanları olabilir. Örneğin, üç kanal modelini benimseyenlerce kullanılan Akış Anketi'nin; akış deneyimleyenleri ayırt edebilme, etkinliklerin serbest bir şekilde listelenmesiyle akışın deneyimlendiği bağlamları keşfetme, cinsiyet, yaş, meslek gibi gruplar ya da kültürler için farklılıkları incelemeye elverişli olma ve deneyimin öznel yönlerini keşfetme amacıyla etkinliklerle ilgili ek sorular sorulabilmesi gibi avantajları vardır (Moneta, 2012). Bir diğer ölçüm yöntemi olan Deneyim Örneklem Yöntemi ise, günlük yaşamda akışı ölçme amacı ve zorluk ve beceri dengesiyle ilgili hipotezler için uygun olabilir (Moneta, 2012). Son olarak, akışa çok boyutlu yaklaşımların, akışın daha kapsamlı bir tanımlamasını içermesi ve akışın psikometrik olarak daha geçerli ve güvenilir

bir ölçümünü sağlama gibi güçlü yanları olduğu ifade edilmiştir (Ayrıntılar için bkz. Moneta, 2012).

1.1.3. Akış Deneyiminin İnsan Yaşamına Katkıları

Csikszentmihalyi, akış deneyiminin, insanların çeşitli etkinliklere katılmasının ardında yatan motivasyonun anlaşılmasına yönelik değerli bir açıklama olmasının yanı sıra, insanların yaşam kalitesini geliştirmeye yönelik uygulamalar geliştirmek için yürütülen çabalara katkı sağlaması açısından işlevsel olduğunu iddia etmiştir. İnsanların çeşitli etkinliklerde -örneğin okul programı (*experimental school curricula*) oluşturmada, iş hayatında yöneticilerin eğitilmesinde, dinlenme (*leisure*) ürünleri ve servislerinin tasarımında, klinik psikoterapide fikirler ve uygulamalar oluşturmada, genç suçluların rehabilitasyonunda, yaşlı insanların evlerindeki etkinliklerin organize edilmesinde, müze sergilerinin dizaynında, engellilere mesleki terapide...- akış deneyimlemesini sağlamak amacıyla yapılan çalışmalar olduğunu rapor etmiştir (Bkz. Csikszentmihalyi, 1990, s. 5). Csikszentmihalyi (1990, s.5), tüm bu gelişmelerin, akademik dergilerde akış deneyimi ile ilgili ilk makalelerin yayınlanmasının ardından gelen birkaç sene içinde gerçekleştiğini ve kuramın etkisinin, ilerleyen yıllarda çok daha güçlü olacağını öngördüğünü iddia etmiştir. Csikszentmihalyi'nin (1990) öngörüsü ile tutarlı olarak, günümüzde birçok çalışma, akış deneyiminin, bireylerin yaşam kalitesinin artmasına katkıda bulunduğunu göstermektedir. Literatüre genel bir bakış neticesinde, bu katkılar, başta psikolojik sağlık açısından getiriler olmak üzere, fiziksel sağlık ve performans açısından getiriler olarak gruplandırılabilir (Bkz. Tablo 1).

Psikolojik sağlık açısından getirilerine bakıldığında, örneğin, iş yaşamında akış deneyimlemenin, psikolojik iyi oluşu ve iş tatminini pozitif yönde yordadığı (Yaşın, 2016) görülmektedir. Bir başka çalışmada, akademik personelin iş yaşamındaki akış deneyiminin, iş stresi ile negatif yönde ilişkili olduğu (Yeşiltaş ve Ekici, 2017) görülmüştür. Bir başka çalışmada ise, işyerinde akış deneyimleyen çalışanların, deneyimlemeyenlere kıyasla, daha fazla olumlu ruh hali bildirdiği (Eisenberger ve ark., 2005) görülmüştür. Bir diğer çalışmada, yaşlıların günlük yaşamdaki akış deneyimlerinin, yaşam doyumları ile pozitif

yönde ilişkili olduğu (Han, 1988) bildirilmiştir. Yine yaşlılarla yapılan bir çalışmada, 70 yaş üstündeki bireylerin, gündelik hayattaki akış deneyimlerinin, yüksek uyarılımlı olumlu duygulanımı (enerjik/canlı, coşkulu, mutlu) ve yaşam doyumunu pozitif yönde yordadığı; düşük uyarılımlı olumsuz duygulanımı (üzgün, hayal kırıklığına/hüsrana uğramış) ise negatif yönde yordadığı (Collins ve ark., 2009) görülmüştür. Müzik akademisi öğrencileri ile yapılan bir çalışmada da, öğrencilerin müzik performansı sırasındaki akış deneyimlerinin, olumlu duygulanımı pozitif, olumsuz duygulanımı ise negatif yönde yordadığı (Fritz ve Avsec, 2007) görülmüştür. Dahası, genel olarak çeşitli etkinliklerde (iş, günlük rutinlerin sürdürülmesi ve serbest zaman etkinlikleri) akış deneyimleme sıklığının, kişisel gelişim yönelimi (*personal growth initiative*), yaşamının anlamlı olduğunu düşünme (*presence of meaning*) ve öznel mutluluğu olumlu yönde yordadığı; endişe (*worry*), sürekli kaygı (*trait anxiety*) ve obsesif kompulsif semptomları ise negatif yönde yordadığı (Yarar, 2015) gösterilmiştir.

Fiziksel sağlık açısından getirileri incelendiğinde, akış deneyimlemenin, örneğin, yüksek kan basıncını azaltma işlevinin olduğu görülmüştür. Lab ortamında yaptığı çalışmasında, katılımcılarından çevrimiçi oyun oynamalarından önce, oyun sırasında ve sonrasında kardiyovasküler ölçüm alan Björnsson (2017), düşük düzeyde akış deneyimleyenlerin kan basıncının oyun sırasında ve sonrasında benzer olduğunu; yüksek düzeyde akış deneyimleyenlerin ise oyundan sonra düştüğünü belirtmiştir. Bir başka çalışmada, akış deneyimleyen yaşlıların, deneyimlemeyenlere kıyasla, daha düşük düzeyde fiziksel rol kısıtalamaları (fiziksel sağlık problemleri nedeniyle rutin aktivitelerde sınırlılık) deneyimlediği, genel sağlıklarının iyi durumda olduğuna dair algılarının (*general health perception*) daha kuvvetli olduğu, kendilerini daha zinde (*vital*) algıladıkları ve fiziksel sağlığın pek çok bileşeni açısından (fiziksel işlevler, genel sağlık vb.) iyi durumda oldukları (Hirao ve ark., 2012) görülmüştür. Akış deneyimi, spor aktivitelerinin sürdürülmesini sağlayarak da fiziksel sağlığa katkıda bulunabilir. Örneğin bir çalışmada, akış deneyiminin spor aktivitelerini sürdürme niyeti ile bağlantılı olduğu; internetteki fitness kanallarını izleyerek evde spor yapan katılımcıların akış deneyimleme düzeylerinin, devam etme niyetlerini yordadığı (Kim, 2022) görülmüştür. Bir başka çalışmada (Franco ve ark., 2017)

ise, akış deneyiminin, hem fiziksel aktivite düzeyi düşük olan grupta hem yüksek olan grupta, gelecekte fiziksel aktivitede bulunma niyetini pozitif yönde yordadığı görülmüştür.

Performans açısından getirileri ele alındığında, örneğin, üniversite öğrencilerinin matematik dersinde deneyimledikleri akışın, matematik dersine ilişkin akademik erteleme davranışını (*procrastination*) negatif yönde, matematik dersindeki başarıyı ise pozitif yönde yordadığı (Alp ve Sungur, 2017) görülmüştür. Bir başka çalışmada (Engeser ve Rheinberg, 2008), üniversite öğrencilerinin, istatistik sınavına hazırlanırken ve yabancı dil öğrenirken deneyimledikleri akışın, dönem sonundaki final sınavı notlarını pozitif yönde yordadığı görülmüştür. Bir diğer çalışmada (Hsieh ve ark., 2016), ilköğretim öğrencilerinin öğrenme etkinliği sırasındaki akış deneyimlerinin, öğrenme performanslarını pozitif yönde yordadığı görülmüştür. Bir diğer çalışmada (Stavrou ve ark., 2007) ise, sporcularının yarış sırasındaki akış deneyimlerinin, performanslarını pozitif yönde yordadığı görülmüştür. Akış deneyiminin, iş yaşamındaki performansa da katkı sağladığı görülmüştür. Örneğin, işyerinde akış deneyimleyen çalışanlar, akış deneyimlemeyenlere kıyasla daha fazla kurumsal gönüllülük (gönüllü olarak görev alanı dışında ekstra iş yapma) davranışı ve içsel görev ilgisi (*intrinsic task interest*) bildirmiştir (Eisenberger ve ark., 2005).

Akış deneyiminin, psikolojik sağlık, fiziksel sağlık ve performans gibi alanlarda getirileri olduğunu ortaya koyan ilgili çalışma bulgularından hareketle, bireylerin akış deneyimlerinin anlaşılmasının; hangi bağlamlarda veya etkinliklerde ne gerekçelerle akış deneyimlediklerinin ve ne özellikte kişilerin ne koşullarda akış deneyimlemeye meyilli olduklarının incelenmesinin, yaşam kalitelerini artırmak açısından önem arz ettiği söylenebilir.

Tablo 1. Akış Deneyiminin İnsanların Yaşam Kalitesine Katkılarını Örneklendiren Çalışmalar

Araştırmacılar	Örneklem	Akış Tanımı ve Ölçümü	Akışın Katkı Alanı	Bulgular
Yaşın, 2016	-Türkiye örnekleme -218 kadın, 178 erkek -25-56+ yaş	-İşten keyif alma -İçsel çalışma motivasyonu -İşe dalma	Psikolojik sağlık	-İşte akış deneyimi, psikolojik iyi oluşu ve iş tatminini pozitif yönde yordamıştır.
Han, 1988	-Şikago'da yaşayan yeni göç etmiş yaşlılar -20 kadın, 16 erkek -60+ yaş	-Akış deneyimi betimlemesi verilerek deneyimleyip deneyimlemedikleri, ne sıklıkla deneyimledikleri vb sorulmuştur (<i>Flow Questionnaire/FQ</i> , Csikszentmihalyi ve Csikszentmihalyi, 1988)	Psikolojik sağlık	-Akış deneyimi, kadınlar için, yaşam doyumu ile pozitif yönde ilişkilidir.
Collins ve ark., 2008	-Boston'da yaşayan yaşlılar -41 kadın, 13 erkek -70-86 yaş	-Akış deneyimi betimlemesi verilerek deneyimleyip deneyimlemedikleri, ne sıklıkla deneyimledikleri vb sorulmuştur (<i>Flow Questionnaire/FQ</i> , Csikszentmihalyi ve Csikszentmihalyi, 1988)	Psikolojik sağlık	-Akış deneyimi, yüksek uyarılımlı olumlu duygulanımı (enerjik, coşkulu, mutlu) ve yaşam doyumunu pozitif yönde yordamıştır. -Akış deneyimi, düşük uyarılımlı olumsuz duygulanımı (üzgün, hüsrana uğramış) negatif yönde yordamıştır.
Yeşiltaş ve Ekici, 2017	-Ege, Akdeniz ve İç Anadolu bölgelerinden 110 akademik personel -%52,7 kadın, %47,3 erkek	-İşten keyif alma -İçsel çalışma motivasyonu -İşe dalma	Psikolojik sağlık	-Akışın işten keyif alma ve içsel çalışma motivasyonu boyutları, iş stresi ile negatif korelasyona sahiptir.
Yarar, 2015	-Türkiye örnekleme	-Akış deneyimleme eğilimi olarak iş, günlük rutinlerin sürdürülmesi ve serbest zaman etkinlikleri alanlarındaki akış deneyimleme sıklığı ölçülmüştür	Psikolojik sağlık	-Akış deneyimleme sıklığı, kişisel gelişim yönelimi, yaşamın anlamlı olduğunu düşünme ve öznel mutluluğu pozitif yönde yordamıştır. -Akış deneyimleme sıklığı, endişe, sürekli kaygı ve obsesif kompulsif semptomları, negatif yönde yordamıştır.
Fritz ve Avsec, 2007	-Slovenya'da bir müzik akademisinden	-Görev zorluğu-beceri dengesi -Eylem ve farkındalığın birleşmesi	Psikolojik sağlık	-Akışın görev zorluğu beceri dengesi, açık hedefler ve ototelik deneyim boyutları, olumlu duygulanımı pozitif

Araştırmacılar	Örneklem	Akış Tanımı ve Ölçümü	Akışın Katkı Alanı	Bulgular
	öğrenciler -56 kadın, 28 erkek	-Anlaşılr geribildirim -Açık hedefler -Eldeki göreve tamamen odaklanma -Kontrol hissi -Öz-bilinç kaybı -Zaman algısının değişmesi -Ototelik deneyim		yönde yordamıştır. -Akışın görev zorluğu-beceri dengesi boyutu, olumsuz duygulanımı negatif yönde yordamıştır. -Akışın açık hedefler boyutu, yaşam doyumunu pozitif yönde yordamıştır.
Eisenberger ve ark., 2005	-Amerika'da 392 çalışan	-Görev zorluğu beceri dengesi	Psikolojik sağlık	-Akış deneyimleyen çalışanlar (görev zorluğu ve becerileri yüksek olanlar), akış deneyimlemeyenlere (görev zorluğu ve becerileri dengede olmayan veya ikisi de düşük olanlar) kıyasla, daha fazla olumlu ruh hali bildirmiştir; bu, yalnızca başarıma ihtiyacı yüksek düzeyde olan çalışanlar için geçerlidir.
Björnsson, 2017	-İzlanda'da üniversite öğrencileri -11 kadın, 12 erkek -18-38 yaş aralığı	-Akışın dokuz boyutu (<i>Flow Short Scale</i> , Rheinberg ve ark., 2003)	Fiziksel sağlık	-Akış deneyimi, yüksek kan basıncını düşürmüştür.
Hirao ve ark., 2012	-Japonya'da 119 yaşlı -74 kadın, 45 erkek -77.7 yaş ortalaması	-(<i>Flow Experience Checklist</i> , Ishimura, 2008)	Fiziksel sağlık	-Akış deneyimleyen grup (hem algılanan zorluk hem algılanan becerisi yüksek olanlar), ilgisiz (<i>apathetic</i> ; hem algılanan zorluk hem beceri düzeyi düşük olanlar) gruba kıyasla daha düşük düzeyde fiziksel rol kısıtlamaları (fiziksel sağlık problemleri nedeniyle rutin aktivitelerde sınırlılık) deneyimlemiştir. -Akış deneyimleyen grup, ilgisiz gruba kıyasla daha yüksek düzeyde genel sağlık algısına (<i>general health perception</i>) ve zindelik (<i>vitality</i>) algısına sahiptir. -Akış deneyimleyen grup, ilgisiz gruba kıyasla daha iyi fiziksel sağlık bileşenlerine (fiziksel işlevler, ağrı, genel sağlık) sahiptir
Kim, 2022	-Amerika'da Youtube kullanıcıları -156 kadın, 222 erkek	-Akış deneyimi betimlemesi verilerek deneyimleyip deneyimlemedikleri, ne sıklıkla deneyimledikleri vb sorulmuştur	Fiziksel sağlık	-Youtube kanalını takip ederek spor yaparken deneyimlenen akış, Youtube kanalından memnun olmayı ve kanalı kullanmaya devam etme niyetini pozitif yönde

Araştırmacılar	Örneklem	Akış Tanımı ve Ölçümü	Akışın Katkı Alanı	Bulgular
	-18-49 yaş aralığı	(Novak ve ark., 2000)		yordamıştır.
Franco ve ark., 2017	-İspanya'da 542 öğrenci -286 kadın, 256 erkek -12-18 yaş aralığı	-Akışın dokuz boyutu (<i>Dispositional Flow Scale-2/DFS-2</i> , Jackson ve Eklund, 2022-İspanyolca versiyonu, Garcia Calvo ve ark., 2008)	Fiziksel sağlık	-Akışın ototelik deneyim ve görev zorluğu-beceri dengesi boyutları, fiziksel aktivite düzeyi düşük olan grupta, gelecekte fiziksel aktivite yapma niyetini pozitif yönde yordamıştır. - Akışın kontrol hissi, ototelik deneyim ve açık hedefler boyutları, fiziksel aktivite düzeyi yüksek olan grupta, gelecekte fiziksel aktivite yapma niyetini pozitif yönde yordamıştır.
Alp ve Sungur, 2017	-Türkiye'de 117 üniversite öğrencisi -63 kadın, 54 erkek -19-40 yaş	-Görev zorluğu-beceri dengesi -Eylem ve farkındalığın birleşmesi -Anlaşılır geribildirim -Açık hedefler -Eldeki göreve tamamen odaklanma -Kontrol hissi -Öz-bilinç kaybı -Zaman algısının değişmesi -Otelik deneyim	Performans	-Akışın tamamen odaklanma boyutu, matematik dersine ilişkin akademik erteleme davranışını negatif yönde yordamıştır. -Akışın görev zorluğu-beceri dengesi boyutu matematik dersindeki başarıyı pozitif yönde yordamıştır.
Engeser ve Rheinberg, 2008	Çalışma 1 -Almanya'da 246 üniversite öğrencisi -197 kadın, 49 erkek -18-54 yaş Çalışma 2 -Almanya'da 61 öğrenci -% 35'i kadın -19-28 yaş	-Akışın dokuz boyutu (<i>Flow Short Scale/FSS</i> , Rheinberg ve ark., 2003)	Performans	-İstatistik sınavına hazırlanırken ve yabancı dil öğrenirken deneyimlenen akış, final sınavı notlarını pozitif yönde yordamıştır.
Hsieh ve ark., 2016	-Tayvan'da 34 ilköğretim öğrencisi -17 kız, 17 erkek çocuğu	Akış öncülleri -Zorluk -Hedefler -Geribildirim	Performans	-Öğrenme etkinliği sırasındaki akış deneyimi, öğrenme performansını pozitif yönde yordamıştır.

Araştırmacılar	Örneklem	Akış Tanımı ve Ölçümü	Akışın Katkı Alanı	Bulgular
	-4.-6. sınıf öğrencileri	-Kontrol hissi -Oynanabilirlik Akış göstergeleri -Odaklanma -Öz-bilinç kaybı -Zaman algısının değişmesi -Ototelik deneyim (Kiili, 2006)		
Stavrou ve ark., 2007	-Yunanistan'da 220 sporcu -% 49 kadın, % 51 erkek -16-38 yaş aralığı	-Akışın dokuz boyutu (<i>Flow Short Scale/FSS</i> , Rheinberg ve ark., 2003-Yunanca versiyonu, Stavrou ve Zervas, 2004)	Performans	-Sporcularının yarış sırasındaki akış deneyimleri, performanslarını pozitif yönde yordamıştır.
Eisenberger ve ark., 2005	-Amerika'da 392 çalışan	-Görev zorluğu beceri dengesi	Performans	-Akış deneyimleyen çalışanlar, akış deneyimlemeyenlere kıyasla daha fazla kurumsal gönüllülük (gönüllü olarak görev alanı dışında ekstra iş yapma) davranışı bildirmiştir; bu yalnızca başarıma ihtiyacı yüksek düzeyde olan çalışanlar için geçerlidir. - Akış deneyimleyen çalışanlar, akış deneyimlemeyenlere kıyasla daha fazla içsel görev ilgisi (<i>intrinsic task interest</i>) bildirmiştir; bu yalnızca başarıma ihtiyacı yüksek düzeyde olan çalışanlar için geçerlidir.

1.2. Farklı Türde Etkinliklerde Akış Deneyimi

1.2.1. Tek Başına Etkinliklerde Akış Deneyimi

Akış deneyiminin, uzunca bir süre ve özellikle ilk akış çalışmaları için geçerli olmak üzere, tek başına etkinlikler sırasında deneyimlendiği varsayılmıştır (Liu ve Csikszentmihalyi, 2020). Liu ve Csikszentmihalyi (2020), akışın teorik çerçevesi açısından bakıldığında, bireyin tek başına iken akışa girmesinin daha kolay olmasının beklenebileceğini ifade etmişlerdir. Buna göre, örneğin, birey, başka bireylerle beraber iken, dikkatinin bir kısmını onlara yönlendireceği için tamamını etkinliğe yönlendiremeyebilir ve akışın özelliklerinden “tamamen odaklanma”nın gerçekleşmesi zor olabilir. Benzer şekilde, bunun, diğer bireylerin varlığının, bireyin öz-farkındalığını artırarak akışın özelliklerinden “öz-bilinç kaybı”nı zorlaştırması ile de ilgili olabileceğini ifade etmişlerdir. Yine benzer şekilde, “kontrol”, bireyler arasında paylaşılacağı için, bireyin tam anlamıyla bir kontrole sahip hissetmeyebileceğini ifade etmişlerdir. Ancak, ilerleyen kısımlarda detaylı olarak tartışılacağı üzere, bu bakış açısı ve gerekçelendirme, bireyci eğilimleri yüksek bireyler için geçerli bir açıklama olabilir. Tek başınalığı bir avantaj yapan, akışın özelliklerinin daha kolay deneyimlenmesinden ziyade, tek başına olmayı hedeflerine ulaşmak açısından ideal gören bireylere uygunluğu olabilir. Nitekim, akış deneyimi, öznel bir deneyimdir (Nakamura ve Csikszentmihalyi, 2002, s.90) ve bu durumda genellemelerden kaçınmak yerinde olabilir.

Akış deneyiminden ayrı olarak, genel anlamda öznel bir deneyim olarak “keyif alma deneyiminin” (*enjoyment*), neyin “keyif verici” olduğunun kişilere göre değişebileceği söylenebilir. Örneğin, Ryan ve arkadaşları (2006), keyif alma deneyimini (*enjoyment*) kişilerin iyi oluşlarıyla ilişkili olan temel içsel ihtiyaçlarının doyurulması (*satisfaction*) olarak ele almıştır. Araştırmacılar, Öz Belirleme Kuramı’ndan (*Self-Determination Theory*, Ryan ve Deci, 2000) hareketle yaptıkları araştırmada, tek başına (*single player*) ve çok oyunculu (*multiplayer*) bilgisayar oyunları oynattıkları kişilerin deneyimlerini incelemiştir. Tek başına oyun oynayanların, bağımsızlık (*autonomy*; kişinin kendi seçimlerini yapabilmesi, davranışlarını düzenleyebilmesi) ve yeterlik (*competence*; zorluklara meydan okuma ve başarıya ulaşma isteği) ihtiyaçlarının; çok oyunculu oyun oynayanların ise bu iki

ihtiyacın yanı sıra, ilişkililik (*relatedness*; başkalarıyla bağlantıda olma ve ilişkiler kurma ihtiyacı) ihtiyaçlarının da doyurulduğu görülmüştür. Benzer şekilde, Vella ve arkadaşları (2015), tek başına ve sosyal oynama biçimini tercih eden oyuncuların deneyimlerini incelemiştir. Tek başına oynayan kişilerin, oyunda deneyimledikleri bağımsızlığın ve bulunmuşluk hissini (*presence*) daha fazla olduğu, sosyal oynama biçiminde ise, ilişkililik düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür.

İlgili çalışma örneklerinden hareketle, pozitif bir deneyim olarak akış deneyiminin de, bireylerin psikolojik ve sosyal ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri, kendilerine hitap eden etkinliklerde deneyimlenmesi beklenebilir. Örneğin, bir yüzücü takımındaki sporcularla idman sonrası yapılan bir çalışmada (Kowal ve Fortier, 1999), algılanan bağımsızlık, ilişkililik, ve yeterliğin her birinin akış deneyimi ile pozitif yönde ilişkili olduğu, ancak algılanan ilişkililik ve yeterliğin akış deneyimi ile olan ilişkisinin, algılanan bağımsızlık ile olan ilişkisine kıyasla, daha güçlü olduğu görülmüştür. Sonuçlara göre, akış deneyimini en yüksek düzeyde hisseden yüzücüler, takım arkadaşlarıyla en çok ilişkili (*connected*) hissedenlerdir. Bir başka çalışmada, İskender (2015), oyuncuların (*gamer*), sosyal oynama motivasyonları (diğer oyunculara yardım etmek, destek olmak, onlarla sohbet etmek, ilişkiler kurmak, takım çalışmasının bir parçası olmak isteme gibi) ile grup akışı deneyimleri arasında pozitif yönde ve anlamlı düzeyde bir ilişki bulunduğunu; bireysel akış deneyimi ile ise bulunmadığını göstermiştir. Bu ve önceki çalışmaların bulguları birlikte göz önüne alındığında, tek başına etkinliklerdeki akış deneyiminin, bağımsızlık ihtiyacının doyurulması ile, işbirliği içeren etkinliklerdeki akış deneyiminin ise ilişkililik gibi daha sosyal nitelikte ihtiyaçların doyurulmasıyla ilgili olabileceği düşünülebilir.

Bireylerin tek başına iken şu gibi etkinliklerde akış deneyimledikleri bildirilmiştir: Geceleri bilgisayarda çalışmak, arabada kendi kendine şarkı söylemek, müzik bestelemek (*composing choral music*), suluboya ile resim yapmak, pazar sabahı bahçede uğraşmak (*gardening*), yokuşlarda bisiklet sürmek, güneş doğarken nehir boyunca koşmak, evde tek başına iken yemek pişirmek, bir kulübede tek başına şiir yazmak, sıcak bir banyoda harika bir kitap okumak (Walker, 2010). Benzer şekilde, bir başka çalışmada (Magyaródi ve Oláh, 2015), akışın en çok deneyimlendiği tek başına etkinlikler, çalışmak, okumak (*reading*),

spor ve yaratıcı etkinlikler olarak bildirilmiştir. Bir diğer çalışmada (Delle Fave, 2007), akışın en çok deneyimlendiği etkinlikler olarak, üretken etkinlikler (iş yapmak ve ders çalışmak) ve yapılandırılmış serbest zaman etkinlikleri (iyi tanımlanmış kuralları olan, belli bir yeterlik ve beceri geliştirme gerektiren spor, sanat gibi etkinlikler) bildirilmiştir. Delle Fave (2007), bu etkinliklerin, yaratıcılık (*creativity*), bağımsızlık (*autonomy*) ve beceri geliştirme (*skill development*) açısından uygunluğuna dikkat çekilmiştir (Çalışmada sosyalleşme ve aile etkileşimlerinin akış etkinlikleri arasında çok düşük bir yüzdeye sahip olduğu görülmüştür). Son olarak, sanatçıların, sanatsal uğraşları sırasındaki akış deneyimini anlatan üç temanın tanımlandığı bir çalışmada (Karsten, 2010), birinci tema, hazırlık safhasında gerekli olan "özgürlük ve pozitif enerji" (*liberation and positive energy*) teması olmuştur. İkincisi, bilinçli bir kontrol edilmişlikten ziyade daha içgüdüsel bir modda olan bir "içgüdüsel ustalık" (*mastership by instinct*) hissidir. Üçüncüsü ise, sosyal ilişkilerin geçici olarak, etkinlik hedeflerinin yoğun ve dışlayıcı ilişkisi ile değiştirilmesini ifade eden "yoğun bir kişisel an" (*intensely personal moment*) temasıdır. Bu üçüncü tema ayrıca, başkalarını kasten uzaklaştırmak (*deliberately closing out others*) ve etkinlik nesnesi ile ilişki (*relationship with the object of activity*) şeklinde iki alt temaya sahiptir (Karsten, 2010). Bu ve öncesinde bulguları aktarılan çalışmalarda ortak nokta, bireylerin bu etkinlikleri tek başına yapıyor olmalarının yanı sıra, bu etkinliklerde bağımsız bir şekilde hareket ediyor olmaları ve ellerindeki somut bir nesneye odaklanmalarındır. Tek başına yapılan bu etkinlikler ayrıca, bireylere yaratıcılıklarını konuşturmaları, üretmeleri ve becerilerini geliştirmeleri açılarından avantaj sunmaktadır. Tek başına etkinliklerde bu gibi ihtiyaçlar doyurulduğu için akış deneyimlendiği görülmektedir.

Csikszentmihalyi'ye (1990) göre, kişiler başkaları iken daha mutlu olduklarını bildirseler de, tek başınalığın niteliğini belirleyen, kişinin tek başına olmayı nasıl algıladığıdır. Eğer tek başına olmak, başkalarının olduğu zaman ulaşılamayacak olan bazı hedeflere ulaşmak için bir şans olarak görülürse, kişi yalnız (*lonely*) hissetmek yerine, tek başına olmaktan keyif alır ve süreçte yeni beceriler öğrenebilir. (Csikszentmihalyi, 1990, s.175). Bu doğrultuda, tek başına olmayı, ihtiyaçları ya da hedefleri açısından bir avantaj olarak gören

kişilerin, tek başına etkinlikler yaparken de yüksek düzeyde akış deneyimlemesi beklenebilir.

Bireylerin tek başına ya da diğer tür etkinliklerde (işbirliği içeren, rekabet içeren), ne gerekçelerle akış deneyimliyor olabileceğinin veya ilgili bir etkinlik türündeki akış deneyiminin niteliğinin sistemli bir şekilde incelendiği araştırmalar, literatürde çok az sayıda ve bu konuya ilişkin kavrayışın artırılması için daha fazla çalışmaya ihtiyaç vardır. Bu ihtiyaca hitaben, mevcut çalışmada, öncelikle, tek başına etkinliklerde ve diğer türlerdeki etkinliklerde akış deneyimi yaşayan kişilerden bu etkinliklerin neden (nasıl bir ihtiyacı karşılayarak; ne sağlayarak) akış deneyimi yaşattığına dair kendi açıklamaları toplanıp bu açıklamalar tematik olarak analiz edilmiş, önceki çalışmalardakine benzer veya onlardan farklı ne gibi etkenlerin ortaya çıktığı incelenmiştir. Ardından, ne tür etkinliklerin ne özellikteki kişilerin akış deneyimlemesine uygun olabileceğine dair kurulmuş olan hipotezler test edilmiştir

1.2.2. İşbirliği İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimi

Akış deneyimini sosyal yönü açısından ele alan çalışmalar, sosyal akışta, öncelikle, ortak bir amaç/hedef etrafında, toplu olarak ve senkronize bir biçimde hareket edilen bir işbirliğinin rolü olabileceğini göstermektedir. Bu anlamda, akışın deneyimlenmesinde önemli bir rolü olduğu düşünülen, “ortak bir hedef” (örn., Sawyer, 2015; Kaye ve Bryce, 2012; Van den hout, 2016), “kolektif bir istek” (örn., Van den hout, 2016; Šimleša, 2018), bir “tek zihinlilik” (örneğin, Sato, 1988; Lipman-Blumen ve Leavitt, 1999; Sawyer, 2015; Armstrong, 2008), “uyum içinde hareket etmek” (Sato, 1988; Turner, 1974; Borgo, 2006; Gaggioli ve ark., 2011; Forsgård, 2012), “karşılıklı bağımlılık” (örn., Walker, 2010; Kaye ve Bryce, 2012), “kolektif olarak hareket etmek” (örneğin, Sato, 1988; Turner, 1974; Gaggioli ve ark., 2011) gibi unsurlara vurgu yapılmıştır.

Örneğin, akış deneyimini sosyal açıdan ele alan ilk araştırmacılardan olan antropolog Victor Turner’a (1974) göre, kolektif olarak hareket eden bir topluluğun ortak deneyimler paylaşmaktan elde ettiği doyum, akış deneyimini ortaya çıkarabilir. Benzer şekilde,

Lipman-Blumen ve Leavitt (1999), kendine özgü bir davranma biçimi olan, son derece göreve odaklanmış ve hevesli gruplar olarak tanımladıkları ve enerjik gruplar (*hot groups*) olarak adlandırdıkları iş gruplarının yoğun heyecanını anlatırken, tüm üyelerin tek bir şey düşündüğü bir tek zihinlilik (*single-mindedness*) durumuna vurgu yapmıştır. Yine benzer biçimde, Sawyer (2015), sanat gruplarıyla (caz, tiyatro grupları gibi) yaptığı çalışmalara dayanarak, ortak bir grup hedefinin/amacının olması, üyelerin senkronize olmaları ve tek bir zihinle düşünmeleri, eşit katılım göstermeleri gibi hususları, grup akışının koşulları arasında saymıştır. Gaggioli ve arkadaşları (2011) ise, bir grubun akış durumuna girebilmesi için, grubun üyelerinin, eylemlerinin birleştiği bir "biz bilinci" (*we-intention*) geliştirmesi gerektiğini ifade etmiştir. Borgo (2006) ve Forsgård'ın (2012) müzik alanındaki çalışmalarında da benzer öneriler bulunmaktadır. Borgo (2006), toplu halde yapılan doğaçlama müziğin dinamiklerini tartıştığı çalışmasında, doğaçlama müzik yapan müzisyenlerin akış deneyimleyebilmesi için performans sırasında bir grup zihni (*group mind*) geliştirmelerinin önemine değinmiştir. Forsgård (2012) da, caz grubu ve ayin grubu gibi örnekler üzerinden, sosyal akışın boyutları arasında ortak bir amaç hissi olduğunu ifade etmiştir.

Gözlem, görüşme, anket gibi araçlar kullanılan görgül nitelikteki çalışmaların bulguları da, sosyal akışın, öncelikle, ortak bir hedefin olduğu, uyum ve senkronizasyon içinde hareket edilen bir işbirliği ile ilgili olabileceğini göstermektedir. Örneğin, Sato (1988), gözlem, görüşme ve anket yöntemlerini kullanarak, Japonya'daki "Bosozoku" gruplarının üyesi gençlerin (motosiklet çetesi üyeleriyle) "yarış" etkinliğindeki (*the run*; önceden belirlenen bir güzergâhta bir ya da daha fazla çete grubunun üyeleri bir araya gelerek, polisten gizli olarak, yüksek hızda 1-2 saat yarışır) akış deneyimini incelemiştir. Araştırmacı, üyelerden birinin, deneyimini şöyle ifade ettiğini aktarmıştır:

"Ben... Hepimizin hisleri senkronize olduğunda (tune up) bir şeyi anlıyorum... Yarışırken başta tam bir uyum içinde değilizdir. Ama yarış iyi gitmeye başlarsa, hepimiz, hepimiz diğerinin ne hissettiğini hisseder (feel for others). Nasıl desem? Grubu harekete geçirdiğimizde (when we wag the tail of the band)... Zihinlerimiz bir olduğunda, bir oluruz. Böyle anlarda bu gerçek bir keyiftir (pleasure)... Hepimiz bir olduğumuzda, bir şeyi

anlarım... Birden, fark ederim "Biz bir biriz" (Oh, we're one) ve düşünürüm "Eğer yapabildiğimiz kadar hız yaparsak bu o zaman gerçek bi yarış olur... Tek bir beden (flesh) olduğumuzu fark ettiğimizde, bu çok üstün bir histir (supreme). Hızdan kafamız güzel olduğunda. Öyle bir anda bu gerçekten süperdir."

Bir motosiklet çetesi üyesi (Sato, 1988 s. 113)

Örnekte de görüleceği üzere, katılımcı, bir zihin birliğine, grup üyelerinin uyum içinde bir bütün olarak hareket etmesine vurgu yapmakta ve bu yakalandığı zaman çok "üstün" bir deneyim yaşandığını ifade etmektedir. Benzer şekilde, Csikszentmihalyi'nin cerrahlarla yaptığı görüşmelerde, cerrahların ifadelerinde, operasyon sırasında aşama aşama zorluğun üstesinden gelebilmenin verdiği tatmin edici hissin yanı sıra, bir ekip olarak uyumlu bir biçimde çalışmanın da doyurucu bir his ortaya çıkardığı ve tüm sürecin tatmin ediciliğini artırdığı görülmektedir:

"Çok güzeldir, çok eğlencelidir ve tatmin edicidir. Dikişler düzgün olunca her şey yolundadır, fazla kanama yoktur ve grup birlikte pürüzsüzce çalışır...çok güzel ve tatmin edici bir biçimde yapılır iş."

"Çok tatmin edicidir ve bir şekilde zorsa aynı zamanda heyecan vericidir. Bir şeyleri olması gerektiği gibi gözükmesi ve mükemmel bir biçimde yerine oturması için yeniden düzeltmek/yoluna koymak ve olması gereken yere oturtmak çok güzeldir. Bu, çok tatmin edicidir, özellikle grup birlikte pürüzsüz ve etkili bir biçimde çalışırsa; o zaman tüm durumun güzelliği artar."

Cerrahlar (Csikszentmihalyi, 1975, s. 129)

Görüşme ve anket yöntemlerini kullanarak sporcuların akış deneyimini ele alan Jackson (1992) ise, tek başına paten performansı sergileyen sporcular için tanımladığı akış öncüllerinden farklı olarak, bir çift olarak dans eden patenciler için "partner birliği" (*partner unity*) şeklinde bir öncül tanımlamıştır. Bir patencinin bunu şöyle ifade ettiğini aktarmıştır:

“Bu performansa dair gerçekten çok özel olan şey, onun (partnerin adı) ve benim aramda akıştan başka hiçbir şey olmamasıydı. Hani, üç dk boyunca. Bu demektir ki, onun zihninde de benim zihnimde de başka hiçbir şey yoktu ve zihinlerimiz aynı yerdeydi...ortak bir biçimde. Bu her zaman Ben'in ("Am i"?), Sen ("Are you?") ve biz ("Where are we?") ile bir uyumdur. O gün gerçekten de onun (partner), benim ve buzun bir evliliği idi. Sanırım bu, tek başına paten yapan ve kendi üzerinde daha çok kontrole sahip olan bir patencinin yaşadığından farklı bir akış deneyimi”

Çift olarak dans eden bir buz patencisi (Jackson, 1992, ss. 173).

Bu örnekte de katılımcının bir zihin birliğine ve partnerler arası uyuma vurgu yaptığı görülmektedir. Yine benzer şekilde, Armstrong (2008), bir matematik problemi çözerken davranışlarını gözlemlediği öğrenci grupları için, akış deneyimleyen grupta öğrencilerin eşit bir katılım gösterdiğini ve uyum içinde çalıştığını; akış deneyimlemeyen grupta ise, öğrencilerin kolektif bir odaklanma, bir tek zihinlilik (*one-mindedness*) gösteremediğini ifade etmiştir. Van den Hout (2016) da, üniversitedeki öğrenci proje grupları ve çeşitli kurumlardan iş grupları ile çalışmış ve sosyal akışın, öncelikle, takımın varoluş nedeni olan, takım üyelerinin paylaşılan/ortak değerlerini temsil eden, karşılıklı olarak tanıdığı ve takım olarak çalışmak için ortak bir içsel motivasyon hissettiği bir kolektif bir istek (*collective ambition*) ile başladığını göstermiştir. Bunun yanı sıra, tüm üyelerce benimsenen, üyelerin bireysel amaçlarıyla uyumlu ve onlar için anlamlı olan ortak bir hedef/amaç, ortak hedefle uyumlu bireysel hedefler, üyelerin tercih ve uzmanlıklarının göz önünde bulundurulduğu bir görev dağılımı ve ortak hedefe bağlılık (*mutual commitment*) gibi koşullar tanımlamıştır. Benzer şekilde, Kaye ve Bryce (2012) işbirliği içinde çevrimiçi oyun oynayan oyuncular için, karşılıklı bağımlılık, işbirliği, koordinasyon, tamamlayıcı katılım ve ortak bir görev odağı gibi unsurların akış deneyimini ortaya çıkardığı ifade edilmiştir.

Böylelikle, ilgili bulgular, sosyal kaynaklı olarak deneyimlenen akışın öncelikle, “bir tek zihinlilik”, “uyum/senkronizasyon”, “ortak bir amaç” ve “kolektif olarak hareket etmek” gibi özelliklerle karakterize olan bir işbirliği ile bağlantılı olduğunu göstermektedir.

1.2.2.1. Etkinlik Partnerleri ile Aşinalık: Tanıdık ve Tanımadığı Kişilerle Akış Deneyimi

Akış deneyimini sosyal açıdan ele alan çalışmalar, ortak bir hedef etrafında, uyum içinde ve bir kolektif olarak hareket etmenin yanı sıra, kişiler arası ilişkilerin niteliğinin de akış deneyiminde önemli bir rolü olabileceğini göstermektedir (örn., Sato, 1988; Lipman-Blumen ve Leavitt, 1999; Armstrong, 2008; Graham, 2008). Bu anlamda, rütbe, otorite, hiyerarşi ya da statü vurgusunun olmadığı, kişilerin birbiriyle doğrudan ve açık bir biçimde iletişim kurabildiği ve etkileşime girebildiği ilişkilerin önemi vurgulanmıştır. Örneğin, akış deneyimine sosyal açıdan yaklaşan ilk araştırmacılardan olan antropolog Turner'a (1974) göre, doğrudan ve açık bir şekilde iletişim kuran, üyelerinin birbirini kültürel kimliğinden, rolünden, statüsünden, şöhretinden, sınıfından, cinsiyetinden ya da diğer yapısal mevkilerden bağımsız olarak sıcakkanlı bir biçimde anladığı, derin bir etkileşimin olduğu ve kolektif olarak hareket eden bir topluluğun ortak deneyimler paylaşmaktan elde ettiği doyum, akış deneyimini ortaya çıkarabilir. Turner, akışın tek başına (*solitary*) bir etkinlikte de deneyimlenebileceğini hatırlatarak, buradaki akış deneyiminin özünün, yapılan işten, hatta işbirliğinden bile öte, sırf birlikte olmaktan, bir arada olmaktan kaynaklandığını ifade etmiştir. Ona göre, bu noktada önemli olan, yapmak (*doing*) değil, bir arada olmaktır (*being*). Turner, bu birlik hissini "*communitas*" olarak adlandırmıştır. Akış deneyimini ortaya çıkaran bu birlik hissini ("*communitas*"ın), herhangi bir insan tarafından, birbiriyle iyi geçinen, uyumlu insanlarla bir arada olduğu bir grubu "biz" olarak benimsediği ve gerek duygusal gerekse bilişsel olan bütün problemleri (sadece kendi problemlerini değil) çözebileceğini hissettiğinde deneyimlenebileceğini ifade etmiştir.

Turner'ın sosyal akışa yaklaşımı ile tutarlı bir biçimde, akışı sosyal açıdan ele alan başka çalışmalarda da temel vurgunun ya da öncelikli görülenin, yine, üyeler arasında iyi bir iletişim olması gerektiği üzerinde olduğu söylenebilir. Mesela, Lipman-Blumen ve Leavitt (1999), enerjik gruplar (*hot groups*) olarak adlandırdığı iş gruplarının yoğun heyecanını anlatırken, kişilerin birbiriyle doğrudan iletişim kurabildiği, birbirinin fikrini dinlediği ve ciddiye aldığı, rütbe ya da otoritenin önemli olmadığı ve hiyerarşik bir yapının olmadığı ilişkilerin varlığına vurgu yapmıştır. Bireylerin değerinin yaş, zenginlik, ırk, cinsiyet ya da ofis büyüklüğüne değil; göreve katkılarıyla belirlendiğini ifade etmişlerdir. Ayrıca, bu

grupların özellikleri arasında arkadaşlık, güven ve özgeciliğin de olduğunu dile getirmişlerdir. Benzer şekilde, Sawyer'ın (2015) çalışmasında, grup akışı için gerekli olarak tanımladığı koşullar arasında, üyelerin birbirini iyi dinlemesi ve üzerine düşeni yapması, esnekliğe ve saygıya da yer olacak şekilde kontrole sahip olmaları, birbiriyle belli bir aşinalıklarının olması ve aralarında iyi bir iletişim olması gibi üyeler arası ilişkilerin iyi olması gerektiğini vurgulayan koşullar bulunmaktadır. Benzer biçimde, Borgo (2006), doğaçlama müzik yapan müzisyenlerin bir grup zihni geliştirebilmesi için, grup üyeleri arasında bir güven ve empati hissi geliştirmenin ve de bireylerin davranışlarının ve grup davranışlarının mükemmel bir uyum içinde olduğu bir egosuzluk durumuna erişmenin gerekli olduğunu belirtmiştir. Yine benzer biçimde, Forsgård (2012), akışın deneyimlenmesi için grup üyeleri arasında duygusal seviyede bir sosyal geribildirim olması gerektiğini vurgulamıştır. Daha açık ifade etmek gerekirse, bir üyenin, diğer üyelerden geribildirim alırken, sosyal statüsünü düşünmek zorunda kalmaması gerektiğini; sosyal statüsünü düşünmek durumunda kaldığında görevi için kullanacağı bilişsel gücün bir kısmını kaybedeceği için görevine odaklanamayabileceğini ifade etmiştir. Bu da akışın deneyimlenmesini engelleyecektir demiştir. Bu nedenle, grup üyeleri arasında güçlü bir duygusal bağın ve uyumun oluşmasının önemine değinmiştir (Forsgård, 2012).

Görgül çalışmalar da, sosyal akışın deneyimlenmesi için kişiler arasında iyi bir etkileşim ve iletişimin olması gerektiğini göstermektedir. Örneğin, Armstrong (2008) bir matematik problemi çözerken davranışlarını gözlemlediği öğrenci grupları için, akış deneyimleyen öğrencilerin, sırayla konuşup birbirinin söyleyeceklerini iyice dinlemek, birbirini konuşmaya ve katkıda bulunmaya teşvik etmek, birbirinin fikrine değer verdiklerini ve onların fikirleri üstüne koymaya istekli olduklarını göstermek gibi davranışlar sergilediklerini bildirmiştir. Akışı deneyimlemeyen grupta ise, bireysel olarak öne çıkmak isteyen üyeler olduğunu ve üyelerin grubun diğer üyelerine bağlı (*connected*) hissettiklerini gösteren herhangi bir davranışları olmadığını ifade etmiştir. Benzer şekilde, üniversitedeki öğrenci proje grupları ve çeşitli kurumlardan iş grupları ile çalışan van den Hout (2016) da, üyeler arası doğrudan ve açık bir iletişim, başarısızlığa müsamaha gösteren ve risk alabilme özgürlüğü ve güveni veren bir ortamı, çalışma gruplarının deneyimlediği takım akışının

koşulları arasında tanımlamıştır. Dahası, Graham (2008), yakın ilişkilerde paylaşılan etkinliklerde akış deneyimini incelediği çalışmasında, ilişki kalitesi ve kişinin partnerine ne derece yakın hissettiğinin, akış deneyimini pozitif yönde yordadığını göstermiştir. Son olarak, Sato'nun (1988) Japonya'daki “*boso-zoku*” gruplarının üyesi gençler ile (motosiklet çetesi üyeleriyle) yaptığı çalışmalarda da, gençlerin motosiklet yarışlarından edindiği keyif alma deneyiminin nedenleri arasında arkadaşlık ve yoldaşlık (*friendship and companionship*) etkeni olduğu görülmüştür. Birçok katılımcı genç, diğer üyeler ile olan canlı (*vivid*) ve doğrudan (*unmediated*) sosyalleşebilirlikten (*sociability*) keyif aldıklarını bildirmiştir. Sato, arkadaşlık ve yoldaşıktan gelen keyif alma deneyiminin, bir birlik hissinden kaynaklandığını ve bu yönüyle, antropolog Turner'ın “*communitas*” (birlik hissi) kavramına ya da sosyolog Durkheim'in “kolektif coşku” (*collective effervescence*) kavramına karşılık gelebileceğini ifade etmiştir.

Böylelikle, bir önceki başlıkta tanımlanan, grup düzeyinde olması gereken, ortak bir hedef, kolektif bir istek, bir tek zihinlilik, uyum ve senkronizasyon, toplu hareket etkenlerine ek olarak, bu başlık altında, grup içerisindeki ilişkilerin niteliği incelenmiştir. Burada, grup içerisinde hiyerarşik bir yapı, rütbe ve otoritenin olmaması gerektiği, üyeler arasında doğrudan, açık ve iyi bir iletişim olması gerektiği görülmüştür. Ayrıca, üyeler arasındaki bağlılık hissi (örn., Armstrong, 2008), güven hissi (Borgo, 2006; Lipman-Blumen ve Leavitt, 1999), empati (örn., Borgo, 2006) ve arkadaşlık (Lipman-Blumen ve Leavitt, 1999; Sato, 1988) gibi etkenlere de, akış deneyiminde rol oynayan etkenler arasında yer verilmiştir.

Öte yandan, ilgili çalışmaların, birbirini önceden tanıyan çiftler ya da küçük ve yüz yüze gruplar ile yapıldığı görülmektedir. Örneğin, Jackson (1992) çift olarak dans eden buz patencileri ile, Graham (2008), romantik ilişki içerisinde olan çiftler ile çalışmıştır. Lipman-Blumen ve Leavitt'in (1999) çalıştığı iş grupları, Sawyer'ın (2015) çalıştığı caz ve tiyatro grupları, Borgo'nun (2006) çalıştığı müzisyen grupları, Armstrong'un (2008) çalıştığı öğrenci grupları, van den Hout'un (2016) çalıştığı öğrenci ve iş grupları ve Sato'nun (1988) çalıştığı motosiklet çeteleri de, birbirlerini önceden tanıyan insanlardan oluşan küçük ve yüz

yüze gruplardır. Birbirini önceden tanımayan, geçici olarak ortak bir hedef için bir araya gelmiş olan insanların akış deneyiminin incelenmediği görülmektedir.

Mevcut literatürün sunduğu bulgular, birbirini önceden tanımayan, geçici olarak bir araya gelmiş olan insanların da akış deneyimleyebileceğini desteklemektedir. Spesifik olarak, sosyal akışta önemli bir rol oynayan etkenler olarak, ortak bir hedef (örn., Sawyer, 2015; Kaye ve Bryce, 2012; Van den hout, 2016), kolektif bir istek (örn., Van den hout, 2016; Šimleša, 2018), bir tek zihinlilik (örneğin, Sato, 1988; Lipman-Blumen ve Leavitt, 1999; Sawyer, 2015; Armstrong, 2008), uyum içinde hareket etmek (Sato, 1988; Turner, 1974; Borgo, 2006; Gaggioli ve ark., 2011; Forsgård, 2012) veya kolektif olarak hareket etmek (örneğin, Sato, 1988; Turner, 1974; Gaggioli ve ark., 2011) vurgulanmıştı. Benzer şekilde, bu başlık altında tanımlanan, “rütbe, otorite, hiyerarşi ya da statü vurgusunun olmadığı, kişilerin birbiriyle doğrudan ve açık bir biçimde iletişim kurabildiği ve etkileşime girebildiği ilişkilerin” birbirini önceden tanımayan, geçici olarak bir araya gelmiş olan insanlar tarafından da kurulabileceğini düşünmek mümkündür. Böylece, insanların, ortak bir hedef, kolektif bir istek etrafında bir araya gelip, bir tek zihinlilik gösterdiği, uyum içinde ve bir kolektif olarak hareket ettiği, aralarında doğrudan ve açık bir iletişim ve etkileşimin olduğu her etkinlikte, ilgili grubun üyelerinin birbirini önceden tanıyor olmadığı düşünülebilir.

Örneklendirmek gerekirse, insanlar, kolektif eylemler gibi etkinlikler vesilesiyle hiç tanımadıkları insanlar ile bir araya gelip, ortak bir hedef etrafında, uyum içinde hareket edebilirler. Örneğin, coşku (*enthusiasm*) gibi olumlu duyguların, kolektif eyleme katılımı yordadığı bilinmektedir (örn., Marcus ve arkadaşları, 2000; Valentino ve ark., 2011; Sabucedo ve ark., 2011). Bu noktada, özellikle, insanların birbirini önceden tanımayan olduğu gruplar içerisinde bir araya gelmiş olan insanların deneyimlediği akışta, duyguların önemli bir rolü olduğu düşünülebilir. Örneğin, antropolog Turner (1974), doğrudan ve açık bir şekilde iletişim kurabilen ve kolektif olarak hareket eden insanların, sırf birlik hissinden (“*communitas*”) bile akış deneyimleyebileceğini ifade etmişti. Benzer şekilde, Sato (1988), motosiklet çetesi üyesi gençlerin birlik hissini, akış deneyimlerinde önemli bir rol oynadığını ifade etmiş ve bu durumun, Turner’ın “*communitas*” kavramına ya da sosyolog

Durkheim'in "kolektif coşku" (*collective effervescence*) kavramına karşılık geldiğini ifade etmişti. Durkheim'in (1912, 2008) kolektif coşku kavramı incelendiğinde, grup üyelerinin ortak bir odağı olduğu ve davranışsal ve ifadesel olarak (yüz ifadesi gibi), koordine ve senkronize oldukları bir durumun anlatıldığı görülmektedir. Durkheim'a göre, bu ortak odak, koordinasyon ve senkronizasyon sağlandığında, üyeler, yoğun ve benzer şeyler hissederler ve duygular açısından da bir senkronizasyon oluşur. Karşılıklı alışveriş sürdükçe, duyguların yoğunluğu da artar (Durkheim, 1912, 2008). Durkheim'in "kolektif coşku" kavramıyla tutarlı olarak, akış deneyimine eşlik eden neşe (*joy*) ve elasyon (*elation*) gibi olumlu duyguların, sosyal etkinlikler sırasında daha çok bildirildiği (Csikszentmihalyi ve Csikszentmihalyi, 1988) görülmüştür. Dahası, kimi araştırmacılar (örn. Bakker, 2005; Salanova ve ark., 2014; Walker, 2010), sosyal etkinliklerdeki akış deneyimi sırasında daha fazla duygu bildirilmesini, Duygusal Bulaşma Teorisi (*Emotional Contagion Theory*, Hatfield ve ark., 1994) ile açıklamaktadır. Bu teoriye göre, insanlar, birbiriyle fiziksel ve duygusal olarak senkronize olmak adına, doğuştan gelen ve içsel bir şekilde, birbirinin yüz ifadesi, duruşu ya da duyguları gibi özelliklerini taklit etme eğilimine sahiptir. Sosyal etkinlikler sırasında akış deneyimine eşlik eden neşe, elasyon ve coşku (*enthusiasm*) gibi olumlu duyguların, duygusal bir bulaşma yoluyla üyeler arasında bulaşarak kolektif bir sosyal deneyim haline gelmesi, sosyal düzeyde deneyimlenen akışın, bireysel akışta olmayan özgün bir yönü olarak değerlendirilmiştir (Salanova ve ark., 2014).

Sonuç olarak, akış deneyimini sosyal yönüyle ele alan çalışmalar, her ne kadar birbirini önceden tanıyan, birbiri ile belli bir aşinalıkları bulunan çiftler ya da küçük ve yüz yüze gruplar ile yapılmış olsa da, birbirini önceden tanımayan, geçici olarak bir araya gelmiş olan insanların da akış deneyimlediğini düşünmek mümkündür. Bir etkinliğin beraber yapıldığı partnerler ile aşinalığın, akış deneyimi açısından bir fark yaratıp yaratmadığı daha önceki çalışmalarda test edilmemiştir. Ayrıca, tek başına etkinliklerde akış deneyimi ele alınırken de ifade edildiği gibi, bireylerin farklı türde etkinliklerde ne gerekçelerle akış deneyimliyor olabileceğinin veya ilgili bir etkinlik türündeki akış deneyiminin niteliğinin sistemli bir şekilde incelendiği araştırmalara halen ihtiyaç duyulmaktadır. Tanıdıkları ve tanımadığı kişiler ile işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimine ilişkin temalar

tanımlanması halinde, bu iki etkinlik türündeki akış deneyiminde, literatürde var olan etkenlerin ne derece rol oynadığı test edilebilecek ve bu iki etkinlik türünde akış deneyimi ile ilintili olan olası başka etkenler tanımlanabilecektir. Dahası, bu iki etkinlik türünde akış deneyimine ilişkin temalar, işbirliği partnerleri ile aşinalığın akış deneyimi açısından bir fark yaratıp yaratmadığı yönünden karşılaştırılabilecektir. Son olarak, yine tek başına etkinliklerde akış deneyimi ele alınırken de ifade edildiği gibi, bu temaların, ne özellikte bireylerin, ne tür etkinliklerde akış deneyimlemeye eğilimli olduklarına dair kurulmuş olan hipotezlerin sonuçlarının anlaşılmasına da katkı sağlaması beklenmektedir.

1.2.3. Rekabet İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimi

Rekabetçilik, genel bir özellik olarak, rekabete girmekten keyif alma ve başkalarıyla rekabete girme isteğidir (Spence ve Helmreich, 1983). Belli bir sonuca ulaşma amacından ziyade, kendini keşfetme ve geliştirmeye odaklanan, gelişme sürecinin kendisinden keyif alınan rekabetçi bir tutuma sahip olmak, rekabetçiliğin sağlıklı bir formudur (Ryckman ve ark., 1996). Akış deneyimi için de, rekabetçi tutuma sahip bireylerin, becerilerini geliştirmekten ve etkinliğin sonucundan ziyade, etkinlik sırasındaki rekabet sürecinin kendisine odaklanmaktan keyif aldıkları söylenebilir. Csikszentmihalyi'nin (1975) görüşmelerinden alıntılar bunu göstermektedir. Örneklendirmek gerekirse, bir katılımcı, deneyimini şöyle ifade etmiştir:

“En tatmin edici şey rekabettir (competition), zihinsel becerilerini başkasınıki ile rekabete sokmanın doyuruculuğu... kazandım...ödüller ve para...ama satranç dernekleri falan kayıt ücretlerini düşününce genellikle parasal yönden kaybeden taraftayım.”

Bir satranç oyuncusu (Csikszentmihalyi, 1975, s. 48)

Örnekten hareketle, bireylerin, sahip oldukları becerileri sergilemeleri ve zorlukların üstesinden gelebildiklerini görmelerinin, doyurucu bir his ortaya çıkardığı düşünülebilir. Buradaki doyum hissini, rekabetin getirisi ya da sonucu (ödül ya da para gibi) ile ilgili olmadığı gözükmektedir. Başka katılımcıların ifadeleri de rekabet içeren etkinliklerdeki

akış deneyiminde rekabetin sonucu değil, rekabet sürecinin kendisinin keyif verici olduğunu desteklemektedir. Örneğin, bir başka katılımcıdan alıntılar, rekabet algısının kazanma ya da kaybetme ile bir ilgisi olmadığını, bunun, kişinin becerilerini geliştirmesi açısından kendine bir meydan okuma olarak algıladığını göstermektedir:

“Kendimi, başka hiçbir şeyin var olmadığı-oyunmak ve topu atmak eylemi dışında hiçbir şeyin var olmadığını hissettiğim zamanlarda süper bir şekilde maça odaklanmış bulurum”.

Soru: *“Diğer oyuncu orada değil midir?”*

Cevap: *“Oynamak için orda olması lazım ama ben onla alakadar olmam. O noktada onla yarışmıyorumdur. Topu mükemmel noktaya atmaya çalışıyorumdur ve bunun kazanma ya da kaybetmeyle ilgisi yoktur...”*

Bir hentbol oyuncusu (Csikszentmihalyi, 1975, s. 45).

Benzer şekilde, bir başka katılımcı deneyimi şöyle ifade etmiştir:

“Kontrolde hissederim. Elbette. Pratik yaptım ve yapacağım atışlarla ilgili içimde iyi bir his vardır... Diğer oyuncunun benim kontrolümde olduğunu hissetmem- o kötü bile olsa ve onu nerede yeneceğimi bilsem bile. Üzerinde çalıştığım kendimdir, o değil”

Bir basketbol oyuncusu (Csikszentmihalyi, 1975, s. 45)

Böylelikle, rekabet etkinliklerinde akış deneyimi çeşitli etkenlerle bağlantılı olabilir. Öncelikle, akışın teorik çerçevesi açısından bakıldığında, rekabet içeren etkinliklerin, özellikle algılanan zorluk ve algılanan beceri düzeyinin dengede/yüksek olması koşulu bakımından, akış deneyimlemeye uygun olduğu söylenebilir. Mesela, akışın dört kanal modeline (*four-channel model of flow*, Csikszentmihalyi ve Lefevre, 1989) göre, algılanan zorluk ve becerilerin yüksek düzeyde olması akış deneyimini temsil ederken, algılanan becerilerin algılanan zorluktan fazla olması, sıkılma (*boredom*) deneyimini, becerilerin zorluktan az olması kaygı (*anxiety*) deneyimini, zorluk ve becerilerin düşük düzeyde olması ise ilgisizlik (*apathy*) durumunu temsil etmektedir. Bu yönüyle, rekabetçi çevrelerin, kişilere devamlı olarak zorluklar sunarak onların sıkılmalarını önlediği, becerilerini

geliştirmeye teşvik ettiği ve zamanla daha yüksek bir zorluk-beceri dengesine ulaşarak daha çok akış deneyimlemelerini sağladığı düşünülebilir. Nitekim rekabetçi içeriğin yoğun olduğu kimi bağlamlar, spor ya da oyun gibi, akış deneyimlemeye en uygun bağlamlar olarak bildirilmektedir (bkz. Csikszentmihalyi, 1975). Örneğin, rekabetçi spor çevreleri, sporculara sürekli olarak, kişisel becerilerini geliştirilmelerini gerektiren eylem olanakları ve üstesinden gelinmesi gereken yeni zorluklar sunar (Stavrou ve ark., 2015). Benzer şekilde, bilgisayar oyunlarında, verilen görevleri yapmak, engelleri aşmak şeklinde devamlı olarak zorluklar sunulmaktadır. Bir çalışmada, çeşitli eylem olanaklarının bulunduğu ya da kısıtlı eylem olanaklarının bulunduğu koşullar ve rekabet içeren ya da içermeyen koşullarda oyun oynama keyif alma deneyimi açısından incelediğinde, rekabetin olduğu ve eylem olanaklarının çok olduğu durumun en keyif verici olarak değerlendirildiği (Vorderer ve ark., 2003) görülmüştür. Buradan hareketle, olumlu bir deneyim olan akış deneyiminin de rekabetin içeren etkinliklerde deneyimlenmesi beklenebilir.

Rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimi, akışın bilhassa “kontrol hissi” (*sense of control*) özelliği ile de yakından ilgili olabilir. Akış deneyimini karakterize eden özelliklerden biri olan kontrol hissi, kişinin, ne yapması/nasıl tepki vermesi gerektiğini bildiği için, olabilecek durumlarla baş edebileceği konusunda yeterli olduğu ve davranışları üstünde kontrole sahip olduğunu hissetmesini ifade etmekteydi. Rekabet içeren etkinliklerde deneyimlenen akışın, özellikle becerilerine güvenen kişiler için, karşılaşılmakta olan ve karşılaşılabilecek olan zorlukların üstesinden gelebilecek yeterlilikte ve olabilecek durumlar konusunda hazır hissetme ile ilgili olduğu düşünülebilir. Birçok çalışmada, algılanan yeterlik hissinin, akış deneyiminin güçlü bir yordayıcısı olarak bildirilmesi (örn., Kowal ve Fortier, 1999; Schüler ve ark., 2010; Valenzuela ve ark., 2018) bunu destekler niteliktedir. Csikszentmihalyi kendisi de, yeterlik hissinin akış deneyimi için bir önkoşul niteliğinde olduğunu ifade etmiştir: “*A sense of competence is a prerequisite to flow*” (Csikszentmihalyi, 1988, s. 44).

Rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimi, kimi bireylerin, sahip oldukları özellikler itibarıyla, rekabete girmekten hoşlanmaları ile de ilgili olabilir. Csikszentmihalyi'nin (1975) görüşmelerinden aktardığı alıntılar göz önüne alındığında, rekabete girmeyi

özellikle tercih eden bireylerin, rekabeti, becerilerini sergilemeleri ve geliştirmeleri açısından bir fırsat olarak gören bireyler olduğu düşünülebilir. Bu, örneğin, rekabeti, kendilerine bir meydan okuma olarak algılayan ve “rakip” algısının da aslında kendileri olabileceği söylenen kişiler için geçerli olabilir. Rekabeti bu şekilde algılayan bireylerin daha güçlü bir akış deneyimi yaşamaları (örn., Jackson ve Roberts, 1992; Stavrou ve ark., 2015) bunu destekler niteliktedir. Örneğin, Jackson ve Roberts (1992), Nicholls'ın (1984) başarı motivasyonuna dair teorik çerçevesinden hareketle yaptıkları çalışmada, ustalık yöneliminin (*mastery orientation*; görev odaklı (*task-involved*) olunan; asıl ilginin eldeki görevde olduğu ve hedefin, başka birinden daha iyi olmak değil, kişinin yapabileceğinin en iyisini yapması olması) akış deneyimi üstünde bir temel etkisi olduğunu göstermiştir; ustalık yönelimi daha yüksek olan sporcular, düşük olanlara kıyasla, daha çok akış deneyimlemiştir. Rekabetçi yönelim (*competitive orientation*; ego odaklı (*ego-involved*) olunan; kişinin asıl ilgisinin, kendinde ve kendini rakip olarak gördüğü kişilerle karşılaştırarak daha değerli algılamakta olması, sonuca, yani kazanma ve kaybetmeye odaklanması) için ise bir temel etki bulunmamıştır. Bir başka çalışmada Stavrou ve arkadaşları (2015), akış deneyimi ile görev yönelimi (*task orientation*; beceri değerlendirme ölçütü kişinin kendisi; kendi algıladığı ustalığı, anlayışı ve bilgisi) arasında, ego yönelimi (*ego-orientation*; beceri değerlendirme ölçütü başkalarının performansı ve sosyal karşılaştırmadır) ile olana kıyasla, daha yüksek korelasyon olduğunu bildirmiştir.

Son olarak, rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimi, sırf beceri geliştirmek hevesinden öte, becerilerini rakiplere sergilemek isteği ile de ilgili olabilir. Örneğin, başkaları tarafından görülüyor olmak (*being seen*), bir grup etkinliği yapan bireylerin akış deneyimine katkı sağlayan unsurlar arasında bildirilmiştir (örn., Sato, 1988; Kaye ve Bryce, 2012). Mesela, Sato (1988), Japonya'daki “*Bosozoku*” gruplarının üyesi gençlerin “yarış” etkinliğinden keyif alma nedenleri arasında “*medatsu*” (görülme, dikkat çekme) hissini bildirmişti. Bu his, gençlerin yarıştan keyif alma nedenleri arasında üçüncü sırada (dokuz neden arasından) bildirilmiştir. Sato, medatsu'nun, keyif alma nedenleri arasında son sırada bildirilen “prestij (*prestige*), saygınlık (*regard*), çekicilik (*glamor*)” etkeninden farklı olduğunu bildirmiştir. Ancak, bir seyirci gerektirmesi ve bireyin performansı ya da

görünüşünün seyircinin dikkatini çekmesi yönüyle de "prestij, saygınlık, çekicilik" etkenine benzer olduğunu ifade etmiştir. Bu açıdan bakıldığında, "görölmek" isteyen bireyler için, rekabet etkinliklerinde rakibin aynı zamanda sergilenen becerilere şahit olan "seyirci" olması, rekabet etkinliklerini ayrıca keyif verici yapıyor olabilir. Bu durumda, var olan ve güvenilen becerileri rakiplere sergileme ve rakiplerin gözü önünde zorlukların üstesinden gelmenin doyurucu bir his ortaya çıkardığı düşünölebilir. Kaye ve Bryce'in (2012) bulguları bunu destekler niteliktedir. Araştırmacılar, oyunla ilgili becerilere sahip olma, diğer oyuncuların becerileri hakkında bilgi sahibi olma, takım üyelerinden geribildirim alma ve rakip takım üyeleri tarafından görölüyor olma (*being seen*) gibi özelliklerin, hem işbirlikçi (aynı takım içinde oynanan) hem rekabetçi (rakip takıma karşı oynanan) çevrimiçi oyunlarda grup akışı deneyimi sağladığını ifade etmişlerdir. Bu şekilde bir "görölme" ya da "rakip seyirci" algısı etkeninin, rekabet içeren etkinliklerdeki akış deneyiminin özgün yönlerden biri olduğunu düşünölebilir. Rakiplerin dışındaki izleyicilerin ise akış deneyimini sekteye uğraticı bir role sahip olabildiği görölmüştür:

*"Maç heyecanlı iken, hiçbir şey duymuyor gibiyimdir-dünyadan kopmuş gibiyimdir ve hakkında düşündüğüm tek şey maştır... Kendimin ve problemlerimin daha az farkındayım... bazen, sadece hamle seçeneklerimi görürüm. **İzleyicilerin sadece başlarken farkındayım, ya da beni rahatsız ettikleri zaman...** Benden zayıf bir oyuncuyu yeniyorsam, belki günün olayları hakkında düşünebilirim. Sağlam bir maç sırasında ise, oyunun çeşitli alternatifleri dışında hiçbir şey düşünmem... Turnuva sırasında, turnuva ile ilgili olanlar dışında, problemler askıya alınmıştır. Diğer insanlar ya da şeyler önemsizdir"*

Bir satranç oyuncusu (Csikszentmihalyi, 1975, s. 40).

1.2.3.1. Ben ya da Biz: Birebir ya da Grup Olarak Rekabet ve Akış Deneyimi

Rekabet ihtiyacı ve algısının, kültürel özelliklere bağlı olarak şekillendiği söylenebilir. Örneklendirmek gerekirse, batılı kültürlerde rekabet ve işbirliği birbirini dışlayan iki kavram iken, Japon kültüründe kişilerin aynı anda hem rekabet hem de işbirliği içinde

olabilirdiği kabul edilir. Rekabet kavramındaki bu kültürel farklılığı incelemek üzere, Macar ve Japon ergenleri ve genç yetişkinlerin üzerinde bir çalışma yapılmıştır. Fülöp (2004) tarafından yapılan bu çalışmaya göre, Japon ergenleri, rekabeti, kişiyi geliştiren ve motive eden; kişiyi geliştirerek, grubun ve nihayetinde ulusun gelişmesine hizmet eden bir şey olarak görebilmektedirler. Rakiplerini de, bir arkadaşları olarak ya da varlığı, kendilerini gelişmeye ve ilerlemeye motive eden, bunu garantileyen bir kişi olarak görebilmektedirler. Yani, onlar için, rekabet ve işbirliği, birlikte çalışan iki süreç olarak işlemektedir. Macar katılımcıların ise, rekabeti daha çok seçilmeye hizmet eden bir süreç olarak gördükleri, rakiplerini düşman olarak algılayabildikleri ve rekabet hakkında kısa süreli kazanma-kaybetme açısından düşündükleri ifade edilmiştir. Ancak, Japon öğrencilerinin de bireysel tarzda rekabet edebildikleri görülmüştür; bireysel ya da grup olarak çalıştıkları ve rekabet olan ya da olmayan koşullara atandıkları bir çalışmada, beşinci sınıf öğrencilerinin, tek başlarına iken ve grup içerisinde iken benzer düzeyde üretken oldukları; sekizinci sınıfların ise tek başlarına daha verimli oldukları görülmüştür. Verimliliğin en yüksek olduğu koşul, tek başına ve rekabetçi koşul iken, en düşük olduğu koşul rekabetçi grup koşulu olmuştur (Shwalb ve ark., 1991). Öte yandan bu bulgu, okul bağlamına özgü olup Japonya’da okul başarısına verilen önemin yüksek olmasından kaynaklanıyor olabilir. Bir çalışmada (Shwalb ve ark., 1995), Japon öğrencilerden, üç sene boyunca, akademik olan veya olmayan ve rekabet veya işbirliği içeren çeşitli etkinlik ve davranışları kişisel önemi açısından derecelendirmeleri istenmiştir. Rekabetin anlamının zamanla karmaşıklaştığı; genel bir rekabet yöneliminden grup rekabeti, akademik olmayan rekabet ve akademik rekabet şeklinde üç farklı yönelime dönüştüğü görülmüştür. Genel olarak kuşak etkisi olsa da, işbirliğine verilen önemde bir azalma, akademik rekabetçilikte artış ve akademik olmayan rekabet ile grup rekabetinde ise stabilite gözlenmiştir. Buna rağmen, yine genel olarak, işbirliği faktörünün en önemli değerlendirildiği görülmüştür. Ardından ise, grup rekabeti, akademik olmayan rekabet ve akademik rekabet gelmiştir (Shwalb ve ark., 1995).

Böylelikle, rekabetin çok yönlü olabildiği ve rekabet anlayışının kültürel özelliklere göre farklılaşabildiği görülmüştür. Kültür içi farklılaşmalar da dikkate alınmakla birlikte, genel

olarak, bireycilik özelliği ile, bireysel bir rekabeti tercih etme arasında –rekabetin ne tür bir etkinlikte deneyimlendiğine bakmaksızın- bir bağlantı olduğu söylenebilir. Toplulukçuluk özelliğinin ise, iç-grup olarak dış gruplara yönelik rekabeti tercih etme ile bağlantılı olduğu söylenebilir. Bireycilik ve toplulukçuluğun, yatay ve dikey formlarının (Triandis ve Gelfand, 1998) ayrımının yapılması ile, rekabet ve işbirliği anlayışına yeni bir soluk gelmiştir (Fülöp ve Buki, 2013). Dikey ve yatay formların rekabetçilikle ilişkisi ayrı ayrı gözden geçirildiğinde, her ikisinin farklı tür rekabetlerle daha kuvvetli ilişkilendirilebileceği görülmektedir. Spesifik olarak, dikey bireycilik, başkalarıyla bireysel bir rekabete girerek statü kazanma isteği ile ilgili iken, dikey toplulukçuluk iç grubun bütünlüğünü vurgulamakta ve iç grubun diğer gruplarla rekabetini desteklemektedir (Fülöp ve Buki, 2013).

Tek başına etkinliklerde ve tanıdıklarla ve tanımadığı kişilerle işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimi için yapılacak olduğu gibi, birebir rekabet içeren ve grup rekabeti içeren etkinliklerde akış deneyimine ilişkin temaların tanımlanmasıyla beraber, bu iki etkinlik türünde akış deneyiminin yaşamasında, literatürde var olan etkenlerin ne derece rol oynadığı test edilebilecek ve bu iki etkinlik türünde akış deneyimi ile ilintili olan olası başka etkenler tanımlanabilecektir. Ayrıca, bu temaların, ne özellikte bireylerin, ne tür etkinliklerde akış deneyimlemeye eğilimli olduklarına dair kurulan hipotezlerin sonuçlarının anlaşılmasına da katkı sağlaması beklenmektedir.

1.3. Farklı Türde Etkinliklerde Akış Deneyiminin Bir Belirleyicisi: Kültür

Tek başına etkinlikler, işbirliği (tanıdıklarla ve tanımadığı kişilerle) içeren etkinlikler ve rekabet (birebir rekabet ve grup rekabeti) içeren etkinliklerde akış deneyimi başlıkları altında ele alınan çalışma bulgularından hareketle, akış deneyimine yol açan unsurların ne olduğunun, etkinlik türüne göre farklılaştığını düşünmek için sebepler vardır. Mevcut çalışmada, ne özellikte bir etkinliğin akış deneyimi için daha ideal olacağını, etkinliğin, bireylerin ihtiyaç, ilgi ve hedeflerine hitap edip etmemesine göre değişebileceği kabul edilmiştir. Bu doğrultuda, belli bir etkinliğin sunduğu imkânların, o etkinliğe katılan

kişilerin ihtiyaçları, ilgileri ve hedefleri ile örtüştüğü ölçüde, o etkinlikteki akış deneyimi düzeylerinin yüksek olması beklenmiştir.

Bireylerin kültürel özellikleri, çeşitli ihtiyaç, ilgi, hedef veya motivasyonlarını kapsayan özellikleri olarak, belli bir etkinlik türünde ne düzeyde akış deneyimlediklerini belirleyebilir. Bu başlık altında, ilk olarak, bireylere ne tür etkinliklerin akış deneyimi yaşattığının, kültürden kültüre değişebileceğini gösteren çalışma bulguları aktarılacaktır. Ardından, kültür ve akış deneyimi ilişkisini çalışmanın bir başka yolu olarak, akış deneyiminin, birey düzeyinde ölçülen kültürel eğilimler ve benlik tanımlama biçimleri ile ilişkisinin kurulması gerekecektir. Ardından ise, mevcut çalışmada ele alınan kültürel eğilimler olan bireycilik ve toplulukçuluk eğilimlerinin dikey ve yatay formları ve de benlik tanımlama biçimleri olan kişisel, ilişkisel ve kolektif benlik tanımlama biçimleri tanıtılacaktır. Son olarak, mevcut çalışmanın, kültürel özellikler (kültürel eğilimler ve benlik tanımlama biçimleri) ile farklı türde etkinliklerde akış deneyimi ilişkisine dair beklentileri açıklanacaktır.

1.3.1. Kültür ile Akış Deneyimi İlişkisi

Akışın en çok deneyimlendiği etkinliklerin, kültüre bağlı olarak değiştiğini gösteren bulgular mevcuttur (örn., Delle Fave ve ark., 2003; Delle Fave ve Massimini, 2004; Delle Fave, 2007; Delle Fave ve ark., 2007; Stokart ve ark., 2007). Örneğin, bir çalışmada İtalya'nın kuzeybatısında yaşayan bir topluluk (*Walser community*; İsviçre'den göç eden bir Alman topluluğu), izole bir köyde yaşayan güney İtalyalı köylüler, geniş aileler halinde yaşayan Roman çingeneler (*Rom Gypsies*), çoğunluğu Müslüman olan Endonezyalılar ve Tahran'da yaşayan Müslüman İranlı vatandaşların akış deneyimleri incelenmiştir. Walser topluluğu, güney İtalyalılar ve Endonezyalıların, akışı en çok deneyimledikleri etkinlik olarak bir işte çalışmayı (*work*) bildirdikleri görülmüştür. Roman grupta en çok akış deneyimi sağlayan etkinlik, aile etkileşimleri olmuştur. İranlılar, en çok medya kullanımı sırasında (kitap okumak gibi) akış deneyimlediklerini bildirmiştir. Ayrıca, gruplar içerisinde yalnızca Endonezyalılar ve İranlılar, akış deneyimledikleri etkinlikler arasında

dini pratiklere (günlük dua etme pratiği) yer vermiştir. Dahası, aile etkileşimleri (çocuklarla ve torunlarla zaman geçirme gibi) ve sosyal etkileşimler, Romanlar hariç, diğer gruplarda akış deneyimi açısından düşük bir öneme sahip olarak değerlendirilmiştir. Medya kullanımı ise yalnızca Roman grupta düşük düzeyde akış deneyimlenen bir etkinlik olarak bildirilmiştir (Delle Fave ve Massimini, 2004). Araştırmacılar, ilgili bulguların, bu grupların kültürel yapıları çerçevesinde anlaşılabilceğini ifade etmiştir. Örneğin, aile etkileşimlerinin en önemli akış deneyimi kaynağı olduğu Roman topluluklarında, ailenin çok önemli bir birim olduğuna dikkat çekmişlerdir. Roman topluluklarında, geniş ailelerin, uzak mesafelerde olsalar bile güçlü bağlarını sürdürdükleri görülmüştür. Ayrıca, sosyal uyumun, evlilikler aracılığıyla ve yaşa dayalı güçlü bir sosyal hiyerarşice desteklendiği bildirilmiştir. Dahası, bilginin, sözel öğretim ve davranışsal normlar aracılığıyla gerçekleştiği ve formal eğitime çok az önem verildiği bilinmektedir (Bkz. Delle Fave ve ark., 2003). Böylece, Roman çingenelerinin, ihtiyaçlarını aileleri içinde karşıladıkları, hedeflerine kendi toplulukları içinde, aileleriyle yaptıkları etkinliklerde ulaştıkları düşünülebilir. Bu yönüyle, akışı en çok deneyimledikleri etkinliklerin aile etkileşimleri olması da anlaşılabilir.

Bir başka çalışmada, Delle Fave (2009), farklı kültürlerden ergenlerin akış deneyimlediği etkinliklerin incelendiği bir kültürler arası çalışma serisinin (Delle Fave ve ark., 2007; Stokart ve ark., 2007) bulgularını aktarmıştır. İlgili çalışmalar, İtalya ve Nepal'de kentsel kesimde aileleriyle yaşayan ergen kız çocukları ve Uganda'da bir katolik yatılı okulunda kalan, kadınların okuma yazma bilmemesinin ve erken evlenmesinin yaygın olduğu yoksul kırsal köylerden ergen kız çocukları ile yapılmıştır. Bulgulara göre, İtalyan ergenler, akış deneyimini çoğunlukla, spor, sanat ve hobiler gibi serbest zaman etkinliklerinde deneyimlemiş, ders çalışırken daha az deneyimşlerdir. Ugandalı ergenler, ders çalışma ve serbest zaman etkinliklerine (geleneksel sanatlar ve el işi gibi etkinlikler bildirilmiştir) benzer derecelendirmeleri vermiştir. Nepalli ergenler ise, akışı çoğunlukla öğrenme görevlerinde deneyimlemiştir. Ayrıca, Nepalli ve Ugandalı kız çocuklarının akış deneyimlediklerini bildirdikleri etkinlikler arasında dini pratiklerin de olduğu görülmüştür. Dahası, akışı aileleri ile etkileşim halindeyken deneyimlediklerini bildirenler yalnızca

Nepalli kız çocukları olmuştur. İlgili bulguların, yine, bu grupların kültürel yapıları çerçevesinde anlaşılabilceğini; ergenlerin ilgi, ihtiyaç ve hedefleri doğrultusunda neyi önemli gördüklerinin değiştğini söylemek mümkündür. Örneğin, Delle Fave (2009), kentsel kesimdeki İtalyan ergenlerin, akışı en çok deneyimledikleri etkinlikler olan spor, sanat ve hobiler gibi serbest zaman etkinliklerinin, haz (*gratification*) elde etme, kendini gerçekleştirme (*self-actualization*) ve yaratıcılığını ifade edebilme imkanı sunan etkinlikler olduğuna dikkat çekmiştir. Nepalli ve Ugandalı ergenlerin ders çalışırken daha çok akış deneyimlemelerinin ise, örgün eğitime atfedilen kültürel anlam ile ilgili olabileceğini iddia etmiştir. Spesifik olarak, Nepal ve Uganda gibi gelişmekte olan ülkelerde, eğitime erişmek, özellikler kız çocukları için, hala bir ayrıcalık iken; batılı ülkelerde, öğrenim görme zorunlu bir etkinliktir ve İtalyan ergenler için kanıksanmış olabilir (Delle Fave, 2009).

Bir diğer çalışmada, Csikszentmihalyi ve Asakawa (2016), kültür ile akış deneyimi ilişkisini, Japon kültürüne özgü bir akış deneyimleme yolu olan “Jujitsu-kan”ı ele alarak ve Japon kültürü ile batılı kültürlerde akışa ulaşma biçimlerindeki farklılıklara dikkat çekerek işlemiştir. Öncelikle, Jujitsu-kan”, Japonların, bir sosyal ortamdaki diğer kişilerin beklentilerini algıladığı, kendi davranışlarını sosyal olarak paylaşılan mükemmellik standartlarına göre değerlendirip düzelttiği ve geribildirimler sonucunda standartlara ulaştığını hissettiği zaman deneyimlediği doyum hissidir. Jujitsu-kan’ın, Japon kültürüne özgü bir sosyalleşme pratiği sayesinde kazanılan bir psikolojik beceri olduğu düşünülmektedir. Bu becerinin temelinde, toplulukçu kültürlerdeki karşılıklı bağımlı benlik kurgusunun önemli bir özelliği olan öz-eleştirisinin (*self-criticism*), iç grubu desteklemek ve iç grubun varlığını sürdürmek açısından önemli oluşunun yattığı düşünülmektedir. Japon kültüründe yetişen çocuklara, sosyal standartlara göre yaşamının önemli bir zorluk (*challenge*) olduğu ve sosyal standartlara uymanın bu zorluğu karşılamak ya da üstesinden gelmek anlamına geldiği öğretilmektedir. Bu zorluğun üstesinden gelebilmek ya da gereğini yapabilmek, Jujitsu-kan’ı ve aynı zamanda akış deneyimini ortaya çıkarmaktadır (Csikszentmihalyi ve Asakawa, 2016). Csikszentmihalyi ve Asakawa (2016), sosyal standartlara ulaşıldığı zaman ortaya çıkan doyum hissini ifade eden Jujitsu-kan örneği üzerinden, farklı kültürlerden bireylerin akışa ulaşma biçimlerinde bazı

farklılıklara dikkat çekmiştir. Örneğin, yapılmakta olan etkinlik dışında dışsal bir standarta uyma endişesi, batılı kültürlerde akış deneyimini sekteye uğratacak bir şey iken, Japon kültüründe onu geliştiren bir şeydir. Benzer şekilde, akış deneyimi batılı kültürlerde bir öz-bilinç (*self-consciousness*) yitimi durumu olarak nitelendirilirken, Jujitsu-kan, akış deneyiminde öz-bilincin olduğunu gösteren bir öz-değerlendirme durumudur. Yine benzer şekilde, batılı kültürlerde etkinliğin kendisinden gelen geribildirime dayanarak performans değerlendirmesi yapılırken, Jujitsu-kan'da sosyal standartlar açısından bir değerlendirme yapılır. Son olarak, teorik çerçeveye göre, akışın daha “keyif verici” etkinliklerde deneyimlenmesi beklenir, ancak; Japonlar etkinlik “sıkıcı” ya da zorunlu olsa bile, başkalarının beklentilerini algılayıp, davranışlarını beklentilere göre düzenleyip, grup uyumunu attırdıklarını hissettiklerinde akış deneyimleyebilir (Csikszentmihalyi ve Asakawa, 2016). Burada araştırmacıların “keyif verici” ve “sıkıcı” değerlendirmelerinin, batılı perspektiften yapıldığı ve yanlılık içerdiği söylenebilir. Nitekim, önceden sunulan bazı çalışma bulguları, İtalyan ergenlerin “sıkıcı” olarak görebileceği bir öğrenme etkinliğinin, Ugandalı ergenler için beklentilere ve hedeflerine uyan, yapması “keyifli” bir deneyim olabileceğini göstermekteydi.

Bu başlık altında incelenen bulgulardan hareketle, farklı kültürlerin, bireyleri yönlendirdiği ilgi konuları ve hedeflerin farklı olduğu ve çeşitli etkinliklerde bireylerin ne düzeyde akış deneyimleyeceğinin buna bağlı olarak değiştiği görülmektedir. Örneğin, spesifik olarak, çalışma (ders ya da bir işte), serbest zaman etkinlikleri, dini pratikler ve aile etkileşimleri gibi çeşitli etkinlikler içerisinden hangisinin yüksek ya da düşük düzeyde bir akış deneyimi ortaya çıkaracağına veya akış deneyimi yaşatıp yaşatmayacağına, kültüre göre değiştiği görülmüştür. Benzer şekilde, ilgili bir etkinliğin içeriği; örneklendirmek gerekirse, serbest zaman etkinliği olarak spor yapmak ya da el sanatları ile uğraşmak gibi ve içeriğinin yanı sıra kimlerle yapıldığı; serbest zamanları aileden uzakta dışarıda akranlarla geçirmek ya da aile yakınında geçirmek gibi, da buna göre değişebilmektedir. Buradaki temel fikir, kültürün, ilgileri, hedefleri ve motivasyonları ve buna bağlı olarak çeşitli etkinliklerin (öğrenim görme ya da aile etkileşimleri gibi) sunduğu imkânların, o etkinliğe katılan

kişilerin ilgi, hedef ve motivasyonları ile ne derece örtüştüğünü belirleyerek o etkinlikteki akış deneyimini belirlemesidir.

Öte yandan, kültür ile akış deneyimi ilişkisini ele alan ilgili çalışmalarda, bireylere ne tür etkinliklerin akış deneyimi yaşattığının kültürden kültüre değiştiği görülüyor olsa da, kültürün ne açı(lar)dan veya ne tür örüntüler bakımından akış deneyimi için fark yaratıyor olabileceği, sistemli bir şekilde incelenmemiştir. İlgili çalışmaların bulgularından yola çıkılarak, bir kültürün içinde, akış deneyimi için fark yaratabilecek örüntülerin neler olabileceğine dair birtakım çıkarımlar yapılabilir. Örneklendirmek gerekirse, bir kültürden bireylerin, kendini gerçekleştirme ve kişisel haz imkanı veren etkinliklerde, bir başka kültürden bireylerin ise karşılıklı ilişkiler ve sıkı bağların sürdürülebileceği sosyal etkileşimlerde daha çok akış deneyimlediği durumda, kişiselliğe veya sosyalliğe verilen görece önemin, kültürün, hangi etkinlikte veya bir etkinlikte ne düzeyde akış deneyimlendiği açısından fark yaratan örüntülerinden biri olduğu yorumu yapılabilir. Ancak, bu gibi çıkarımların, test edilmesi gerektiği aşikardır. Ayrıca, kültür ile akış deneyimi ilişkisini ele alan çalışmalarda konusu geçmeyen, ancak akış deneyimi açısından fark yaratabilecek olan başka kültürel örüntüler de söz konusu olabilir. Örneğin, akış deneyimini kültürel perspektiften ele alan kısma geçmeden önce, rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimi başlığı altında ele alındığı üzere, rekabete yaklaşım ve rekabet anlayışı kültüre göre değişebilmektedir. Spesifik olarak, grubun gelişmesine hizmet eden bir rekabet anlayışı ile bireysel seçilime hizmet eden bir rekabet anlayışının varlığını gösteren bulgular (örn., Fülöp, 2004) aktarılmıştı. Bu noktada, kültür ile akış deneyimi ilişkisinin, akış deneyimi açısından fark yaratabilecek olan olası kültürel örüntüleri temsil eden kavramlar kullanılarak, sistematik bir biçimde incelendiği çalışmalara ihtiyaç duyulduğu söylenebilir. Böylece, bu başlık altında ele alınan ve bireylere ne tür etkinliklerin akış deneyimi yaşattığının, kültürden kültüre değiştiğini gösteren çalışmaların, kültür ile akış deneyimi ilişkisini incelemenin bir yolu olduğu, ancak, bu ilişkinin daha farklı ve sistematik bir yolla da incelenebileceği düşünülebilir. Gerek bu çalışmaların sunduklarından, gerekse öncesinde işlenen, farklı etkinlik türlerinde akış deneyimini ele alan çalışma bulgularından hareketle, mevcut çalışmada, akış deneyiminin kültür ile

bağlantısını çalışmanın bir başka yolu olarak, akış deneyiminin, birey düzeyinde incelenen kültürel eğilimler (bireycilik ve toplulukçuluk eğilimlerinin yatay ve dikey formları) ve benlik tanımlama biçimleri (kişisel, ilişkisel, kolektif benlik tanımlamaları) ile ilişkisi kurulacaktır. Bu kavramlar, hem kültürleri birbirinden ayıran özellikleri, hem de kültürün birey düzeyinde yansımalarını ifade etmekte kullanılmaktadır (Kavramlar takip edilen başlıklarda tanıtılmıştır). Kültürün, akış deneyimi için fark yaratabilecek olası örüntülerini yansıtan bu kavramlar ve akış deneyiminin ilişkisinin kurulması ile, farklı türde etkinliklerde akış deneyiminin sistematik olarak karşılaştırılması ve farklılıkların, kültürler arası psikolojideki anahtar kavramlar arasında yer alan bu kavramlar aracılığıyla açıklanılmaya çalışılması hedeflenmiştir.

1.3.2. Kültürel Eğilimler: Dikey ve Yatay Bireycilik, Dikey ve Yatay Toplulukçuluk

Bireycilik (*individualism*) boyutu (B) ve toplulukçuluk (*collectivism*) boyutu (T), kültürel farklılıkların ayırt edici boyutları olarak önerilen kavramlardır (Hofstede, 1980). Bireycilik ve toplulukçuluğun dört tanımlayıcı özelliğinden biri, benliğin, kişisel ya da kolektif yönlerinin vurgulanması veya bağımsız ya da karşılıklı bağımlı olabilmesi; bir diğeri, kişisel hedeflerin, iç grubun hedeflerinin üzerinde olması ya da tam tersinin olabilmesi; üçüncüsü, toplumsal ilişkilerdense bir değiş tokuşun (*exchange*) vurgulanması veya ilişkiden (*relatedness*) ziyade mantıklılığa (*rationality*) önem verilebilmesi; dördüncüsü ise, bireyin davranışının belirleyicisinin kişisel tutumları olması ya da sosyal normları dikkkate almasıdır (Triandis, 1995; Triandis ve Gelfand, 1998; Triandis, 2001). Bireycilik ile yakından ilişkili kavramlara örnek olarak, kendi kendine yeterlik (*self-reliance*), rekabet (*competition*), iç-gruplardan duygusal uzaklık (*emotional distance from in-groups*) ve hazcılık (*hedonizm*) verilebilir. Toplulukçuluk ile yakından ilişkili kavramlara örnek olarak ise, karşılıklı bağımlılık (*interdependence*), aile bütünlüğü (*family integrity*) ve sosyallik (*sociability*) verilebilir. Genel olarak, bireycilik eğiliminde, birey, diğer kişilerden önce gelmekte, kişisel haklara, tercihlere ve başarıya önem verilmektedir. Toplulukçuluk eğiliminde ise, kişinin üyesi olduğu iç-grup kişiden önce gelmekte, grubun ihtiyaçları ve

kuralları ve gruba sadakat önemli olmaktadır (Singelis ve ark., 1995; Triandis ve Gelfand, 1998).

Bireycilik ve toplulukçuluk çok geniş kavramlardır ve kendi içinde alt kavramlara ayrıldıklarında, bu alt kavramların her biri, spesifik bazı sosyal davranışları daha iyi açıklayabilir. Farklı bireycilik ve toplulukçuluk türlerinin ayrımının yapılabileceği bir dayanak olarak, yatay (*horizontal*) ya da dikey (*vertical*) sosyal ilişkilere verilen görece önem önerilmiştir. Genel olarak, yatay örüntülerde, kişi, diğer kişilere benzer görülür ve eşitlik savunulur. Dikey örüntüler ise hiyerarşiler içerir ve kişi, diğer kişilerden farklı görülür. Bu örüntülere ne derece önem verildiği, bireycilik ve toplulukçuluk ile birleştiğinde dört ayrı örüntü ortaya çıkmaktadır: Yatay bireycilik (*horizontal individualism*), dikey bireycilik (*vertical individualism*), yatay toplulukçuluk (*horizontal collectivism*) ve dikey toplulukçuluk (*vertical collectivism*). Yatay bireyci (YB) eğilimde, kişiler, biricik ve gruptan ayrı olmak ister. “İçimden geleni başkalarından bağımsız bir biçimde yapmak istiyorum” (“*I want to do my own thing*”) anlayışı vardır. Son derece kendilerine güvenirliler (*self-reliant*), ancak, özellikle seçkin olmak ya da yüksek bir statüye sahip olmak gibi arzuları yoktur. Dikey bireyci (DB) eğilimde ise, seçkin olma ve statü kazanma isteği vardır ve bu, başkalarıyla bireysel rekabete girilerek yapılır. “En iyisi olmak isterim” (“*I want to be the best*”) anlayışı vardır. Yatay toplulukçu (YT) eğilimde, kişiler kendilerini başkalarına benzer görür, başkalarıyla ortak hedefleri, karşılıklı bağımlılığı ve sosyal olmayı vurgularlar, ancak, otoriteye körü körüne boyun eğmezler. Dikey toplulukçuluk (DT) eğiliminde ise, kişiler, iç-grubun bütünlüğü vurgular ve kişisel hedeflerini, iç-grubun hedefleri için feda etmeye gönüllüdürler. İç-gruplarının dış-gruplara karşı rekabetini desteklerler. İç-gruplarındaki otoriteler onlardan iç-grubun yararına olan, ancak, onların hoşlarına gitmeyen bir şekilde davranmalarını istese de, buna razı olurlar (Singelis ve ark., 1995; Triandis, 1996; Triandis ve Gelfand, 1998; Triandis, 2001).

1.3.3. Benlik Tanımlama Biçimleri: Kişisel, İlişkisel ve Kolektif Benlik Tanımlaması

Yukarıda bireycilik ve toplulukçuluk kavramlarını tanımlayan özelliklerden birinin de, kişilerin benlik özellikleri olabileceği aktarılmıştı. Brewer ve Gardner'a (1996) göre, benliğin nasıl kurgulandığı üç farklı düzeyde temsil edilebilir. Buna göre, bireysel düzeyde, çoğunlukla batılı psikolojide ele alınan, kişiyi diğerlerinden ayıran özellikleri içeren, bireyselleştirilmiş bir benlik kavramı olarak kişisel benlik (*the personal self*) vardır (örn. "Ben sportif biriyim"). Kişisel benlik, bireyi başkalarından ayırır ve farklılaştırır (Brewer ve Gardner, 1996; Sedikides ve Brewer, 2016), bireyin biricikliğini vurgular (Sedikides ve ark., 2011). Kişisel benlik, bireyin, fiziksel özellikleri, kişisel özellikleri (*traits*), tutumları, etkinlikleri (Brewer ve Gardner, 1996), davranışları, deneyimleri, ilgileri, hobileri, hedefleri ve hayallerini (Sedikides ve ark., 2011; Sedikides ve ark., 2013) içerebilir. Benliğin kişisel düzeyde temsili, kişiler arası karşılaştırma süreçlerine dayanır ve bireyi, psikolojik olarak korumak ve yüceltmek motivasyonu ile ilgilidir (Brewer ve Gardner, 1996; Sedikides ve Brewer, 2016).

Kişiler arası düzeyde, kişinin hayatındaki önemli/yakın kişilerle olan bağlantıları ve küçük ve yüz yüze gruplardaki rol ilişkilerinden kaynaklanan ilişkisel benlik (*the relational self*) vardır (örn. "Ben mutlu bir evliliği olan biriyim"). İlişkisel benlikte, spesifik bir ilişkiye atıfta bulunulur (Brewer ve Gardner, 1996), ikili/karşılıklı (*dyadic*) ilişkiler ya da bağlar söz konusudur (Sedikides ve ark., 2013). İlişkisel benlik, ebeveyn-çocuk ilişkisi, arkadaşlık ilişkileri, romantik ilişkiler gibi bir bağlanma içeren ilişkileri ya da öğrenci-öğretmen, psikolog-danışan ilişkisi gibi spesifik rol ilişkilerini kapsayabilir (Sedikides ve Brewer, 2016). Daha genel bir ifade ile, bireyin, yakın ya da önemli bir ilişki içindeki rolünü ya da pozisyonunu gösterir (Brewer ve Gardner, 1996; Sedikides ve ark., 2011; Sedikides ve Brewer, 2016). İlişkisel benlik, bireyin, hayatındaki yakın ya da önemli kişileri benimsediğini; onlar ile paylaşılan durumlar ya da özellikler olduğunu gösterir (Sedikides ve ark., 2011; Sedikides ve Brewer, 2016). Bu paylaşılan durum ya da özellikler, o ilişkiyi, başka ilişkilerden ayırır (Sedikides ve ark., 2013). Benliğin ilişkisel düzeyde temsili, bireyin, yaşamındaki yakın ya da önemli kişileri koruma ve yüceltme (*enhance*) ve ilişkiyi sürdürme motivasyonu ile ilgilidir (Sedikides ve Brewer, 2016).

Grup düzeyinde, gayri şahsi topluluklardan (*collective*) ya da sosyal kategorilerden kaynaklanan kolektif benlik (*the collective self*) vardır (örn. “Ben siyahi bir kadını”). Kolektif benlik, Sosyal Kimlik Kuramı (Tajfel ve Turner, 1979) ve Kendini Sınıflandırma Kuramı’ndaki (Turner, 1999) sosyal kimlik kavramına karşılık gelebilir (Brewer ve Gardner, 1996). Kolektif benlik, bir sosyal kategori üyeliği (Brewer ve Gardner, 1996; Sedikides ve ark., 2013), geniş sosyal gruplara dahil olma durumu (Sedikides ve Brewer, 2016) içerir. Kolektif benlik, üyeliğin yanı sıra, bir sosyal grup ya da kategori ile benzerliği ya da özdeşleşmeyi de içerebilir (Sedikides ve ark., 2013). Kolektif benlikte, iç-grup üyeleri ile paylaşılan özellikler vurgulanır (Sedikides ve ark., 2011; Sedikides ve ark., 2013). Kolektif benlikte, iç-grup, dış gruplardan farklılaştırılır (Sedikides ve ark., 2011; Sedikides ve ark., 2013; Sedikides ve Brewer, 2016). Kolektif benlik, grup üyeleri ile, özdeşleşme ya da ortak üyelikten kaynaklanan, gayri şahsi (*impersonal*) bağlar içerir, üyeler arasında yakın ilişki gerektirmez. Kolektif benlik, bireyin biricik bir insan olduğu algısından uzaktır; bunun yerine, bir sosyal kategorinin birbirinden ayırt edilemeyen/birbirine benzer örneklerinden yalnızca biri olduğu algısını barındırır (Hogg ve ark., 1987; akt., Sedikides ve Brewer, 2016). Benliğin kolektif düzeyde temsili, gruplar arası karşılaştırma süreçlerine dayanır ve iç-grubu koruma ve yüceltme motivasyonu ile ilgilidir (Brewer ve Gardner, 1996; Sedikides ve Brewer, 2016).

Brewer ve Gardner (1996), ilişkisel benlik kavramı ve kolektif benlik kavramının, “sosyal benliğin” farklı yönlerini temsil ettiğini ifade etmiştir. Onlara göre, benliğin ilişkisel ve kolektif düzeyleri, iki farklı sosyal özdeşleşme formunu temsil etmektedir. Buna göre, ilişkisel benlikler, kişiselleştirilmiştir (*personalized*), kişi ve spesifik yakın kişiler arasındaki ilişkileri barındırır. Kolektif benlikler ise, bir gruptaki ortak üyeliğin bir sonucu olarak başkalarıyla olan gayrişahsileştirilmiş (*depersonalized*) ilişkileri/bağlantıları içerir. Kolektif kimlikler, kişiler arası bilgi ya da koordinasyon gerektirmez; bunu yerine, paylaşılan sembollere ve grubun, içindeki kişisel ilişkilerden bağımsız bir birim olarak bilişsel temsillerine dayanır (Brewer ve Yuki, 2007).

1.3.4. Kültürel Eğilimler ve Benlik Tanımlamaları İle Akış Deneyimi Arasında Olası Bağlantılar

Önceki başlıklarda, farklı etkinlik türlerinde akış deneyiminin yaşanmasını sağlayan unsurların ne olduğunun birbirinden farklı olduğu görülmüştü. Buna dayanarak, mevcut çalışmada, ne özellikte bir etkinliğin akış deneyimi için daha ideal olacağı, etkinliğin, bireylerin ihtiyaç, ilgi ve hedeflerine hitap edip etmemesine göre değişebileceği değerlendirilmiştir. Kültür ile akış deneyimi ilişkisini ele alan çalışmalar ise, bireylerin hangi etkinliklerde ya da bir etkinlikte ne düzeyde akış deneyimlediğinin, kültüre göre değiştiğini göstermiştir. Tüm bunlara dayanarak, mevcut çalışmada, bireylerin, belli bir tür etkinlikte ne düzeyde akış deneyimlediklerinin, bireyci ve toplulukçu kültürel eğilimlerine -bu kavramların kendi içinde dikey ve yatay türleri olduğunu da dikkate alarak- ve benlik tanımlama biçimlerine (kişisel, ilişkisel ve kolektif benlik tanımlaması) göre değişebileceği öne sürülmüştür. Spesifik olarak, mevcut çalışmada, bireycilik ve toplulukçuluğun yatay ve dikey türleri ile farklı türdeki etkinliklerdeki (tek başına, tanıdıklarla işbirliği içeren, tanımadığı kişilerle işbirliği içeren, birebir rekabet içeren ve grup rekabeti rekabet içeren etkinliklerde) akış deneyimi arasında bağlantılar olduğu öne sürülmüştür. Benzer biçimde, benlik tanımlamasının yapıldığı düzey ile farklı türde etkinliklerdeki akış deneyimi arasında bağlantılar olduğu öne sürülmüştür. Buradaki temel fikir, bireylerin belli ilgi, motivasyon, hedef gibi özelliklerini yansıtan özellikleri olarak kültürel eğilimleri ve benlik tanımlamaları ile, bu ilgilerini gerçekleştirmeye, motivasyonlarını doyurmaya veya hedeflerine ulaşmaya uygun olan türde etkinliklerdeki akış deneyimleri arasında bağlantılar olabilmesidir. Bir başka ifade ile, belli bir türde etkinlikte ne düzeyde akış deneyimlendiğinin, bireyin özellikleri ile etkinlik özelliklerinin (türünün) bir uyumuna bağlı olduğu fikridir. Böylelikle, farklı kültürel özelliklerin; kültürel eğilimlerin ve benlik tanımlama biçimlerinin, farklı etkinlik türlerinde akış deneyimini yordanması beklenmiştir.

1.4. Kültür ile Akış Deneyimi İlişkisinde Potansiyel Bir Moderatör: Örtük Güdüler

Bireylerin örtük güduları (*implicit motives* ya da *implicit needs* olarak kullanılabilir) de farklı türde etkinliklerdeki akış deneyimlerini açıklayabilir. Örtük güdülerin, farklı türde etkinliklerdeki akış deneyimi üzerinde bir temel etkisi olabileceğini gösteren bulgular olduğu gibi, kültürel eğilimler veya benlik tanımlamaları ile ortak bir etkisi olabileceğine işaret eden bulgular da mevcuttur. Bu başlık altında ilk olarak örtük güdü kavramı ve literatürde yaygın olarak ele alınan üç örtük güdü tanıtılacaktır. Ardından, örtük güdülerin, farklı türde etkinliklerdeki akış deneyimini yordadığını gösteren çalışma bulguları aktarılacaktır. Ardından ise, örtük güdüler ile açık (*explicit*) özelliklerin nasıl farklılaştığı ve bir deneyim üzerinde nasıl ortak bir etkileri olabileceği açıklanarak, örtük güdüler ile açık özelliklerin bir deneyimin açıklanmasında nasıl etkileşime girdiğini gösteren çalışma bulguları aktarılacaktır (bkz. Tablo 2). Son olarak, aktarılan bulgulardan hareketle, kültürel eğilimler ve benlik tanımlamaları ile örtük güdülerin akış deneyimi üzerinde nasıl bir ortak etkisi olabileceği ele alınacaktır.

1.4.1. Örtük Güdüler: Yakınlık Kurma, Başarı ve Güç Güduları

Örtük güdüler, bireyin bilinçli farkındalığında olmadığı, bazı temel istek, arzuları ve hedefleri temsil etmektedir (Winter ve ark., 1998). Örtük güdüler, bireylerin spesifik durumlar için olan, duygusal (*affective*) bir doğaya sahip tercihleridir. Bilişsel gelişimin, dilin henüz gelişmediği erken aşamalarında şekillenirler ve bunun bir sonucu olarak, bilinçli bir farkındalığın ve kontrolün dışında işlev görürler (McClelland ve ark., 1989). Bu nedenle örtük yöntemler kullanılarak ölçülürler; verilen resimler için sorular cevaplandırılarak hikaye yazmak gibi (örn., Picture Story Exercises/PSE; McClelland ve ark., 1989). Literatürde sıklıkla üç önemli ("big three") örtük güdü ele alınmıştır. Bunlar, yakınlık kurma, başarı ve güç güdüleridir.

Yakınlık kurma güdüsü, başkalarıyla olumlu ilişkiler kurma ve sürdürme yönünde bir ilgidir (Heyns ve ark., 1958). Yakınlık kurma güdüsü yüksek olan bireyler, kişiler arası ilişkiler kurmaya elverişli durumlar ararlar. Başkalarıyla yakın, sıcak ve iletişimsel bir

alışveriş için isteklidirler ve bu konuda yinelenen bir tercihe sahiptirler. Bu yönde bir tercihi olan ve etkileşimde bulunan kimse için, kişiler arası etkileşim, etkileşime girilme nedeninin ta kendisidir; bir sonuca götüren bir aracı değildir (McAdams, 1984). Yakınlık kurma güdüsü yüksek olan bireylerin, daha fazla telefon görüşmesi, yazışma ve arkadaş ziyareti yaptıkları (Lansing ve Heyns, 1959), insanlar ve ilişkiler hakkında daha fazla düşündükleri, başkalarıyla daha fazla sohbet ettikleri (*conversation*), başkaları ile iken daha fazla duygulanım (*affect*) deneyimledikleri ve başkaları iken yalnız olmayı daha az diledikleri (McAdams ve Constantian, 1983) görülmüştür. Ayrıca, çalışma partnerleri olarak, arkadaşlarını, uzmanlara tercih ettikleri (French, 1956) ve bir grup halinde çalışırken işler nasıl gittiği sorulduğunda, grubun görevi ne derece iyi yaptığı yerine, birbiriyle nasıl iyi geçindiği konusunda geribildirim vermeyi tercih ettikleri (French, 1958) bildirilmiştir. Dahası, yakınlık kurma güdüsü yüksek olan bireylerin, hiyerarşilerden bağımsız olan pozitif ilişkiler için çabaladıkları (Runge ve ark., 2020), barış içinde bir dünya ve gerçek arkadaşlığa önem verdikleri (Rokeach, 1973) görülmüştür. Öte yandan, yakınlık kurma güdüsü yüksek olan bireylerin, yakınlık gösterme davranışlarına karşılık bulamayacaklarını düşündükleri, arkadaş canlısı olmayan bir ortamda bulduklarında, yakınlık gösterme davranışları sergilemeyecebilecekleri görülmüştür (örn., Fishman, 1966).

Başarı güdüsü, bir mükemmellik standardına ulaşmak ya da bunu sürdürmeye yönelik olan devamlı bir ilgidir (McClelland ve ark., 1953). Başarı güdüsünün doğal teşviği (*incentive*) "bir şeyi daha iyi yapmak"tır ("*doing something better*") (McClelland, 1987, s., 227-228). Güçlü bir başarıma güdüsü olan bireyler, zorlu görevler ararlar, bir şeyleri daha iyi yapmak için rekabete girerler ve kişisel ustalık geliştirmekten doyum alırlar (McClelland, 1987). Örtük başarı güdüsü yüksek olan bireylerin, gösterilen performanstan bizzat (*personally*) sorumlu olmayı tercih ettikleri (örn., Horowitz, 1961); bir işten ancak bizzat sorumlu olduklarında bir şeyi daha iyi yapmaktan doyum hissedecekleri (McClelland, 1987) bildirilmiştir. Ayrıca, örtük başarı güdüsü yüksek bireylerin, sergilenen bir performansta, kendi becerilerinin rolüne odaklanmış olmaları, kişiler arası duyarlılık düzeylerinin düşük olması ile sonuçlanabilir. Örneklendirmek gerekirse, katılımcılardan, küçük gruplar halinde çalıştıkları ve çalışırken birbirini tanıma fırsatı buldukları bir işi yaptıktan sonra, kendilerini

ve takım arkadaşlarını ne derece hevesli, becerikli, gayretli veya etkili oldukları açısından değerlendirmelerinin istendiği bir çalışmada (Berlew ve Williams, 1964), başarı güdüsü yüksek olanların, takım arkadaşlarını doğru bir şekilde değerlendiremedikleri görülmüştür. Bu sonuç, özellikle, yapılan işin, liderlik becerileri ve bilgisini belirlemede ne kadar önemli olduğunu vurgulayan bir deneysel manipülasyon yapıldığında görülmüştür. Başarı güdüsü yüksek olan bireylerin, kişiler arası duyarlılık düzeylerinin düşük olmasının yanı sıra, sosyal geribildirimden ziyade, performansa yönelik geribildirim almayı tercih ettikleri de görülmüştür. Örneğin, ortak birer görev üzerinde çalışan iki gruptan birine, grup üyelerinin, göreve sağladıkları katkı hakkında geribildirim verilmişken; diğerine, grubun birlikte iyi çalışmasında rolü olan yakınlık gösterme davranışlarına dair geribildirim verilen bir çalışmada (French, 1958), örtük başarı güdüsü yüksek olanların, performansa yönelik geribildirimden daha verimli çalıştıkları görülmüştür.

Güç güdüsü, önemli ve güçlü hissetmek için başkaları üzerinde etki sahibi olmaya yönelik bir ilgidir (Winter, 1973). Güç güdüsü yüksek bireyler, başkalarını etkileyebilecekleri sosyal durumlar ararlar. Rekabet içeren etkinlikleri tercih etme eğilimindedirler, başkaları üzerinde fiziksel, zihinsel ya da duygusal bir etki bırakmaktan doyum alırlar, prestij eşyaları biriktirme, tanınma ve itibar kazanma konusunda da ciddi bir merakları vardır (Winter, 1973). Güç güdüsü yüksek bireylerin, kendilerini, içinde buldukları bir grubun diğer üyelerine daha görünür yapacak şekilde davrandıkları, arkadaşları olarak çok iyi tanınmayan ya da kendileri ile prestij için rekabet edecek pozisyonda olmayan kişileri seçtikleri, böylece, kendilerini önderlik edebilecekleri, az tanınan kişilerle çevreledikleri (Winter, 1973) ve arkadaşlık ilişkilerinde dinlemek ve paylaşmaktan ziyade kontrol eden/yöneten oldukları (McAdams ve ark., 1984) görülmüştür. Ayrıca, güç güdüsü yüksek bireylerin, başkalarını olumlu değerlendirmelerinin de, kendilerinin öne çıkarılmasına bağlı olduğu söylenebilir. Örneğin, bir deneyde (Fodor ve Farrow, 1979), güç güdüsü yüksek bireylerin, nötr bir yorum yerine, "Tarzınızı çok beğendim, iyi bir yönetici olacaksınız" yorumunu duydukları çalışanları, becerileri, şirkete yakışırılığı ve terfi edilmeyi hak etmeleri açısından daha olumlu değerlendirdikleri görülmüştür.

1.4.2. Örtük Güdüler ile Akış Deneyimi İlişkisi

Örtük güdülerin, farklı özelliklere sahip etkinliklerdeki akış deneyimi ile ilişkili olduğu görülmüştür. Örneğin bir çalışmada (Schüler ve Brandstätter, 2013), örtük başarı güdüsü (McClelland ve ark., 1953) yüksek olan katılımcıların, yeterli (*competent*) hissetme imkânları sunan spor etkinliklerinde, bu imkanı sunmayan etkinliklere kıyasla, daha çok akış deneyimledikleri görülmüştür. Benzer biçimde, örtük yakınlık kurma güdüsü (Heyns ve ark., 1958) yüksek olan bireyler, ilişkililik (*relatedness*) ihtiyacının doyurulmasına uygun imkanlar sunan spor etkinliklerinde, bu imkanı sunmayan spor etkinliklerine kıyasla, daha çok akış deneyimlemiştir. Benzer bulgulara sahip bir başka çalışmada, Schattke (2011), örtük başarı güdüsü yüksek düzeyde olan duvar tırmanışçılarının (*indoor wall climbing* etkinliği), başarı ile ilişkili teşviklerin (*incentive*) düşük olduğu koşula kıyasla, başarı ile ilgili teşviklerin yüksek olduğu koşulda daha çok akış deneyimlediklerini göstermiştir. Örtük başarı güdüsü yüksek olan duvar tırmanışçıları, örtük başarı güdüsü düşük olan tırmanışçılara kıyasla, zorlayıcı rotalarda daha çok akış deneyimlemiştir. İlgili bulgular, bireylerin bir etkinlikteki akış deneyiminin, örtük güdülerini ile bağlantılı olduğunu göstermekte ve bu, mevcut çalışmanın, bireylerin, ihtiyaçlarını doyumaları veya ilgilerini gerçekleştirmeleri yönünden kendilerine uygun olan etkinliklerde akış deneyimlemeye daha eğilimli oldukları savını desteklemektedir.

1.4.3. Örtük Güdüler ile Açık Özelliklerin Ayrımı ve Deneyimlerin Açıklanmasındaki Ortak Etkisi

Örtük güdüler ile açık (*explicit*) özelliklerin (öz-bildirime dayalı olarak ölçülen motivasyon, hedef, kişilik, kültürel değişkenler gibi değişkenler; örnekler için bkz. Tablo 2), deneyimlerin açıklanmasında ortak bir etkisi olabileceğini gösteren bulgular mevcuttur. İlgili bulgular, örtük güdüler ile kültürel eğilimler ve benlik tanımlamalarının da etkileşime girerek, akış deneyiminin açıklanmasında ortak bir etkisi olabileceğine işaret etmektedir. Söz konusu bulguları aktarmadan önce, örtük güdüler ile açık özelliklerin nasıl farklılaştığını ve bir deneyim üzerinde nasıl ortak bir etkileri olabileceğini açıklamak yerinde olacaktır.

Örtük yöntemler kullanılarak ölçülebilen örtük güdüler ile öz-bildirim yoluyla ifade edilebilen açık özellikler birbirinden ayrı kavramlardır. Örneğin, örtük güdüler ile açık motivasyonlar, çeşitli yönleriyle farklılaşmaktadır (McClelland ve ark., 1989). Birey, örtük güdülerinin, bilinçli bir farkındalığında değildir ve örtük güdülerine sahip olduğunun farkında olmadığı için örtük güdülerini açık bir biçimde (*explicitly*) tanımlayamaz. Öz-bildirim yoluyla ifade edilen açık motivasyonlar ise, bireyin bilinçli farkındalığında olduğu için açık bir biçimde ifade edilebilirler. Daha önce de ifade edildiği gibi, örtük güdüler, erken dönemde, bilişsel gelişimin, dilin gelişmediği ve konuşmanın gerçekleşmediği aşamalarında şekillenirler ve bu dönemde yaşanan duygusal (*affective*) deneyimlere dayalı olarak inşa olurlar. Öz-bildirim yoluyla ifade edilen açık motivasyonlar ise, dilin aracılık ettiği (*language-mediated*) bilişsel yapıların gelişimiyle birlikte şekillenirler. Bunlar, dilin geliştiği daha sonraki dönemde, çocuğa hangi değerler ve hedeflerin önemli olduğuna dair ebeveynleri ve başkaları tarafından öğretilenler ile inşa olmaya başlar. Açık motivasyonlar, bireyin, kendisi ve başkaları için bir benlik kavramı geliştirmesini ve benliğinin, başkalarının ve kültürün neyi değerli ya da önemli gördüğünü gösteren kavramları bilmesini gerektirir. Böylece, sosyal normları, bireyin içinde yetiştiği kültürün ona ne öğrettiğini yansıtırlar (McClelland ve ark., 1989).

Açık motivasyonlar gibi, temelinde belli motivasyonlar barındıran hedef, kişilik, sosyokültürel yönelim, bireysel değer gibi özellikler de birey için neyin önemli ya da değerli olduğunu gösteren ve bireyin bilinç düzeyinde erişebildiği açık özellikleridir. Örtük güdüler ile bu gibi açık özellikler, aralarında genellikle ilişki olmayan ayrı kavramlardır. Örneklendirmek gerekirse, örtük başarı güdüsü ile öz-bildirim yoluyla ifade edilen açık başarı motivasyonu arasında anlamlı korelasyon olmadığı (McClelland ve ark., 1989) bildirilmiştir. Benzer şekilde, örtük yakınlık kurma ve örtük güç güdüleri ile dışadönüklük özelliği arasında anlamlı korelasyon olmadığı (Winter ve ark., 1998) bildirilmiştir. Bir başka örnek olarak, örtük yakınlık kurma güdüsü ile temelinde yakınlık kurma motivasyonu barındıran iyilikseverlik değer tipi (Schwartz, 2012) arasında anlamlı bir korelasyon olmadığı (Hofer ve ark., 2006) görülmüştür.

Örtük güdüler ile açık özellikler, aralarında genellikle ilişki olmayan ayrı kavramlar olmasına rağmen, deneyimlerin açıklanmasında ortak bir etkileri olabilir (Bkz. Tablo 2). Buna göre, bilinçli farkındalıkta olmayan ve bireyin iradesi dışında işleyen örtük güdüler, bireyin harekete geçmesi için bir “güç” sağlamakta, bir gerekçe oluşturmakta, bireyin örtük güdüsünü doymak için nasıl bir davranış sergileyeceği ise, bilinçli farkındalıktaki bilgi ile (açık hedefler gibi açık özelliklerce) belirlenmektedir (Brunstein ve ark., 1998). Bireyin bilinçli farkındalığında olmadığı örtük güdüleri, çok çeşitli biçimlerde davranışa dökülebilir (Winter ve ark., 1998). Örneğin, yakınlık kurma güdüsü, bireye, sosyal ilişkiler kurma yönünde harekete geçmesi için bir gerekçe oluşturmaktadır. Bireyin yakınlık kurma güdüsünü doymak için nasıl bir davranış sergileyeceği ise, açık özelliklerince belirlenecektir. Örneklendirmek gerekirse, içedönüklük düzeyi yüksek bir birey, yakın bir arkadaşı ile vakit geçirmeyi ve samimi bir sohbeti tercih edebilirken, dışadönüklük düzeyi yüksek bir birey, büyük, hareketli bir partiye gitmeyi seçebilir (Winter ve ark., 1998). Öte yandan, bireylerin davranışlarını belirleyen açık özellikleri ile örtük güdüleri her zaman uyumlayabilir. Bu durumda, sergiledikleri davranışlar, örtük güdülerini doymayabilir ve bireyler olumsuz deneyimler yaşayabilirler. Örneğin, bireylerin açık hedefleri ile örtük güdülerinin uyumlamasının, düşük düzeyde iyi oluş (*well-being*) ile sonuçlandığı (Brunstein ve ark., 1998) görülmüştür. Bireyin açık özellikleri ile örtük güdüleri uyduğunda ise, bireyin sergileyeceği davranışlar, hem örtük güdülerinin hem de açık özelliklerinin altında yatan motivasyonların doymulmasını sağlayacağı için, birey, daha olumlu deneyimler yaşayacaktır. Örneğin, örtük yakınlık kurma güdüsü yüksek olan bireyler, iyilikseverlik değer tipi de yüksek olduğunda, daha yüksek düzeyde yaşam doyumu bildirmiştir (Hofer ve ark., 2006).

Örtük güdüler ile açık özelliklerin, aralarında genellikle anlamlı bir korelasyon olmayan ayrı kavramlar olmasına rağmen, deneyimlerin açıklanmasında ortak bir etkileri olabileceğini gösteren çeşitli bulgular mevcuttur. Örneğin, bir çalışmada (French ve Lesser, 1964), bireylerin açık hedefleri ile örtük güdülerinin etkileşiminin, farklı türde görev performanslarını yordadığı görülmüştür. Çalışmada, kariyer hedefleri olan üniversiteli kadınlar ile geleneksel bir role yönelik (eş ve anne olarak) hedefleri olan üniversiteli

kadınların örtük başarı güdüsü ele alınmıştır. Kariyer hedefi olan kadınlar için, örtük başarı güdüsü, akademik görevlerde (anagram çözme) iyi performans sergilemeyi yordamıştır. Bu kadınlar için, örtük başarı güdüsünün sosyal görevlerde (yeni bir ortama girdiğinde arkadaş edinmek için yapılabileceklerin listelenmesi) iyi performans sergileme ile bir bağlantısı olmamıştır. Geleneksel bir role yönelik hedefleri olan kadınlar için ise, örtük başarı güdüsü yüksek olanlar, sosyal görevde iyi performans göstermiş, akademik görevde daha iyi bir performans gösterme durumu olmamıştır (French ve Lesser, 1964).

Bir diğer çalışmada, Brunstein ve arkadaşları (1998), Alman katılımcıların açık hedefleri ile örtük güdülerinin etkileşiminin, duygusal iyi oluşlarını (*emotional well-being*) yordadığını göstermiştir. Çalışmada, açık hedefler ve örtük güdüler, Bakan'ın (1966), varoluşun iki tarzını tanımladığı “aktör” (*agency*; davranışın, bağımsızlığa ulaşmak, kendini ortaya koymak ve ustalık/üstünlük deneyimlerine yönelik olması) ve “paylaşım” (*communion*; davranışın, başkalarıyla dostane ve samimi ilişkiler kurmaya yönelik olması) ayrımından hareketle incelenmiştir. Buna göre, açık hedefler “aktörsel hedefler” (*agentic goals*) ve “paylaşımsal hedefler” (*communal goals*) türleri altında ele alınmıştır. Örtük güdülerin ise, örtük başarı ve örtük güç güdüsü aktör güdülerini; örtük yakınlık kurma güdüsü ise paylaşım güdüsü olacak şekilde ayrımı yapılmıştır. Bulgulara göre, aktörsel hedeflerde ilerleme düzeyi, aktör yönelimli katılımcılar için (yani örtük başarı veya güç güdüsü yüksek olanlar), duygusal iyi oluşu yordamıştır. Paylaşım yönelimli katılımcılar için (yani örtük yakınlık kurma güdüsü yüksek olanlar) bu sonuç elde edilememiştir. Paylaşımsal hedeflerde ilerleme düzeyi ise, paylaşım yönelimli katılımcılar için duygusal iyi oluşu yordamıştır. Aktör yönelimli katılımcılar için bu sonuç elde edilememiştir.

Hofer ve Chasiotis (2003) ise, Zambiyalı katılımcıların açık hedefleri ile örtük güdülerinin etkileşiminin, yaşam doyumlarını yordadığını göstermiştir. Açık hedefler, başarı, yakınlık (*intimacy*) ve güç hedefi olarak ele alınmıştır. Bu hedeflerin, örtük başarı, örtük yakınlık kurma ve örtük güç güdülerini ile etkileşiminin yaşam doyumunu üzerindeki rolü incelenmiştir. Bulgulara göre, açık hedefler yaşam doyumunu yordamışken, örtük güdüler ile yaşam doyumunu arasında anlamlı bir ilişki yoktur. Ancak, açık hedefler ile örtük güdülerin etkileşimi, yaşam doyumunda anlamlı bir biçimde daha fazla varyansın açıklanmasını

sağlamıştır. Spesifik olarak, başarı hedeflerine yüksek düzeyde önem verdiğini bildiren ve aynı zamanda örtük başarı güdüsü de güçlü olan katılımcılar, daha yüksek düzeyde yaşam doyumu bildirmiştir. Benzer şekilde, yakınlık kurma hedefleri yüksek düzeyde olan ve aynı zamanda örtük yakınlık kurma güdüsü de yüksek olan katılımcılar, bu iki özelliği için de düşük puanları olanlara ve bu iki özelliği arasında negatif bir ilişki olanlara kıyasla, daha yüksek düzeyde yaşam doyumu bildirmiştir. Güç alanı için beklenen sonuçlar anlamsızdır.

Bireylerin örtük güduları, sahip olduklarını bildirdikleri hedeflerinin yanı sıra, kişilik özellikleri gibi özellikleri ile de etkileşime girerek deneyimlerinin açıklanmasına katkı sağlayabilir. Örneğin, bir çalışmada Winter ve arkadaşları (1998), dışadönüklük (*extraversion*) özelliği ile örtük güdülerin etkileşiminin, Amerikalı yetişkin katılımcılar için, ilişki ve kariyer alanlarında bazı çıktıları olduğunu göstermiştir. Buna göre, dışadönüklük özelliği yüksek olanlar için, örtük yakınlık kurma güdüsü, ilişki çıktılarını; gönüllülük faaliyetlerinde (*volunteer work*) ve çoklu rollerde bulunmayı (iş ve aile rollerini bir arada yürütme) yordamıştır. Dışadönüklük düzeyi düşük olanlar için, örtük yakınlık kurma güdüsü bu iki değişkeni negatif yönde yordamıştır. Örtük güç güdüsü ise, dışadönüklük düzeyi yüksek olanlar için, kariyer çıktılarını; başkaları üzerinde bir etki bırakılabilecek kariyerlere (yönetici, eğitici, gazeteci gibi) yönelmeyi ve iş yaşamında ilişkileri önemli görmeyi yordamıştır. Dışadönüklük düzeyi düşük, örtük güç güdüsü yüksek olanlar için işteki ilişkiler önemli değildir.

Bireylerin örtük güdülerinin, birtakım kültürel değişkenler ile etkileşime girerek de deneyimlerin açıklanmasına katkı sağlaması beklenebilir. Örneğin bir çalışmada Bender (2006), üç farklı kültürde (Kamerun, Çin ve Alman örneklem olmak üzere) yaptığı araştırmada, sosyokültürel yönelimler ile örtük güdülerin etkileşiminin, otobiyografik belleğin bilgi işleme biçimi (ben yönelimli bilgi işleme ve sosyal yönelimli bilgi işleme olmak üzere) üzerindeki rolünü incelemiştir. Sosyokültürel yönelim, bağımsız sosyokültürel yönelim (bağımsızlık/*autonomy* ve biriciklik/*uniqueness* özelliklerince ölçülmüştür) ve karşılıklı bağımlı sosyokültürel yönelim (Schwartz'ın uyma, güvenlik ve geleneksellik değer tipleri ile ölçülmüştür) olarak ele alınmıştır. Bender, açık sosyokültürel yönelimler ile örtük güdülerin etkileşiminin otobiyografik belleğin bilgi işleme biçimi

üzerindeki rolüne dair beklediği anlamlı sonuçlara ulaşamamıştır. Örneklendirmek gerekirse, karşılıklı bağımlı sosyokültürel yönelim ile örtük yakınlık kurma güdüsünün, otobiyografik bellekte sosyal yönelimli bilgi işleme biçimi için anlamlı bir etkileşim etkisi yoktur (ikisinin ayrı ayrı temel etkileri vardır). Benzer şekilde, bağımsız sosyokültürel yönelim ile örtük başarı ya da güç güdüsünün, otobiyografik bellekte ben yönelimli bilgi işleme biçimi için anlamlı bir etkileşimi bulunamamıştır.

Öte yandan, bir başka çalışmada, Hofer ve arkadaşları (2006), üç farklı kültürde (Kamerun, Kosta Rika ve Almanya olmak üzere) yaptıkları araştırmada, açık değer yönelimleri ile örtük güdülerin etkileşiminin, bireylerin yaşam doyumlarını yordadığını göstermiştir. Çalışmada, örtük güç güdüsü ve örtük yakınlık kurma güdüsü ile Schwartz'ın (2012) tanımladığı 10 bireysel değer tipi içerisinde güç ve iyilikseverlik değer tiplerinin etkileşimi ele alınmıştır. Bulgulara göre, araştırmanın yapıldığı üç kültürde de, hem iyilikseverlik değer tipi hem örtük yakınlık kurma güdüsü yaşam doyumunu yordamış (temel etki) ve bu iki değişkenin etkileşimi, yaşam doyumunda anlamlı bir biçimde daha fazla varyansın açıklanmasını sağlamıştır. Bir başka ifade ile, örtük yakınlık kurma güdüsü düzeyi yüksek olan bireyler, iyilikseverlik değer tipi de yüksek düzeyde olduğunda, daha yüksek düzeyde yaşam doyumunu bildirmiştir. Güç alanı için ise anlamlı bir sonuca ulaşamamıştır.

Açık özellikler ile örtük güdülerin, akış deneyimi üzerinde de ortak bir etkisi olabilir. Örneğin, Almanya'da yapılan bir çalışmada, Schiepe-Tiska (2013), açık güç motivasyonu ile örtük güç güdüsünün akış deneyimi üzerindeki rolünü incelemiştir. Bulgulara göre, açık güç motivasyonunun da örtük güç güdüsünün de akış deneyimi üzerinde anlamlı bir yordayıcı rolü yok iken, iki özelliğin uyuşması/uyumlu (*congruent*) olması (ikisinin aynı

yönde olması)¹ akış deneyimini yordamıştır. Bir başka ifade ile, açık güç motivasyonu ile örtük güç güdüsü uyuşanlar, bu iki özelliği uyuşmayanlara kıyasla (biri yüksek biri düşük olanlara kıyasla), daha çok akış deneyimlemiştir. Schiepe-Tiska (2013), Alman katılımcılarla yapılan ve benzer sonuçların elde edildiği başka çalışmaların da bulgularını aktarmıştır. Örneğin bir çalışmada (Clavadetscher, 2003), açık motivasyon ile örtük güç güdüsünün uyumu yüksek olan bireylerin, bu iki özelliği uyuşmayanlara kıyasla, konser düzenleme sürecinde gönüllü olarak yaptıkları etkinliklerde (ünlü grupları davet etmek, idare/yönetme görevleri ve perde arasında barı işletmek gibi) daha çok akış deneyimledikleri görülmüştür. Bir başka çalışmada Steiner (2006), hem açık başarı motivasyonu hem örtük başarı güdüsü puanı yüksek olan badminton oyuncularının, badminton oynadıklarını hayal ettikleri sırada, en yüksek düzeyde akış deneyimleyenler olduğunu bildirmiştir. Bunu, iki özelliklerinde de düşük puan alan oyuncular takip etmiştir. En düşük düzeyde akış deneyimleyenler ise iki özelliği uyuşmayanlar (biri yüksek biri düşük) olmuştur. Bir başka çalışmada ise, Rheinberg ve arkadaşları (2005), işte (*work*) akış deneyimini yaşadıkları çalışmada, açık başarı motivasyonu ile örtük başarı güdüsü uyuşması yüksek olan çalışanların, düşük olanlara kıyasla, daha yüksek düzeyde akış deneyimlediğini bildirmiştir (akt., Schiepe-Tiska, 2013). Schattke (2011) ise, Alman duvar tırmanışçılarının zorlu rotalardaki akış deneyimini incelemiştir. Rotada başarıyla ilgili ipuçları algılama (rotanın zorluklar sunması, mükemmellik için çabalama imkanı sunması, performans geliştirmesi gibi), akış deneyimini yordamıştır. Buna ek olarak, katılımcıların açık başarı motivasyonu ile örtük başarı güdüsünün uyuşması, rotada başarıyla ilgili ipuçları algılama ile etkileşime girerek, zorlu rotalarda akış deneyiminde anlamlı bir biçimde daha fazla varyans açıklanmasını sağlamıştır.

¹Schiepe-Tiska (2013), önceki çalışmalardan farklı olarak, öz-bildirime dayalı olarak ölçülen açık bir özellik ile örtük bir yöntemle ölçülen örtük bir güdünün etkileşiminin rolünü test etmek yerine, açık motivasyon ile örtük güdü puanının farkının mutlak değerini hesaplayarak yeni bir skor oluşturmuş ve bu değişkenin yordayıcılığını test etmiştir. Bu skorun daha küçük olması, açık motivasyon ile örtük güdünün uyuşmasının/uyumlu olmasının daha yüksek olduğunu göstermektedir. Yüksek olması ise bu iki özelliğin uyuşmadığını/uyumsuz olduğunu (*incongruence*); farklı yönlerde olduğunu göstermektedir. Bulguları daha önce aktarılan ve bir açık özellik ile bir örtük güdünün etkileşiminin rolünü test eden çalışmalarda (örneğin Bender, 2006 ya da Hofer ve arkadaşları, 2006) da iki özelliğin aynı yönde olduğunu anlatmak için iki özelliğin uyuşması/uyumlu olması (*congruent*) ifadesinin kullanıldığı görülmüştür. Böylece, izlenen yöntemle (etkileşim etkisi ya da iki puan farkının alınması) bakmaksızın, bir açık özellik ile bir örtük güdünün aynı yönde olmasını anlatmak için, açık özellik ile örtük güdünün uyuşması ifadesinin kullanıldığı görülmektedir.

Böylelikle, incelenen çalışmalar, örtük güdüler ile açık özelliklerin, bireylerin deneyimlerinin açıklanmasında ortak bir etkisi olabileceğini göstermiştir. İlgili çalışmalarda örtük güdüler ile hedef, motivasyon, kişilik (dışadönüklük örneği), sosyokültürel yönelim, bireysel değer tipi gibi açık özelliklerin etkileşiminin, çeşitli deneyimlerin açıklanmasındaki rolü ele alınmıştır. Örtük güdüler ile bu gibi açık özelliklerin, farklı türde görev performansı, duygusal iyi oluş, yaşam doyumu, ilişki ve kariyer alanında tercihler ve akış deneyimi için ortak etkileri olabildiği görülmüştür.

Tablo 2. Bilinçli Farkındalıkta Olmayan ve Bireyin İradesi Dışında İşleyen Örtük Güdülerin, Bilinçli Farkındalıkta Olan ve Öz-bildirime Dayalı Olarak Ölçülen Açık Özellikler ile Etkileşime Girerek Deneyimlerin Açıklanmasında Ortak Bir Rolü Olduğunu Gösteren Çalışma Örnekleri

Araştırmacılar	Açık özellik(ler)	Örtük güdü(ler)	Deneyim	İlgili araştırma bulguları
French ve Lesser, 1964	Açık hedefler: -Kariyer hedefi -Geleneksel rol hedefi	-Başarı	Performans: -Akademik görev performansı -Sosyal görev performansı	-Örtük başarı güdüsü, kariyer hedefleri olan kadınlar için, akademik görevlerde iyi performans sergilemeyi yordamıştır. -Örtük başarı güdüsü, geleneksel bir role yönelik hedefleri olan kadınlar için, sosyal görevde iyi performans göstermeyi yordamıştır.
Brunstein ve ark., 1998	Açık hedefler: -Aktörsel hedefler -Paylaşımsal hedefler	-Aktör güdüleri (başarı, güç) -Paylaşım güdüleri (yakınlık kurma)	Duygusal iyi oluş	-Aktörsel hedeflerde ilerleme düzeyi, aktör yönelimli katılımcılar için, duygusal iyi oluşu yordamıştır. - Paylaşımsal hedeflerde ilerleme düzeyi, paylaşım yönelimli katılımcılar için, duygusal iyi oluşu yordamıştır.
Hofer ve Chasiotis, 2003	Açık hedefler: -Başarı -Güç -Yakınlık	-Başarı -Güç -Yakınlık kurma	Yaşam doyumu	-Hem açık başarı hedefi hem örtük başarı güdüsü yüksek olanlar, daha yüksek düzeyde yaşam doyumu bildirmiştir. -Hem açık yakınlık hedefi hem örtük yakınlık kurma güdüsü yüksek olanlar, bu iki özelliği düşük olanlara ve negatif bir ilişkiye sahip olanlara kıyasla, daha yüksek düzeyde yaşam doyumu bildirmiştir. -Güç güdüsü için ortak etki anlamsızdır.
Winter ve ark., 1998	Dışadönüklük	-Yakınlık kurma -Güç	İlişki çıktıkları: -Gönüllülük -Çoklu rollerde bulunma Kariyer çıktıkları: -Başkaları üzerinde etki kurulabilecek iş seçimi -İşte ilişkileri önemseme	-Dışadönüklük özelliği yüksek olanlar için, örtük yakınlık kurma güdüsü, ilişki çıktılarını; gönüllü işlerde çalışmayı ve çoklu rollerde bulunmayı yordamıştır. -Dışadönüklük düzeyi yüksek olanlar için, örtük güç güdüsü, kariyer çıktılarını; başkaları üzerinde bir etki bırakılabilecek kariyerlere (yönetici, eğitici, gazeteci gibi) yönelmeyi ve iş yaşamında ilişkileri önemli görmeyi yordamıştır.
Bender, 2006	Sosyokültürel yönelim: -Bağımsız	-Aktör güdüleri (başarı, güç) -Paylaşım	Otobiyografik bellek bilgi işleme: -Ben yönelimli bilgi	-Açık sosyokültürel yönelimler ile örtük güdülerin etkileşiminin otobiyografik belleğin bilgi işleme biçimi üzerindeki rolüne dair beklenen anlamlı sonuçlara ulaşılammıştır.

Araştırmacılar	Açık özellik(ler)	Örtük güdü(ler)	Deneyim	İlgili araştırma bulguları
Hofer ve ark., 2006	-Karşılıklı bağımlı Bireysel değer tipi: -Güç -İyilikseverlik	güdüleri (yakınlık kurma) -Güç -Yakınlık kurma	işleme -Sosyal yönelimli bilgi işleme Yaşam doyumu	-Örtük yakınlık kurma güdüsü yüksek olanlar, iyilikseverlik değer tipi de yüksek olduğunda, daha yüksek düzeyde yaşam doyumu bildirmiştir.
Schiepe-Tiska, 2013	Açık hedefler: -Güç	-Güç	Akış deneyimi	-Açık güç motivasyonu ile örtük örtük güç güdüsünün aynı yönde olması (uyuşması) akış deneyimini yordamıştır.
Clavadetscher, 2003	Açık motivasyon	Örtük güdü	Akış deneyimi	-Açık motivasyonu ile örtük güdüsü aynı yönde olan (uyuşan) bireyler, farklı yönlerde olanlara (uyuşmayanlara) kıyasla, daha çok akış deneyimlemiştir.
Steiner, 2006	Açık motivasyon: -Başarı	Başarı	Akış deneyimi	-Hem açık başarı motivasyonu hem örtük başarı güdüsü yüksek olanlar, en yüksek düzeyde akış deneyimleyenlerdir. -İki özelliği de düşük olanlar bunu takip etmiştir. -İki özelliği farklı yönde olanlar en düşük düzeyde akış deneyimlemiştir.
Rheinberg ve ark., 2005	Açık motivasyon: -Başarı	Başarı	Akış deneyimi	-Açık başarı motivasyonu ve örtük başarı güdüsü aynı yönde olanlar (uyuşanlar), farklı yönde olanlara (biri artarken diğeri azalanlara) kıyasla daha çok akış deneyimlemiştir.
Schattke, 2011	Açık hedefler: -Başarı	Başarı	Akış deneyimi	-Açık başarı motivasyonu ile örtük başarı güdüsünün aynı yönde olması, etkinlikte başarıyla ilgili ipuçları algılamaya etkileşime girerek, akış deneyimini yordamıştır.

1.4.4. Örtük Güdüler ile Kültürel Eğilimler ve Benlik Tanımlamalarının Akış Deneyimi Üzerindeki Olası Ortak Etkileri

Bir önceki başlık altında ele alınan literatür ve çalışma bulguları, örtük güdüler ile açık özelliklerin, birbirinden ayrı kavramlar olduğunu, ancak, birbiriyle uyuşan açık özellikler ile örtük güdülerin, deneyimlerin açıklanmasında ortak bir etkileri olabileceğini göstermişti. Spesifik olarak, ilgili çalışmalarda, bilinçli farkındalıkta olmayan ve bireyin iradesi dışında işleyen örtük güdülerin, bireyin harekete geçmesi için bir gerekçe oluşturduğu, bireyin örtük güdüsünü doyumak için nasıl bir davranış sergileyeceğinin ise bilinçli farkındalıktaki bilgi (açık özellikler) ile belirlendiği görülmüştü. Örtük güdü ile açık özelliğin uyuşması halinde, sergilenen davranış, hem örtük güdünün hem de açık özelliğin temelindeki motivasyonların doyurulmasını sağlayacağı için, bireyin olumlu/daha olumlu deneyimler yaşayacağı görülmüştü. İlgili literatür ve bulgulardan hareketle, birbiriyle uyuşan örtük güdüler ile kültürel özelliklerin (kültürel eğilimler veya benlik tanımlamalarının), hem ilgili örtük güdünün hem de ilgili kültürel özelliğin temelindeki motivasyonların doyurulmasına imkan tanıyan türde etkinliklerdeki akış deneyimi üzerinde ortak etkisi olması beklenmiştir. Bir başka ifade ile, kültürel özellikler ile örtük güdülerin, bir etkinlik türünde akış deneyimi üzerinde ortak etkisi olabilmesi için, kültürel eğilim-örtük güdü ve benlik tanımlaması-örtük güdü kombinasyonlarının, altında yatan motivasyonlar açısından birbiriyle uyuşması ve ilgili bir etkinlik türünün, bu motivasyonların doyurulmasına uygun olması gerekmektedir.

Örtük güdüler kendi içinde incelendiğinde, başarı ve güç güdüsünün birbiri ile biraz daha benzer görüldüğü, yakınlık kurma güdüsünün ise farklılaştığı görülmektedir. Örneklendirmek gerekirse, kimi araştırmacılar (örn., Bender, 2006; Brunstein ve ark., 1998), Bakan'ın (1966), varoluşun iki tarzını tanımladığı "aktör" (*agency*; davranışın, bağımsızlığa ulaşmak, kendini ortaya koymak ve ustalık/üstünlük deneyimlerine yönelik olması) ve "paylaşım" (*communion*; davranışın, başkalarıyla dostane ve samimi ilişkiler kurmaya yönelik olması) ayrımından hareketle, başarı güdüsü ile güç güdüsünü aktör güdülerini olarak; yakınlık kurma güdüsünü ise paylaşım güdüsü olarak ele almıştır.

Kültürel eğilimler ve aktör (*agency*) ve paylaşım (*communion*) ayrımı birlikte değerlendirildiğinde, aktör güduları olarak ele alınan başarı güdüsü ve güç güdüsü ile bireycilik özelliğinin; paylaşım güdüsü olarak ele alınan yakınlık kurma güdüsü ile ise toplulukçuluk özelliğinin uyumlu olduğu düşünülebilir. Nitekim, bireycilik ile yakından ilişkili kavramların, kendi kendine yeterlik, rekabet, iç-gruplardan duygusal uzaklık ve hazcılık olduğu, bireyin diğer kişilerden önce geldiği, kişisel haklara, tercihlere ve başarıya önem verildiği görülmekte iken; toplulukçuluk ile yakından ilişkili kavramların, karşılıklı bağımlılık, aile bütünlüğü ve sosyallik olduğu, bireyin üyesi olduğu iç-grupların kendisinden önce geldiği, grubun ihtiyaçları ve kurallarının ve gruba sadakatin önemli olduğu (Singelis ve ark., 1995; Triandis ve Gelfand, 1998) görülmektedir.

Bireycilik türleri ile aktör ve paylaşım ayrımı açısından bakıldığında, yatay bireycilikte bir başarı vurgusu veya bir hiyerarşiyi benimseme ve o hiyerarşide yükselme arzusunu bulunmadığı görülmektedir. Bundan dolayı, bireycilik söz konusu olduğunda, davranışın, bağımsızlığa ulaşmak, kendini ortaya koymak ve ustalık/üstünlük deneyimlerine yönelik olduğu aktör güduları olan başarı ve güç güdüsü ile uyuşan eğilimin, dikey bireycilik olduğu düşünülebilir. Spesifik olarak, dikey bireycilikte, seçkin olma ve statü kazanma isteği olduğu ve bunun, başkalarıyla bireysel rekabete girilerek yapıldığı, “En iyisi olmak isterim” (*“I want to be the best”*) anlayışının hakim olduğu (Singelis ve ark., 1995; Triandis, 1996; Triandis ve Gelfand, 1998; Triandis, 2001) bildirilmiştir. Buradan hareketle, başarı güdüsündeki mükemmellik standardına ulaşma, daha iyisini yapma ve bir şeyleri daha iyi yapmak için rekabete girme isteğinin, dikey bireycilikteki en iyisi olma ve bunun için rekabete girme isteği ile uyduğu söylenebilir. Benzer şekilde, güç güdüsündeki başkaları üstünde etki bırakma, itibar kazanma ve rekabete girme isteğinin de, dikey bireycilikteki seçkin olma, statü kazanma ve rekabete girme isteği ile uyduğu söylenebilir.

Toplulukçuluk türleri ile aktör ve paylaşım ayrımı açısından bakıldığında ise, dikey toplulukçulukta, hiyerarşilerden bağımsız olan pozitif ilişkiler kurmanın teşvik edildiği veya barış içinde bir dünyaya önem verildiğini söylemek mümkün olmayabilir. Bundan dolayı, toplulukçuluk söz konusu olduğunda, davranışın, başkalarıyla dostane ve samimi ilişkiler kurmaya yönelik olduğu paylaşım güdüsü olan yakınlık kurma güdüsü ile uyuşan

eğilimin, yatay toplulukçuluk olduğunu düşünmek mümkündür. Spesifik olarak, yatay toplulukçulukta, kişilerin kendilerini başkalarına benzer gördükleri, eşitliği, başkalarıyla ortak hedefleri, karşılıklı bağımlılığı ve sosyal olmayı vurguladıkları (Singelis ve ark., 1995; Triandis, 1996; Triandis ve Gelfand, 1998; Triandis, 2001) ifade edilmişti. Buradan hareketle, yakınlık kurma güdüsündeki, hiyerarşilerden bağımsız olan pozitif, karşılıklı ve barış içinde ilişkiler sürdürme isteği ve sosyalleşme konusundaki yinelenen tercihin, yatay toplulukçuluktaki başkalarıyla karşılıklı bağımlılık, eşitlik ve sosyal olma vurgusu ile uyduğu söylenebilir.

Benlik tanımlamaları ve “aktör” ve “paylaşım” ayrımı birlikte değerlendirildiğinde ise, aktör güduları olarak ele alınan başarı ve güç güdüsü ile kişisel benliğin; paylaşım güdüsü olarak ele alınan yakınlık kurma güdüsü ile ise ilişkisel benliğin uyumlu olduğu düşünülebilir. Kolektif benlik de, paylaşımcı (*communal*) içeriği yüksek olan bir benlik tanımlama biçimidir (Nehrlich ve ark., 2019), ancak, kolektif benlik ile üç örtük güdünün uyuşmasını destekleyebilecek belirgin ortak motivasyonların olmadığı düşünülebilir. Spesifik olarak, kolektif benlik, gruplar arası karşılaştırma süreçlerine dayanmaktadır ve iç-grubu koruma ve yüceltme motivasyonu ile ilgilidir (Brewer ve Gardner, 1996; Sedikides ve Brewer, 2016). “Aktör güduları” olarak ele alınan, örtük başarı ve güç güduları ise, bireysel anlamda bir bağımsızlığa ulaşmak, kendini ortaya koymak ve ustalık/üstünlük deneyimlerine yönelik olduğu için, bu örtük güdüler ile kolektif benliğin temelindeki motivasyonların bağdaşmadığı söylenebilir. Benzer şekilde, “paylaşım” güdüsü olarak ele alınan yakınlık kurma güdüsü, “başkalarıyla dostane ve samimi ilişkiler kurmaya yönelik” olup, hiyerarşilerden bağımsız olan pozitif ilişkiler, barış içinde bir dünya ve gerçek arkadaşlık ile ilgilidir. Bu yönüyle, yakınlık kurma güdüsünün de, kolektif benliğin temelindeki belli bir grubu koruma ve yüceltme motivasyonları ile bağdaşmadığını düşünmek mümkündür.

Kişisel benlik, bireyi başkalarından ayırma, farklılaştırma (Brewer ve Gardner, 1996; Sedikides ve Brewer, 2016) ve bireyin biricikliğini vurgulama (Sedikides ve ark., 2011) işlevlerine sahiptir. Benliğin kişisel düzeyde temsili, kişiler arası karşılaştırma süreçlerine dayanmakta olup; bireyi, psikolojik olarak korumak ve yüceltmek motivasyonu ile ilgilidir

(Brewer ve Gardner, 1996; Sedikides ve Brewer, 2016). Buradan hareketle, kişisel benlikteki başkalarından farklılaşarak öne çıkma, biriciklik vurgusu ve kendini yüceltme motivasyonu ile güç güdüsündeki itibar kazanma ve öne çıkma isteğinin uyduğu düşünülebilir. Benzer şekilde, bir şeyleri daha iyi yapmak için rekabete girme ve kişisel ustalık geliştirmekten doyum alma yönleriyle, başarı güdüsünün de kişisel benlik ile uyumlu olduğunu düşünmek mümkündür. Buna ek olarak, başarı elde etmeye yönelik davranışların, bireyi öne çıkarma potansiyeline sahip olduğu da düşünülürse, başarı güdüsü ile kişisel benliğin uyumlu olmasını beklemek mümkün olabilir.

İlişkisel benlikte, karşılıklı (*dyadic*) ilişkiler ya da bağlar vardır (Sedikides ve ark., 2013) ve ilişkisel benliğin temelinde, yakın ya da önemli görülen kişileri koruma ve yüceltme (*enhance*) ve ilişkiyi sürdürme motivasyonları yatmaktadır (Brewer ve Gardner, 1996; Sedikides ve Brewer, 2016). Buradan hareketle, karşılıklı, yakın ve önemli görülen kişiler ile olan ilişkiler ve ilişki partnerlerini koruma, yüceltme ve bu ilişkileri sürdürme motivasyonu ile örtük yakınlık kurma güdüsündeki yakın, sıcak, iletişimsel alışveriş isteği, bu konuda yinelenen tercih ve kişiler arası etkileşimin, etkileşime girilme nedeninin ta kendisi olmasının uyumlu olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak, literatürde aktör güduları olarak ele alınan ve davranışın, bağımsızlığa ulaşmak, kendini ortaya koymak ve ustalık/üstünlük deneyimlerine yönelik olduğu güç ve başarı örtük güduları ile dikey bireycilik eğilimi ve kişisel benliğin; paylaşım güdüsü olarak ele alınan ve davranışın, başkalarıyla dostane ve samimi ilişkiler kurmaya yönelik olduğu örtük yakınlık kurma güdüsü ile de yatay toplulukçuluk eğilimi ve ilişkisel benliğin uyumlu olduğu düşünülebilir. Daha önce de ifade edildiği gibi, kültürel özellikler ile örtük güdülerin, bir etkinlik türünde akış deneyimi üzerinde ortak etkisi olması için, kültürel eğilim-örtük güdü ve benlik tanımlaması-örtük güdü kombinasyonlarının, altında yatan motivasyonlar açısından, birbiriyle uyuşması ve ilgili bir etkinlik türünün, bu motivasyonların doyurulmasına uygun olması gerekmektedir. Bu durumda, altında yatan motivasyonlar açısından birbiriyle uyuşan dikey bireycilik-örtük başarı güdüsü, dikey bireycilik-örtük güç güdüsü, kişisel benlik-örtük başarı güdüsü, kişisel benlik-örtük güç güdüsü kombinasyonlarının, bu motivasyonların gerçekleştirilmesine uygun etkinlikler olan

birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimi üzerinde ortak etkisi olması beklenebilir. Benzer şekilde, altında benzer motivasyonlar yatan yatay toplulukçuluk-örtük yakınlık kurma güdüsü ve ilişkisel benlik-örtük yakınlık kurma güdüsü kombinasyonlarının, bu motivasyonların gerçekleştirilmesine uygun etkinlikler olan tanıdıklarla işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimi üzerinde ortak etkisi olması beklenebilir.

BÖLÜM 2

ARAŞTIRMA SORULARI VE HİPOTEZLER

Bireylere akış deneyimi yaşatan etkinlikler, çeşitli nitelikleri açısından (örn; başkalarıyla mı yoksa tek başına mı yapıldığı; eğer başkalarıyla ise kimlerle -tanıdıklarla mı yoksa sadece etkinlik için geçici olarak bir araya gelen tanımadığı kişilerle mi-gerçekleştirildiği, nasıl bir rekabet içerdiği; birebir rekabet mi grup rekabeti mi, içerdiği gibi) birbirlerinden çok farklı olabilir. Mevcut çalışma, bir Türkiye örnekleme üzerinde, farklı etkinlik türlerinde akış deneyimine ilişkin temalar tanımlamakta ve farklı türdeki etkinliklerde akış deneyiminin, bazı bireysel ve kültürel eğilimlerle ilişkilerine dair geliştirilen hipotezleri test etmektir. Literatürden hareketle, bireylerin akış deneyimleyebilecekleri etkinlik türleri şöyle gruplanmıştır: tek başına etkinlikler, tanıdıklarla işbirliği içeren etkinlikler, tanımadığı kişilerle işbirliği içeren etkinlikler, birebir rekabet içeren etkinlikler, grup rekabeti içeren etkinlikler. Katılımcıların, yaşamlarında var olduğunu ve bir akış deneyimleme sıklığı belirttikleri her bir etkinlik türü için, verdikleri örnek etkinlikler üzerinden aktardıkları, duygu, düşünce ve deneyimlerine tema analizi uygulanması suretiyle, aşağıdaki araştırma sorularına cevap aranmıştır:

Araştırma sorusu: Katılımcıların kendi ifadelerinden, her bir türdeki etkinlikte akış deneyimine ilişkin temalar nelerdir?

- a) Tek başına yapılan etkinliklere dair duygu, düşünce ve deneyimlerin neler olduğu sorusuna verilen cevaplardan oluşan temalar nelerdir?
- b) Tanıdıklarla işbirliği içeren etkinliklere dair duygu, düşünce ve deneyimlerin neler olduğu sorusuna verilen cevaplardan oluşan temalar nelerdir?
- c) Tanımadığı kişilerle işbirliği içeren etkinliklere dair duygu, düşünce ve deneyimlerin neler olduğu sorusuna verilen cevaplardan oluşan temalar nelerdir?
- d) Birebir rekabet içeren etkinliklere dair duygu, düşünce ve deneyimlerin neler olduğu sorusuna verilen cevaplardan oluşan temalar nelerdir?

e) Grup rekabeti içeren etkinliklere dair duygu, düşünce ve deneyimlerin neler olduğu sorusuna verilen cevaplardan oluşan temalar nelerdir?

Bir sonraki aşamada, beş farklı türde etkinlik sırasında yaşanan akış deneyiminin, kişilerin kültürel özellikleri (kültürel eğilimleri ve benlik tanımlama biçimleri) ve örtük güdüleriyle ilişkisinin nasıl olabileceğine dair, literatürde sunulan önceki çalışmaların bulgularından hareketle üretilen hipotezler test edilmiştir. Farklı tür etkinliklerdeki akış deneyiminin, şu değişken gruplarıyla ilişkilerine dair hipotezler test edilmiştir:

- a) Bireylerin dikey-yatay bireyci-toplulukçu kültürel eğilimleri,
- b) Benlik tanımlama biçimleri
- c) Örtük güdüleri

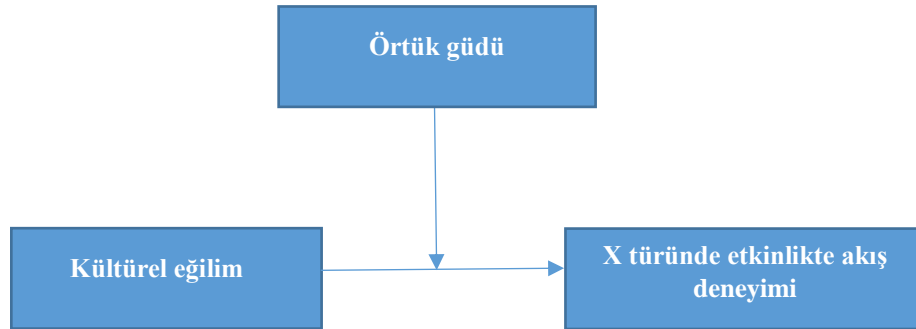
Hipotez 1: Bireylerin bazı etkinlik türlerinde (tek başına, tanıdıklarla işbirliği içeren, tanımadığı kişilerle işbirliği içeren, birebir rekabet içeren, grup rekabeti içeren etkinlikler) akış deneyimleme sıklıkları ile, dikey-yatay bireyci-toplulukçu kültürel eğilimlerin bazıları, birbiriyle ilişkilidir. Spesifik olarak, tek başına etkinliklerde ne düzeyde akış deneyimlendiği, yatay bireycilik eğilimi ile (H1a); tanıdıklarla işbirliği içeren etkinliklerde ne düzeyde akış deneyimlendiği, yatay toplulukçuluk eğilimi ile (H1b); tanımadığı kişilerle işbirliği içeren etkinliklerde ne düzeyde akış deneyimlendiği, yatay toplulukçuluk eğilimi ile (H1c); birebir rekabet içeren etkinliklerde ne düzeyde akış deneyimlendiği, dikey bireycilik eğilimi ile (H1d) ve grup rekabeti içeren etkinliklerde ne düzeyde akış deneyimlendiği, dikey toplulukçuluk eğilimi ile (H1e) pozitif yönde ilişkilidir.

Hipotez 2: Bireylerin bazı etkinlik türlerinde (tek başına, tanıdıklarla işbirliği içeren, tanımadığı kişilerle işbirliği içeren, birebir rekabet içeren, grup rekabeti içeren etkinlikler) akış deneyimleme sıklıkları ile, benlik tanımlama biçimlerinin (kişisel, ilişkisel, kolektif) bazıları ilişkilidir. Spesifik olarak, bireylerin tanıdıklarla işbirliği içeren etkinliklerde ne düzeyde akış deneyimledikleri, kendilerini ilişkisel benlikle tanımlama eğilimleri ile (H2a); birebir rekabet içeren etkinliklerde ne düzeyde akış deneyimledikleri, kendini kişisel benliğiyle tanımlama eğilimleri ile (H2b); grup rekabeti içeren etkinliklerde ne düzeyde

akış deneyimledikleri ise, kendini kolektif benliğiyle tanımlama eğilimleri ile (H2c) pozitif yönde ilişkilidir.

Hipotez 3: Bireylerin bazı etkinlik türlerinde (tek başına, tanıdıklarla işbirliği içeren, tanımadığı kişilerle işbirliği içeren, birebir rekabet içeren, grup rekabeti içeren etkinlikler) akış deneyimleme sıklıkları ile, örtük güdülerinin bazıları ilişkilidir. Spesifik olarak, tanıdıklarla işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimleme sıklığı, örtük yakınlık kurma güdüsü ile (H3a); birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimleme sıklığı, örtük başarı güdüsü ile (H3b); birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimleme sıklığı, örtük güç güdüsü ile (H3c) pozitif yönde ilişkilidir.

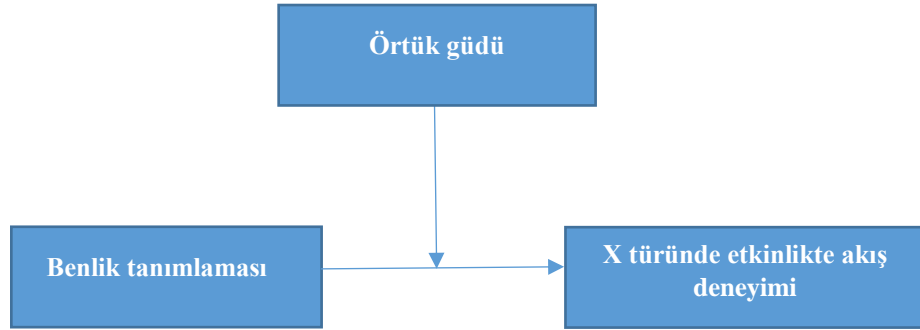
Bir sonraki aşamada ise, belirli etkinlik türlerindeki akış deneyiminin, belirli kültürel eğilimler ile ilişkilerinin, ilgili eğilim ile uyuşan (ortak bir temel barındıran) örtük güdünün güçlü olması halinde daha da artacağına dair bir hipotez dizisi test edilmiştir (Bkz. Şekil 4). Spesifik olarak;

Şekil 4. Örtük güdülerin, kültürel eğilimler ile farklı türde etkinliklerdeki akış deneyimi arasındaki ilişkide düzenleyici rolünü öngören araştırma modeli

Hipotez 4. Tanıdıklarla işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimleme sıklığı ile yatay toplulukçuluk eğilimi arasındaki ilişki, örtük yakınlık kurma güdüsünün güçlü olduğu koşulda artacaktır (H4a); birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimleme sıklığı ile dikey bireycilik eğilimi arasındaki ilişki ise, örtük başarı güdüsünün (H4b) veya örtük güç güdüsünün (H4c) güçlü olduğu koşullarda artacaktır.

Son olarak, belirli etkinlik türlerindeki akış deneyiminin, belirli benlik tanımlamaları ile ilişkilerinin, ilgili benlik tanımlaması ile uyuşan (ortak bir temel barındıran) nitelikteki örtük güdünün güçlü olması halinde daha da artacağına dair bir hipotez dizisi test edilmiştir (Bkz. Şekil 5). Spesifik olarak;

Şekil 5. Örtük güdülerin, benlik tanımlamaları ile farklı türde etkinliklerdeki akış deneyimi arasındaki ilişkide düzenleyici rolünü öngören araştırma modeli

Hipotez 5: Tanındıkları işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimleme sıklığı ile, kendini ilişkisel benliğiyle tanımlama arasındaki ilişki, örtük yakınlık kurma güdüsünün güçlü olduğu koşulda artacaktır (H5a); birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimleme sıklığı ile kendini kişisel benliğiyle tanımlama arasındaki ilişki ise, örtük başarı güdüsünün (H5b) veya örtük güç güdüsünün (H5c) güçlü olduğu koşullarda artacaktır.

Aşağıda, hipotezlerin gerekçeleri, her bir tür etkinlikteki akış deneyimi için ayrı ayrı verilmiştir.

2.1. Tek Başına Etkinliklerde Akış Deneyimi Hakkındaki Hipotezin (H1a) Gerekçelenirilmesi

Tek başına etkinlikler, kişilerin özerklik ihtiyacını tatmin etmektedir (örn., Ryan ve ark., 2006; Vella ve ark., 2015). Tek başına etkinliklerde akış deneyimini ele alan çalışma bulguları incelendiğinde, bu tür etkinliklerin, başkalarının varlığı ile dikkati bölmek zorunda ya da kontrolü paylaşmak zorunda olmamak veya öz-bilinç kaybının daha kolay olması (Liu ve Csikszentmihalyi, 2020), “yoğun bir kişisel an” olarak “özgürlük”

deneyimlenmesine ve ilgi duyulan bir “etkinlik nesnesi ile ilişki”ye elverişli olması (bkz. Karsten, 2010) gibi özelliklerinden ötürü akış deneyimi için uygun olabileceği görülmüştü. Bir dışsal uyaran ile meşgul olarak akış deneyimleme ve dikkatin, başkalarının varlığı ile olumsuz etkilenmesi, genellikle bireyci batılı kültürler için özgüdür (Csikszentmihalyi ve Asakawa, 2016). Bireycilik eğiliminin tanımlayıcı özellikleri arasında, gruptan duygusal uzaklık ve bağımsız davranma isteği vardır (Singelis ve ark., 1995; Triandis ve Gelfand, 1998). Buradan hareketle, biricik ve gruptan ayrı olmak isteme, başkalarından bağımsız olarak kendi içinden geleni yapmak isteme, ancak seçkin olmak isteğinin de bulunmaması gibi özellikleri barındıran yatay bireyci eğilim ile bağımsız davranılabilecek, dikkatin başkalarına ayrılması gerekmeyen, bir etkinlik nesnesi ile meşgul olarak yoğun bir kişisel an deneyimlenebilen etkinlikler olan tek başına etkinlerdeki akış deneyimi arasında bağlantılar beklenebilir (Bkz. **Hipotez 1a**).

H1a. Bireylerin tek başına etkinliklerde ne düzeyde akış deneyimledikleri, yatay bireycilik eğilimleri ile pozitif yönde ilişkilidir.

2.2. Tanındıkları İşbirliği İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimi Hakkındaki Hipotezlerin (H1b, H2a, H3a, H4a, H5a) Gerekçelenirilmesi

Akış deneyimini sosyal yönü açısından ele alan çalışma bulguları incelendiğinde, işbirliği içeren etkinliklerin, ortak bir hedef (örn., Sawyer, 2015; Kaye ve Bryce, 2012; Van den hout, 2016), kolektif bir istek (örn., Van den hout, 2016; Šimleša, 2018), bir tek zihinlilik (örneğin, Sato, 1988; Lipman-Blumen ve Leavitt, 1999; Sawyer, 2015; Armstrong, 2008), uyum içinde hareket etmek (Sato, 1988; Turner, 1974; Borgo, 2006; Gaggioli ve ark., 2011; Forsgård, 2012), karşılıklı bağımlılık (örn., Walker, 2010; Kaye ve Bryce, 2012), kolektif olarak hareket etmek (örneğin, Sato, 1988; Turner, 1974; Gaggioli ve ark., 2011) gibi etkenlerden kaynaklı olarak akış deneyimlemeye uygun olduğu görülmüştü. Ayrıca, kişiler arasında, rütbe, otorite, hiyerarşi ya da statü vurgusunun olmadığı, kişilerin birbiriyle doğrudan ve açık bir biçimde iletişim kurabildiği ve etkileşime girebildiği ilişkiler olması gerektiği ifade edilmişti (örn., Armstrong, 2008; Forsgård, 2012; Lipman-Blumen ve Leavitt, 1999; Turner, 1974). Dahası, kişiler arasındaki bağlılık hissi (örn., Armstrong,

2008), güven hissi (Borgo, 2006; Lipman-Blumen ve Leavitt, 1999), empati (örn., Borgo, 2006) ve arkadaşlık (Lipman-Blumen ve Leavitt, 1999; Sato, 1988) gibi etkenlere de, akış deneyiminde rol oynayan etkenler arasında yer verildiği görülmüştü.

Kültürel eğilimler açısından bakıldığında, eşitliğin, başkaları ile benzerliğin, ortak hedeflerin, karşılıklı bağımlılığın ve sosyal olmanın vurgulandığı yatay toplulukçuluk eğilimi (Singelis ve ark., 1995; Triandis ve Gelfand, 1998) ile tanıdıklarla işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimi arasında bağlantılar beklenebilir (Bkz. **Hipotez 1b**).

H1b. Bireylerin tanıdıklarla işbirliği içeren etkinliklerde ne düzeyde akış deneyimledikleri, yatay toplulukçuluk eğilimleri ile pozitif yönde ilişkilidir.

Benlik tanımlamaları açısından bakıldığında, bireyin yakın olduğu veya önemli gördüğü kişiler ile olan ikili ilişkilerinden kaynaklanan ve altında yakın veya önemli görülen kişileri koruma ve yüceltme (*enhance*) ve ilişkiyi sürdürme motivasyonları barındıran ilişkisel benlik (Brewer ve Gardner, 1996; Sedikides ve Brewer, 2016) tanımlaması ile tanıdıklarla işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimi arasında bağlantılar beklenebilir (Bkz. **Hipotez 2a**).

H2a. Bireylerin tanıdıklarla işbirliği içeren etkinliklerde ne düzeyde akış deneyimledikleri, kendilerini ilişkisel benlikle tanımlama eğilimleri ile pozitif yönde ilişkilidir.

Örtük güdüler açısından bakıldığında ise, başkalarıyla olumlu ilişkiler kurma ve sürdürme yönünde bir ilgiyi ifade eden örtük yakınlık kurma güdüsü (Heyns ve ark., 1958) ile tanıdıklarla işbirliği içeren etkinlikler arasında bağlantılar beklenebilir (Bkz. **Hipotez 3a**). Spesifik olarak, yakınlık kurma güdüsü yüksek olan bireylerin, kişiler arası ilişkiler kurmaya elverişli durumlar aradıkları, başkalarıyla yakın, sıcak ve iletişimsel bir alışveriş için istekli oldukları, bu konuda yinelenen bir tercihe sahip oldukları (McAdams, 1984), birlikte çalışırken, çalışma partnerleri olarak arkadaşlarını, uzmanlara tercih ettikleri (French, 1956), içinde buldukları bir grubun görevi ne derece iyi yaptığı yerine, birbiriyle nasıl iyi geçindiğine odaklandıkları (French, 1958), hiyerarşilerden bağımsız olan pozitif ilişkiler için çabaladıkları (Runge ve ark., 2020) ve barış içinde bir dünya ve gerçek

arkadaşlığa önem verdikleri (Rokeach, 1973) görülmüştü. Böylece, tanıdıklarla işbirliği içeren etkinliklerin, örtük yakınlık kurma güdüsünü doyurmaya uygun etkinlikler olduğunu düşünmek mümkündür.

H3a. Bireylerin tanıdıklarla işbirliği içeren etkinliklerde ne düzeyde akış deneyimledikleri, örtük yakınlık kurma güdülerini ile pozitif yönde ilişkilidir.

Son olarak, birbiriyle uyuşan (altında benzer motivasyonlar barındıran) kültürel özellikler (kültürel eğilim ya da benlik tanımlama biçimi) ile örtük güdülerin, ilgili kültürel özellik ile örtük güdünün altında yatan motivasyonların doyurulmasına uygun olan türde etkinliklerdeki akış deneyimi üzerinde ortak etkileri olması beklenmiştir. Spesifik olarak, yatay toplulukçuluk ile örtük yakınlık kurma güdüsünün ve ilişkisel benlik ile örtük yakınlık kurma güdüsünün, tanıdıklarla işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimi üzerinde ortak etkileri olması beklenmiştir (Bkz. **Hipotez 4a** ve **Hipotez 5a**). Önceki çalışmalar incelendiğinde, örtük yakınlık kurma güdüsü ile uyuşan bir açık özellik olarak, başkalarının iyiliğinin/refahının önemli olduğu ve olumlu sosyal etkileşimlerin değerli görüldüğü iyilikseverlik değer tipininin (Schwartz, 2012) ele alındığı görülmektedir. İlgili çalışmada (Hofer ve ark., 2006), örtük yakınlık kurma güdüsü ile iyilikseverlik değer tipinin etkileşiminin, yaşam doyumunu yordadığı görülmektedir. Bir başka örnek olarak, Winter ve arkadaşlarının (1998), örtük yakınlık kurma güdüsü ile uyumlu bir özellik olarak, geniş bir yelpazede ve çatışma içermeyen kişiler arası ilişkilerin kovalandığı dışadönüklüğü (Eysenck ve Eysenck, 1985) ele aldığı görülmüştür. İlgili çalışmada, örtük yakınlık kurma güdüsü ve dışadönüklük özelliğinin ortak etkisinin, gönüllülük faaliyetlerinde ve çoklu rollerde bulunmayı (hem aile hem iş rolünü bir arada yürütme) yordadığı görülmüştü. Bu iki çalışma örneğinde, örtük yakınlık kurma güdüsü ile dışadönüklüğün ve örtük yakınlık kurma güdüsü ile iyilikseverlik değer tipininin uyduğu görülmektedir. Bu örneklerden hareketle, örtük yakınlık kurma güdüsü ile yatay toplulukçuluğun veya ilişkisel benliğin uyduğunu düşünmek de, bu kurguların altında yatan sosyal motivasyonların benzerliği nedeniyle, mümkündür. Spesifik olarak, yakınlık kurma güdüsündeki, hiyerarşilerden bağımsız olan pozitif, karşılıklı ve barış içinde ilişkiler sürdürme isteği ve sosyalleşme konusundaki yinelenen tercihin, yatay toplulukçuluktaki başkalarıyla karşılıklı bağımlılık,

eşitlik ve sosyal olma vurgusu ile örtüştüğü düşünülebilir. Benzer şekilde, ilişkisel benlikteki yakın ve önemli görülen kişileri koruma, yüceltme ve bu ilişkileri sürdürme motivasyonu ile örtük yakınlık kurma güdüsündeki yakın, sıcak, iletişimsel alışveriş isteği ve bu konuda yinelenen tercihin örtüştüğünü düşünmek mümkündür.

Hipotez 4a. Yatay toplulukçuluk eğilimi ile örtük yakınlık kurma güdüsünün, tanıdıklarla işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimleme sıklığı üzerinde ortak etkisi vardır. Yatay toplulukçuluk eğilimi ile örtük yakınlık kurma güdüsünün etkileşimi, tanıdıklarla işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimleme sıklığında, yatay toplulukçuluk eğilimi ve örtük yakınlık kurma güdüsünün açıkladığı varyanstan, anlamlı düzeyde daha fazla varyans açıklanmasını sağlar.

Hipotez 5a. Kendini ilişkisel benliğiyle tanımlama eğilimi ile örtük yakınlık kurma güdüsünün, tanıdıklarla işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimleme sıklığı üzerinde ortak etkisi vardır. Kendini ilişkisel benliğiyle tanımlama eğilimi ile örtük yakınlık kurma güdüsünün etkileşimi, tanıdıklarla işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimleme sıklığında, kendini ilişkisel benliğiyle tanımlama eğilimi ve örtük yakınlık kurma güdüsünün açıkladığı varyanstan, anlamlı düzeyde daha fazla varyans açıklanmasını sağlar.

2.3. Tanımadığı Kişilerle İşbirliği İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimi Hakkındaki Hipotezin (H1c) Gerekçlendirilmesi

Akış deneyimini sosyal yönüyle ele alan çalışmaların, birbirini önceden tanıyor olan çiftler ile ya da küçük ve yüz yüze gruplar ile yapıldığı ifade edilmişti. Birbirini önceden tanımayan, geçici olarak bir araya gelmiş olan insanların ne derece akış deneyimlediğinin, bir başka ifade ile, etkinlik partnerleri ile aşinalığın, akış deneyimi açısından bir fark yaratıp yaratmadığının test edilmediği tespit edilmişti. Mevcut literatürün sunduğu bulgular, birbirini önceden tanımayan, geçici olarak bir araya gelmiş olan insanların da akış deneyimleyebileceğini desteklemekteydi. Örneğin, grup düzeyinde yakalanması gereken ortak bir hedef, kolektif bir istek, uyum, senkronize ve toplu hareket gibi etkenler ve grup içine inildiğinde, kişiler arasındaki doğrudan ve açık iletişim ve etkileşim, birbirini önceden

tanımayan, geçici olarak bir araya gelmiş olan insanların olduğu gruplarda da sağlanabilir. Ayrıca, sosyal etkinliklerde akış deneyiminde duyguların önemli bir rolü olduğu (örn., Csikszentmihalyi ve Csikszentmihalyi, 1988; Bakker, 2005; Salanova ve ark., 2014; Walker, 2010), sosyal etkinlikler sırasında akış deneyimine eşlik eden neşe (*joy*), elasyon (*elation*) ve coşku (*enthusiasm*) gibi olumlu duyguların, duygusal bir bulaşma yoluyla üyeler arasında bulaşarak kolektif bir sosyal deneyim haline geldiği (Salanova ve ark., 2014) görülmüştü. Tüm bunlardan hareketle, birbirini önceden tanımayan, ortak bir hedef için geçici olarak bir araya gelmiş olan insanların da akış deneyimleyip deneyimlemediğinin test etmeye değer olduğu kabul edilmişti.

Kültürel eğilimler açısından bakıldığında, eşitliğin, başkaları ile benzerliğin, ortak hedeflerin, karşılıklı bağımlılığın ve sosyal olmanın vurgulandığı yatay toplulukçuluk eğilimi (Triandis ve Gelfand, 1998) ile, etkinlik partnerlerine bakmaksızın, işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimi arasında bağlantılar beklenebilir. Bir başka ifade ile, yatay toplulukçuluğun içerdiği sosyal motivasyonların, etkinlik partnerleri ile aşinalığın önemli olmayacağı derecede, kapsayıcı olduğu, geniş bir yelpazede sosyal ilişkilerle ilgili olduğu söylenebilir (Bkz. **Hipotez 1c**).

H1c. Bireylerin tanımadığı kişilerle işbirliği içeren etkinliklerde ne düzeyde akış deneyimledikleri, yatay toplulukçuluk eğilimleri ile pozitif yönde ilişkilidir.

2.4. Birebir Rekabet İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimi Hakkındaki Hipotezlerin (H1d, H2b, H3b, H3c) Gereçeklendirilmesi

Rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimini ele alan çalışma bulguları incelendiğinde, rekabet içeren etkinliklerin, şu gibi gerekçelerle akış deneyimlemeye uygun olduğu görülmüştü: Rekabetçi bir çevrenin, bireye, kişisel becerilerini geliştirmesini gerektiren eylem olanakları ve üstesinden gelinmesi gereken yeni zorluklar sunması (örn., Stavrou ve ark., 2015), algılanan yeterlik hissi sağlaması (örn., Kowal ve Fortier, 1999; Schüler ve ark., 2010; Valenzuela ve ark., 2018), bireyin kendisinin, becerilerini ve ustalığını geliştirmek yönünde bir ilgisi olması (örn., Jackson ve Roberts, 1992; Stavrou ve ark.,

2015) ve başkaları tarafından görülüyor olmak (*being seen*) hissinin (örn., Sato, 1988; Kaye ve Bryce, 2012) bir doyum sağlaması.

Kültürel perspektiften bakıldığında, Csikszentmihalyi'nin (1988), akışı ortaya çıkaran etkinliklerin spesifik içeriğinin kültürden kültüre değişebileceğini; batıda, dünyanın diğer yerlerine kıyasla, akış etkinliklerinin daha aktif, rekabetçi ve kontrol edici olabileceğini ifade ettiği görülmektedir. Genellikle bireyci özellikler içeren batıda, rekabetçiliğin daha çok bireysel bir tarzda olduğu (örn., Fülöp, 2004) görülmüştü. Buradan hareketle, kültürel eğilimler açısından bakıldığında, en iyisi olmak isteyen, aynı zamanda seçkin olmak ve statü kazanmak isteyen ve bunu başkalarıyla bireysel bir rekabete girerek yapmayı tercih eden dikey bireyci eğilim ile birebir rekabet içeren etkinliklerdeki akış deneyimi arasında bağlantılar beklenebilir (Bkz. **Hipotez H1d**).

H1d. Bireylerin birebir rekabet içeren etkinliklerde ne düzeyde akış deneyimledikleri, dikey bireycilik eğilimleri ile pozitif yönde ilişkilidir.

Benlik tanımlamaları açısından bakıldığında, bireyi başkalarından ayırma, farklılaştırma (Brewer ve Gardner, 1996; Sedikides ve Brewer, 2016) ve bireyin biricikliğini vurgulama (Sedikides ve ark., 2011) işlevlerine sahip olan, kişiler arası karşılaştırma süreçlerine dayanan ve bireyi, psikolojik olarak korumak ve yüceltmek motivasyonu ile ilgili olan kişisel benlik (Brewer ve Gardner, 1996; Sedikides ve Brewer, 2016) tanımlaması ile birebir rekabet içeren etkinliklerdeki akış deneyimi arasında bağlantılar beklenebilir (Bkz. **Hipotez 2b**).

H2b. Bireylerin birebir rekabet içeren etkinliklerde ne düzeyde akış deneyimledikleri, kendilerini kişisel benlikleriyle tanımlama eğilimleri ile pozitif yönde ilişkilidir.

Örtük güdüler açısından bakıldığında ise, bir mükemmellik standardına ulaşmak ya da bunu sürdürmeye yönelik olan devamlı bir ilgiyi ifade eden (McClelland ve ark., 1953), doğal teşviğinin, "bir şeyi daha iyi yapmak" olduğu (McClelland, 1987, s., 227-228), zorlu görevler aranan, bir şeyleri daha iyi yapmak için rekabete girilen, kişisel ustalık geliştirmekten doyum alınan (McClelland, 1987) ve gösterilen performanstan bizzat (*personally*) sorumlu olmanın tercih edildiği (örn., Horowitz, 1961) örtük başarı güdüsü ile

bir mükemmellik standardı barındıran, bireyin zorluklar ve bir şeyi daha iyi yapma imkânı bulabileceği, rekabete girebileceği, kişisel ustalığını geliştirebileceği ve sergilenen performanstan bizzat sorumlu olacağı etkinlikler olarak birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimi arasında bağlantılar beklenebilir (Bkz. **Hipotez 3b**). Ayrıca, önemli ve güçlü hissetmek için başkaları üzerinde etki sahibi olmaya yönelik bir ilgiyi ifade eden (Winter, 1973), başkalarını etkilemeye uygun sosyal durumlar aranan, rekabet içeren etkinlikleri tercih etme eğiliminde olunan, başkaları üzerinde fiziksel, zihinsel ya da duygusal bir etki bırakmaktan doyum alınan, prestij eşyaları biriktirme, tanınma ve itibar kazanma konusunda meraklı olunan (Winter, 1973) örtük güç güdüsü ile de birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimi arasında bağlantılar beklemek mümkündür (Bkz. **Hipotez 3c**).

H3b. Bireylerin birebir rekabet içeren etkinliklerde ne düzeyde akış deneyimledikleri, örtük başarı güdüleri ile pozitif yönde ilişkilidir.

H3c. Bireylerin birebir rekabet içeren etkinliklerde ne düzeyde akış deneyimledikleri, örtük güç güdüleri ile pozitif yönde ilişkilidir.

Son olarak, birbiriyle uyuşan (altında benzer motivasyonlar barındıran) kültürel özellikler (kültürel eğilim ya da benlik tanımlama biçimi) ile örtük güdülerin, ilgili kültürel özellik ile örtük güdünün altında yatan motivasyonların doyurulmasına uygun olan türde etkinliklerdeki akış deneyimi üzerinde ortak etkileri olması beklenmiştir. Spesifik olarak, dikey bireycilik ile örtük başarı ve güç güdüsünün ve kişisel benlik ile örtük başarı ve güç güdüsünün, birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimi üzerinde ortak etkileri olması beklenmiştir (Bkz. **Hipotez 4b, Hipotez 4c, Hipotez 5b, Hipotez 5c**). Önceki çalışmalar incelendiğinde, örtük güç güdüsü ile uyuşan bir açık özellik olarak, merkezinde sosyal statü ve insanlar ve kaynaklar üzerinde hakimiyet kazanma isteği olan güç değer tipinin (Schwartz, 2012) ele alındığı görülmüştür. Ancak, ilgili çalışmada (Hofer ve ark., 2006), örtük güç güdüsü ile güç değer tipinin, yaşam doyumunu üzerindeki ortak etkisini doğrulanamamıştır. Benzer şekilde, Hofer ve Chasiotis (2003), örtük güç güdüsü ile uyuşan bir açık özellik olarak açık güç hedefini ele almıştır. Ancak, bu çalışmada da, örtük güç güdüsü ile açık güç hedefinin, yaşam doyumunu üzerindeki ortak etkisini doğrulanamamıştır.

Öte yandan, bu ortak etkiler doğrulanamasa bile, örtük güç güdüsü ile açık güç değer tipinin ve örtük güç güdüsü ile açık güç hedefinin uyuştuğunu düşünmek, altında yatan motivasyonların benzerliği nedeniyle, mümkündür. Buradan hareketle, örtük başarı ve güç güdüsü ile dikey bireyciliğin uyuştuğunu düşünmek de, bu kurguların altında yatan motivasyonların benzerliği nedeniyle, mümkündür. Spesifik olarak, başarı güdüsündeki mükemmellik standardına ulaşma, daha iyisini yapma ve bir şeyleri daha iyi yapmak için rekabete girme isteğinin, dikey bireycilikteki en iyisi olma ve bunun için rekabete girme isteği ile uyuştuğu düşünülebilir. Benzer şekilde, güç güdüsündeki başkaları üstünde etki bırakma, itibar kazanma ve rekabete girme isteğinin de, dikey bireycilikteki seçkin olma, statü kazanma ve rekabete girme isteği ile uyuştuğunu düşünmek mümkündür.

Hipotez 4b. Dikey bireycilik eğilimi ile örtük başarı güdüsünün, birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimleme sıklığı üzerinde ortak etkisi vardır. Dikey bireycilik eğilimi ile örtük başarı güdüsünün etkileşimi, birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimleme sıklığında, dikey bireycilik eğilimi ve örtük başarı güdüsünün açıkladığı varyanstan, anlamlı düzeyde daha fazla varyans açıklanmasını sağlar.

Hipotez 4c. Dikey bireycilik eğilimi ile örtük güç güdüsünün, birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimleme sıklığı üzerinde ortak etkisi vardır. Dikey bireycilik eğilimi ile örtük güç güdüsünün etkileşimi, birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimleme sıklığında, dikey bireycilik eğilimi ve örtük güç güdüsünün açıkladığı varyanstan, anlamlı düzeyde daha fazla varyans açıklanmasını sağlar.

Örtük başarı ve güç güdüsü ile kişisel benliğin uyuştuğunu düşünmek de, bu kurguların altında yatan motivasyonların benzerliği nedeniyle, mümkündür. Spesifik olarak, kişisel benlikteki başkalarından farklılaşarak öne çıkma, biriciklik vurgusu ve kendini yüceltme motivasyonu ile güç güdüsündeki itibar kazanma ve öne çıkma isteğinin uyuştuğu düşünülebilir. Benzer şekilde, kişisel ustalık geliştirmekten doyum alma yönüyle, başarı güdüsünün de kişisel benlik ile uyumlu olduğunu düşünmek mümkündür. Buna ek olarak, başarı elde etmeye yönelik davranışların, bireyi öne çıkarma potansiyeline sahip olduğu da düşünülürse, başarı güdüsü ile kişisel benliğin uyumlu olmasını beklemek mümkün olur.

Hipotez 5b. Kendini kişisel benliğiyle tanımlama eğilimi ile örtük başarı güdüsünün, birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimleme sıklığı üzerinde ortak etkisi vardır. Kendini kişisel benliğiyle tanımlama eğilimi ile örtük başarı güdüsünün etkileşimi, birebir rekabet içeren etkinliklerdeki akış deneyimleme sıklığında, kendini kişisel benliğiyle tanımlama eğilimi ve örtük başarı güdüsünün açıkladığı varyanstan, anlamlı düzeyde daha fazla varyans açıklanmasını sağlar.

Hipotez 5c. Kendini kişisel benliğiyle tanımlama eğilimi ile örtük güç güdüsünün, birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimleme sıklığı üzerinde ortak etkisi vardır. Kendini kişisel benliğiyle tanımlama eğilimi ile örtük güç güdüsünün etkileşimi, birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimleme sıklığında, kendini kişisel benliğiyle tanımlama eğilimi ve örtük güç güdüsünün açıkladığı varyanstan, anlamlı düzeyde daha fazla varyans açıklanmasını sağlar.

2.5. Grup Rekabeti İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimi Hakkındaki Hipotezlerin (H1e, H2c) Gerekçelendirilmesi

Rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimini ele alan çalışma bulguları incelendiğinde, rekabet içeren etkinliklerin, şu gibi gerekçelerle akış deneyimlemeye uygun olduğu görülmüştü: Rekabetçi bir çevrenin, bireye, kişisel becerilerini geliştirmesini gerektiren eylem olanakları ve üstesinden gelmesi gereken yeni zorluklar sunması (örn., Stavrou ve ark., 2015), algılanan yeterlik hissi sağlaması (örn., Kowal ve Fortier, 1999; Schüler ve ark., 2010; Valenzuela ve ark., 2018), bireyin kendisinin, becerilerini ve ustalığını geliştirmek yönünde bir ilgisi olması (örn., Jackson ve Roberts, 1992; Stavrou ve ark., 2015) ve başkaları tarafından görülüyor olmak (*being seen*) hissinin (örn., Sato, 1988; Kaye ve Bryce, 2012) bir doyum sağlaması.

İlgili bulgular ışığında, “rekabet içeren” etkinliklerde akış deneyimi incelenirken, genellikle bireyin rekabetine odaklanıldığını düşünmek mümkündür. Bu doğrultuda, rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimleme gerekçelerinin de bireysel düzeyde tanımlanan gerekçeler olduğu düşünülebilir. Öte yandan, rekabetin anlamı veya nasıl algılandığının, kültüre göre

değişebileceği görülmüştü. Spesifik olarak, genellikle bireyci özellikler içeren batıda, rekabetçiliğin daha çok bireysel bir tarzda olduğu (örn., Fülöp, 2004), daha çok toplulukçu özellikler içeren kültürler için ise, rekabet ve işbirliğinin, birlikte çalışan iki süreç olarak işlediği (Fülöp, 2004) ve grup başarısına ve grup olarak rekabet etmeye önem verildiği (Fülöp, 2004; Shwalb ve ark., 1995) görülmüştü. Akış deneyimi açısından bakıldığında ise, Csikszentmihalyi'nin (1988), akışı ortaya çıkaran etkinliklerin spesifik içeriğinin kültürden kültüre değişebileceğini; batıda, dünyanın diğer yerlerine kıyasla, akış etkinliklerinin daha aktif, rekabetçi ve kontrol edici olabileceğini ifade ettiği aktarılmıştı. Bu durumda, rekabet içeren bir başka etkinlik türü olarak, grup rekabeti içeren etkinliklerde, bireysel rekabettekinden daha farklı gerekçelerle olsa da, akış deneyimlemek mümkündür denebilir. Böylelikle, mevcut çalışmada, akışın deneyimlenebileceği etkinlik türleri arasında tanımlanan bir etkinlik türü de grup rekabeti içeren etkinliklerdir.

Kültürel eğilimler açısından bakıldığında, iç-grubun bütünlüğünün vurgulandığı, iç-grubun hedeflerinin, kişisel hedeflerin üzerinde tutulduğu, iç-grubun dış-gruplara karşı rekabetinin desteklendiği dikey toplulukçuluk eğilimi (Triandis ve Gelfand, 1998) ile grup rekabeti içeren etkinliklerde akış deneyimi arasında bağlantılar beklenebilir (Bkz. **Hipotez H1e**).

H1e. Bireylerin grup rekabeti içeren etkinliklerde ne düzeyde akış deneyimledikleri, dikey toplulukçuluk eğilimleri ile pozitif yönde ilişkilidir.

Benlik tanımlamaları açısından bakıldığında ise, iç-grup üyeleri ile paylaşılan özelliklerin vurgulandığı (Sedikides ve ark., 2011; Sedikides ve ark., 2013), bireyin biricik bir insan olduğu algısından uzak olup; bunun yerine, bir sosyal kategorinin birbirinden ayırt edilemeyen/birbirine benzer örneklerinden yalnızca biri olduğu algısını barından (Hogg ve ark., 1987; akt., Sedikides ve Brewer, 2016), gruplar arası karşılaştırma süreçlerine dayanan ve iç-grubu koruma ve yüceltme motivasyonu ile ilgili olan (Brewer ve Gardner, 1996; Sedikides ve Brewer, 2016) kolektif benlik tanımlaması ile grup rekabeti içeren etkinliklerde akış deneyimi arasında bağlantılar beklenebilir (Bkz. **Hipotez 2c**).

H2c. Bireylerin grup rekabeti içeren etkinliklerde ne düzeyde akış deneyimledikleri, kendilerini kolektif benlikleriyle tanımlama eğilimleri ile pozitif yönde ilişkilidir.

BÖLÜM 3

YÖNTEM

3.1. Ön Çalışmanın Yöntemi

3.1.1. Ön Çalışmanın Amacı

Ön çalışmanın amacı, akış deneyimini ölçmek amacıyla geliştirilen aracın kapsam geçerliliğini test etmektir. Mevcut çalışmanın akışa yaklaşımı tek boyutludur. Spesifik olarak, mevcut çalışmanın amaçlarına uygun olabileceği düşünülen akış deneyimi ölçüm yöntemi, kültürel farklılıkları incelemek ve deneyimin öznel yönlerini keşfetmek açısından avantajlı olması gerekçesiyle (Moneta, 2012) Akış Anketi'dir (*Flow Questionnaire/FQ*, Csikszentmihalyi ve Csikszentmihalyi, 1988). Akış anketi, Csikszentmihalyi'nin yaptığı görüşmeler sonucu elde ettiği yazılı tanımlamalar içerisinde, bir kaya tırmanışçısı, müzik bestecisi ve dansçının ifadeleri arasından seçerek belirlediği bir metne dayalı olarak oluşturulmuştur. Ancak, araçla ilgili çeşitli problemler bildirilmiştir. Örneğin, kimi ifadelerin “ekstrem” sayılabilmesi (evin yanmasını ya da telefonun çalmasını yok saymak gibi; Ayrıntılı bilgi için bkz. Han, 1988) bir problemdir. Benzer biçimde, kimi ifadelerin daha “yüzeysel” (*shallow*) bir akış deneyimini, kimisinin ise çevreden izole olmaya vurgu yapan daha “derin” (*deep*) bir deneyimi yansıtıyor olabileceği ve katılımcının tam olarak neye evet ya da hayır dediği konusunda bir belirsizlik olduğu bildirilmiştir (Ayrıntılar için bkz. Moneta, 2012). Ayrıca, alıntılarının, akış deneyimini, bireyin tek başına olduğu ve çevresinden izole bir biçimde sadece elindeki etkinliğe ya da etkinlik nesnesine odaklandığı zaman yaşanan bir deneyim olarak yansıtmasının problemlerden biri olduğu söylenebilir. Böylelikle, akış deneyiminin çok yönlülüğünü yansıtan; yalnızca bireyin tek başına olduğu ve bir şeye odaklandığı zaman deneyimlendiğini değil, işbirliği ya da rekabet içeren etkinlikler sırasında da deneyimlenebileceğini düşündüren bir tanımlamasını içeren bir ölçüm materyali oluşturulmasına ihtiyaç duyulmuştur.

3.1.2. Ön Çalışmanın Katılımcıları ve İşlemi

Geliştirilen aracın kapsam geçerliliğini test etmek amacıyla, görüşlerini almak üzere, psikoloji alanından, akış deneyimi ile ilgili çalışmaları bulunan gönüllü uzmanlara ulaşılmıştır. Literatür, görüş bildirmesi gereken uzman sayısının değişebildiğini göstermiştir. Örneğin, Almanasreh ve arkadaşları (2019), 5 ve 10 arası uzman kullanılmasını önermiştir. Kimi araştırmacılarca ise uzman sayısının 2 ya da 20 arasında olması önerilmiştir (Gable ve Wolf, 1993; Tilden ve ark., 1990; Waltz ve ark., 1991; akt., Grant ve Davis, 1997). Grant ve Davis (1997), uzman sayısı konusundaki son kararın hedeflenen uzmanlık derecesine ve uzmanların ne derece bilgili olduklarına göre değişebileceğini ifade etmiştir. Mevcut çalışma kapsamında Türkiye’de psikoloji alanından olan ve akış deneyimine dair çalışmaları bulunan beş uzmana ulaşılabilmektedir. Uzmanlardan birinin akış deneyimi hakkında doktora tezi, birinin yüksek lisans tezi, birinin yüksek lisans tez danışmanlığı, birinin makalesi ve birinin ise kitap bölümü bulunmaktadır. Uzmanlar farklı üniversitelerde öğretim üyeleri olarak görev yapmakta, birinin ayrıca psikoterapi merkezi bulunmaktadır.

Uzmanlara görüş bildirmeleri için çevrimiçi olarak uzman görüş formu sunulmuştur (Bkz. Ek 2). Form, akış deneyimini ölçmesi ve akış deneyiminin farklı etkinlik türlerinde deneyimlenebileceğini düşündürmeye uygun olması amaçlanan aracı; yazılı bir metni ve metnin bu amaçlara göre değerlendirilebileceği soruları içermektedir. Metnin akış deneyimini tanımlayan kısmında akış deneyimini karakterize eden altı özellik (Nakamura ve Csikszentmihalyi, 2002, s. 90; Csikszentmihalyi, 2014, s. 240) aktarılmıştır. Farklı etkinlik türlerini düşündürmeye sevk etmek için ise, literatürde belli bir türde etkinlikte akış deneyiminin nelerden kaynaklanabileceğini gösteren unsurlardan hareket edilmiştir (Bunlar “1.2. Farklı Türde Etkinliklerde Akış Deneyimi” başlığı altında yer alan alt başlıklarda işlenmişti), tek başına etkinliklerdeki akışın bağımsızlık deneyimleme ile bağlantılı olması gibi. Metinde farklı etkinlik türlerinin fark edilebilirliğini artırmak amacıyla her bir etkinlik türünün tanımlandığı ifadeler farklı bir renk ile yazılmıştır, örneğin tek başına etkinlikler bir

renk ile, işbirliği içeren etkinliklerin tanıdıkları ya da tanımadığı kişilerle yapılabileceğini anlatan ifadeler bir başka renk ile gibi (Ayrıntılar Ek 2'de görülebilir).

Uzmanlardan alınan görüş sonrası kapsam geçerlilik indeksi (*Index of Content Validity/CVI*) hesaplanmıştır. Kapsam geçerlilik indeksi, uzman görüşü alınarak yapılan nitel çalışmaları, istatistiksel nicel çalışmalara dönüştürmek için kullanılan bir yöntemdir. Bu amaçla Davis'in (1992), geliştirilen bir ölçeğin, maddelerinin uygunluğu açısından değerlendirildiği tekniği kullanılacaktır. Davis (1992), öncelikle, başvuru uzmanların, değerlendirecekleri ölçüm aracını etraflı bir biçimde inceleyebilmesi için gerekli teorik alt yapıyı edinmesi, çalışma hakkında, tanımlar ve aracın kullanım amacı da dâhil olmak üzere bilgi sahibi olması gerektiğini ifade etmiştir. Uzmanlara ancak, aracın kavramsal ya da teorik dayanağı hakkında bilgilendirilmelerinin ardından kavramların araçta ne kadar iyi temsil edildiğinin sorulabileceğini söylemiştir. Uzmanlardan her bir maddeyi konuyu temsil etmedeki uygunluğu açısından değerlendirmesinin istenmesini ve bu değerlendirmenin niceliğini belirlemek için değerlendirme ölçeği kullanılmasını önermiştir.

Mevcut çalışmada, Davis'in (1992) yukarıdaki önerileri doğrultusunda, akışın teorik çerçevesine dair bilgi sahibi olan uzmanlarla çalışılmış ve onlara öncelikle mevcut çalışma hakkında bilgi verilerek geliştirilmek istenen ölçüm aracının kullanım amacı aktarılmıştır. Ardından araç gösterilmiş ve uzmanlara görüş bildirmeleri gereken sorular sorulmuştur (Bkz. Ek 2). Uzmanlardan, aracın akış deneyimini ve akış deneyiminin tek tek özelliklerini ne derece iyi tanımladığını bir değerlendirme ölçeği üzerinde (1: Hiç iyi tanımlamıyor, 2: İyi tanımlamıyor, 3: İyi tanımlıyor, 4: Çok iyi tanımlıyor), akışın mevcut çalışmada tanımlanan beş farklı etkinlik türünde deneyimlenebileceğini düşündürmeye ne derece uygun olduğu ise bir başka değerlendirme ölçeği üzerinde (1: Hiç uygun değil, 2: Uygun değil, 3: Uygun, 4: Çok uygun) göstermeleri istenmiştir (Bkz. Ek 2).

Waltz ve arkadaşları (1991), araştırmacıların, madde ekleme/çıkarma/düzenleme konusunda karar vermek için uzmanların görüşlerini karşılaştırmasını önermiştir. Bu sürecin ilk adımı uzmanlar arası hemfikirliğin (*interrater agreement*) ölçülmesidir. Uzmanlar arası hemfikirlik, uzmanlar için uzlaşma sayıları toplanarak (uzmanların hepsinin

1 ya da 2 olarak değerlendirdiği madde sayısı ile hepsinin 3 ya da 4 olarak değerlendirdiği madde sayısı toplanarak) ve toplam madde sayısına bölünerek hesaplanır. Uzmanlar arası olası hemfikirlik puanı 0 ve 1 arasında değişir. Ortaya çıkan puan .70'ten daha az ise kabul edilemeyecek kadar düşüktür. Böyle bir durumda araştırmacı uzmanlarla birlikte kavramın tanımını gözden geçirmelidir. Uzmanlar fikir birliğine varmazsa madde revize edilmelidir. Eğer uzmanlar arası hemfikirlik yine düşük olursa, araştırmacı uzmanların değerlendirme ölçeğini nasıl kullandığını kontrol etmeli ve karşılaştırılabilecek bir biçimde kullandıklarından emin olmalıdır. Mesela, iki uzman için, bir uzman uygunluk skorlarının tamamını kullanıyorsa (1'den 4'e kadar olan skorları), bir diğer uzman ise sadece 3 ve 4'ü kullanıyorsa, uzmanlar değerlendirme ölçeğinin kullanımı konusunda eğitilmelidir.

Uzmanlar arasında kabul edilebilir düzeyde hemfikirlik olduğunda maddelerin kapsam geçerliliği hesaplanabilir. Kapsam geçerlilik indeksini hesaplamak için maddeleri 3 ya da 4 olarak değerlendiren (oldukça uygun ve son derece uygun olarak değerlendiren) uzman oranı hesaplanır. Bu, bütün uzmanlar tarafından da 3 ya da 4 olarak değerlendirilen madde sayısı, toplam madde sayısına bölünerek hesaplanır. Mesela, 30 maddelik bir ölçeği iki uzmanın değerlendirdiği bir durumda, her iki uzmanın da 3 ve 4 olarak değerlendirdiği madde sayısı 21 ise, kapsam geçerlilik indeksi .7 olur. Bir başka ifade ile, 30 maddenin kapsam geçerliliği için iki uzman arasındaki hemfikirlik yüzde 70 olur. Yeni geliştirilen bir araç için uzmanlar arasında yüzde 80 hemfikirlik aranmalıdır (Davis, 1992).

Metnin akış deneyiminin özelliklerini ne derece iyi tanımladığına yönelik soruları içeren yedi madde için de tüm uzmanlar 3 (İyi tanımlıyor) ya da 4 (Çok iyi tanımlıyor) puanını vermiştir (Bkz. Tablo 3). Aynı şekilde, uzmanlar metnin farklı etkinlik türlerini düşündürmeye uygunluğu hakkındaki beş madde için de 3 (Uygun) ya da 4 (Çok uygun) puanını vermiştir (Bkz. Tablo 4). Böylelikle, 0 ve 1 arasında değişmesi gereken uzmanlar arası uzlaşma/hemfikirlik (*interrater agreement*) puanının (Davis, 1992) her iki madde grubu için de 1 olduğu görülmüştür [Akış özellikleri hakkındaki maddeler için $(0+7)/7=1$, farklı etkinlik türlerini düşündürmeye uygunluk hakkındaki maddeler için $(0+5)/5=1$ olmak üzere]. Bir başka ifade ile, uzmanlar yüzde 100 oranında hemfikirdir ve en az .70 oranında hemfikirliğe ulaşma kriteri sağlanmıştır. Uzmanlar arası kabul edilebilir düzeyde

hemfikirlik puanı olduğu görüldükten sonra iki madde grubu için kapsam geçerlilik indeksi (*Index of Content Validity/CVI*) hesaplanmıştır. Kapsam geçerlilik indeksi için en az yüzde 80 hemfikirlik kriteri (Davis, 1992) sağlanmıştır [Akış özellikleri hakkındaki maddeler için $7/7=1$, farklı etkinlik türlerini düşündürmeye uygunluk hakkındaki maddeler için $5/5=1$ olmak üzere].

Tablo 3. Metnin Akış Deneyimini ve Akış Deneyiminin Ayır Ayır Özelliklerini Ne Derece İyi Tanımladığına Dair Uzman Değerlendirmeleri

Maddenin metinle ilgili neyi sorduğu	1 puanı veren uzman sayısı	2 puanı veren uzman sayısı	3 puanı veren uzman sayısı	4 puanı veren uzman sayısı
1. Genel olarak akış deneyimini ne derece iyi tanımladığı	0	0	2	3
2. Öz-bilinç kaybı özelliğini ne derece iyi tanımladığı	0	0	2	3
3. Tamamen odaklanma özelliğini ne derece iyi tanımladığı	0	0	2	3
4. Kontrol hissi özelliğini ne derece iyi tanımladığı	0	0	3	2
5. Eylemin ve farkındalığın birleşmesi özelliğini ne derece iyi tanımladığı	0	0	2	3
6. Zaman algısının değişmesi özelliğini ne derece iyi tanımladığı	0	0	2	3
7. Ototelik deneyim özelliğini ne derece iyi tanımladığı	0	0	2	3

Tablo 4. Metnin Farklı Etkinlik Türlerini Düşündürmeye Ne Derece Uygun Olduğuna Dair Uzman Değerlendirmeleri

Maddenin metinle ilgili neyi sorduğu	1 puanı veren uzman sayısı	2 puanı veren uzman sayısı	3 puanı veren uzman sayısı	4 puanı veren uzman sayısı
1. Tek başına etkinliklerde akış deneyimlenebileceğini düşündürmeye ne derece uygun olduğu	0	0	3	2
2. Tanıdık kişilerle işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimlenebileceğini düşündürmeye ne derece uygun olduğu	0	0	4	1
3. Tanımadığı kişilerle işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimlenebileceğini düşündürmeye ne derece uygun olduğu	0	0	4	1
4. Birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimlenebileceğini düşündürmeye ne derece uygun olduğu	0	0	4	1
5. Grup rekabeti içeren etkinliklerde akış deneyimlenebileceğini düşündürmeye ne derece uygun olduğu	0	0	4	1

3.2. Ana Çalışmanın Yöntemi

3.2.1. Ana Çalışmanın Amacı

Ana çalışmada çalışma hipotezleri test edilmiştir.

3.2.2. Ana Çalışmanın Katılımcıları ve İşlemi

Çalışma verisi, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulu'ndan alınan onay sonrası toplanmıştır. Veri, çevrimiçi anket yoluyla toplanmış olup, çalışma anketi SurveyMonkey platformu üzerinde oluşturulmuştur. Hem literatürde, yaş ya da bir başka demografik değişkenin, akış deneyimi açısından bir fark yarattığına dair bir bulgu olmadığı için hem de etkinlik türleri açısından çeşitlilik yakalayabilmek adına, çalışmaya kimlerin katılabileceğine bir sınırlama getirilmemiştir. Tez çalışmasının yazarı, çalışma anketinin linkini, öncelikle, kendi bağlantılarıyla paylaşmış ve çevrelerine de yaymalarını sağlamıştır. Bu şekilde link, bireysel sosyal medya hesapları, whatsapp hikaye özelliği gibi platformlardan bağlantıların bağlantılarıyla ve mail veya whatsapp grupları üzerinden ders verilen öğrenciler ile paylaşarak yayılmıştır. Yazarın bağlantılarından bir kısmı, öğrencilerine katılımları karşılığında bonus puan vermiştir. Spesifik olarak, Kastamonu Üniversitesi'nden 60 PDR, 10 gazetecilik bölümü öğrencisi; Kırklareli Üniversitesi'nden ortak seçmeli ders olarak Öğrenme Psikolojisi dersini alan 18 öğrenci; Bursa Teknik Üniversitesi'nden ortak seçmeli ders olarak Sosyoloji dersini alan 14 öğrenci; Atılım Üniversitesi'nden ortak ders olarak Psikolojiye Giriş dersini alan 25 öğrenci ve Bursa Uludağ Üniversitesi'nde psikoloji ve sosyoloji bölümlerinden 16 öğrenci, katılımları karşısında bonus puan almıştır. Kalan katılımcılar da gönüllü öğrencilerden ve çalışan (nadiren emekli) yetişkinlerden oluşmaktadır. Böylelikle, örneklemin büyük bir kısmı üniversite öğrencilerinden oluşmaktadır. Tablo 5'te örneklemin detaylı özellikleri yer almaktadır.

Kullanılan ölçeklerin uzunluğu gerekçesiyle çalışma verisi iki farklı aşamada toplanmıştır. İki aşamanın verileri, katılımcıların kendileri için oluşturdukları rumuzlar ve rumuza ait

belirledikleri şifreler aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Birinci aşamada, örtük güdülerin ölçüldüğü GÜDÜ ÖZ KATEGORİLENDİRME TESTİ (*Motive Self-Categorization Test*) yer almıştır. İkinci aşamada ise sırasıyla benlik tanımlamalarının ölçüldüğü Yirmi İfade Testi (*Twenty Statements Test*), kültürel eğilimlerin ölçüldüğü INDCOL testi, beş farklı etkinlik türünde akış deneyiminin ölçüldüğü akış anketi ve kişisel bilgi formu yer almıştır. Çalışma verisi 27 Ekim 2021-14 Nisan 2022 tarihleri arasında toplanmıştır. Birinci aşamanın anket linkine tıklayıp katılmayı kabul ettiğini beyan eden 1122 kişi ve ikinci aşamanın çalışma linkini tıklayıp katılmayı kabul ettiğini beyan eden 655 kişi olmasına rağmen, iki aşamaya da katılan kişi sayısı toplam 325'tir. Bu 325 kişiden örtük güdüler, benlik tanımlamaları, kültürel eğilimler ve akış deneyimini ölçen ölçeklerden en az birini eksik ya da gelişigüzel doldurduğu ya da aykırı değer olduğu tespit edilen 67 kişinin verisi çıkarılmıştır. Böylelikle, elde 258 katılımcının verisi kalmıştır.

Örneklemin özellikleri Tablo 5'te yer almaktadır. Buna göre, katılımcıların yaşları 18-71 arasında değişmekte olup % 82.17'si 18-25 yaş aralığında, % 15.12'si ise 26-40 yaş aralığında yer almaktadır. Katılımcıların % 66.3'ü kadın, % 33.7'si ise erkektir. Katılımcıların eğitim düzeyi incelendiğinde yalnızca bir katılımcının ilköğretim/ortaokul mezunu olduğunu bildirdiği, % 24'ünün lise mezunu, % 51.2'sinin bir lisans programına devam etmekte olduğu, % 14.3'ünün lisans mezunu ve % 10.1'inin lisansüstü mezun olduğu görülmüştür. Katılımcıların yaşamının çoğunu geçirdikleri yerleşim yeri incelendiğinde % 7.4'ünün köyde, %17.4'ünün ilçede, %31'inin ilde ve % 44.2'sinin büyükşehirde geçirdiği görülmüştür. Katılımcıların sosyo-ekonomik düzeyi, kendilerine sunulan yedi basamaklı bir merdiven üzerinden kendilerini temsil eden basamağı seçmeleri istenerek ölçülmüştür. Spesifik olarak, katılımcılara, merdivenin en tepesinin (yedinci basamağının) en çok maddi gelire sahip, en iyi eğitilmiş, en saygın işlerde çalışan ve refah düzeyi yüksek olan insanları temsil ettiği, en alt basamağının (birinci basamağın) ise en az maddi gelire sahip, eğitim düzeyi düşük ve saygın görülmeyen işlerde çalışan insanları temsil ettiği yönergesi verilmiştir. Bulgular, katılımcıların % 1.9'unun birinci basamağı, % 1.9'unun ikinci basamağı, % 14.7'sinin üçüncü basamağı, % 49.2'sinin dördüncü basamağı, % 26.4'ünün beşinci basamağı, % 3.5'inin altıncı basamağı ve % 2.3'ünün ise en

üst basamak olan yedinci basamağı seçtiğini göstermiştir. Son olarak, katılımcıların ilişki durumu incelenmiştir. Katılımcıların % 60.9’u ilişkisi olmadığını bildirirken, % 27.1’i ilişkisi olduğunu, % 10.9’u evli olduğunu ve % 1.2’si “diğer” seçeneğini seçerek ilişki durumunu söylemek istemediğini ya da flört aşamasında olduğunu bildirmiştir. Bu üç katılımcının ilişki durumu “ilişkisi yok” olarak kodlanmıştır.

Tablo 5. Örneklemnin Özellikleri (N = 258)

Değişken		N	%
Yaş	18-25	212	% 82.17
	26-40	39	% 15.12
	41-71	7	% 2.71
Cinsiyet	Kadın	171	% 66.3
	Erkek	87	% 33.7
Eğitim düzeyi	İlkokul/ortaokul mezunu	1	% .4
	Lise mezunu	2	% .8
	Lisans eğitime devam eden	192	% 74.4
	Lisans mezunu	37	% 14.3
	Lisansüstü mezun	26	% 10.1
Yaşamın çoğunun geçtiği yer	Köy	19	% 7.4
	İlçe	45	% 17.4
	İl	80	% 31
	Büyükşehir	114	% 44.2
Sosyo-ekonomik düzey	1. Basamak (En düşük düzey)	5	% 1.9
	2. Basamak	5	% 1.9
	3. Basamak	38	% 14.7
	4. Basamak	127	% 49.2
	5. Basamak	68	% 26.4
	6. Basamak	9	% 3.5
	7. Basamak (En yüksek düzey)	6	% 2.3
İlişki durumu	İlişkisi yok	157	% 60.9
	İlişkisi var	70	% 27.1
	Evli	28	% 10.9
	Diğer	3	% 1.2

3.2.3. Ana Çalışmanın Araçları

3.2.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Katılımcılara yaşı, cinsiyeti, eğitim düzeyi, yaşamlarının çoğunu geçirdikleri yerleşim birimi, sosyoekonomik düzeyleri ve ilişki durumlarının sorulduğu formdur. (Bkz. Ek 3).

3.2.3.2. Akış Anketi

Akış deneyimini ölçmek için ön çalışmada uzman görüşü alınarak geliştirilmiş olan araç kullanılmıştır. İlk olarak, katılımcılara akış deneyiminin tanımı verilmiş ve akışı deneyimleyip deneyimlemedikleri sorulmuştur. Ardından, eğer akışı deneyimlediklerini belirtmiş iseler, her bir etkinlik türü için akışı ne sıklıkla deneyimlediklerini belirtmeleri (1: Hiçbir zaman, 5: Her zaman, 6: Yaşamımda bu türde bir etkinlik yoktur) istenmiştir. Ardından ise, “Yaşamımda bu türde bir etkinlik yoktur” seçeneği dışındaki seçeneklerden birini seçerek bir akış deneyimleme sıklığı bildirdikleri etkinlik türleri için, akışı deneyimledikleri bir etkinlik örneği vermeleri istenmiştir. Son olarak, ilgili etkinlik türünde akış deneyiminin, literatürde sunulan bulgular ve ilgili bulgular ışığında mevcut çalışmada yapılan çıkarımlarla bağlantılı olup olmadığını teyit etmek ve akışla bağlantılı olabilecek olası başka etkenleri keşfetmek amacıyla, ilgili etkinlik türü için, duygu, düşünce ve deneyimlerini bildirmeleri istenmiştir (Bkz. Ek 4).

3.2.3.3. INDCOL Ölçeği

Katılımcıların bireycilik-toplulukçuluk eğilimleri, Singelis ve arkadaşları (1995) tarafından geliştirilen ve Triandis ve arkadaşları tarafından iyileştirilen (Wasti ve Eser-Erdil, 2007), Türkçe’ye ise Wasti ve Eser-Erdil (2007) tarafından uyarlanan INDCOL ölçeği ile ölçülmüştür (bkz. Ek 6). Ölçek, 5’li Likert tipi ölçek (1: Kesinlikle katılmıyorum, 5: Kesinlikle katılıyorum) üzerinde derecelendirilen 37 madde içermekte ve yatay bireycilik, yatay toplulukçuluk, dikey bireycilik ve dikey toplulukçuluk eğilimlerini ölçmektedir (bkz. Ek 6). Mevcut çalışmada, yapılan faktör analizleri sonrası ölçek, 21 maddeli olarak kullanılmıştır. Dikey bireycilik, yatay bireycilik, yatay toplulukçuluk ve dikey toplulukçuluk için elde edilen iç tutarlık güvenilirlik değerleri sırası ile .77, .56, .58 ve .59 olarak bulunmuştur

3.2.3.4. Yirmi İfade Testi (*Twenty Statements Test*)

Katılımcıların benlik tanımlamaları Yirmi İfade Testi (*Twenty Statements Test/TST*) kullanılarak ölçülmüştür. Kuhn ve McPartland (1954) tarafından geliştirilen bu yöntemde katılımcılar, kim olduklarını anlatan 20 farklı cevap yazmaktadır (Bkz. Ek. 5). Önceki çalışmalardan hareketle (örn., Anamur, 1998; Ekici, 2019), katılımcıların en az 7 cümlesi yazması zorunlu olarak ayarlanmıştır. Yazılan cümleler, Brewer ve Gardner'a (1996) göre benliğin nasıl kurgulandığını temsil eden üç farklı düzey olan kişisel benlik tanımlaması, ilişkisel benlik tanımlaması ve kolektif benlik tanımlaması olarak kodlanmıştır. Cümleler, birbirinden bağımsız çalışan, biri tez çalışmasının yazarı olmak üzere, iki sosyal psikolog tarafından kodlanmıştır. Kodlayıcılar arası güvenilirlik katsayısı .94 olarak bulunmuştur. Brewer ve Gardner (1996) ile Kanagawa ve arkadaşlarının (2001) izlediği yol takip edilerek, her bir katılımcının belli bir benlik türü olarak kodlanan cümle sayısı, katılımcının yazdığı toplam cümle sayısına bölünmüş ve çıkan oran, katılımcının o benlik türü için puanı olarak kaydedilmiştir.

Kişisel benlik tanımlaması kategorisine cümleler dahil edilirken literatürde yer alan aşağıdaki bilgilerden hareket edilmiştir:

1. Kişisel benlik, bireyi başkalarından ayırır ve farklılaştırır (Brewer ve Gardner, 1996; Sedikides ve Brewer, 2016), bireyin biricikliğini vurgular (Sedikides ve ark., 2011).
2. Kişisel benlik, bireyin, fiziksel özellikleri, kişisel özellikleri (traits), tutumları, etkinlikleri (Brewer ve Gardner, 1996), davranışları, deneyimleri, ilgileri, hobileri, hedefleri ve hayallerini (Sedikides ve ark., 2011; Sedikides ve ark., 2013) içerebilir.
3. Benliğin kişisel düzeyde temsili, kişiler arası karşılaştırma süreçlerine dayanır ve bireyi, psikolojik olarak korumak ve yüceltmek motivasyonu ile ilgilidir (Brewer ve Gardner, 1996; Sedikides ve Brewer, 2016).

İlişkisel benlik tanımlaması kategorisine cümleler dahil edilirken literatürde yer alan aşağıdaki bilgilerden hareket edilmiştir:

1. İlişkisel benlikte, spesifik bir ilişkiye atıfta bulunulur (Brewer ve Gardner, 1996), ikili (*dyadic*) ilişkiler ya da bağlar söz konusudur (Sedikides ve ark., 2013).
2. İlişkisel benlik, ebeveyn-çocuk ilişkisi, arkadaşlık ilişkileri, romantik ilişkiler gibi bir bağlanma içeren ilişkileri ya da öğrenci-öğretmen, psikolog-danışan ilişkisi gibi spesifik rol ilişkilerini kapsayabilir (Sedikides ve Brewer, 2016). Daha genel bir ifade ile, bireyin, yakın ya da önemli bir ilişki içindeki rolünü ya da pozisyonunu gösterir (Brewer ve Gardner, 1996; Sedikides ve ark., 2011; Sedikides ve Brewer, 2016).
3. İlişkisel benlik, bireyin, hayatındaki yakın ya da önemli kişileri benimsediğini; onlar ile paylaşılan durumlar ya da özellikler olduğunu gösterir (Sedikides ve ark., 2011; Sedikides ve Brewer, 2016). Bu paylaşılan durum ya da özellikler, o ilişkiyi, başka ilişkilerden ayırır (Sedikides ve ark., 2013).
4. Benliğin ilişkisel düzeyde temsili, bireyin, yaşamındaki yakın ya da önemli kişileri koruma ve yüceltme (*enhance*) ve ilişkiyi sürdürme motivasyonu ile ilgilidir (Sedikides ve Brewer, 2016)

Kolektif benlik tanımlaması kategorisine cümleler dahil edilirken literatürde yer alan aşağıdaki bilgilerden hareket edilmiştir:

1. Kolektif benlik, bir sosyal kategori üyeliği (Brewer ve Gardner, 1996; Sedikides ve ark., 2013), geniş sosyal gruplara dahil olma durumu (Sedikides ve Brewer, 2016) içerir.
2. Kolektif benlik, üyeliğin yanı sıra, bir sosyal grup ya da kategori ile benzerliği ya da özdeşleşmeyi de içerebilir (Sedikides ve ark., 2013)
3. Kolektif benlikte, iç-grup üyeleri ile paylaşılan özellikler vurgulanır (Sedikides ve ark., 2011; Sedikides ve ark., 2013)
4. Kolektif benlikte, iç-grup, dış gruplardan farklılaştırılır (Sedikides ve ark., 2011; Sedikides ve ark., 2013; Sedikides ve Brewer, 2016).
5. Kolektif benlik, grup üyeleri ile, özdeşleşme ya da ortak üyelikten kaynaklanan, gayri şahsi (*impersonal*) bağlar içerir, üyeler arasında yakın ilişki gerektirmez.
6. Kolektif benlik, bireyin biricik bir insan olduğu algısından uzaktır; bunun yerine, bir sosyal kategorinin birbirinden ayırt edilemeyen/birbirine benzer örneklerinden yalnızca biri olduğu algısını barındırır (Hogg ve ark., 1987; akt., Sedikides ve Brewer, 2016).

7. Benliğin kolektif düzeyde temsili, gruplar arası karşılaştırma süreçlerine dayanır ve iç-grubu koruma ve yüceltme motivasyonu ile ilgilidir (Brewer ve Gardner, 1996; Sedikides ve Brewer, 2016).

3.2.3.5. *Güdü Öz Kategorilendirme Testi (Motive Self-Categorization Test)*

Örtük güduları ölçmek için örtük bir ölçme aracı olan Güdü Öz Kategorilendirme Testi (*Motive Self-Categorization Test*, Runge ve Lang, 2019) kullanılmıştır. İlgili araç örtük başarı, yakınlık kurma ve güç güdülerini ölçmektedir. Test iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde katılımcılara 15 resim sunulur ve resimlere dayalı bir hikâye hayal etmeleri, resimde hikâyenin ana karakteri olan bir karakteri seçmeleri ve işaretlemeleri istenir. Her bir resim için katılımcıya şu üç soru sorulur: “Bu durum içerisinde bu kişi için önemli olan nedir ve bu kişi ne yapıyor?”, “Bu kişi ne hissediyor?”, “Bu kişi neden bu şekilde hissediyor?” (Bkz. Ek 7.1.) Testin ikinci bölümü, katılımcıların örtük güdülerini kategorilendirdiği bölümdür (Bkz. Ek 7.2). İkinci bölümde katılımcılara birinci bölümde her bir resim için üç soruya verdiği cevap gösterilir ve üç soruya cevap vererek oluşturdukları hikâyeyi en iyi yansıtan seçeneği, sunulan çoktan seçmeli seçenekler içerisinde işaretlemesi istenir. Bu şekilde katılımcılara her bir resim için 4-6 arası seçenek sunulur. Her bir resim için bu seçeneklerden biri, hiçbir ifadenin katılımcının oluşturduğu hikâyeye uymadığı şeklindedir. Runge ve Lang (2019), her bir seçeneğin nasıl kodlanması gerektiğini gösteren bir kodlama anahtarı sunmuştur. Bu kodlama sistemine göre, bir örtük güdünün puanı, ancak yaklaşma motivasyonu sergilenmişse verilir. Örneğin, örtük başarı güdüsü için başarı beklentisi şeklinde bir yaklaşma ya da başarısızlık korkusu şeklinde bir kaçınma motivasyonu (McClelland ve ark., 1953); örtük yakınlık kurma için yakınlık beklentisi şeklinde bir yaklaşma ya da reddedilmekten korkma şeklinde bir kaçınma (*avoidance*) motivasyonu (Boyatzis, 1973); örtük güç güdüsü için ise güç beklentisi şeklinde bir yaklaşma ya da zayıflık korkusu şeklinde bir kaçınma motivasyonu (Veroff ve Veroff, 1972) sergilenebilir. Bir örtük güdünün puanı, ancak olumlu bir yaklaşma motivasyonu içeriyorsa verilir. Örneklendirmek gerekirse, bir resim için katılımcının oluşturduğu hikâyenin ana karakterinin motivasyonu reddedilme korkusu ise yakınlık

kurma güdüsü kodlanmaz (0 puanı verilir), hikyedeki kişinin motivasyonu beklenen bir başarısızlık ise başarı güdüsü kodlanmaz ya da hikyedeki kişi zayıf ya da boyun eğen biri ise gç güdüsü kodlanmaz. Katılımcıların belli bir örtük güdü olarak kodlanan toplam cevap sayısı, o örtük güdü için skolarını oluşturmuştur.

BÖLÜM 4

BULGULAR

Mevcut çalışmada veri analizi üç ana adımda gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda, bulgular da, bu adımları yansıtan üç ana başlık altında aktarılmıştır. Bu adımlar şöyledir:

1. Farklı etkinlik türlerinde akış deneyimine ilişkin temaların tanımlanması: İlk olarak, katılımcıların, yaşamlarında var olduğunu ve bir akış deneyimleme sıklığı belirttikleri her bir etkinlik türü için, verdikleri örnek etkinlikler üzerinden aktardıkları duygu, düşünce ve deneyimleri analiz edilmiştir. Her bir etkinlik türü için, akış deneyimlendiğine dair örnek verilen etkinlikler içeriklerine göre gruplandırılıp tablolar halinde sunulmuşken, etkinlikler için bildirilen duygu, düşünce ve deneyimler tema analizine tabii tutulmuştur. Tema analizinde, Braun ve Clarke'ın (2006) tema analizi rehberinde yer alan altı adım takip edilmiştir. Bu altı adım şöyledir: (1) veriye aşına olma, (2) ilk kodları oluşturma, (3) temalar arama, (4) temaları gözden geçirme, (5) temaları tanımlama ve isimlendirme, (6) raporlama.

2. Başlangıç analizleri: Bu bölümde yapılan ilk analizler, beş farklı etkinlik türünün her birinde akış deneyimleme sıklığını saptamaya ve en çok hangi etkinlik türlerinde akış deneyimlendiğini belirlemeye yöneliktir. Ardından ise, dört tür kültürel eğilimin her birinin ortalamaları ve birbirinden anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığı; üç benlik tanımlama biçiminin kullanılma oranları ve birbirinden anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığı; üç örtük güdünün ortalamaları ve birbirinden anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığı hesaplanmıştır. Ayrıca, her bir çalışma değişkeninin ortalama puanlarının, katılımcıların cinsiyetine (kadın veya erkek) ve ilişki durumuna (ilişkisi var, ilişkisi yok, evli) bağlı olarak değişip değişmediğini incelemek üzere bir dizi t-test ve varyans analizi yapılmıştır. Herhangi bir değişkenin ortalamasının cinsiyet ve/veya ilişki durumu açısından anlamlı düzeyde farklılaştığı görüldüğünde, o değişkene ilişkin hipotez testlerinde, cinsiyet ve/veya ilişki durumunun, kontrol değişkeni olarak analizlere katılmasına karar verilmiştir.

3. Hipotez testleri: Kişi özelliklerinin (kültürel eğilimlerin, benlik tanımlama biçimlerinin ve örtük güdülerin), farklı etkinlik türlerinde akış deneyimi üzerindeki temel ve ortak etkilerine yönelik hipotezleri test etmek amacıyla bir dizi korelasyon ve regresyon analizi yapılmıştır. İlgili analizlerde, farklı etkinlik türlerinden her birinde akış deneyimleme sıklığı puanlarının birer sürekli değişken olduğu kabul edilerek, bu puanlar analizlerde bağımlı değişken olarak kullanılmıştır. Nitekim, güncel literatür, dört ya da daha fazla kategori içeren ve verinin normal dağılıma sahip olduğu değişkenlerin, sürekli değişken olarak ele alınmasını uygun bulmaktadır (Byrne, 2016). Her bir etkinlik türündeki akış deneyimine ilişkin hipotez testi için, yaşamında o türden en az bir etkinlikte bulunduğunu bildiren kişilerin verisi kullanılmıştır. Spesifik olarak, “Yaşamımda bu türde bir etkinlik yoktur” seçeneği dışındaki seçeneklerden birini seçerek bir akış deneyimleme sıklığı bildirmiş olan katılımcıların verisi ayıklandığında, tek başına etkinlikler için 190 kişilik; tanıdıklarla işbirliği içeren etkinlikler için 232 kişilik; tanımadığı kişilerle işbirliği içeren etkinlikler için 182 kişilik; birebir rekabet içeren etkinlikler için 182 kişilik ve grup rekabeti içeren etkinlikler için 183 kişilik alt-veri setleri oluşturulmuştur. Bu alt-veri setlerinin her biri için ayrı ayrı şu işlemler yapılmıştır: Örneklemin betimleyici özelliklerinin incelenmesi, değişkenlerin normallik varsayımını sağlayıp sağlamadığının test edilmesi, değişkenlere ait ortalama ve standart sapma değerlerinin saptanması. Ardından ise, hipotezler, bir dizi korelasyon ve regresyon analizleri yapılarak test edilmiştir.

4.1. Farklı Etkinlik Türlerinde Akış Deneyimine İlişkin Temaların Tanımlanması

4.1.1. Tek Başına Etkinliklerde Akış Deneyimine İlişkin Temalar

“Yaşamımda bu türde bir etkinlik yoktur” seçeneği dışındaki seçeneklerden birini işaretleyerek, yaşamında tek başına yaptığı etkinlik(ler) olduğunu bildiren 190 katılımcı içerisinden altı tanesi, tek başına etkinliklerde akış deneyimini hiçbir zaman yaşamadığını bildirmiştir. Bu altı katılımcı, kendilerine akış yaşatmayan etkinliklerin ve bu etkinlikler sırasındaki duygu, düşünce ve deneyimlerinin neler olduğuna dair alanları boş bırakmıştır. Kalan 184 katılımcı, tek başına etkinliklerde “nadiren” ile “her zaman” arasında değişen

sıklıklarda akış deneyimlediklerini bildirmiş ve bunlar içerisinde 170 tanesi, akış deneyimledikleri en az bir etkinlik adı belirtmiştir. Bu 170 katılımcının akış deneyimlediklerini belirttikleri etkinlikler, içerikleri dikkate alınarak, Tablo 6'daki gibi gruplandırılmıştır. Bu etkinliklerin ne sıklıkla örnek verildiği ve akış deneyimleme sıklıklarının cevap seçeneklerine göre dağılımları Tablo 6'da sunulmuştur. Bu etkinlikler sırasındaki duygu, düşünce ve deneyimlerine dair katılımcıların bildirdikleri incelendiğinde, tek başına etkinliklerde akış deneyimine ilişkin temaların iki başlık altında toplandığı görülmüştür.

1. Gerçeklikle bağları kopma, rahatlama, özgürlük, pozitiflik
2. Başarı isteği ve hissi

Tablo 6. Akış Deneyimlenen Tek Başına Etkinlikler, Örnek Verilme Sıklıkları ve Akış Deneyimlenen Sıklıklar

Etkinlik	Örnek Verilme Sıklığı (%)	Akış Deneyimlenen Sıklıklar (%)				
		Hiçbir zaman (1)	Nadiren (2)	Bazen (3)	Sıklıkla (4)	Her zaman (5)
1. Rutin ve/veya kendine dönük etkinlikler (günlük yazmak, dinlenmek, yaşadıklarını düşünmek, hayal kurmak, meditasyon, kahve içmek, camdan bakarak hayatında olan biteni düşünmek, kar yağınca sokakta yürümek, yemek yemek, alışveriş yapmak vb.)	5.75	-	18.18	27.27	36.36	18.18
2. Akademik ve mesleki içerikli etkinlikler (sunum hazırlamak, ödev yapmak, çeviri yapmak, okumak ve araştırmak, veri analizi yapmak, labda deney yapmak, ders çalışmak, sınava hazırlanmak, bir konu hakkında öğrenmek, makale yazmak, kod yazmak, proje hazırlamak, ürün geliştirmek vb.)	30.36	-	6.90	29.31	56.90	6.90
3. Sanatsal üretim ve/veya el becerisi gerektiren etkinlikler (resim yapmak, çizim yapmak, maket yapmak, kısa film çekmek, tasarım hazırlamak, müzik aleti çalmak, yemek yapmak, doğa fotoğrafı çekmek, mandala boyamak, mekanik tamiratlar yapmak, örgü örmek, bahçe işleri yapmak, yapboz yapmak vb.)	22.51	-	4.65	25.58	51.16	18.60
4. Sanatsal tüketim ve/veya eğlence içerikli etkinlikler (müzik dinlemek, kitap okumak, dizi izlemek, film izlemek, şiir okumak, bilgisayar oyunu oynamak vb.)	28.27	-	7.41	29.63	57.41	5.5
5. Gezinti içerikli etkinlikler (gezintiye çıkmak, tartil yapmak, bilmediği sokaklarda dolaşmak vb.)	2.09	-	50	25	25	-
6. Sportif etkinlikler (yürüyüş yapmak, koşu yapmak, motorsiklet sürmek, bisiklet sürmek, kayak sürmek, parkur yapmak, dans etmek, okçuluk antrenmanına katılmak vb.)	10.99	-	-	19.05	80.95	-

1. Gerçeklikle Bağları Kopma, Rahatlama, Özgürlük, Pozitiflik

Tek başına etkinliklerde akış deneyimlediğini bildiren katılımcılardan bazıları, dünyadan, mevcut gerçeklikten ve koşullardan uzaklaştıklarını, yapıyor oldukları etkinliğe son derece odaklandıklarını, zihinlerinde etkinlikten başka hiçbir şeyin yer olmadığını, zamanın nasıl geçtiğini -temel ihtiyaçlarını bile unutmaya varabilecek kadar- fark etmediklerini ve etkinlikten, sırf etkinliğin kendisini yapıyor oldukları için keyif aldıklarını ifade etmiştir. Ayrıca, katılımcılar, etkinlikler sırasında, son derece özgür ve rahatlamış hissettiklerini bildirmiş ve belirgin bir pozitiflik hali yanıtlarına yansımıştır. Bunu gösteren yanıtlara bazı örnekler şöyledir:

[5] Resim yapma: “**Özgür, rahatlamış, dünyadan uzak, bağımsız**”.

[5] Tek başına yürüyüş yapma: “**Kendimi çok huzurlu hissediyorum, her şey daha olumlu geliyor gözüme ve sanki olumsuz düşüncelerden arınmış gibi hissediyorum. Bu da bana çok iyi geliyor, o nedenle sık sık yapmaya çalışıyorum. Kafamdaki sorunlardan, düşüncelerden bir süre de olsa uzaklaşıyorum.**”

[5] Kitap okuma: “**Kitap okurken kendimi yazılan, tasvir edilen atmosferin içinde hissederim ve günlük yaşamımdan uzaklaşıyorum. Bu aynı zamanda duygusal bir rahatlama getirdiği gibi düşüncelerimi toparlamama yardımcı olur.**”

[5] Bir fikirle ilgili yazı yazma: “**Kendimi enerjik, verimli ve heyecanlı hissettiriyor. Dünyanın farklı, olumsuz ve kontrolümde olmayan tüm yönlerinden uzaklaşmak huzurlu hissettiriyor. Çok uzun saatler boyu, yemek-içmek gibi kişisel ihtiyaçların bile farkına varmadan odaklandığım konunun üzerine kalabilmemi sağlıyor.**”

[5] Akademik makale yazma: “**Başta hiç bitmeyecek gibi gelse de ilerledikçe coşku ve haz uyandıran, bittiğinde tekrar tekrar yaşamak istediğim bir etkinlikti. Yaptıkça ve bittiğinde hatırladıkça mutlu oldum. Etkinlik sırasında yeme, içme, uykum sadece vücuduma gerekli olduğu kadardı. Araştırma yaptıkça seviniyordum ve konunun sevimliğinden 30 sayfayı geçmiş bir makale ödevi hazırlamak benim için zor değil aksine zevkli ve hayatında olması gereken bir akış etkinliği olduğuna karar verdim.**”

[4] Ödev yapma: “*Birisi o sırada bana seslense duymam bile. Kendimi kaybediyorum ve zamanın nasıl geçtiğini anlamıyorum. Kendimi böyle anlarda çok sakin ve durgun hissediyorum. Ama başka birisi o sırada bana seslense bölündüğüm için sinirleniyorum*”

[4] Kitap okuma ya da film izleme: “*Hayattan kopmuş gibi hissedirim, sanki kitabın içerisindeki dünyada yaşıyormuş gibi.*”

[4] Resim yapma, müzik dinleme: “*Çok mutlu ve özgür hissediyorum, günün stresi ve yorgunluğu beynimin içinden kağıdın üzerine akıyor.*”

[4] Mandala boyama: “*Dünyada değilmişim, hiçbir sıkıntım yok gibi hissettiriyor.*”

[4] Kitap okuma, video izleme ve spor yapma: “*Bu tür etkinliklerde kendimi özgür hissediyorum ve rahatlıyorum.*”

2. Başarı İsteği ve Hissi

Bazı katılımcıların tek başına etkinlikler sırasındaki duygu, düşünce ve deneyimlerinin neler olduğu sorusuna verdikleri cevaplar, etkinliklerin onlara bir hedefe ulaştıklarını, bir şey başardıklarını ya da bir hedefe ulaşma ya da bir şeyler başarma yolunda ilerlediklerini hissettirdiğini göstermektedir. Kimi katılımcıların, bu hislerine, akış deneyimini karakterize eden özelliklerin de (tamamen odaklanma, zaman algısının değişmesi gibi) eşlik ettiği görülmüştür. Bunu gösteren yanıtlara bazı örnekler şöyledir:

[5] Sınava çalışma: “*Başarma hissi, bir soru çözerken başarma hissi*”

[5] Kısa film çekme: “*Tek başımayken azimli, güçlüydüm ve başarıp film çekimini sonuçlandırdım da. Ama bir başkasıyla birlikte deneyimlediğimi düşündükçe içim rahat etmiyor, birileri varken zayıf olacağımı, başaramıyacağımı düşünüyordum, zaten bu yüzden bir başıma çektim kısa filmi ve bu bilinci aşamamak filme dair gururlanamadığım tek noktaydı.*”

[4] Bir yazılım projesiyle uğraşırken: “*Telefon, sosyal medya gibi dikkat dağıtan şeyleri tamamen unutuyorum. Zamanın nasıl geçtiğini fark etmiyorum. Yemek yemeyi veya uyumayı unuttuğum da oldu. Üzerinde uğraştığım iş adım adım gelişip şekil alırken sürekli olarak bir başarıma hissi veriyor ve bu da beni canlı tutuyor.*”

[4] Resim çizme: “*Günlük hayatın getirdiklerinden uzaklaşıp vaktin nasıl geçtiğini anlamamak ve herhangi bir şeyi başarmanın keyfine varmak.*”

[4] Maket çalışması: “*Kendimi maket yapımına **kaptırıp 14 saat masadan kalkmadan, yemek yemeden** bitirmiştım ve bittiğinde gerçekten bayılacak gibi hissediyordum ama **başarmanın verdiği mutluluk** üstün geliyordu.*”

[4] Makale yazma: “*Bir işi **başaracak olmanın** ve yeni verilere ulaşmanın sevinci. Sevdiğim iş üzerine daha fazla **uzmanlaşmanın ve yeni şeyler keşfetmenin** sevinci*”.

[4] Bir sergi için resim çizme: “***Başarılı olduğum** bir şeydi ve ben onun üzerinde daha da **başarılı olacağımı bildiğim** için o resmi çizerken daha da mutluydum.*”

[4] Edebiyat metni yazma: “*Heyecan ve **başarma isteği.***”.

[4] Ödev/çeviri yapma: “*Hırs, **başarı duygusu** ve sonunda mutluluk.*”.

[4] Laboratuvarda deney yapma: “***Başarma duygusu, kendine güven, tatmin, bazen stres yorgunluk***”

[3] Kendi kendime satranç çalışırken: “***Başardıkça dahasını yapabileceğime inancım artıyor***”

[3] Üniversite hayatımda bana verilen ödevlerde: “*En sonunda elde edilen **başarmışlık hissi** ve **istersem başarırım hissi** oluşuyor. Ayrıca sonunda bitti de diyorum.*”

4.1.2. Tanıdıklarıyla İşbirliği İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimine İlişkin Temalar

“Yaşamında bu türde bir etkinlik yoktur” seçeneği dışındaki seçeneklerden birini işaretleyerek, yaşamında tanıdıklarıyla işbirliği içinde yaptığı etkinlik(ler) olduğunu bildiren 232 katılımcı içerisinde beş tanesi, tanıdıklarıyla işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimini hiçbir zaman yaşamadığını bildirmiştir. Bu beş katılımcı, kendilerine akış yaşatmayan etkinliklerin ve bu etkinlikler sırasındaki duygu, düşünce ve deneyimlerinin neler olduğuna dair alanları boş bırakmıştır. Kalan 227 katılımcı, tanıdıklarıyla işbirliği içeren etkinliklerde “nadiren” ile “her zaman” arasında değişen sıklıklarda akış deneyimlediklerini bildirmiş ve bunlar içerisinde 197 tanesi, akış deneyimledikleri en az bir etkinlik adı belirtmiştir. Bu 197 katılımcının akış deneyimlediklerini belirttikleri etkinlikler, etkinliklerin ne sıklıkla örnek verildiği ve akış deneyimleme sıklıklarının cevap seçeneklerine göre dağılımları Tablo 7’de sunulmuştur. Bu etkinlikler sırasındaki duygu, düşünce ve deneyimlerine dair katılımcıların bildirdikleri incelendiğinde, tanıdıklarıyla

işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimine ilişkin temaların dört başlık altında toplandığı görölmüştür:

1. Gerçeklikle bağları kopma, pozitiflik
2. Yakınlarla birliktelikten kaynaklanan olumlu duygular
3. İşbirliğine dayalı performans ve gelişim
 - 3a. İşbirliğine dayalı performans
 - 3b. İşbirliğine dayalı gelişim
4. Eşit katılım gösterilmemesi

Tablo 7. Akış Deneyimlenen Tanıdıklarla İşbirliği İçeren Etkinlikler, Örnek Verilme ve Akış Deneyimleme Sıklıkları

Etkinlik	Örnek Verilme Sıklığı (%)	Akış Deneyimlenen Sıklıklar (%)				
		Hiçbir zaman (1)	Nadiren (2)	Bazen (3)	Sıklıkla (4)	Her zaman (5)
1. Rutin etkinlikler (aileyle yemek yemek, aileyle kahvaltı yapmak, aileyle alışveriş yapmak vb.)	6.13	-	7.69	30.77	53.85	7.69
2. Akademik, mesleki veya organizasyon içerikli etkinlikler (ders çalışmak, ödev yapmak, sunum yapmak, makale hazırlamak, toplantıya katılmak, öğrenciyle tez yazmak, proje yazmak, müfredat düzenlemek, organizasyon yapmak; bağış kampanyası, konferans, festival ya da kermes düzenlemek, düğün hazırlıkları yapmak, vb.)	21.70	-	10.87	43.48	32.61	13.04
3. Sanatsal üretim ve/veya el becerisi gerektiren etkinlikler (lokanta çalıştırmak, yemek yapmak, yufka açmak, kurban kesmek, gitar çalmak, okul orkestrasında çalmak, müzik grubunda prova yapmak, demonte ürünler kurmak, tarım ürünü toplamak, fidan dikmek, mahsul yetiştirmek ve hasat etmek, oyun alanı yapmak, temizlik yapmak vb.)	9.43	-	20	25	50	5
4. Sanatsal tüketim ve/veya eğlence içerikli etkinlikler (aynı kitabı okumak, konsere gitmek, balık tutmak, sinemaya gitmek, film izlemek, futbol maçı izlemek, düğüne gitmek, oyun oynamak; masa oyunları, bilgisayar oyunları, tabu, online oyunlar, okey, vb.)	17.45	-	8.11	35.13	51.35	5.40
5. Gezinti içerikli etkinlikler (pikniğe gitmek, mangal yapmak, kamp yapmak, tatil yapmak, arkadaşlarla gezmek, geziye gitmek vb.)	14.62	-	9.68	32.26	45.16	12.90
6. Sportif etkinlikler (futbol oynamak, voleybol oynamak, basketbol oynamak, yakan top oynamak, dans, go card vb.)	8.49	-	27.78	27.78	27.78	16.67
7. Sosyal birliktelik üretme amaçlı etkinlikler (sohbet etmek, romantik partner ile vakit geçirmek, kahve içmek, kafede oturmak, arkadaşlarla buluşmak, akrabalarla toplu kahvaltı yapmak, dertleşmek, beraber dışarı çıkmak, bebeğiyle zaman geçirmek vb.)	22.17		12.76	25.53	53.19	8.51

1. Gerçeklikle Bağları Kopma, Pozitiflik

Tek başına etkinliklerde olduğu gibi, tanıdıklarla işbirliği içeren etkinliklerde de, katılımcıların, dünyevi gerçeklik ve problemlerden uzaklaştıkları, yalnızca buldukları ana ve yaptıkları etkinliğe odaklandıkları, zamanın nasıl geçtiğini fark etmedikleri ve etkinlikten, sırf etkinliği yapıyor oldukları için keyif aldıkları görülmektedir. Bunların genel olarak, akış deneyimini karakterize eden özellikleri yansıttığı söylenebilir. Yine tek başına etkinliklerdekine benzer biçimde, katılımcıların, akış deneyimliyor oldukları sıradaki deneyimlerine, bir pozitiflik hissinin eşlik ettiği görülmüştür. Bunu gösteren yanıtlara bazı örnekler şöyledir:

[5] Arkadaşlarım ile oturup sohbet etme: “Zevk aldığım konuları konuşmak, fikir alışverişi yapmak ve devamında eğlenceli konular konuşabildiğim için **gerçeklikten koparım** bu da benim **sadece olumlu şeylere odaklanmama** sebebiyet verir”

[4] Arkadaşlarımla bilgisayar oyunu oynarken: “Sanki **oyunun içinde gibi hissederim**, aşırı **odaklanırım**, çevremde **bana seslenen birilerini bile duymayabilirim**.”

[4] Kardeşlerimle film veya oyun gecelerimiz: “Gülüyoruz, eğleniyoruz, o anda **herhangi bir şeyi unutup sadece o ana odaklanıyorum**, tadını çıkarmaya bakıyorum.”

[4] Ailecek yemek yeme: “**Sadece o anda oluyorum**. Öncesi ya da sonrası yok. Kısaca **anda kalıp anın keyfini çıkarıyorum**.”

[4] Gece dışarı çıkma: “Çok yorulurum ama **o saatlerde hiçbir şey düşünmem**. Sevdiğim şarkıları arkadaşlarımla söyleriz dans ederiz. Bağırarak şarkı söylediğim için çok **rahatlarım**. O gece nerdeyse **tüm sorunlarımı unuturum**. Ama eve gelince bazen bugün de böyle geçti der üzülürüm. Yetersiz hissederim.”

2. Yakınlarla Birliktelikten Kaynaklanan Olumlu Duygular

Bazı katılımcıların verdiği yanıtlar, tanıdıklarıyla işbirliği içinde oldukları etkinlikler sırasında, sırf onlarla beraber olmaktan kaynaklanan olumlu duygular deneyimlediklerine işaret etmektedir. Bu noktada, başkalarıyla beraber olmaktan kaynaklanan olumlu duyguların, niteliksel olarak, etkinliği yapıyor olmaktan kaynaklanan olumlu duygulardan farklı olduğuna dikkat çekmek gerekir. Tek başına yapılan etkinlikler sırasında da insanlar

olumlu duygular bildirmişti; nitekim, mutluluk, neşe, heyecan gibi olumlu duyguların, akış deneyimine eşlik eden duygular olduğu daha önceden de bildirilmiştir (bkz. Csikszentmihalyi ve Csikszentmihalyi, 1988). Öte yandan, burada katılımcılar, olumlu duygularının, sevdikleriyle beraber olmaktan, onlarla birliktelikten kaynaklandığını ifade etmektedir. Bu yönüyle, bu duyguların, tanıdıklarla işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyiminin özgün bir yönünü yansıttığı düşünülebilir. Bundan dolayı, bu temaya “yakınlarla birliktelikten kaynaklanan olumlu duygular” ismi verilerek, etkinliği yapıyor olmaktan kaynaklanan ve herhangi bir etkinlikte akış deneyimine eşlik edebilecek olan pozitif duygulardan farklı olduğu vurgulanmak istenmiştir. Bunu gösteren yanıtlara bazı örnekler şöyledir:

[5] Akşam yemeği yeme: “*Aile bağları kuvvetlenir ve ben sevdiklerimle olduğum için mutlu olurum.*”

[5] Futbol maçı, masa oyunları, bilgisayar oyunları: “*Birlikte vakit geçirmeyi sevdiğim insanlar oldukları için mutlu oluyorum*”

[4] Her hafta sonu akrabalarımızla toplu kahvaltı etkinliği yapma, arkadaşlarımla belirli günlerde toplanıp gezme: “*İnsana sevdikleriyle beraber vakit geçirmek, sohbet etmek, gezmek, bir şeyler paylaşmak mutluluk ve huzur veriyor. En azından benim için öyle ve sevdiklerimle vakit geçirmek çok kıymetli.*”

[4] Yemek yerken: “*Ailemle vakit geçirmeyi severim, onlarla sohbet etmek, yan yana olmak bana çok iyi geliyor ve kötü düşüncelerden arındırıyor*”

[4] Arkadaşlarımla spontane bir etkinlik yaptığımızda: “*Sevdiğim insanlarla birlikte olmak beni mutlu ediyor aynı zamanda zamanın o an için daha hızlı ilerliyormuş gibi olmasına şaşırıyorum.*”

[3] Sevdiklerimle tatile gitme: “*Sadece o anı yaşamaya ve o ana odaklanırım. Hem mutlu olurum çünkü sevdiklerimleyim ve bir etkinlik yapıyorum. Başka hiçbir şeyi önemsemem o an yaptıklarım ve yaşadıklarım benim için önemlidir.*”

[3] Öğrenciyle tez yazma, arkadaşlarla sohbet, arkadaşlarla masa oyunları: “*Başka sorunları unutturum, tamamen o ana odaklanırım, birliktelikten ve süreçten zevk alırım.*”

3. İşbirliğine Dayalı Performans ve Gelişim

Katılımcıların tanıdıklarıyla işbirliği içeren etkinlikler sırasındaki duygu, düşünce ve deneyimleri, tek başlarına iken sergileyemeyecekleri görev performansına, herkesin bir işin ucundan tutması, bir sorumluluk üstlenmesiyle işbirliği halinde iken kolay ve hızlı bir biçimde erişebildiklerini göstermiştir. Ayrıca, tek başlarına düşünmeyecekleri fikirleri işbirliği halinde iken düşünebildikleri ve tek başlarına iken erişemeyecekleri gelişim düzeyine işbirliği halinde olduklarında erişebildikleri görülmüştür. Böylelikle, işbirliği içinde olmanın, hem görev performansı hem de gelişim açısından çıktıları olduğu görülmüştür. Bunu gösteren yanıtlara bazı örnekler şöyledir:

3a. İşbirliğine dayalı performans

[5] Lokanta çalıştırmak: *“Herkes hem kendi işini yapıyor, hem de ortada kalan işlere **hep beraber el atıyoruz, birden bitiriyoruz. Yardımlarımızla her şey çok kolaylaşıyor.**”*

[4] Arkadaşlarımla grup ödevi için bir araya gelme: *“Takım ruhunu arttırması, sosyalleşmek, **işlerin çabuk bitmesi**”*

[4] Düğün için yapılan hazırlıklar: *“Aile bireylerim ile yardımlaşırken, bu **işin daha hızlı çözüldüğünü, düzenli gittiğini** düşünüyorum.”*

[4] Proje ödevi: *“**Tekken yapamayacağımız işleri beraberken hem daha çabuk hem de daha güzel bitirebilme.**”*

[4] Beraber imece usulü tarım ürünü toplarken: *“**Birlikten kuvvet doğar.**” deyiminin gerçeği ne kadar yansıttığını, ailenin arkadaşların önemini anlıyorum.”*

[3] Yemek yapma: *“Bir **makinanın dişlileri ve çarkları gibi hissettirdi. Takım halinde bir ürün ortaya koymak iyi hissettirdi. Bir şeyin parçası olmak hiçbir şey olmamaktan iyidir**”*

3b. İşbirliğine dayalı gelişim

[4] Yakın bir arkadaşıyla Bosna Hersek ülkesinin tanıtımı yapmak üzere bir konferans düzenlemiştik. Para birimlerinden yaşayış biçimlerine kadar tüm bilgileri edinmiş aramızda görev dağılımı yapmış ve sık sık provalar yapmıştık. Bu süreçte de bu türde bir akış deneyimlediğimi söyleyebilirim: *“Grupla çalışmayı daha çok seviyorum. Ortak bir şey*

*ortaya koymak bana keyifli geliyor. **Fikir alışverişinde bulunmak veya beyin fırtınaları yapmak hoşuma gider.***

[4] Hocalarımla birlikte çalışmalar planlamak ya da akademik bir konu üzerine konuşma: *“**Öğrendiğimi ve geliştirdiğimi hissediyorum. Bazen keyif, bazen heyecan veriyor. Verimli hissettiriyor.**”*

[4] Herhangi bir projede çalışırken veya çok basit bir sohbette: *“**Zaman kavramını unutup yeni şeyler öğrenmek ve herkesin birbirinin deneyiminden faydalanması.**”*

[3] En yakın arkadaşım ile felsefe ve psikoloji konuştuğumuzda ve birbirimize yeni fikirler kattığımızda böyle hissediyorum: *“**Tek başıma düşünemeyeceğim yeni fikirler, bana denk bilgi birikimi ve ilgi alanı olan biri ile iletişimdeyken beynime doluyor. Öylesine ilham alıyorum ve yeni fikirlerle doluyorum ki dünyada bundan daha tatmin edici bir duygu olmadığına eminim!**”*

4. Eşit Katılım Gösterilmemesi

Katılımcıların tanıdıklarıyla işbirliği içeren etkinlikler sırasındaki duygu, düşünce ve deneyimlerinin, akış deneyimini sekteye uğratabilecek bazı durumları da tanımladığı görülmüştür. Spesifik olarak, katılımcıların ifadeleri, kimi etkinlikler sırasında, etkinlik partnerlerinin etkinliğe yeterince katkı sağlamayabileceklerini veya üzerine düşeni yapmayabileceklerini ya da partnerler ile fikir ayrılığı ve uyuşmazlık yaşanabileceğini göstermektedir. Bu gibi durumlarda katılımcıların olumsuz duygular bildirdikleri, bu durumların akış deneyimini sekteye uğratabileceği ve daha düşük düzeyde akış deneyimlenmesi ile sonuçlanabileceği görülmektedir. Bunu gösteren yanıtlara bazı örnekler şöyledir:

[4] Ekiple araştırma makalesi hazırlama ödevi: *“**Bu etkinlik türü kendi başıma çalışmamdan farklıydı. İlk başlarda ekibi kendim kurmam ve gözlemlediğim benimle çalışmaya uyumlu olabilecek insanları birlikte ödev hazırlamaya davet etmem istediğim konuyu çalışıyor olmak benim için heyecan vericiydi. Arkadaşlara hep hayallerimden makaleyi yayımlamaktan ve büyük işler yapmaktan bahsettiğimde benim kadar heyecanlanmasalar da benim ekibin motivasyonunu artıran kişi görevinde olmam mutlu ediyordu. Ta ki herkes görevini yapmamaya ve ertelemeye başlayana kadar. Bir süre idare***

etsem de çoğu **görevin aksaması** ve benim tamamlamak hedeflere hayallere ulaşmak için çabalamam **beni yordu**. 4 aylık ekip çalışmasının son üç haftası ekiptekilerin **çatışma ve sorumsuzlukları nedeniyle ağır bir hayal kırıklığı ve boşvermişlik** yaşadım. Yine de ekip çalışmalarının sorumluluk sahibi ve iradeli insanlar oldukça tek başına çalışmaktan çok daha iyi ve güçlü olduğuna inanıyorum. Umarım bunu deneyimlerim.”

[3] Okulda yaptığım grup ödevleri ya da ailemle bir alışveriş etkinliği: “Genelde bu durum bana zor gelir. Çünkü takıntılı, kontrolcü ve yaptığım şeye önem veren biriyimdir ve çevremdeki insanları bu yüzden sıkırım ve **onların tembelliği de beni sinirlendirir**. Bu yüzden işin bir an önce bitmesini ev tek kalıp kafa dinlemeyi isterim.”

[3] Ailecek yapılan spor aktivitesi: “**Yalnız yaptığımda çok daha uzun süre devam ettirebileceğim halde ailemle spora gittiğimde çok kısa sürüyor**”

[3] Grup ödevleri: “Biraz **umursamazlık** biraz da **endişeli** hissederim çünkü **herkes üzerine düşen görevi yerine getirmeyince benim de ödevime katkı sağlayasım gelmiyor**”

[3] Ev işi yapmak: “**Ortaklaşa evi toplarken ben işimi bitirdiğimde bazen kardeşim hala işi bitirmemiş olabiliyor bu da benim gerilmeme sebep oluyor.**”

[2] Üniversiteyi okurken kalmak için yurda geldim ve odamıza bir düzen getirmek için bir toplantı yapmayı planladık ama bu planlama umduğum gibi gitmedi. Ortak temizlik vs. karar veremedik ve bu durumda verilen karara göre bana düşen görevleri yapmak istemeyerek yaptım: “**Sinir oluyordum çünkü bir plan yapıyordum ve o kişiler arkadaşlarım olduğu halde görüşlerimi ciddiye almıyor gibiydiler ayrıca kendi görevlerini de ciddiye almıyor gibiydiler**”

4.1.3. Tanımadığı Kişilerle İşbirliği İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimine İlişkin Temalar

“Yaşamında bu türde bir etkinlik yoktur” seçeneği dışındaki seçeneklerden birini işaretleyerek, yaşamında tanımadığı kişiler ile işbirliği içinde yaptığı etkinlik(ler) olduğunu bildiren 182 katılımcı içerisinde 26 tanesi, tanımadığı kişiler ile işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimini hiçbir zaman yaşamadığını bildirmiştir. Bu 26 katılımcı, kendilerine akış yaşatmayan etkinliklerin ve bu etkinlikler sırasındaki duygu, düşünce ve deneyimlerinin neler olduğuna dair alanları boş bırakmıştır. Kalan 156 katılımcı, tanımadığı

kişiler ile işbirliği içeren etkinliklerde “nadiren” ile “her zaman” arasında değişen sıklıklarda akış deneyimlediklerini bildirmiş ve bunlar içerisinde 140 tanesi, akış deneyimledikleri en az bir etkinlik adı belirtmiştir. Bu 140 katılımcının akış deneyimlediklerini belirttikleri etkinlikler, etkinliklerin ne sıklıkla örnek verildiği ve akış deneyimleme sıklıklarının cevap seçeneklerine göre dağılımları Tablo 8’de sunulmuştur. Bu etkinlikler sırasındaki duygu, düşünce ve deneyimlerine dair katılımcıların bildirdikleri incelendiğinde, tanımadığı kişiler ile işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimine ilişkin temaların beş başlık altında toplandığı görülmüştür:

1. Etkinlik partnerlerinden soyutlanarak odaklanma
2. Ortak amacı ve kategori üyeliğini benimseyerek odaklanma
3. Yeni insanlar tanımaya ilgi ve yeni fikirlere açıklık
4. Etkinlik partnerleriyle rekabet algısı
5. Tanımadığı kişilerle olmaktan kaynaklanan odaklanamama ve olumsuz duygular

Tablo 8. Akış Deneyimlenen Tanımadığı Kişilerle İşbirliği İçeren Etkinlikler, Örnek Verilme ve Akış Deneyimleme Sıklıkları

Etkinlik	Örnek Verilme Sıklığı (%)	Akış Deneyimlenen Sıklıklar (%)				
		Hiçbir zaman (1)	Nadiren (2)	Bazen (3)	Sıklıkla (4)	Her zaman (5)
1. Akademik, mesleki veya organizasyon içerikli etkinlikler (ödev yapmak, proje hazırlamak, labda deney yapmak, işyeri etkinlikleri, toplantı, kongre veya çalışma atölyesine katılmak, öğrenciyle tezi üzerine görüşmek, organizasyona katılmak; AFAD yürüyüşü, yardım etkinlikleri, kadın hakları yürüyüşü, gönüllülük faaliyetleri, vb.)	32.54	-	49.34	39.02	12.19	2.44
2. Sanatsal üretim ve/veya el becerisi gerektiren etkinlikler (resim kursuna gitmek, seramik kursuna gitmek, toplu müzik gösterisi yapmak, garsonluk yapmak vb.)	4.76	-	33.33	50	16.67	-
3. Sanatsal tüketim ve/veya eğlence içerikli etkinlikler (sosyal medyada vakit geçirmek, oyun oynamak; okey veya online oyun, düğünde halay çekmek, maç izlemek, film izlemek vb.)	7.14	-	44.44	22.22	22.22	11.11
4. Gezinti içerikli etkinlikler (kampa gitmek, piknik yapmak, tatilde yeni insanlarla tanışmak vb.)	2.38	-	66.67	33.33	-	-
5. Sportif etkinlikler (voleybol, basketbol, futbol, pilates, ağırlık kaldırma, yüzme, halı saha maçı, ekstrem sporlar, fitness, dans, koşu, doğa yürüyüşü, masa tenisi, spor salonunda spor yapma vb.)	49.21	-	37.10	22.58	27.42	12.90
6. Sosyal birliktelik üretme amaçlı etkinlikler (sohbet etmek, yeni ortama girmek, arkadaşlarının arkadaşlarıyla aynı ortamda bulunmak, uzun zamandır görüşülmeyen arkadaşla buluşmak vb.)	3.97	-	40	40	20	-

1. Etkinlik Partnerlerinden Soyutlanarak Odaklanma

Katılımcıların tanımadığı kişilerle işbirliği içeren etkinlikler sırasındaki duygu, düşünce ve deneyimleri, tek başına etkinliklerde ve tanıdıkları işbirliği içeren etkinliklerde de olduğu gibi, yalnızca buldukları ana ve yaptıkları etkinliğe odaklandıklarını ve zamanın nasıl geçtiğini fark etmediklerini göstermiştir. Bunlar genel olarak, önceki etkinliklerde de olduğu gibi, akış deneyimini karakterize eden özellikleri yansıtmaktadır (Önceki etkinliklerde, akış deneyimini karakterize eden daha fazla özelliğin bildirildiği de not edilmelidir). Katılımcılar, bu etkinlikler sırasında, odaklarının tamamen etkinlik olduğunu, etkinlik partnerleriyle ilgilenmediklerini, onlara aldırmadıklarını bildirmiştir. Bunu gösteren yanıtlara bazı örnekler şöyledir:

[5] Voleybol maçı: “Maç yaparken insan kendini dış dünyadan **soyutluyor** ve sadece saha içine bakıyor, sahadayken oraya ait hissediyorum. Maçların uzun sürmesine rağmen kendimi öyle **kaptırıyordum** ki 2 saat olan maç 5 dakika gibi geliyordu ve o an saha dışındaki hayatım aklıma gelmiyordu.”

[5] Futbol maçı: “İşte bu tamamen o ana odaklanmamı sağlıyor, düzenli olarak futbol oynadığım bir dönem vardı ve buradaki **arkadaşlıklar ve takım arkadaşlarım sadece saha içindəydi** ama ben **tamamen zevk almaya ve yeteneklerimi ortaya sergilemeye odaklıydım**, bu akışı tüm oyun boyunca hissediyordum. Hissettiklerim, mutluluk, heyecan, sevinç, **bulunduğu andan** keyif almak motivasyon ve hayatın sunduğu olumsuz durumların etkisini bu tür aktivitelerle üzerimden atmak”

[5] Dügünde halay çekmek: “Etrafımdaki **kimseyi tanımasam da tamamen eğlenceye odaklı** olarak bulunuyorum o pistte, görev bilinci yaratan bir durum yok sonuçta ortada **ritmi kaçırmadığın müddetçe**”

[4] Fitness'da spor yapma: “Kendimi **diğer kişilerden soyutlarım yapmam gerekene odaklanırım**”

[4] Grup ödevleri: “**Kişilerden ziyade işe odaklanırım.**”

[3] Spor salonuna gitme: “Genelde **kendi işime odaklanıp algılarımı kapatıyorum, insanlara takılmıyorum yine de dikkatim çok çabuk dağılabiliyor.**”

2. Ortak Amacı ve Kategori Üyeliğini Benimseyerek Odaklanma

Kimi katılımcıların ise, etkinlik partnerlerini, kendilerinin de içine dahil oldukları büyük bir kategorinin üyesi olarak gördükleri ve bu büyük grubun ortak amacına odaklandıkları söylenebilir. Bunu gösteren yanıtlara bazı örnekler şöyledir:

[4] Spor etkinliği: “**Birlik ve beraberlikle** birlikte kazanma duygusu veriyor.”

[3] Gönüllük faaliyetlerinde tanımadığımız kişiler için etkinlikler yaparken: “**Birini tanıyıp tanımamanın yeri geldiğinde hiç önemli olmadığını, eğer insanların ortak bir amacı- bir gönül bağları varsa bazı şeylerin önemini yitirdiğini ve grup ruhunun doğduğunu düşünüyorum.**”

[3] Futbol maçı izlemeye gitmek: “**Toplu bir şekilde tezahürat yapmak ve çılgınca şarkılar söyleyip kendini o atmosfere kaptırmak**”

[2] Sokak hayvanlarına yardım ederken: “**Düşüncelerimiz çok detaylanıyor, onları anlamaya ne düşündüklerini anımsayamaya çalışıyorum. Hep beraber kendi yardımlarınızı ne kadar çok yaparsak o kadar keyif alıyoruz.**”

[2] Bir miting ya da yürüyüşte: “**Onlarla biz olduğumu hissedirim**”

[2] Çevre eylemlerine katılmak: “**Çevreyi koruma dernekleriyle birlikte herhangi bir çevre felaketine karşı kamuoyu oluşturmak için yapılan eylemlerde, yüce ve erdemli bir amaç uğruna mücadele etme hissi gerçekten tatmin edici. Doğru bir şey yaptığınızı hissediyorsunuz ve birey olarak sorumluluğunuzu sahiplenmiş olmanın hazzı iyi hissettiriyor.**”

3. Yeni İnsanlar Tanımaya İlgili ve Yeni Fikirlerle Açıklık

Kimi katılımcıların ifadeleri ise, tanımadıkları ile işbirliği içeren etkinlikleri, yeni insanlar tanımak, yeni şeyler öğrenmek, kendilerine bir şeyler katmak ya da kendilerini geliştirmek için bir fırsat olarak gördüklerini göstermektedir. Bunu gösteren yanıtlara bazı örnekler şöyledir:

[4] Spor yaparken: “**Yeni insanlarla bir araya gelip bir şeyler yapmak hoşuma gidiyor ve öz güvenim artıyor**”

[4] Voleybol oynamak: *“Yeni kişilerle oynamak bana heyecan ve farklı bir bakış açısı veriyor ve bunu seviyorum”*

[4] Ekstrem sporlar: *“Yeni insanlar yeni fikirler öğrenme düşüncesi heyecanlandırıyor.”*

[4] Bir haftalık resim kursu eğitimi gitmişim: *“Hayatımda hiç bu kadar eğlendiğimi hatırlamıyorum. İnsanlarla iletişim sağlamayı ve onları dinlemeyi çok sevdiğim için bu etkinlikler benim için çok ideal. Onlarla hemen kaynaşmışım. Harika bir haftaydı.”*

[3] Tatildeyken: *“Yeni insan tanımak, özgürlük ve eğlence”*

[3] Yeni bir ortama girdiğimde: *“Yeni insanlarla tanışmayı ve onları tanımayı seviyorum.”*

[3] Spor salonuna gitmek: *“Yeni insanlar tanımak beni sevindirdi.”*

[3] Spor salonuna gittiğimde beraber dans etmek: *“Hiç tanımadığım ya da az tanıdığım insanlarla yaptığım bir aktiviteden mutlu olmak çok hoşuma gider.”*

[2] Yeni tanıştığım bir insanla bir konu ya da kitap üzerinde derinlemesine tahlil ve muhabbet etmek: *“Eğer karşıdaki insan benim beynimin derinliklerine ulaşmama imkân sağlıyor ve ufkumu açıyorsa tanımadığım biri dahi olsa saatlerce konuşabilir ve mutlu olurum. Ne yazık ki bu durum çok nadir olur.”*

[2] Bir konu hakkında konferansa katılmak: *“Yeni kişilerle tanışmak bana her zaman mutluluk verir.”*

[2] Tanımadığım kişilerle aynı sınıfta film izlemiştik: *“Farklı insanların düşünce tarzını gözlemlememe yardımcı oldu ve hoş bir duygu yarattı bende bazı şeylere karşı bakış açımı değiştiren yorumlarda tecrübe kazandırdı.”*

4. Etkinlik Partnerleriyle Rekabet Algısı

Nadiren de olsa, kimi katılımcıların, tanımadığı kişiler olan etkinlik partnerleri ile aralarında bir rekabet olduğunu algılayabildiği, onları rakip olarak görebildikleri ve etkinlik sırasında hırslanabildikleri görülmüştür. Bunu gösteren yanıtlara bazı örnekler şöyledir:

[3] Koşu yaparken: *“Rekabet ortamı oluşur”*

[3] Resim kursundayken: *“Hırs, ondan daha iyisini yapma arzusu”*

[2] Spor esnasında ağırlık kaldırmak: “Başkasından ufak yardımlar alırken **kendini ispatlama istediği** az da olsa oluyor. Başkasına yardım ederken de bir olumsuz veya olumlu anlamda bir beklenti oluyor.”

[2] Haxball adlı online etkileşimli futbol oyunu: “**Hırslanıp saldırganlaşabiliyorum.**”

[2] Eskiden profesyonel basketbolcuym: “**Güvensizlik, herkes yukarı çıkmak için birbirinin omuzuna basıyordu.**”

5. Tanımadığı Kişilerle Olmaktan Kaynaklanan Odaklanamama ve Olumsuz Duygular:

Katılımcıların tanımadığı kişiler ile işbirliği içeren etkinlikler sırasındaki duygu, düşünce ve deneyimlerinin, akış deneyimini sekteye uğratabilecek bazı durumları da tanımladığı görülmüştür. Spesifik olarak, kimi katılımcıların ifadeleri, bu tür etkinlikler sırasında çekindiklerini, rahat hissetmediklerini, gergin hissettiklerini, yargılanabileceklerini düşündüklerini, mesafeli ve tedirgin olduklarını, odaklanamadıklarını göstermektedir. Bunu gösteren yanıtlara bazı örnekler şöyledir:

[3] Oyun oynama: “Tanımadığım kişilerin yanında **gergin** olduğum için istediğim kadar eğlenemiyorum.”

[3] Bölümden bir hocayla baş başa birisini beklediğimiz zaman: “Tanımadığım ve bölümde hoca olan birisi ile **ne kadar şeyi paylaşabilirim ki, ne sorayım, ne konuşalım şimdi gibi düşüncelerim** oluyor. **Gerilmiş** hissediyorum.”

[3] Topluluk buluşmaları: “**Temkinli** olurum çünkü **davranışlarımın yargılanabileceğini** ve bana olan bakışın **değişebileceğini** hissederim ama bunun haricinde keyif alıyorsam akışa kapılabilirim”

[2] Halı saha diyebilirim: “Halı saha eğlenceli vakit geçirme konusunda güzel gerçekten. Ama tanımadığımız insanlar olduğu için **çekinmemek elde değil. Yabancı hissetmemek elde değil. Tedirgin** oluyoruz ve istediğimiz oyunu sergileyemiyoruz.”

[2] Okul kulüp etkinlikleri: “Genelde **gergin** ve **yalnız** hissederim.”

[2] Okulda verilen ödevler: “Kendimi çok fazla **gergin** hissediyorum. **Yetersiz olma korkusu** ile baş edebilmeye çalışıyorum.”

[2] Spor yaparken: “Hoşlanmadığım insanlarla mecburen aynı ortamda olmak beni **geriyor.**”

[2] PDR grup toplantısı: “*Heyecanlı ve gergin hissediyordum. Çok fazla yeni insanla tanışmayı sevmediğim için güvensiz bir ortamdı. Üniversiteye geldiğim şehirde olduğu için iyice gergindim.*”

[2] Voleybol ya da basketbol oynarken: “*Bu insanları tanımadığım ve nasıl davrandıklarını bilmediğim için mesafeli yaklaşıyorum.*”

[2] Arkadaşlarımın arkadaşlarıyla aynı ortamda olunca: “*Tanımaya çalışmak ve uzak durmak*”

[2] Mecburi bir şeyler yapmak durumunda kaldığımda: “*Daha çok stresli hissediyorum fikirlerime karşı taraf ne der düşüncesi hâkim oluyor.*”

[2] Kalabalık bir grupta spor yaparken: “*O zaman insanların varlığı aklımda olduğu için rahat hareket edemem ve ana odaklanamam.*”

[2] Tanımadıklarımla spor yapma: “*Dikkatim dağılır, işime odaklanamam.*”

[2] Akademik toplantılar, kongreler: “*Bu tür etkinliklerde aklım grubu tanımakta olduğu için akışı deneyimleyemiyorum.*”

4.1.4. Birebir Rekabet İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimine İlişkin Temalar

“Yaşamında bu türde bir etkinlik yoktur” seçeneği dışındaki seçeneklerden birini işaretleyerek, yaşamında birebir rekabet içeren etkinlik(ler) olduğunu bildiren 182 katılımcı içerisinden 21 tanesi, birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimini hiçbir zaman yaşamadığını bildirmiştir. Bu 21 katılımcı içerisinden yalnızca beş tanesi, kendilerine akış yaşatmayan etkinliklerin ve bu etkinlikler sırasındaki duygu, düşünce ve deneyimlerinin neler olduğuna dair alanları doldurmuştur. Özetle, birebir rekabet içeren etkinliklerde “hiçbir zaman” ile “her zaman” arasında değişen sıklıklarda akış deneyimlediklerini bildirmiş olan ve akış deneyimledikleri en az bir etkinlik adı belirten katılımcı sayısı 135’tir. Bu 135 katılımcının akış deneyimlediklerini belirttikleri etkinlikler, etkinliklerin ne sıklıkla örnek verildiği ve akış deneyimleme sıklıklarının cevap seçeneklerine göre dağılımları Tablo 9’da sunulmuştur. Bu etkinlikler sırasındaki duygu, düşünce ve deneyimlerine dair katılımcıların bildirdikleri incelendiğinde, birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimine ilişkin temaların yedi başlık altında toplandığı görülmüştür:

1. Rekabeti ve rekabet ortamını sevmek

2. Rekabetin dostane tonu ve geliştirici işlevi
 - 2a. Rekabetin dostane tonu
 - 2b. Rekabetin geliştirici işlevi
3. Hırs
4. Hedefe ve ana odaklanma
5. Rakibe odaklanma, rakip ile sosyal karşılaştırma ve olumsuz duygusal tepkiler
 - 5a. Rakibe odaklanma
 - 5b. Rakip ile sosyal karşılaştırma ve olumsuz duygusal tepkiler
6. Rekabeti sevmeme
7. Olumsuz duygular

Tablo 9. Akış Deneyimlenen Birebir Rekabet İçeren Etkinlikler, Örnek Verilme ve Akış Deneyimleme Sıklıkları

Etkinlik	Örnek Verilme Sıklığı (%)	Akış Deneyimlenen Sıklıklar (%)				
		Hiçbir zaman (1)	Nadiren (2)	Bazen (3)	Sıklıkla (4)	Her zaman (5)
1. Akademik, mesleki veya organizasyon içerikli etkinlikler (sınıfta, bölümde, işyerinde, akademik yeterlilikte ya da yabancı dil yeterliliğinde rekabet, sınavlar, kitap okuma yarışı, genel kültür yarışması, münazara, okul birinciliği için yarışma vb.)	52.67	4.35	23.19	30.43	26.09	15.94
2. Sanatsal üretim ve/veya el becerisi gerektiren etkinlikler (hamur açma yarışı, daha güzel resim çizmeye ve resmini öne çıkarmaya çalışma vb.)	1.53	-	50	50	-	-
3. Sanatsal tüketim ve/veya eğlence içerikli etkinlikler (oyun oynamak; okey, pişti, satranç, dama, bilgisayar oyunları, masa oyunları, konsol oyunları, kağıt oynamak, satranç turnuvası vb.)	23.66	-	9.68	29.03	45.16	16.13
4. Sportif etkinlikler (koşu yarışı, yüzme yarışı, bisiklet yarışı, beden eğitimi dersinde yarışlar, halı saha, futbol, basketbol, voleybol, boks, masa tenisi, tenis, atletizm ya da tenis karşılaşmaları, spor müsabakaları, balede esneklik yarışı vb.)	22.14	6.90	17.24	17.24	34.48	24.14

1. Rekabeti ve Rekabet Ortamını Sevme

Kimi katılımcıların birebir rekabet içeren etkinlikler sırasındaki duygu, düşünce ve deneyimleri, bir özellik olarak rekabeti sevdiklerini, rekabet ortamını olumlu değerlendirdiklerini ve kendilerini geliştirmeye, başarmaya hevesli olduklarını göstermektedir. Bunu gösteren yanıtlara bazı örnekler şöyledir:

[5] Okul sınavları veya hayatın her anı: “**Hep daha iyisine uğraşıyorum.**”

[5] Her sınavda: “**Ben hırslı biriyimdir ve rekabet içerisinde olmak beni çok mutlu ediyor ve daha çok çalışma isteği başarma isteği uyandırıyor.**”

[4] Basketbol maçı yapmak: “**Rekabet içinde bulunduğum her etkinlikte kendimi daha canlı hissedirim.**”

[4] Sınavlar: “**Hırs yapıp daha iyi olmaya çalıştım.**”

2. Rekabetin Dostane Tonu ve Geliştirici İşlevi

Kimi katılımcıların birebir rekabet içeren etkinlikler sırasındaki duygu, düşünce ve deneyimleri, rakipleri ile nezaketli bir iletişim içinde olduklarını göstermektedir. Ayrıca, bazı katılımcıların, rekabet içeren etkinlikleri arkadaş, eş gibi tanıdıklarıyla yaptığı da görülmüştür. Buna ek olarak, rekabet içeren ilişkileri, kendilerinin ve rekabet ortamında bulunan başkalarının gelişmesini sağlayan bir işleve sahip olarak değerlendirdikleri de görülmektedir. Bunu gösteren yanıtlara bazı örnekler şöyledir:

2a. Rekabetin dostane tonu

[4] Futbol: “**Oyunu oynayış sırasında aramızda ufak tefek geçici gerginlikler oluyor fakat sonrasında centilmence tebrikliyoruz.**”

[4] Sınavlar: “**Rekabet güzeldir, bir amaç uğruna saygı çerçevesinde yarışmak güzel.**”

[4] Yks maratonu diyebilirim: “**Rakibim olmasına rağmen birbimize olan yardımımız ve uğraşımız. Geçmişte kalmış olsa da birbirimize yardım ettiğimizde daha mutlu oluyorduk. Keyifli bir deneyim yaşattıyordu açıkçası bizlere.**”

[4] Eşimle satranç oynarken: “**Satranç oynamayı iki yıl önce eşimden öğrendim. Yine çoğunlukla kendisiyle oynuyoruz. Haliyle çocukluktan beri oynadığı için bana göre çok iyi oynuyor. Yine de içimdeki kazanma hırsı çok fazla :) Kazanabilmek için bütün zihinsel**

kaynaklarımı satranç tahtasına odaklıyorum. Henüz hiç kazanamadım ama bir gün mutlaka kazanacağım :)”

[3] Oyunlar: “*Kendini gösterme çabasında oluyoruz. Ama asıl olan hep bir arada olmak ve güzel vakit geçirmektir.*”

[2] Herhangi bir sınava katıldığım zamanlar: “*Rakibim de olsa onlarla muhabbet edebilir ve başarılar dileyebilirim.*”

2b. Rekabetin geliştirici işlevi

[5] İşte: “*Rakip sevmem ama işin olmazsa olmazı olduğunu bilirim, bu nedenle rakibim oldukça ben yukarı çıkarım*”

[5] Sınıfta not konusunda: “*Karşıdakinin başarısı beni de cezbeder ve rekabet duygusu oluşur. Benim de başarmam lazım düşüncesi.*”

[4] Psikoloji sınıfı: “*İnsanların sürekli hareket halinde olup kendilerini geliştirmek için verdikleri uğraş beni de harekete geçiriyor ve bundan mutluyum.*”

[4] Atletizm yarışlarına katıldığım bir zaman olmuştu. Orada çevre okullardan ve illerden çok fazla rakibim vardı. Bu durumda onlardan güç alıyordum hatta kendi takım arkadaşlarımdan bile başarılı olmak istiyordum. Bu yüzden gece gündüz her yere koşuyordum sonuç olarak ayak kaslarım hepsinden daha gelişmişti ve ben bunu yapmak için çok çabalamıştım: “*Rakiplerimden güç almıştım, kendimi iradesiz görürüm ama o zaman gösterdiğim iradeyi hiç göstermemişimdir*”

[3] Mesela üniversite sınavlarında daha başarılı olacağım yarışıyla bir arkadaşım kafa kafaya yarışıyor: “*Bence böyle şeyler çalışmayı ve azmi daha da tetikliyor. O yüzden olması gerekiyor az da olsa.*”

[3] İş hayatı: “*Seni zorlayan biri olduğu zaman kendini geliştirme imkanı duyuyorsun.*”

[3] Benle beraber hamur açan diğer arkadaşlarımla rekabetim: “*Kendimizi geliştirerek hamuru çok daha hızlı ve düzgün açmaya çalışmak, bu bizi geliştiriyor. Keyif de katıyor işimize.*”

[2] Ortaokulda tüm sınıfa aynı verilen proje ödevi: “*Tüm sınıfı rekabete sokmuştu ve hepimizde çalışma isteği doğuran bu durum, herkese ekstra bir çalışma katmıştı.*”

3. Hırs

Birçok katılımcı, birebir rekabet içeren etkinlikler sırasındaki duygu, düşünce ve deneyimleri içerisinde “hırs”a yer vermiştir. Hırsa genellikle “azim” gibi olumlu duyguların eşlik ettiği görülmüştür. Daha önce de ifade edildiği gibi, akış deneyimine eşlik eden birçok pozitif duygu vardır (bkz. Csikszentmihalyi ve Csikszentmihalyi, 1988). Ancak, yine daha önce ifade edildiği gibi, farklı türlerde etkinliklerin açığa çıkardığı pozitif duygular birbirinden farklı niteliklerde olabilir. Örneğin, tanıdıklarla işbirliği içeren etkinliklere ilişkin temalar arasında, “yakınlarla birliktelikten kaynaklanan olumlu duygular” başlıklı bir tema tanımlanmış ve bu tema altında, her tür etkinliğe eşlik edebilecek olan, etkinliği yapıyor olmaktan kaynaklanan pozitif duygulardan farklı bazı duygular yer almıştı. Burada da, “hırs”ın, rekabet içeren etkinliklerde akış deneyiminin özgün bir yönünü yansıttığı düşünülebilir. Nitekim, tek başına ve tanıdıklarla ya da tanımadığı kişilerle işbirliği içeren etkinliklerde, neredeyse hiç “hırs” bildirilmişken, birebir rekabet içeren etkinliklerde belirgin bir hırs teması ile karşılaşmıştır. Bundan dolayı, “hırs”, birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyiminin özgün bir yönü olarak değerlendirilmiş ve bu temanın tanımlanması gerekli görülmüştür. Hırsa çoğu zaman olumlu duygular, nadiren de olumsuz duygular eşlik etmiştir. Ancak, hırsa olumsuz duygular eşlik ettiği zaman bile akış deneyimleme düzeyinin yüksek olduğu (“Her zaman” ya da “sıklıkla” seçeneğinin seçildiği) görülmüştür. Bu nedenle, hırsa nadiren eşlik etmiş olan bu olumsuz duygular, akış deneyimini sekteye uğratabilecek bir etken olarak değerlendirilmemiştir. Hırs temasını gösteren yanıtlara bazı örnekler şöyledir:

[5] Bilgi yarışması: “*Hırs ve çaba*”

[5] Spor: “*Hırs, azim*”

[5] Ders çalışma: “*Azim, hırs*”

[5] Rekabetçi oyunlar esnasında: “*Hırs, başarıya olan açlık, bu tarz duygular*”

[5] Oyun turnuvasında: “*Yenilme korkusu, hırs*”

[4] Münazara: “*Kaygı, stres, hırs*”

[4] Oyunlar: “*Gerginlik, asabiyet, hırs, kazanma arzusu*”

[4] Garsonluk sırasında daha çok tatlı satan prim alıyordu: “**Hırs yapıyordum. Azimli bir şekilde çalıştığımdan dolayı yorulduğumu bile hissetmiyordum. Mesaide olduğum süreç daha çabuk geçiyordu.**”

[4] Spor yaparken: “**Hırs, mücadele, azim, istek ve sınırlarını zorlama.**”

[4] Yarış oyunları: “**Hırs, öngörü oluşturmaları, strateji, adrenalin**”

[2] Bilgisayar oyunu: “**Heyecan, hırs**”

[2] Dama oynamak: “**Kazanma hırsı, eğlence**”

4. Hedefe ve Ana Odaklanma

Kimi katılımcıların bildirdiği duygu, düşünce ve deneyimler, son derece odaklandıklarını göstermektedir. İlgili ifadelerde hedefe, göreve ve ana odaklanıldığı ve etkinliği yapmaya son derece motive olduğu görülmektedir. Bunu gösteren yanıtlara bazı örnekler şöyledir:

[5] Masa tenisinde: “**O anda o olguya odaklanıyorum ve dikkatimi çoğu zaman çoğu şey etkilemiyor oluyor.**”

[5] Koşu yarışması: “**Rekabet olunca kazanma duygusuyla beraber çok iyi kitlenirim. Çok iyi bir şekilde hedefe odaklanırım. Hırslı hissederim**”

[5] Maç: “**O an sadece maça odaklanıyorum ve amacım başarı oluyor, hırslı olduğumu hissediyorum**”

[4] Kitap okuma yarışları: “**Sadece yarışı kazanmaya odaklanırım baska şeyler dikkatimi çekmez, deftere notlar alırım sevdiğim cümlelerin altını çizer alıntılarımı paylaşıyorum**”

[4] Bilgi yarışması: “**Kendimi o ana odaklayarak yaşadığım iyi veya kötü her şeyi unutup, işin sonundaki hedefe kendimi odaklayınca yaptığım işten zevk alıp kendimi çok rahat hissediyorum.**”

[3] Satranç oynamak: “**Kendimi hiç olmadığım kadar konsantre olmuş hissediyorum**”

5. Rakibe Odaklanma, Rakip ile Sosyal Karşılaştırma ve Olumsuz Duygusal Tepkiler

Kimi katılımcıların ifadelerinde ise, hedef, görev ya da andan ziyade, rakibin kendisine odaklandıkları ve rakip ile bir kıyaslama ve üstün gelme çabasına girdikleri görülmektedir. Rakip ile sosyal karşılaştırma yapmanın bir sonucu olarak, rekabet sürecinde ya da sonucunda aşağı hissetmek, irite olmak, kıskanmak, üzüntü duymak, öfkelenmek gibi

olumsuz duygusal tepkiler verebildikleri görülmüştür. Katılımcıların bildirdiği olumsuz duygusal tepkiler göz önüne alındığında, rakip ile sosyal karşılaştırma sürecine girmenin, akış deneyimini sekteye uğratabilecek bir durum olduğu söylenebilir. Bunu gösteren yanıtlara bazı örnekler şöyledir:

5a. Rakibe odaklanma

[5] Oyunlar: “**Karşıdakinden daha yetenekli olduğumu ispatlama dürtüsü.**”

[4] Sınavlar: “**Rekabet ettiğim kişiden başarılı olmak için hırs yaparım**”

[4] Oyunlar: “**Karşıdakini yenme dürtüsü her şeyin önüne geçer.**”

[4] Voleybol: “**Onu motive etme, hırslandırma, kızdırma sonunda da biraz dalga geçme gibi...**”

[3] Kart oyunu oynarken: “**Karşıdaki kişiyi yenmek için her şeyi yaparım.**”

[2] Sınavlar: “**Hırs, ondan daha iyisini yapma arzusu**”

5b. Rakip ile sosyal karşılaştırma ve olumsuz duygusal tepkiler

[3] Baleda baş balerin olmak isteyen kızla rekabetim: “**O benden daha esnek olduğu için onun seçilmesi olasıydı ama daha kısa olduğu için hoca beni seçmek istiyordu. Ben de evde yaptığımı derste yapamıyordum. Daha sonra ders sonrası çalışmaya kaldım her şey güzel gitti hoca çalıştırdı. Fazla hırslandım çünkü kız beni sinir ediyodu ve ailem de bale yapmamı çok önemsemedi. Bu yüzden normal ders ek ders sonrası eve gelip tekrar çalışmaya başladım. Havada zıplamalı hareketi yaparken ayağımı incittim ve gösteriye katılamadım. Kendimi çok kötü, yetersiz ve aşağı hissettim.**”

[3] Basketbol karşılaşması: “**Karşıdaki insanın davranışlarına bağlı olarak irite olduğum durumlar da olabilir, bundan zevk aldığım durumlar da.**”

[3] Sınıftaki arkadaşlarla: “**Hırslı, aynı zamanda kendimi onlardan daha aşağı görüyorum ve kendimin emin olduğu şeyleri direk söyleyemiyorum.**”

[3] Sevmediğim diyemem ama görünce biraz buruk bir his oluşturan kişiyi tesadüfen görünce: “**Bazen benden daha zeki olduğunu, yabancı dilinin benden daha iyi olduğunu ve hoca tarafından fazla kayrıldığını düşünüyorum. Biraz kıskançlık oluyor fakat muhabbet edince muhabbete kaptırıyorum kendimi ama ilk gördüğümde ve bu görüşmenin**

ilerleyen ilk iki üç dakikasında bu düşünceler daha sık geliyor zihnime ve kendi düşüncelerimin farkında oluyorum. Sonra bu kıskançlık ve rekabet düşünceleri geçiyor.”

[2] Resim çizerek bunları etkinlik kapsamında paylaştım: “Diğer insanların yaptığı resimler içinde **kendi resmimin öne çıkmasını istemiştim. Önde olma hissi beni hırslandırmıştı. Beklentimi yüksek tutmuştum ve beklentimi alamayınca çok üzülmiştim.** Böylece beklentimi yüksek tutmamam gerektiğinin farkına vardım ve bunu uygulamaya koymak için çabaladım. Sonuç olarak farkındalık oluşması beni mutlu etti.”

[2] Yabancı dilde konuşma gurubuna katılmışım: “Ben azimli biriyim, başarılı olmayı ve **takdir görmeyi çok seviyorum. Başarısız olmak bu yüzden beni çok üzüyor.** Elbette ki bir kişi başarılı olduğunda mutlu oluyorum, istiyorum ki bütün insanoğlu başarılı olmak için, gelişmek için, sağlıklı bireyler olmak için uğraşsa fakat bazı insanların belirlediği hedefleri olur. Benim de öyle. Kimi zaman kendimi o hedefin yanına bile yaklaşamamışken görüyorum. **Kendime hakim olamayıp çevremdeki insanları kıskanıyorum.** Fakat sonra bunun kötü olduğunu hatırlatıp bu hırsı azime çeviriyorum, genelde de o insanlara yetişiyorum. O nedenle bu benim için biraz dezavantaj, biraz avantaj. Özetle, Bu tür etkinliklerde gözüm genelde sonuçta oluyor, etkinlik esnasında o nedenle her zaman keyif alamıyorum.”

[2] Spor hocası kontrolünde bire bir boks antrenmanı yaparken: “Karşımdakiyle ekipmanlı boks antrenmanı yaparken sakın bir şekilde akış haline girmeye çabalıyordum fakat **karşımdakinin kibrini ve üstün gelme çabasını** görünce, heyecanlanıp **akış yerine daha sert yumruklar** atmaya başlamışım... Antrenman sonu içimden **o çocuğa söve söve** ayrılmışım salondan.”

6. Rekabetten Hoşlanmama

Bazı katılımcıların ise, bir özellik olarak rekabetten hoşlanmadıkları, rekabete girmeyi tercih etmedikleri ve istemeden rekabet içinde buldukları etkinlikler sırasında nadiren akış deneyimledikleri ya da hiçbir zaman deneyimlemedikleri görülmüştür. Bunu gösteren yanıtlara bazı örnekler şöyledir:

[2] Sınıf ortamında görünmez rekabetin olduğu durumlar: “Biraz **rahatsız edici. Hırslı ve mücadeleci sayılmam. Ben istemediğim halde** böyle bir rekabetin içine çekilebiliyorum.”

[2] Toplantı: “Genellikle sevdiklerimi rakip olarak görmem. Bazen bazı kişilerle yaşadığım deneyimler aramızın açılmasına ve olumsuz deneyimler yaşamama neden olabiliyor. Bu kişilerle toplantılarda **mecburen** bir arada bulunabiliyorum. Bu tür durumlarda **zaman pek geçmiyor** ve **huzursuz** oluyorum. Aslında **rakip olarak gördüğüm bir kişiyle aynı etkinlikte yer aldığım da pek akış deneyimi hissetmiyorum.**”

[2] Yks sınavına hazırlanmak: “**Rekabeti sevmem**, yaparken de **gerilirim**, özellikle yakın arkadaşlarımla bu yüzden problem bile yaşamışlığım oldu, **rekabet yapmak için hırsına yenik düşen insanları da pek sevmem**, yksye hazırlanırken de kendileri yapamayınca psikolojik baskı uygulamaya başlamışlardı.”

[1] İkizimle, çocukluğumdan beri dersler konusunda **zorla yaşanmış** rekabet: “**İkizim başarı odaklı ve rekabet ile motive olan bir mizaç iken ben sanırım onun tam tersiyim.** Liseye dek onunla aynı sınıfta insanlar tarafından **sürekli karşılaştırmaya maruz kalmam beni rekabetten soğuttu.** Bunun mizacımdan da olduğunu düşünüyorum. Belki ikizimden önce doğmuş olmam **rekabetten ziyade uyum ve onu korumak** isteyerek bir abla görevi görmemden kaynaklıdır. **Rekabetten hoşlanmıyor** ve böyle durumlarda **mutsum hissediyorum.**”

7. Olumsuz Duygular

Son olarak, bazı katılımcıların, birebir rekabet içeren etkinliklerde olumsuz duygular bildirdikleri görülmüştür. Bildirilen olumsuz duyguların, akışın kanal modellerinde, algılanan becerilerin algılanan zorluktan düşük olduğu durumu temsil eden "kaygı" durumuna karşılık geldiği düşünülebilir. Buna rağmen, kimi katılımcıların yüksek düzeyde (her zaman ya da sıklıkla) akış deneyimlediği de görülmüştür. Ayrıca, nadiren de olsa bu olumsuz duygulara eşlik eden bir olumlu duygu olabildiği de görülmektedir. Bunu gösteren yanıtlara bazı örnekler şöyledir:

[5] Sınav: “**Stresli**”

[5] Sınavlar: “**Kaygı, özgüven**”

[5] Okul: “**Kendisi yüksek almak için karşısındakinin veya arkadaşının hayatını bile karartabilirler o yüzden güvensiz hissediyorum**”

[4] Tennis: “**Heyecanlı, gergin, sinirli**”

[3] Pazarlama: “*Gerginlik, sinir, bir an önce ayrılmak istiyorum*”

[2] Sınav ve yarışma: “*Stres ve gerginlik*”

[2] Tenis: “*Kaygı*”

[2] Sınav zamanları: “*Kendimi çok mutsuz ve yorgun hissediyorum başarısız olma korkusu çok ağır basıyor*”

[1] İş ortamında rekabet içinde olmak: “*Kaygılı, huzursuz*”

4.1.5. Grup Rekabeti İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimine İlişkin Temalar

“Yaşamında bu türde bir etkinlik yoktur” seçeneği dışındaki seçeneklerden birini işaretleyerek, yaşamında grup rekabeti içeren etkinlik(ler) olduğunu bildiren 183 katılımcı içerisinde 13 tanesi, grup rekabeti içeren etkinliklerde akış deneyimini hiçbir zaman yaşamadığını bildirmiştir. Bu 13 katılımcı içerisinde yalnızca üç tanesi, kendilerine akış yaşatmayan etkinliklerin ve bu etkinlikler sırasındaki duygu, düşünce ve deneyimlerinin neler olduğuna dair alanları doldurmuştur. Özetle, birebir rekabet içeren etkinliklerde “hiçbir zaman” ile “her zaman” arasında değişen sıklıklarda akış deneyimlediklerini bildirmiş olan ve akış deneyimledikleri en az bir etkinlik adı belirten katılımcı sayısı 141’dir. Bu 141 katılımcının akış deneyimlediklerini belirttikleri etkinlikler, etkinliklerin ne sıklıkla örnek verildiği ve akış deneyimleme sıklıklarının cevap seçeneklerine göre dağılımları Tablo 10’da sunulmuştur. Bu etkinlikler sırasındaki duygu, düşünce ve deneyimlerine dair katılımcıların bildirdikleri incelendiğinde, grup rekabeti içeren etkinliklerde akış deneyimine ilişkin temaların dört başlık altında toplandığı görülmüştür:

1. Hedefe ve ana odaklanma
2. Dayanışma, takım ruhu, birliktelik, arkadaşlık
3. Hırs
4. Olumsuz duygular

Tablo 10. Akış Deneyimlenen Grup Rekabeti İçeren Etkinlikler, Örnek Verilme ve Akış Deneyimleme Sıklıkları

Etkinlik	Örnek Verilme Sıklığı (%)	Akış Deneyimlenen Sıklıklar (%)				
		Hiçbir zaman (1)	Nadiren (2)	Bazen (3)	Sıklıkla (4)	Her zaman (5)
1. Akademik, mesleki veya organizasyon içerikli etkinlikler (münazara, bilgi yarışması, grup ödevleri, grup projeleri, sınıflar arası yarışma, okul etkinlikleri, işyeri etkinlikleri kurul toplantıları, insan kaynakları etkinlikleri vb.)	25.90	5.55	27.78	13.89	41.67	11.11
2. Sanatsal üretim ve/veya el becerisi gerektiren etkinlikler (maket yapmak)	.72	-	-	-	100	-
3. Sanatsal tüketim ve/veya eğlence içerikli etkinlikler (oyun oynamak; bilgisayar oyunları, kutu oyunları, tabu, online oyunlar, konsol oyunları vb.)	15.83	4.54	-	22.73	50	22.73
4. Sportif etkinlikler (halı saha maçları, futbol, voleybol, basketbol, paintball, hentbol, güreş, tekvando, dans ya da atletizm karşılaşmaları, spor müsabakaları, halat çekme yarışı, antremanda rekabet vb.)	57.55	-	18.75	23.75	42.5	15

1. Hedefe ve Ana Odaklanma

Katılımcıların grup rekabeti içeren etkinlikler sırasındaki duygu, düşünce ve deneyimleri, etkinlikler sırasında, tamamen kazanma hedefine ve o an yapılarına odaklanıp, bunun dışındaki her şey ile bağlarını kestiklerini göstermektedir. Bunu gösteren yanıtlara bazı örnekler şöyledir:

[5] Amatör futbol maçları: “*Kendimi o ana bırakıyorum, galibiyet için her şeyi unutuyorum*”

[5] Oyunlar: “*Sadece kazanma iştahı bile bu bahsedilen akışı sağlayan bir unsur. Bu iştahı hissettiğimde dışarıdaki her şeyden soyutlanıp tamamen buna odaklı bir halde oluyorum. Üstün bir konsantrasyon hali.*”

[5] Hentbol maçları: “*Hayatıma dair her şeyi unutup maça odaklanıyorum, sağlığıma hiçe sayma pahasında tüm takımca savaşıyoruz. Bana hırs, azim ve özgüven kazandırıyor. Bu tarz şeyler insana sorumluluk katıyor.*”

[4] Halısaha maçları: *Hedefe odaklanmış ve anın tadını çıkarmaya odaklanmışım.*”

[4] Bilgisayar oyunu oynarken: “*Takım arkadaşlarımla sürekli iletişim kurarak rakip takımı yenmeye çalışırız. Çoğu zaman heyecanlanırım ve günlük hayattan kopmuş gibi hissederim.*”

[2] Bilgi yarışması: “*Tamamen kazanma odaklıydık ve full dikkattik.*”

2. Dayanışma, Takım Ruhu, Birliktelik, Arkadaşlık

Katılımcıların grup rekabeti içeren etkinlikler sırasındaki duygu, düşünce ve deneyimleri, etkinlikler sırasında bir dayanışma içinde olduklarını, takım olarak hareket ettiklerini, yanlış ya bir hata yapan takım üyelerini tolere edip motive ettiklerini, dayanışmanın onlar için en motive edici etken olduğunu, birliktelik hissini rekabeti kaybetmeler bile bozulmadığını ve takım arkadaşlıklarının etkinlik dışına da taşınabildiğini göstermektedir. Bunu gösteren yanıtlara bazı örnekler şöyledir:

[5] Dans yarışması: “*Takım olarak herkes birbirine destek halinde oluyor ve bu sizi o an en motive eden şey oluyor, aslında herkes sizi izliyor, çok heyecanlısınız, ancak, siz çok*

güçlü olduğunuzu bildiğiniz için o an kazanmış hissediyorsunuz. Diğer takım o an sadece sizin için bir rakip ve siz onlardan çok daha iyi olduğunuz için pek bir sorun olmuyor.”

[5] Voleybol: *“Birlik beraberlik içinde oynadığımız zaman birbirimize olan güven ortamı da geliyor, bunun sonucu sporun dışına dahi yansıyor.”*

[5] Gruplar arası bilgi yarışmaları: *“Takım ruhunu, birlikte hareket etmenin ve başkalarının düşüncelerine saygı göstermenin ne kadar önemli olduğunun farkına varıyorum. Ekipten biri ya da ben yanlış yapsak bile bunu tolere edebilmek, o birlik hissini yaşamak en güzel duygulardan biri diyebilirim.”*

[5] Kutu oyunu: *“Takım olarak başka bir takımla yarışırken kendimi güvende hissederim çünkü birlikte hareket edebildiğim, güvenebildiğim insanlar vardır. Yenilsek de ortaklaşa bir mücadelenin ardından yenilmiş olma hissi bile tatmin edicidir.”*

[4] Futbol: *“Takım arkadaşlarımla "Ben" değil "BİZ" olarak hareket edip, biri hata yaptığında ona kızmak yerine motive ederek, karşı tarafın da bizler gibi olduğunu unutmadan, kuralların ve saygı ettiğinin dışına çıkmadan hareket etmek beni mutlu ederdi.”*

[4] Halı saha maçı: *“Birbirimize güven aşılarız.”*

[4] Spor müsabakaları: *“Birlik, güç, beraberlik”*

[4] Oyun: *“Takım arkadaşımınla hemhal olduğumu hissederim, ortak bir şeyi paylaşmak, onun uğruna çabalamak beni mutlu eder.”*

[4] Bir keresinde bir yarışa katılmıştık. Takım arkadaşlarımla bile rekabetimiz vardır ama o yarışta ortak bir rakibimiz vardı, o takımı geçebilmek için yarış pistinde hep birbirimizi motive ettik, düşeni aldık ve birbirimize yakın şekilde bitirdiğimiz için başarılı olduk: *“O an yarış pistinde ben ve arkadaşlarım kendimizi o kadar odaklamıştık ki hep bizim için bitmez olan o yarış pisti çok daha kolay gelmişti ve aldığımız ödülün çok bir arada onu yapmamız bizi mutlu etmişti. Zaten o yarıştan sonra birbirimize rakip olarak bakışımız gerçek bir takım arkadaşı olmaya dönüştü. İyi ki o insanlarla koşmuşum diyorum o yüzden.”*

[4] Halı saha maçlarımız: *“Hep beraber, birlikte, birbirimize tüm gücümüzle yardım ettiğimizde her şeyin çok daha rahat ve keyifli olacağını biliyoruz.”*

[4] Voleybol oynarken: “**Takımuma güvendiğim için kendimi daha dik ve sağlam duran bir takım üyesi hissediyorum, dolayısıyla rahatlamış ve görevime odaklanmış oluyorum.**”

[3] Halat çekme: “**Çok hırslı ve başaracağım düşüncesi ile ellerim acısa bile sonuna kadar gitmiştim. Çok güzel bir deneyimdi. Takım arkadaşlarımdan samimi olmadığım kişilerle bile o anki heyecanla konuşup takım ruhunu yakalamak en güzeliydi.**”

[3] Haxball adlı online etkileşimli futbol oyunu: “**Eğer iyi bir takıma düşmüşsem ve ben de günümdeysem takım arkadaşlarımla bir "organizma" gibi uyum içinde hareket ettiğimi hissedebiliyorum.**”

[2] Arkadaşlarla bir oyun oynarken gruplara ayrılmak: “**Bu etkinliklerden nadiren de olsa akış hissederim ve mutlu olurum. Fakat bu, grubun önüne geçmekten ziyade, elinden geleni yaparak birlik beraberlik ve uyum içinde olduğumuzdandır.**”

3. Hırs

Birebir rekabet içeren etkinliklerde olduğu gibi, grup rekabeti içeren etkinliklerde de bir hırs teması ile karşılaşmıştır. Daha önce de ifade edildiği gibi, hırs, rekabet içeren etkinliklerde akış deneyiminin özgün bir yanını yansıtıyor olabilir. O nedenle burada da bu temanın tanımlanması gerekli görülmüştür. Ancak, grup rekabeti içeren etkinliklerdeki hırs temasının, birebir rekabet içeren etkinliklerdeki kadar yaygın olmadığı da not edilmelidir. Son olarak, birebir rekabet içeren etkinliklerde olduğu gibi, burada da hırsa çoğu zaman olumlu duyguların, nadiren de olumsuz duyguların eşlik ettiği görülmüştür. Grup rekabeti içeren etkinliklerde akış deneyimindeki hırs temasını gösteren yanıtlara bazı örnekler şöyledir:

[5] Bilgisayar oyunları: “**Eğlence, mutluluk, hırs**”

[5] Münazara: “**Hırslı ve özverili hissediyorum**”

[5] Voleybol maçı: “**Hırslı, dikkatli**”

[4] Futbol oynamak: “**Eğlenceli bir hırs**”

[4] Basketbol, voleybol: “**Hırs , heyecan, eğlence, zevk alma ...**”

[2] Halı saha futbol maçları: “**Coşku, hırs**”

[2] Halı saha maçları: “**Hırslı ve öfkeli olduğumu söyleyebilirim**”

4. Olumsuz Duygular

Birebir rekabet içeren etkinliklerde olduğu gibi, bazı katılımcıların, grup rekabeti içeren etkinliklerde olumsuz duygular bildirdikleri görülmüştür. Daha önce de ifade edildiği gibi, bildirilen olumsuz duyguların, akışın kanal modellerinde, algılanan becerilerin algılanan zorluktan düşük olduğu durumu temsil eden "kaygı" durumuna karşılık geldiği düşünülebilir. Öte yandan, hırs teması için olduğu gibi, grup rekabeti içeren etkinliklerdeki olumsuz duygu temasının de, birebir rekabet içeren etkinliklerdeki kadar yaygın olmadığı not edilmelidir. Grup rekabeti içeren etkinliklerde akış deneyimindeki olumsuz duygular temasını gösteren yanıtlara bazı örnekler şöyledir:

[5] Bilgisayar oyunları: “**Gergin ve sinirli hissettiriyor**”

[4] Proje ödevleri: “**Stres**”

[4] Maket yapmak: “**Korku**”

[4] Kurul toplantıları: “**Gerginlik**”

Grup rekabeti içerisinde iken akış deneyimlenen etkinliklerin tamamı ve etkinlikler sırasında katılımcıların bildirdikleri duygu, düşünce deneyimleri Ek 12’de bulunabilir.

4.2. Başlangıç Analizleri

4.2.1. Akış Deneyimi

Katılımcıların, tek başına etkinliklerde akış deneyimi, tanıdıklarıyla işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimi, tanımadığı kişilerle işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimi, birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimi ve grup rekabeti içeren etkinliklerde akış deneyimi olmak üzere beş farklı etkinlik türünde akış deneyimleme sıklığı ölçülmüş ve akış deneyimleme sıklığı seçeneğinin yanı sıra, onlara, yaşamlarında ilgili türden bir etkinlik olmaması olasılığına karşın, “Yaşamımda bu türde bir etkinlik yoktur” seçeneği sunulmuş idi. Beş farklı etkinlik türünde akış deneyimi için normallik varsayımları incelendiğinde, beş farklı etkinlik türü için de Kolmogorov smirnov testi anlamlı çıkmakla beraber, çarpıklık ve basıklık değerlerinin, sırası ile, tek başına etkinliklerde akış deneyimi için (N =

190), -.73 ve .68; tanıdıklarıyla işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimi için (N = 232), -.39 ve -.25; tanımadığı kişilerle işbirliği içeren etkinliklerde akış için (N = 182), .36 ve -.54; birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimi için (N = 182), -.25 ve -.95; grup rekabeti içeren etkinliklerde akış deneyimi için (N = 183) ise -.42 ve -.76 değerlerini aldığı ve verinin, George ve Mallery'nin (2020) kriterine göre, normal dağılım özelliği gösterdiği görülmüştür (George ve Mallery'ye (2020) göre çarpıklık ve basıklığın -1 ve +1 arasında olması, verinin "mükemmel normal dağılım"a sahip olduğunu olduğunu gösterirken, -2 ve +2 aralığında olması kabul edilebilirdir).

Ardından, her bir etkinlik türü için, tüm veri üzerinden (258 kişinin verisi üzerinden) "Yaşamımda bu türde bir etkinlik yoktur" seçeneğini işaretleme oranları incelenmiştir (bkz. Tablo 11). Buna göre, katılımcıların % 26.4'ü, yaşamlarında tek başına ve kimseyle etkileşim halinde olmadıkları bir etkinlik bulunmadığını; % 10.1'i, yaşamlarında çoğu düzenli görüştükleri ve tanıdıkları olan kişi(ler) ile (aile, akrabalar, komşular, arkadaşlar... vb.) işbirliği içinde yaptıkları bir etkinlik bulunmadığını; % 29.5'i, yaşamlarında geçici olarak bir araya geldikleri tanımadığı kişi(ler) ile (beraber spor yapan, bir kolektif eylemde bir araya gelen insanlar... vb.) işbirliği içinde yaptıkları bir etkinlik bulunmadığını; % 29.5'i, yaşamlarında rakipleri olan/rakip olarak gördükleri biriyle birebir rekabet halinde oldukları bir etkinlik bulunmadığını ve % 29.1'i, yaşamlarında takım arkadaş(lar)ıyla birlikte rakip takımla karşı karşıya oldukları bir etkinlik bulunmadığını bildirmiştir.

Ardından ise, her bir etkinlik türünde akış deneyimleme sıklığı, alt veri setlerinde incelenmiştir (Tablo 11'in sağdaki iki sütunu). Tek başına etkinlikler için bir akış deneyimleme sıklığı bildirmiş olan 190 katılımcının ($O = 3.53, s = .88$), % 57.7'sinin "Her zaman" ya da "Sıklıkla", % 31.1'inin "Bazen", yalnızca % 11.1'inin ise "Nadiren" ya da "Hiçbir zaman" akış deneyimlediğini bildirdiği görülmüştür. Buradan hareketle, katılımcıların büyük bir kısmı, tek başına etkinliklerde yüksek düzeyde akış deneyimliyor olarak değerlendirilebilir. Tanındıklarıyla işbirliği içeren etkinliklerde bir akış deneyimleme sıklığı bildirmiş olan 232 katılımcının ($O = 3.42, s = .92$), % 51.8'inin "Her zaman" ya da "Sıklıkla", % 31.5'inin "Bazen", yalnızca % 16.9'unun ise "Nadiren" ya da "Hiçbir zaman" akış deneyimlediğini bildirdiği görülmüştür. Böylece, katılımcıların büyük bir kısmı,

tanıdıklarıyla işbirliği içeren etkinliklerde de yüksek düzeyde akış deneyimliyor olarak değerlendirilebilir. Öte yandan, tanımadığı kişilerle işbirliği içeren etkinliklerde bir akış deneyimleme sıklığı bildirmiş olan 182 katılımcının ($O = 2.63$, $s = 1.09$), % 22'sinin "Her zaman" ya da "Sıklıkla", % 28'inin "Bazen", % 50'sinin ise "Nadiren" ya da "Hiçbir zaman" akış deneyimlediğini bildirdiği görülmüştür. Burada, tek başına ve tanıdıklarıyla işbirliği içeren etkinliklerden farklı olarak, katılımcıların büyük bir kısmı, tanımadığı kişiler ile işbirliği içeren etkinliklerde düşük düzeyde akış deneyimliyor olarak değerlendirilebilir. Birebir rekabet içeren etkinliklerde ise, bir akış deneyimleme sıklığı bildirmiş olan 182 katılımcının ($O = 3.20$, $s = 1.25$) ise, % 46.1'inin "Her zaman" ya da "Sıklıkla", % 23.6'sının "Bazen", % 30.2'sinin ise "Nadiren" ya da "Hiçbir zaman" akış deneyimlediğini bildirdiği görülmüştür. Tek başına etkinliklerde ya da tanıdıklarıyla işbirliği içeren etkinliklerdeki kadar olmasa da, birebir rekabet içeren etkinliklerde de yüksek düzeyde akış deneyimleme oranı yüksek olarak değerlendirilebilir. Son olarak, grup rekabeti içeren etkinliklerde bir akış deneyimleme sıklığı bildirmiş olan 182 katılımcıya ($O = 3.36$, $s = 1.16$) bakıldığında, % 54.1'inin "Her zaman" ya da "sıklıkla", % 19.7'sinin "Bazen", % 26.2'sinin ise "Nadiren" ya da "Hiçbir zaman" akış deneyimlediğini bildirdiği görülmüştür. Böylelikle, katılımcıların büyük bir kısmı, grup rekabeti içeren etkinliklerde yüksek düzeyde akış deneyimliyor olarak değerlendirilebilir.

Tablo 11. Tüm Veri Setinde ve Alt Veri Setlerinde Tek Başına, Tanıdıkları İşbirliği, Tanımadığı Kişilerle İşbirliği, Birebir Rekabet ve Grup Rekabeti İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimleme Sıklığına İlişkin Oranlar

Akış Deneyimi	Akış Deneyimleme Sıklığı	Tüm Veri Seti		Alt Veri Seti	
		<i>N</i>	%	<i>N</i>	%
Tek Başına Etkinliklerde Akış	Hiçbir zaman	6	% 2.3	6	% 3.2
	Nadiren	15	% 5.8	15	% 7.9
	Bazen	59	% 22.9	59	% 31.1
	Sıklıkla	93	% 36	93	% 48.9
	Her zaman	17	% 6.6	17	% 8.9
	Yaşamımda bu türde bir etkinlik yoktur	68	% 26.4	-	-
	Toplam	258		190	
Tanıdıkları İşbirliği İçeren Etkinliklerde Akış	Hiçbir zaman	5	% 1.9	5	% 2.2
	Nadiren	34	% 13.2	34	% 14.7
	Bazen	73	% 28.3	73	% 31.5
	Sıklıkla	99	% 38.4	99	% 42.7
	Her zaman	21	% 8.1	21	% 9.1
	Yaşamımda bu türde bir etkinlik yoktur	26	% 10.1	-	-
	Toplam	258		232	
Tanımadığı Kişilerle İşbirliği İçeren Etkinliklerde Akış	Hiçbir zaman	26	% 10.1	26	% 14.3
	Nadiren	65	% 25.2	65	% 35.7
	Bazen	51	% 19.8	51	% 28.0
	Sıklıkla	30	% 11.6	30	% 16.5
	Her zaman	10	% 3.9	10	% 5.5
	Yaşamımda bu türde bir etkinlik yoktur	76	% 29.5	-	-
	Toplam	258		182	
Birebir Rekabet İçeren Etkinliklerde Akış	Hiçbir zaman	21	% 8.1	21	% 11.5
	Nadiren	34	% 13.2	34	% 18.7
	Bazen	43	% 16.7	43	% 23.6
	Sıklıkla	55	% 21.3	55	% 30.2
	Her zaman	29	% 11.2	29	% 15.9

Akış Deneyimi	Akış Deneyimleme Sıklığı	Tüm Veri Seti		Alt Veri Seti	
		<i>N</i>	%	<i>N</i>	%
	Yaşamımda bu türde bir etkinlik yoktur	76	% 29.5	-	-
	Toplam	258		182	
Grup Rekabeti İçeren Etkinliklerde Akış	Hiçbir zaman	13	% 5	13	% 7.1
	Nadiren	35	% 13.6	35	% 19.1
	Bazen	36	% 14	36	% 19.7
	Sıklıkla	71	% 27.5	71	% 38.8
	Her zaman	28	% 10.9	28	% 15.3
	Yaşamımda bu türde bir etkinlik yoktur	75	% 29.1	-	-
	Toplam	258		183	

Beş farklı etkinlik türünün hepsinde akış deneyimi puanı olan toplam katılımcı sayısı 93'tür. Bu 93 katılımcının verisi üzerinden, beş farklı etkinlik türü için ortalamalar hesaplanmış (bkz. Tablo 12) ve bu ortalamaların birbirinden anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını görmek amacıyla tekrarlı ölçümler ANOVA testi uygulanmıştır. ANOVA sonucu, beş farklı etkinlik türüne ait ortalama skorlar arasında, anlamlı düzeyde farklılıklar olduğunu göstermiştir ($F(3.56, 327.50) = 17.48, p < .001$). Ardından, post-hoc analizi incelenmiştir (bkz. Tablo 13). Öncelikle, en düşük ortalamaların, tanımadığı kişilerle işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimine ait olduğu; tanımadığı kişilerle işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyiminin ($O = 2.47$), diğer dört türde etkinlikte akış deneyiminin her birinden de anlamlı düzeyde düşük olduğu görülmüştür. Birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyiminin ($O = 3.04$) ise, tanımadığı kişilerle işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimi dışında kalan diğer üç etkinlik türündeki akış deneyiminin her birinden de; tek başına etkinliklerdeki akış deneyiminden ($O = 3.44$), tanıdıkları işbirliği içeren etkinliklerdeki akış deneyiminden ($O = 3.40$) ve grup rekabeti içeren etkinliklerdeki akış deneyiminden ($O = 3.42$), anlamlı düzeyde düşük olduğu görülmüştür. Son olarak, tek başına etkinliklerde akış deneyimi ($O = 3.44$), tanıdıkları işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimi ($O = 3.40$) ve grup rekabeti içeren etkinliklerde akış deneyimi ($O = 3.42$) arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür.

Tablo 12. Beş Farklı Etkinlik Türünde Akış Deneyimleme Sıklığı Ortalamaları

Akış Deneyimi	Alt Veri Setleri Kendi İçinde			Alt Veri Setleri Kesişim		
	<i>N</i>	<i>Ort.</i>	<i>S</i>	<i>N</i>	<i>Ort.</i>	<i>S</i>
Tek Başına Etkinliklerde Akış	190	3.53	.88	93	3.44	.94
Tanıdıkları İşb. İçeren Etk. Akış	232	3.42	.92	93	3.40	.78
Tanımad. Kişilerle İşb. Etk. Akış	182	2.63	1.09	93	2.47	1.04
Birebir Rekabet İçeren Etk. Akış	182	3.20	1.25	93	3.04	1.21
Grup Rekabeti İçeren Etk. Akış	183	3.36	1.16	93	3.42	1.13

Not: Soldaki üç sütundaki değerler, alt veri setleri içindeki değerlerdir. Sağdaki üç sütundaki değerler ise, beş farklı etkinlik türünün hepsinde akış deneyimi puanı olan 93 katılımcıya ait değerlerdir.

Tablo 13. Beş farklı etkinlik türünün hepsinde puanı olan 93 katılımcıyla yapılan post-hoc analizi (LSD)

Akış Deneyimi	Akış Deneyimi	Ortalama fark	Std. hata	<i>p</i>
Tek Başına Etk. Akış	Tanıdıklarla işbirliği etk. akış	.04	.12	.72
	Tanımadığı kişilerle işbirliği etk. akış	.97*	.15	< .001
	Birebir rekabet etk. akış	.40*	.16	.014
	Grup rekabeti etk. akış	.02	.15	.89
Tanıdıklarla İşbirliği Etk. Akış	Tek başına etk. akış	-.04	.12	.72
	Tanımadığı kişilerle işbirliği etk. akış	.92*	.12	< .001
	Birebir rekabet etk. akış	.35*	.14	.014
	Grup rekabeti etk. akış	-.02	.12	.86
Tanımadığı Kişilerle İşbirliği Etk. Akış	Tek başına etk. akış	-.97*	.15	< .001
	Tanıdıklarla işbirliği etk. akış	-.92*	.12	< .001
	Birebir rekabet etk. akış	-.57*	.16	< .001
	Grup rekabeti etk. akış	-.95*	.15	< .001
Birebir Rekabet Etk. Akış	Tek başına etk. akış	-.40*	.16	.014
	Tanıdıklarla işbirliği etk. akış	-.35*	.14	.014
	Tanımadığı kişilerle işbirliği etk. akış	.57*	.16	< .001
	Grup rekabeti etk. akış	-.38*	.12	.003
Grup Rekabeti Etk. Akış	Tek başına etk. akış	-.02	.15	.89
	Tanıdıklarla işbirliği etk. akış	.02	.12	.86
	Tanımadığı kişilerle işbirliği etk. akış	.95*	.15	< .001
	Birebir rekabet etk. akış	.38*	.12	.003

Not: * .05 düzeyinde anlamlılık

Son olarak, farklı etkinlik türlerinde akış deneyimleme sıklığının, cinsiyete ve ilişki durumuna göre değişip değişmediği incelenmiştir. Farklı etkinlik türlerinde akış deneyimleme sıklığının cinsiyete (Bkz. Tablo 14) veya ilişki durumuna (Bkz. Tablo 15) göre değişmediği görülmüştür.

Tablo 14. Beş Farklı Etkinlik Türünde Akış Deneyimleme Sıklığının Cinsiyete Göre Karşılaştırıldığı Bağımsız Gruplar T-Testi Analizleri

Akış Deneyimi	Kadın (N = 132)		Erkek (N = 58)		<i>t</i> (188)
	<i>Ort.</i>	<i>S</i>	<i>Ort.</i>	<i>S</i>	
Tek Başına Etkinliklerde Akış	3.52	.89	3.53	.89	-.08
Tanıdıklarıyla İşbirliği İçeren Etk. Akış	Kadın (N = 154)		Erkek (N = 78)		<i>t</i> (230)
	<i>Ort.</i>	<i>S</i>	<i>Ort.</i>	<i>S</i>	
	3.38	.86	3.50	1.04	-.90
Tanımadığı Kişilerle İşb. İçeren Etk. Akış	Kadın (N = 119)		Erkek (N = 63)		<i>t</i> (180)
	<i>Ort.</i>	<i>S</i>	<i>Ort.</i>	<i>S</i>	
	2.60	.99	2.70	1.25	-.56
Birebir Rekabet İçeren Etkinliklerde Akış	Kadın (N = 117)		Erkek (N = 65)		<i>t</i> (180)
	<i>Ort.</i>	<i>S</i>	<i>Ort.</i>	<i>S</i>	
	3.14	1.27	3.31	1.21	-.84
Grup Rekabeti Etkinliklerde Akış	Kadın (N = 111)		Erkek (N = 72)		<i>t</i> (181)
	<i>Ort.</i>	<i>S</i>	<i>Ort.</i>	<i>S</i>	
	3.30	1.16	3.46	1.16	-.91

Tablo 15. Beş Farklı Etkinlik Türünde Akış Deneyimleme Sıklığının İlişki Durumuna Göre Karşılaştırıldığı Tek Yönlü Varyans Analizleri (ANOVA)

Akış Deneyimi	İlişki Durumu	<i>N</i>	<i>Ort.</i>	<i>S</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Tek Başına Etkinliklerde Akış	İlişkisi yok	117	3.59	.86	.80	.45
	İlişkisi var	48	3.44	.99		
	Evli	25	3.40	.76		
	Toplam	190				
Tanıdıklarıyla İşbirliği İçeren Etk. Akış	İlişkisi yok	146	3.42	.89	.89	.41
	İlişkisi var	59	3.51	1.00		
	Evli	27	3.22	.89		
	Toplam	232				
Tanımadığı Kişilerle İşb. İçeren Etk. Akış	İlişkisi yok	112	2.65	1.10	.08	.92
	İlişkisi var	50	2.58	1.07		
	Evli	20	2.65	1.09		
	Toplam	182				
Birebir Rekabet İçeren Etkinliklerinde Akış	İlişkisi yok	115	3.32	1.20	2.04	.13

Akış Deneyimi	İlişki Durumu	<i>N</i>	<i>Ort.</i>	<i>S</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
	İlişkisi var	49	3.10	1.33		
	Evli	18	2.72	1.23		
	Toplam	182				
Grup Rekabeti İçeren Etkinliklerinde Akış	İlişkisi yok	114	3.48	1.14	1.96	.14
	İlişkisi var	48	3.23	1.19		
	Evli	21	3.00	1.18		
	Toplam	183				

4.2.2. Kültürel Eğilimler

Dikey bireycilik, yatay bireycilik, yatay toplulukçuluk ve dikey toplulukçuluk olmak üzere, dört kültürel eğilime ait skorlar, her bir boyutun içerdiği maddelerin ortalaması alınarak oluşturulmuştur. Ardından, dört kültürel boyutun, normallik varsayımını karşılayıp karşılamadığı incelenmiştir. Kolmogorov smirnov testinin dikey bireycilik boyutu için anlamsız ($p > .05$), diğer üç boyut için ise anlamlı olduğu görülmüştür. Bu üç boyut için aykırı değerlerin temizlenmesinin ardından elde edilen çarpıklık ve basıklık değerlerinin sırası ile, yatay bireycilik için -.62 ve .30, yatay toplulukçuluk için -.54 ve .05, dikey toplulukçuluk için ise -.34 ve .26 olduğu görülmüştür. Böylelikle, bu üç boyut, çarpıklık ve basıklık için, -1 ve +1 arasında değer alarak mükemmel normal dağılım özelliği göstermektedir (George ve Mallery, 2020) denebilir. Ardından ise, kültürel boyutların iç tutarlılık güvenilirlik katsayıları incelenmiştir (bkz. Tablo 16). Dikey bireycilik, yatay bireycilik, yatay toplulukçuluk ve dikey toplulukçuluk boyutlarının güvenilirlik değerleri ise sırasıyla, .77, .56, .58 ve .59 bulunmuştur. Dikey bireycilik eğiliminin güvenilirliği yeterli düzeyde olmakla beraber, diğer üç kültürel eğilimin güvenilirlik düzeyinin düşük olduğu söylenebilir. Türkiye örnekleriyle yapılan ve INDCOL ölçeğini kullanan diğer çalışmalarda iç tutarlılık güvenilirlik değerleri incelendiğinde, tüm boyutların düşük değerler alabildiği örnekler olduğu görülmüştür. Örneğin, dikey bireycilik boyutunun .54 (Memet, 2010) ya da .61 (Sakal ve Aytekin, 2014); yatay bireycilik boyutunun .55 (Çukur ve ark., 2004) ya da .63 (Sakal ve Aytekin, 2014); yatay toplulukçuluk boyutunun .63

(Çukur ve ark., 2004) ya da .64 (Memet, 2010) ve dikey toplulukçuluk boyutunun ise .55 (Memet, 2010) aldığı görülmüştür.

Güvenilirlik analizlerinin ardından, dört kültürel boyutun ortalamaları incelenmiş (bkz. Tablo 16) ve ortalamaların birbirinden anlamlı bir biçimde farklılaşıp farklılaşmadığını görmek için tekrarlı ölçümler varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Analiz, kültürel boyutların ortalama skorları arasında, anlamlı düzeyde farklılıklar olduğunu göstermiştir ($F(2.414, 620.470) = 218.880, p < .001$). Ardından, post-hoc analizi incelenmiştir (bkz. Tablo 17). Post-hoc analizi, tüm boyutların anlamlı düzeyde birbirinden farklılaştığını göstermiştir. Öncelikle, dikey bireyciliğin ($O = 3.20$), diğer üç boyutun her birinden de anlamlı düzeyde düşük olduğu görülmüştür. Yatay bireyciliğin ($O = 4.30$) ise, diğer üç boyutun her birinden anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür. Son olarak, yatay toplulukçuluğun ($O = 3.98$), dikey toplulukçuluktan ($O = 3.66$) anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür.

Tablo 16. Kültürel Boyutlara Ait Ortalamalar ve Güvenilirlik Değerleri

Kültürel Boyut	Ort.	S	Cronbach α
Dikey Bireycilik	3.20	.76	.77
Yatay Bireycilik	4.30	.38	.56
Yatay Toplulukçuluk	3.98	.44	.58
Dikey Toplulukçuluk	3.66	.50	.59

Tablo 17. Kültürel Boyutların Karşılaştırıldığı Post-Hoc (Bonferroni) Analizi

Kültürel Boyut	Kültürel Boyut	Ortalama Fark	Std. Hata	p
Dikey Bireycilik	Yatay Bireycilik	-1.10*	.05	< .001
	Yatay Toplulukçuluk	-.78*	.06	< .001
	Dikey toplulukçuluk	-.46*	.05	< .001
Yatay Bireycilik	Dikey Bireycilik	1.10*	.05	< .001
	Yatay Toplulukçuluk	.32*	.04	< .001
	Dikey Toplulukçuluk	.64*	.04	< .001
Yatay Toplulukçuluk	Dikey Bireycilik	.78*	.06	< .001
	Yatay Bireycilik	-.32*	.04	< .001
	Dikey Toplulukçuluk	.32*	.04	< .001
Dikey Toplulukçuluk	Dikey Bireycilik	.46*	.05	< .001
	Yatay Bireycilik	-.64*	.04	< .001

Kültürel Boyut	Kültürel Boyut	Ortalama Fark	Std. Hata	<i>p</i>
	Yatay Toplulukçuluk	-.32*	.04	< .001

Not: * .001 düzeyinde anlamlılık

Son olarak, kültürel boyut puanlarının, cinsiyete ve ilişki durumuna göre değişip değişmediği incelenmiştir. Cinsiyet açısından bakıldığında (Bkz. Tablo 18), yalnızca dikey bireycilik için, kadın ve erkeklerin ortalaması arasında anlamlı düzeyde bir fark olduğu; erkeklerin dikey bireycilik puanlarının ($O = 3.39$), kadınlarınkinden ($O = 3.10$) daha yüksek olduğu görülmüştür ($t(256) = -2.89, p = .004$).

Tablo 18. Kültürel Boyutların Cinsiyete Göre Karşılaştırıldığı Bağımsız Gruplar T-Testi Analizleri

Kültürel Boyut	Kadın (N = 171)		Erkek (N = 87)		<i>t</i> (256)
	<i>Ort.</i>	<i>S</i>	<i>Ort.</i>	<i>S</i>	
Dikey Bireycilik	3.10	.77	3.39	.71	-2.89**
Yatay Bireycilik	4.29	.38	4.30	.40	-.26
Yatay Toplulukçuluk	4.00	.43	3.92	.47	1.57
Dikey Toplulukçuluk	3.63	.50	3.71	.51	-1.17

Not: ** .01 düzeyinde anlamlılık

İlişki durumu açısından bakıldığında ise (Bkz. Tablo 19), dikey bireycilik ve yatay bireycilik boyutu puanlarının, ilişki durumuna göre anlamlı düzeyde değiştiği görülmüştür. Post hoc analizinde (LSD), her iki boyut için de, evli olduğunu bildiren katılımcıların puanlarının, ilişkisi olmadığını ve olduğunu bildirenlerinkinden anlamlı düzeyde daha düşük olduğu, ilişkisi olmadığını ve olduğunu bildirenler arasında ise fark olmadığı görülmüştür (Puanların ilişki duruma göre değişip değişmediği, yalnızca kontrol değişkenlerini belirlemek amacıyla incelendiği için, metin içerisinde ilişki durumuna ait post-hoc analizi tablosuna yer verilmemiştir).

Tablo 19. Kültürel Boyutların İlişki Durumuna Göre Karşılaştırıldığı Çok Değişkenli Varyans Analizleri (MANOVA)

Kültürel Boyut	İlişki Durumu	<i>N</i>	<i>Ort.</i>	<i>S</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Dikey Bireycilik	İlişkisi yok	160	3.28	.70	7.71	.001
	İlişkisi var	70	3.21	.82		
	Evli	28	2.69	.74		
Yatay Bireycilik	İlişkisi yok	160	4.32	.39	6.96	.001

Kültürel Boyut	İlişki Durumu	<i>N</i>	<i>Ort.</i>	<i>S</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
	İlişkisi var	70	4.32	.31		
	Evli	28	4.05	.45		
Yatay Toplulukçuluk	İlişkisi yok	160	4.01	.45	1.16	.32
	İlişkisi var	70	3.91	.46		
	Evli	28	3.96	.43		
Dikey Toplulukçuluk	İlişkisi yok	160	3.66	.50	.93	.40
	İlişkisi var	70	3.70	.53		
	Evli	28	3.55	.45		

4.2.3. Benlik Tanımlamaları

Yirmi İfade Testi'nde katılımcılar, en az yedi, en fazla 20 olmak kaydıyla, kim olduklarını tanımlayan 20 cümle yazmışlardı. Yazılan cümleler, kişisel benlik tanımlaması, ilişkisel benlik tanımlaması ve kolektif benlik tanımlaması olarak kodlanmıştır. Yöntem bölümünde de aktarıldığı üzere, kodlayıcılar arası güvenilirlik katsayısı .94 olarak bulunmuştur. Üç benlik tanımlamasına ait değişkenlerin, normallik varsayımını karşılayıp karşılamadığı incelendiğinde, Kolmogorov smirnov testinin, üç benlik tanımlaması için de anlamlı olduğu görülmüştür ($p < .001$). Çarpıklık ve basıklık değerleri incelendiğinde ise, bu değerlerin, sırası ile, kişisel benlik için -1.04 ve .18; ilişkisel benlik için 1.64 ve 3.21; kolektif benlik için ise, 1.51 ve 1.94 olduğu görülmüştür. Bu değerlerin normal dağılım kabul edildiği söylenebilir. Spesifik olarak, ilişkisel benliğin basıklık değeri hariç, değerler, -2 ve +2 arası değer alma kriterini (George ve Mallery, 2020) sağlamıştır. Byrne (2016), basıklığın -7 ve +7 aralığında değer alabileceğini ifade etmiştir. Bu doğrultuda, ilişkisel benliğin basıklık değerinin (3.21) de normal dağılım kabul edilmesi mümkün görünmektedir.

258 katılımcının yazdığı toplam cümle sayısı 3052'dir. 3052 cümlenin, yüzde 77.03'ü kişisel benlik tanımlaması, yüzde 10.16'sı ilişkisel benlik tanımlaması ve yüzde 12.81'i kolektif benlik tanımlaması olarak kodlanmıştır. Bir katılımcının yazdığı cümlelerin tamamının (20 tane) kişisel benlik tanımlaması olarak kodlandığı durumlar gözlenmişken, ilişkisel benlik tanımlaması ve kolektif benlik tanımlaması için yazılan en fazla cümle

sayısının, sırasıyla, 9 ve 10 olduğu görülmüştür. Dahası, yalnızca 87 katılımcının her üç benlik tanımlaması için de skoru olduğu; katılımcıların % 43'ünün, ilişkisel benlik tanımlamasına dahil edilebilecek hiçbir cümle yazmadığı, % 44.6'sının ise kolektif benlik tanımlamasına dahil edilebilecek hiçbir cümle yazmadığı görülmüştür. İlişkisel benlik ve kolektif benlik için ne tür cümleler yazıldığı incelendiğinde, ilişkisel benlik tanımlamalarının genellikle aile içindeki rol veya arkadaşlık ilişkilerini içerdiği görülmüştür: “Aileme çok değer veriyorum”, “Ortanca çocuğum”, “Ablayım”, “Kardeşim”, “Halayım”, “Yeğenim”, “Torunum”, “Evladım”, “Arkadaşım”, “Sevdiklerime düşkünüm”, “Arkadaşlarımı çok severim” gibi. Kolektif benlik tanımlaması için bakıldığında ise, çoğunlukla bir grup/kategori içindeki benzerliğin ve sıradanlığın vurgulandığı görülmüştür: “İnsanım”, “Toplumda bir bireyim”, “Öğrenciyim”, “A Üniversitesi'nde öğrenciyim/okuyorum”, “B bölümünde öğrenciyim/okuyorum”, “C şehrinde yaşıyorum”, “TC vatandaşıyım/Türküm/sıradan bir vatandaşım”, “Sporcuyum/voleybolcuyum”, “KPSS adayım”, “X mesleğini yapmaya adayım” gibi. “Hayvanseverim”, “Kadınım”, “Feministim”, “X futbol takımının taraftarıyım” gibi gruplar arası karşılaştırma süreçlerini akla getirebilecek tanımlamaların ise daha nadir olduğu görülmüştür.

Yöntem bölümünde de ifade edildiği gibi, Brewer ve Gardner (1996) ile Kanagawa ve arkadaşlarının (2001) izlediği yol takip edilerek, her bir katılımcının belli bir benlik türü olarak kodlanan cümle sayısı, katılımcının yazdığı toplam cümle sayısına bölünmüş ve çıkan oran, katılımcının o benlik türü için puanı olarak kaydedilmiştir. Üç benlik tanımlama biçimine ait en düşük ve en yüksek değerler ile ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 20'de yer almaktadır.

Tablo 20. Benlik Tanımlama Biçimlerine Ait Ortalama Değerler

Benlik Tanımlama Biçimi	En Düşük	En Yüksek	Ort.	S
Kişisel Benlik	.08	1.00	.75	.24
İlişkisel Benlik	.00	.62	.10	.12
Kolektif Benlik	.00	.89	.15	.19

Benlik tanımlamalarının ortalamalarının birbirinden anlamlı düzeyde farklılaşp farklılaşmadığını görmek için, tekrarlı ölçümler ANOVA testi uygulanmıştır. ANOVA testi, benlik tanımlamalarının ortalama skorları için anlamlı düzeyde farklılıklar olduğunu göstermiştir ($F(1.345, 345.669) = 621.154, p < .001$). Ardından, post-hoc analizi incelenmiştir (bkz. Tablo 21). Buna göre, kişisel benlik tanımlaması ($O = .75$), hem ilişkisel benlik tanımlaması ($O = .10$) hem de kolektif benlik tanımlamasından ($O = .15$) anlamlı düzeyde yüksektir. Kolektif benlik tanımlamasının ($O = .15$) ise, ilişkisel benlik tanımlamasından ($O = .10$) anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür.

Tablo 21. Benlik Tanımlama Biçimlerinin Karşılaştırıldığı Post-Hoc (LSD) Testi

Benlik Tanımlama Biçimi	Benlik Tanımlama Biçimi	Ortalama Fark	Std. hata	<i>p</i>
Kişisel Benlik	İlişkisel Benlik	.66*	.02	< .001
	Kolektif Benlik	.60*	.03	< .001
İlişkisel Benlik	Kişisel Benlik	-.66*	.02	< .001
	Kolektif Benlik	-.05*	.01	< .001
Kolektif Benlik	Kişisel Benlik	-.60*	.03	< .001
	İlişkisel Benlik	.05*	.01	< .001

Not: * .05 düzeyinde anlamlılık

Son olarak, benlik tanımlama biçimlerinin, cinsiyete ve ilişki durumuna göre değişip değişmediği incelenmiştir. Cinsiyet açısından bakıldığında (Bkz. Tablo 22), yalnızca ilişkisel benlik tanımlaması için, kadın ve erkeklerin ortalaması arasında anlamlı düzeyde bir fark olduğu; kadınların ilişkisel benlik puanlarının ($O = .11$), erkeklerinkinden ($O = .06$) daha yüksek olduğu görülmüştür ($t(256) = 3.29, p = .001$).

Tablo 22. Benlik Tanımlama Biçimlerinin Cinsiyete Göre Karşılaştırıldığı Bağımsız Gruplar T-Testi Analizleri

Benlik Tanımlama Biçimi	Kadın (N = 171)		Erkek (N = 87)		<i>t</i> (256)
	<i>Ort.</i>	<i>S</i>	<i>Ort.</i>	<i>S</i>	
Kişisel Benlik	.74	.24	.78	.24	-1.46
İlişkisel Benlik	.11	.12	.06	.10	3.29***
Kolektif Benlik	.15	.18	.15	.22	-.26

Not: *** .001 düzeyinde anlamlılık

İlişki durumu açısından bakıldığında ise (Bkz. Tablo 23), kişisel benlik ve kolektif benlik tanımlaması puanlarının, ilişki durumuna göre anlamlı düzeyde değiştiği görülmüştür. Post

hoc analizinde (LSD), kişisel benlik için, evli olduğunu bildiren katılımcıların puanlarının, ilişkisi olmadığını ve olduğunu bildirenlerinkinden anlamlı düzeyde daha düşük olduğu, ilişkisi olmadığını ve olduğunu bildirenler arasında ise fark olmadığı görülmüştür. Kolektif benlik için ise tam tersi bir durum olduğu; evli olduğunu bildiren katılımcıların puanlarının, ilişkisi olmadığını ve olduğunu bildirenlerinkinden anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu, ilişkisi olmadığını ve olduğunu bildirenler arasında ise fark olmadığı görülmüştür (Puanların ilişki duruma göre değişip değişmediği, yalnızca kontrol değişkenlerini belirlemek amacıyla incelendiği için, metin içerisinde ilişki durumuna ait post-hoc analizi tablosuna yer verilmemiştir).

Tablo 23. Benlik Tanımlama Biçimlerinin İlişki Durumuna Göre Karşılaştırıldığı Çok Değişkenli Varyans Analizleri (MANOVA)

Benlik Türü	İlişki Durumu	<i>N</i>	<i>Ort.</i>	<i>S</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Kişisel benlik	İlişkisi yok	160	.76	.23	4.36	.014
	İlişkisi var	70	.79	.23		
	Evli	28	.63	.29		
İlişkisel benlik	İlişkisi yok	160	.09	.10	.91	.40
	İlişkisi var	70	.09	.15		
	Evli	28	.12	.13		
Kolektif benlik	İlişkisi yok	160	.15	.20	4.45	.013
	İlişkisi var	70	.11	.15		
	Evli	28	.24	.25		

4.2.4. Örtük Güdüler

Örtük yakınlık kurma, örtük başarı ve örtük güç güdüsü değişkenleri için, katılımcıların skorları, belli bir örtük güdü olarak kodlanan cevap sayıları toplanarak oluşturulmuştur (Yöntem kısmında detaylı bilgi aktarılmıştı). Ardından, üç örtük güdüye ait değişkenlerin, normal dağılıp dağılmadığı incelenmiştir. Üç örtük güdü için de Kolmogorov-Smirnov testi anlamlıdır. Ancak, çarpıklık ve basıklık değerleri, yakınlık kurma güdüsü için .71 ve .16, başarı için .32 ve -.01, güç için ise .29 ve -.02 olarak bulunmuştur. Böylelikle, üç örtük güdü, çarpıklık ve basıklık için, -1 ve +1 arasında değer olarak mükemmel normal dağılım

özelliği göstermektedir (George ve Mallery, 2020) denebilir. Ardından ise, üç örtük güdüye ait en düşük ve en yüksek değerler ile ortalama ve standard sapmalar incelenmiş (bkz. Tablo 24) ve de ortalamaların birbirinden anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını görmek için tekrarlı ölçümler varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Analiz, örtük güdülerin ortalama skorları için anlamlı düzeyde farklılıklar olduğunu göstermiştir ($F(1.719, 441.740) = 112.079, p < .001$). Yapılan post-hoc analizi (bkz. Tablo 25), örtük güç güdüsünün ($O = 4.46$), hem örtük yakınlık kurmadan ($O = 2.08$) hem de örtük başarıdan ($O = 3.07$) anlamlı düzeyde daha yüksek olduğunu göstermiştir. Örtük yakınlık kurma güdüsünün ise, hem örtük güç hem de örtük başarı güdüsünden, anlamlı düzeyde daha düşük olduğu görülmüştür.

Tablo 24. Örtük Güdülere Ait Ortalama Değerler

Örtük Günü	En Düşük	En Yüksek	Ort.	S
Yakınlık Kurma	.00	7.00	2.08	1.46
Başarı	.00	7.00	3.07	1.43
Güç	.00	10.00	4.46	1.94

Tablo 25. Örtük Güdülerin Karşılaştırıldığı Post-Hoc (Bonferoni) Analizi

Örtük Günü	Örtük Günü	Ortalama fark	Std. hata	p
Yakınlık Kurma Güdüsü	Başarı Güdüsü	-.99*	.12	< .001
	Güç Güdüsü	-2.38*	.18	< .001
Başarı Güdüsü	Yakınlık Kurma Güdüsü	.99*	.12	< .001
	Güç Güdüsü	-1.39*	.17	< .001
Güç Güdüsü	Yakınlık Kurma Güdüsü	2.38*	.18	< .001
	Başarı Güdüsü	1.39*	.17	< .001

Not: * .05 düzeyinde anlamlılık

Son olarak, örtük güdülerin, cinsiyete ve ilişki durumuna göre değişip değişmediği incelenmiştir. Farklı etkinlik türlerinde akış deneyimleme sıklığının cinsiyete (Bkz. Tablo 26) veya ilişki durumuna (Bkz. Tablo 27) göre değişmediği görülmüştür.

Tablo 26. Örtük Güdülerin Cinsiyete Göre Karşılaştırıldığı Bağımsız Gruplar T-Testi Analizleri

Örtük Günü	Kadın (N = 171)		Erkek (N = 87)		t (256)
	Ort.	S	Ort.	S	

Örtük Yakınlık Kurma Güdüsü	2.17	1.53	1.91	1.32	1.39
Örtük Başarı Güdüsü	3.03	1.48	3.16	1.34	-.70
Örtük Güç Güdüsü	4.37	2.02	4.64	1.74	-1.08

Tablo 27. Örtük Güdülerin İlişki Durumuna Göre Karşılaştırıldığı Çok Değişkenli Varyans Analizleri (MANOVA)

Örtük Günü	İlişki Durumu	<i>N</i>	<i>Ort.</i>	<i>S</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Örtük Yakınlık Kurma Güdüsü	İlişkisi yok	160	2.15	1.48	.49	.62
	İlişkisi var	70	1.94	1.42		
	Evli	28	2.07	1.51		
Örtük Başarı Güdüsü	İlişkisi yok	160	3.16	1.45	.92	.40
	İlişkisi var	70	2.88	1.45		
	Evli	28	3.03	1.29		
Örtük Güç Güdüsü	İlişkisi yok	160	4.34	1.92	.82	.44
	İlişkisi var	70	4.61	1.89		
	Evli	28	4.75	2.14		

4.3. Hipotez Testleri

4.3.1. Tek Başına Etkinliklerde Akış Deneyimi Alt Veri Setinde Analizler

4.3.1.1. Örneklemin Özellikleri

Tek başına etkinliklerde bir akış deneyimleme sıklığı bildirmiş olan 190 katılımcının özelliklerine Tablo 28’de yer verilmiştir. Buna göre, katılımcıların çoğu (% 78.9’u) 18-25 yaş aralığındaki gençlerden oluşmaktadır. Katılımcıların % 69.5’i kadın, % 30.5’i ise erkektir. Yaş aralığından da tahmin edilebileceği üzere, katılımcıların çoğu (% 71.6’sı), lisans eğitimine devam etmekte olan öğrencilerdir. Katılımcıların büyük bir kısmı, yaşamının çoğunu bir büyükşehirde (% 46.8’i) ya da bir ilde (% 30’u) geçirmiştir. Katılımcıların çoğu (% 49.5’i) orta sosyo-ekonomik düzeye sahiptir. Son olarak, çoğunluk (% 61.1’i), bir romantik ilişkisi olmadığını bildirmiştir.

Tablo 28. Tek Başına Etkinliklerde Akış Deneyimi Alt Veri Setinde Örneklemin Özellikleri

Değişken	Düzeyle/Gruplar	N	%
Yaş	18-25	150	% 78.9
	26-40	34	% 17.9
	41-71	6	% 3.2
Cinsiyet	Kadın	132	% 69.5
	Erkek	58	% 30.5
Eğitim düzeyi	İlkokul/ortaokul mezunu	-	-
	Lise mezunu	2	% 1.1
	Lisans eğitimine devam eden	136	% 71.6
	Lisans mezunu	28	% 14.7
	Lisansüstü mezun	24	% 12.6
Yaşamın çoğunun geçtiği yer	Köy	8	% 4.2
	İlçe	36	% 18.9
	İl	57	% 30
	Büyükşehir	89	% 46.8
Sosyo-ekonomik düzey	1. Basamak (En düşük düzey)	4	% 2.1
	2. Basamak	3	% 1.6
	3. Basamak	31	% 16.3
	4. Basamak	94	% 49.5
	5. Basamak	48	% 25.3
	6. Basamak	7	% 3.7
	7. Basamak (En yüksek düzey)	3	% 1.6
İlişki durumu	İlişkisi yok	117	% 61.6

Değişken	Düzeyler/Gruplar	N	%
	İlişkisi var	48	% 25.3
	Evli	25	% 13.2
	Boşanmış/partneri vefat etmiş	-	-

Tek başına etkinliklerde akış deneyimi alt veri setinde, değişkenlerin normallik varsayımını sağlayıp sağlamadığı incelendiğinde, kültürel eğilimler içerisinde dikey bireycilik için Shapiro-Wilk testinin anlamsız olduğu görülmüştür ($p > .05$). Diğer değişkenler için ise anlamlıdır, ancak, bu değişkenler için çarpıklık ve basıklık değerleri, değişkenlerin normal dağılıma sahip olarak kabul edilebileceğini göstermiştir. Tüm değişkenlerin çarpıklık ve basıklık değerleri Tablo 29’da sunulmuştur. Değişkenlerin, çarpıklık ve basıklık değerleri -2 ve +2 arasında değer alarak, normal dağılım özelliği gösterdiği (George ve Mallery, 2020) söylenebilir. Benlik tanımlamalarına bakıldığında ilişkisel benliğin basıklık değerinin 3.38, kolektif benliğin ise 2.19 olduğu görülmektedir, ancak, Byrne (2016), basıklığın -7 ve +7 aralığında değer alabileceğini ifade etmiştir. Bu durumda ilişkisel benlik ve kolektif benliğin basıklık değerinin de normal dağılım varsayımına engel olmadığı söylenebilir. Değişkenlere ait ortalama ve standart sapma değerleri de Tablo 29’da bulunabilir.

Tablo 29. Tek Başına Etkinliklerde Akış Deneyimi Alt Veri Setinde Değişkenlerin Çarpıklık ve Basıklık Değerleri ile Ortalama ve Standart Sapmaları

Değişkenler	Çarpıklık	Basıklık	Ort.	S
Dikey Bireycilik	-.12	-.44	3.14	.78
Yatay Bireycilik	-.64	.44	4.59	.43
Yatay Toplulukçuluk	-.59	.07	4.14	.56
Dikey Toplulukçuluk	-.37	.20	4.06	.81
Kişisel Benlik	-.98	.08	.75	.24
İlişkisel Benlik	1.68	3.38	.10	.12
Kolektif Benlik	1.55	2.19	.15	.19
Örtük Yakınlık Kurma Güdüsü	.72	.08	2.19	1.52
Örtük Başarı Güdüsü	.36	.12	3.10	1.43
Örtük Güç Güdüsü	.27	-.05	4.51	2.04
Tek Başına Etkinliklerde Akış Deneyimi	-.73	.68	3.53	.88

4.3.1.2. Korelasyon Analizleri

Tek başına etkinliklerde akış deneyimi alt veri setine ait korelasyon katsayıları Tablo 30’da bulunabilir. Buna göre, tek başına etkinliklerde akış deneyiminin, yatay bireycilik ile, anlamlı düzeyde bir ilişkisi olmadığı görülmüştür ($r = .04$, $p = .616$). Böylece,

Hipotez 1a. “Bireylerin tek başına etkinliklerde ne düzeyde akış deneyimledikleri, yatay bireycilik eğilimleri ile pozitif yönde ilişkilidir” **desteklenmemiştir.**

Tek başına etkinliklerde akış deneyiminin, diğer değişkenler ile ilişkilerine bakıldığında, örtük başarı güdüsü ile pozitif yönde ve anlamlı düzeyde bir ilişkisi olduğu ($r = .17$, $p = .018$) görülmüştür. Dikey toplulukçuluk ile ($r = -.14$, $p = .054$) ve örtük güç güdüsü ile ($r = -.13$, $p = .075$) ise, anlamlı düzeye yakın olan, negatif birer ilişkisi olduğu görülmüştür.

Tablo 30. Tek Başına Etkinliklerde Akış Deneyimi ile Çalışma Değişkenleri Arasında Korelasyonlar

Değişken	Korelasyon	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1. Yaş	Pearson	-														
	Spearman	-														
2. Eğitim Düzeyi	Pearson	.52**	-													
	Spearman	.58**	-													
3. YÇGY	Pearson	-.10	.07	-												
	Spearman	.03	.03	-												
4. SED	Pearson	.13	.20**	.18*	-											
	Spearman	.15*	.24**	.16*	-											
5. Dikey Bireycilik	Pearson	-.17*	-.31**	-.09	-.01	-										
	Spearman	-.27**	-.26**	-.09	.005	-										
6. Yatay Bireycilik	Pearson	-.11	-.22**	.02	-.01	.23**	-									
	Spearman	-.10	-.19**	-.01	-.03	.21**	-									
7. Yatay Toplulukçuluk	Pearson	.01	-.05	-.13	.02	-.08	-.01	-								
	Spearman	-.09	-.04	-.12	.01	-.06	-.01	-								
8. Dikey Toplulukçuluk	Pearson	-.06	-.22**	-.16*	-.02	.20**	.12	.24**	-							
	Spearman	-.25**	-.23**	-.18**	-.06	.29**	.13	.31**	-							
9. Kişisel Benlik	Pearson	-.16*	-.21**	.04	-.07	.19**	.10	-.07	.04	-						
	Spearman	-.22**	-.16*	-.003	-.12	.20**	.11	-.05	.05	-						
10. İlişkisel Benlik	Pearson	.11	.05	-.01	-.02	-.19**	.04	.14	.02	-.63**	-					
	Spearman	.14*	.03	.01	.03	-.24*	.02	.14	-.02	-.65**	-					
11. Kolektif Benlik	Pearson	.14	.25**	-.06	.10	-.13	-.16*	.003	-.05	-.86**	.16*	-				
	Spearman	.19*	.19**	-.05	.10	-.13	-.15*	-.01	-.07	-.84**	.24**	-				
12. Ö. Yakınlık Kurma	Pearson	.06	.06	.07	.08	-.11	-.09	-.05	.05	-.05	.11	-.01	-			
	Spearman	.03	.03	.06	.05	-.01	-.01	-.04	.07	.03	.04	-.08	-			
13. Ö. Başarı	Pearson	-.05	.09	-.13	.09	.03	.02	-.001	-.05	-.04	-.06	.08	.04	-		
	Spearman	-.02	.12	-.10	.07	-.001	.02	-.02	-.06	-.002	-.11	.02	.003	-		
14. Ö. Güç	Pearson	.08	-.10	.01	-.02	.07	.11	-.03	.07	.06	.05	-.09	-.45**	-.29**	-	
	Spearman	-.02	-.10	.01	-.04	.08	.10	.01	.10	.04	.09	-.08	-.42**	-.28**	-	
15. Tek Başına Akış	Pearson	-.09	-.04	.08	.09	-.04	.04	.03	-.14	-.01	-.001	.01	.06	.17*	-.13	-
	Spearman	-.02	-.07	.05	.07	-.02	.08	.01	-.13	.03	.06	-.05	.07	.15*	-.13	-

Not: YÇGY = Yaşamının çoğunu geçirdiği yer, SED = Sosyoekonomik düzey, Ö. Yakınlık = Örtük Yakınlık Kurma Güdüsü, Ö. Başarı = Örtük Başarı Güdüsü, Ö. Güç = Örtük Güç Güdüsü, Tek Başına Akış = Tek Başına Etkinliklerde Akış deneyimi. * .05 düzeyinde anlamlılık, ** .01 düzeyinde anlamlılık.

4.3.2. Tanıdıklarla İşbirliği İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimi Alt Veri Setinde Analizler

4.3.2.1. Örneklemin Özellikleri

Tanıdıklarla işbirliği içeren etkinliklerde bir akış deneyimleme sıklığı bildirmiş olan 232 katılımcının özelliklerine Tablo 31’de yer verilmiştir. Buna göre, katılımcıların çoğu (% 81.5’i) 18-25 yaş aralığındaki gençlerden oluşmaktadır. Katılımcıların % 66.4’ü kadın, % 33.6’sı ise erkektir. Yaş aralığından da tahmin edilebileceği üzere, katılımcıların çoğu (% 73.3’ü), lisans eğitime devam etmekte olan öğrencilerdir. Katılımcıların büyük bir kısmı, yaşamının çoğunu bir büyükşehirde (% 43.5’i) ya da bir ilde (% 30.6’sı) geçirmiştir. Katılımcıların çoğu (% 50.9’u) orta sosyo-ekonomik düzeye sahiptir. Son olarak, çoğunluk (% 62.9’u), bir romantik ilişkisi olmadığını bildirmiştir.

Tablo 31. Tanıdıklarla İşbirliği İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimi Alt Veri Setinde Örneklemin Özellikleri

Değişken	Düzyer/Gruplar	N	%
Yaş	18-25	189	% 81.5
	26-40	36	% 15.5
	41-71	7	% 3
Cinsiyet	Kadın	154	% 66.4
	Erkek	78	% 33.6
Eğitim düzeyi	İlkokul/ortaokul mezunu	1	% .4
	Lise mezunu	2	% .9
	Lisans eğitime devam eden	170	% 73.3
	Lisans mezunu	34	% 14.7
	Lisansüstü mezun	25	% 10.8
Yaşamın çoğunun geçtiği yer	Köy	17	% 7.3
	İlçe	43	% 18.5
	İl	71	% 30.6
	Büyükşehir	101	% 43.5
Sosyo-ekonomik düzey	1. Basamak (En düşük düzey)	4	% 1.7
	2. Basamak	4	% 1.7
	3. Basamak	36	% 15.5
	4. Basamak	118	% 50.9
	5. Basamak	59	% 25.4
	6. Basamak	7	% 3.0
	7. Basamak (En yüksek düzey)	4	% 1.7
İlişki durumu	İlişkisi yok	146	% 62.9

Değişken	Düzeyler/Gruplar	N	%
	İlişkisi var	59	% 25.4
	Evli	27	% 11.6
	Boşanmış/partneri vefat etmiş	-	-

Tanıdıklarla işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimi alt veri setinde, değişkenlerin normallik varsayımını sağlayıp sağlamadığı incelendiğinde, kültürel eğilimler içerisinde dikey bireycilik için Shapiro-Wilk testinin anlamsız olduğu görülmüştür ($p > .05$). Diğer değişkenler için ise anlamlıdır, ancak, bu değişkenler için çarpıklık ve basıklık değerleri, değişkenlerin normal dağılıma sahip olarak kabul edilebileceğini göstermiştir. Tüm değişkenlerin çarpıklık ve basıklık değerleri Tablo 32’de sunulmuştur. Değişkenlerin, çarpıklık ve basıklık değerleri -2 ve +2 arasında değer alarak, normal dağılım özelliği gösterdiği (George ve Mallery, 2020) söylenebilir. Benlik tanımlamalarına bakıldığında ilişkisel benliğin basıklık değerinin 2.85 olduğu görülmektedir, ancak, Byrne (2016), basıklığın -7 ve +7 aralığında değer alabileceğini ifade etmiştir. Bu durumda ilişkisel benlik benliğin basıklık değerinin de normal dağılım varsayımına engel olmadığı söylenebilir. Değişkenlere ait ortalama ve standard sapma değerleri de tablo 32’de bulunabilir.

Tablo 32. Tanıdıklarla İşbirliği İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimi Alt Veri Setinde Değişkenlerin Çarpıklık ve Basıklık Değerleri ile Ortalama ve Standart Sapmaları

Değişkenler	Çarpıklık	Basıklık	Ort.	S
Dikey Bireycilik	-.16	-.38	3.20	.77
Yatay Bireycilik	-.62	.31	4.28	.38
Yatay Toplulukçuluk	-.57	.01	3.98	.45
Dikey Toplulukçuluk	-.30	.21	3.65	.52
Kişisel Benlik	-.96	-.01	.74	.24
İlişkisel Benlik	1.57	2.85	.10	.12
Kolektif Benlik	1.41	1.59	.15	.19
Örtük Yakınlık Kurma Güdüsü	.72	.20	2.06	1.48
Örtük Başarı Güdüsü	.36	-.04	3.04	1.44
Örtük Güç Güdüsü	.23	-.03	4.52	1.94
Tanıdıklarla İşbirliği İçeren Etkinliklerde Akış	-.39	-.25	3.42	.92

4.3.2.2. Korelasyon Analizleri

Tanıdıklarla işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimi alt veri setine ait korelasyon katsayıları Tablo 33’te bulunabilir. Buna göre, tanıdıklarla işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimi, yatay toplulukçuluk ile anlamlı düzeyde ilişkilidir ($r = .19, p = .005$). Ancak, ilişkisel benlik ile anlamlı düzeyde ilişkili olmadığı görülmüştür ($r = .04, p = .544$). Benzer şekilde, örtük yakınlık kurma güdüsü ile de anlamlı düzeyde ilişkili olmadığı görülmüştür ($r = .002, p = .972$). Böylece,

Hipotez 1b. “Bireylerin tanıdıklarla işbirliği içeren etkinliklerde ne düzeyde akış deneyimledikleri, yatay toplulukçuluk eğilimleri ile pozitif yönde ilişkilidir” **desteklenmiştir.**

Hipotez 2a. “Bireylerin tanıdıklarla işbirliği içeren etkinliklerde ne düzeyde akış deneyimledikleri, kendilerini ilişkisel benlikle tanımlama eğilimleri ile pozitif yönde ilişkilidir” **desteklenmemiştir.**

Hipotez 3a. “Bireylerin tanıdıklarla işbirliği içeren etkinliklerde ne düzeyde akış deneyimledikleri, örtük yakınlık kurma güdüleri ile pozitif yönde ilişkilidir.” **desteklenmemiştir.**

Tanıdıklarla işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyiminin, diğer değişkenler ile ilişkilerine bakıldığında, dikey toplulukçuluk ile pozitif yönde ve anlamlı düzeyde bir ilişkisi olduğu görülmektedir ($r = .16, p = .013$).

Tablo 33. Tanıdıklarla İşbirliği İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimi ile Çalışma Değişkenleri Arasında Korelasyonlar

Değişken	Korelasyon	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1. Yaş	Pearson	-														
	Spearman	-														
2. Eğitim Düzeyi	Pearson	.53**	-													
	Spearman	.57**	-													
3. YÇGY	Pearson	-.06	.06	-												
	Spearman	.07	.03	-												
4. SED	Pearson	.13	.19**	.11	-											
	Spearman	.13*	.24**	.13	-											
5. Dikey Bireycilik	Pearson	-.17*	-.26**	-.14*	-.01	-										
	Spearman	-.24**	-.21**	-.12	-.01	-										
6. Yatay Bireycilik	Pearson	-.13*	-.13*	.04	-.05	.20**	-									
	Spearman	-.11	-.11	.01	-.07	.20**	-									
7. Yatay Toplulukçuluk	Pearson	.00	-.06	-.10	.02	-.05	.01	-								
	Spearman	-.11	-.06	-.10	.02	-.04	.001	-								
8. Dikey Toplulukçuluk	Pearson	-.10	-.22**	-.18*	.002	.32**	.08	.26**	-							
	Spearman	-.28**	-.22**	-.19**	-.02	.30**	.10	.33**	-							
9. Kişisel Benlik	Pearson	-.17**	-.23**	.05	-.01	.16*	.13*	-.01	.05	-						
	Spearman	-.21**	-.16*	.01	-.04	.16*	.11	-.03	.06	-						
10. İlişkisel Benlik	Pearson	.11	.10	-.08	-.04	-.16*	.02	.11	-.01	-.63**	-					
	Spearman	.10	.08	-.05	-.01	-.17**	.01	.14*	-.05	-.62**	-					
11. Kolektif Benlik	Pearson	.15*	.24**	.02	.04	-.10	-.18*	-.05	-.04	-.86**	.17*	-				
	Spearman	.21**	.17*	-.01	.04	-.12	-.15*	-.04	-.06	-.84**	.20*	-				
12. Ö. Yakınlık Kurma	Pearson	.08	.10	-.03	.06	-.12	-.11	.02	.04	-.07	.14*	-.003	-			
	Spearman	.05	.09	-.06	.04	-.03	-.04	.04	.06	-.01	.09	-.07	-			
13. Ö. Başarı	Pearson	-.01	.10	-.14*	.05	.04	-.01	-.05	-.04	-.02	-.01	.03	.07	-		
	Spearman	.03	.12	-.13	.04	.01	-.01	.01	-.06	.01	-.04	-.02	.04	-		
14. Ö. Güç	Pearson	.08	-.09	.05	-.04	.03	.07	-.10	.002	.04	.005	-.04	-.44**	-.29*	-	
	Spearman	-.01	-.09	.06	-.03	.03	.04	-.06	.03	.02	.01	-.02	-.41**	-.27**	-	
15. Tanıd. İşb. Akış	Pearson	-.06	-.11	-.05	-.03	.09	-.03	.19**	.16*	-.01	.04	-.02	.002	.03	.05	-
	Spearman	-.04	-.10	-.02	.01	.10	-.01	.21**	.18**	-.03	.07	-.03	.01	.02	.07	-

Not: YÇGY = Yaşamının çoğunu geçirdiği yer, SED = Sosyoekonomik düzey, Ö. Yakınlık = Örtük Yakınlık Kurma Güdüsü, Ö. Başarı = Örtük Başarı Güdüsü, Ö. Güç = Örtük Güç Güdüsü, Tanıd. İşb. Akış = Tanıdıklarla İşbirliği İçeren Etkinliklerde Akış deneyimi. * .05 düzeyinde anlamlılık, ** .01 düzeyinde anlamlılık.

4.3.2.3. Regresyon Analizleri

Korelasyon analizlerinin ardından, tanıdıklarla işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimi ile ilgili ortak etki/etkileşim hipotezlerinin testine geçilmiştir. İlk olarak, yatay toplulukçuluk eğilimi ve örtük yakınlık kurma güdüsünün, tanıdıklarla işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimleme sıklığı üzerindeki ortak etkisini öngören Hipotez 4a, iki bloktan oluşan bir regresyon analizinde test edilmiştir (Bkz. Tablo 34). Tanıdıklarla işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyiminin bağımlı değişken olarak girildiği analizin birinci bloğuna, standardize edilmiş yatay toplulukçuluk ve örtük yakınlık kurma güdüsü skorları bağımsız değişkenler olarak girilmiş, ikinci bloğuna ise standardize edilmiş skorlar ile hesaplanmış olan etkileşim terimi girilmiştir. Analizin ilk bloğu, varyansın % 3.5'ini açıklamıştır ve model anlamlıdır ($F(2, 229) = 4.09, p = .018$). Bu aşamada, tanıdıklarla işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimi, yatay toplulukçuluk tarafından yordanmış ($\beta = .19, p = .005$), örtük yakınlık kurma güdüsünün, varyansa anlamlı düzeyde bir katkısının olmadığı görülmüştür. İkinci blok, varyansın yine % 3.5'ini açıklamıştır ve model, 05 sınırına çok yakın olmakla beraber, anlamlıdır ($F(3, 228) = 2.73, p = .045$). Bu aşamada da, tanıdıklarla işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimi, yine yalnızca yatay toplulukçuluk tarafından yordanmıştır. Böylelikle, etkileşim teriminin, varyansa katkısının anlamlı düzeyde olmadığı görülmüştür. Dolayısıyla, etkileşim teriminin eklenmesiyle, açıklanan varyansta anlamlı düzeyde bir artış meydana gelmemiştir (R^2 değişim = .000, F değişim (1, 228) = .046, $p = .831$). Sonuç olarak,

Hipotez 4a. “Yatay toplulukçuluk eğilimi ile örtük yakınlık kurma güdüsünün, tanıdıklarla işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimleme sıklığı üzerinde ortak etkisi vardır. Yatay toplulukçuluk eğilimi ile örtük yakınlık kurma güdüsünün etkileşimi, tanıdıklarla işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimleme sıklığında, yatay toplulukçuluk eğilimi ve örtük yakınlık kurma güdüsünün açıkladığı varyanstan, anlamlı düzeyde daha fazla varyans açıklanmasını sağlar” **desteklenmemiştir.**

Tablo 34. Yatay Toplulukçuluk ile Örtük Yakınlık Kurma Güdüsünün, Tanıdıklarla İşbirliği İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimleme Sıklığı Üzerindeki Ortak Etkisini Test Eden Hiyerarşik Regresyon Analizi

Model	Değişkenler	R ²	B	Std. Hata (B)	β	t	p
1	Yatay Toplulukçuluk	.035	.17	.06	.19	2.86	.005
	Örtük Yakınlık		-.002	.06	-.002	-.03	.979
2	Yatay Toplulukçuluk	.035	.17	.06	.18	2.82	.005
	Örtük Yakınlık		-.001	.06	-.001	-.01	.993
	Yatay Topl. X Örtük Yakınlık		.01	.05	.01	.21	.831

İkinci olarak ise, kendini ilişkisel benliğiyle tanımlama eğilimi ve örtük yakınlık kurma güdüsünün, tanıdıklarla işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimleme sıklığı üzerindeki ortak etkisini öngören Hipotez 5a, üç aşamalı bir regresyon analizinde test edilmiştir (Bkz. Tablo 35). Tanıdıklarla işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyiminin bağımlı değişken olarak girildiği analizin birinci bloğuna, cinsiyet, ilişkisel benlik puanları açısından anlamlı düzeyde bir fark yarattığından dolayı (bkz. Tablo 22), kontrol değişkeni olarak girilmiştir. Eşitliğin ikinci bloğuna, standardize edilmiş ilişkisel benlik ve örtük yakınlık kurma güdüsü skorları bağımsız değişkenler olarak girilmiş, üçüncü bloğuna ise standardize edilmiş skorlar ile hesaplanmış olan etkileşim terimi girilmiştir. Analizin ilk bloğu (kontrol değişkeni), varyansın % 0.4'ünü açıklamıştır ve model anlamsızdır ($F(1, 230) = .93, p = .337$). İkinci blok, varyansın % 0.7'sini açıklamıştır ve model anlamsızdır ($F(3, 228) = .53, p = .660$). Son olarak, üçüncü blok varyansın yine yalnızca % 0.7'sini açıklamıştır ve model anlamsızdır ($F(4, 227) = .40, p = .807$). Böylelikle, kendini ilişkisel benliğiyle tanımlama eğiliminin, örtük yakınlık kurma güdüsünün ya da etkileşim teriminin, tanıdıklarla işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimindeki varyansa katkısının anlamlı düzeyde olmadığı görülmüştür. Dolayısıyla, etkileşim teriminin eklenmesiyle, açıklanan varyansta anlamlı düzeyde bir artış meydana gelmemiştir (R^2 değişim = .000, F değişim (1, 227) = .017, $p > .05$). Sonuç olarak,

Hipotez 5a. “Kendini ilişkisel benliğiyle tanımlama eğilimi ile örtük yakınlık kurma güdüsünün, tanıdıklarla işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimleme sıklığı üzerinde ortak etkisi vardır. Kendini ilişkisel benliğiyle tanımlama eğilimi ile örtük yakınlık kurma

güdüsünün etkileşimi, tanıdıkları işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimleme sıklığında, kendini ilişkisel benliğiyle tanımlama eğilimi ve örtük yakınlık kurma güdüsünün açıkladığı varyanstan, anlamlı düzeyde daha fazla varyans açıklanmasını sağlar” **desteklenmemiştir.**

Tablo 35. Kendini İlişkisel Benliğiyle Tanımlama Eğilimi ile Örtük Yakınlık Kurma Güdüsünün, Tanıdıkları İşbirliği İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimleme Sıklığı Üzerindeki Ortak Etkisini Test Eden Hiyerarşik Regresyon Analizi

Model	Değişkenler	R ²	B	Std. Hata (B)	β	t	p
1	Cinsiyet	.004	-.12	.13	-.06	-.96	.337
2	Cinsiyet	.007	-.15	.13	-.07	-1.11	.269
	İlişkisel Benlik		.05	.06	.05	.81	.416
	Örtük Yakınlık		.001	.06	.001	.02	.985
3	Cinsiyet	.007	-.15	.13	-.07	-1.10	.271
	İlişkisel Benlik		.05	.06	.06	.82	.414
	Örtük Yakınlık		.004	.06	.004	.06	.953
	İlişkisel Benlik X Ört. Yakınlık		-.01	.05	-.01	-.13	.897

4.2.3. Tanımadığı Kişilerle İşbirliği İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimi Alt Veri Setinde Analizler

4.2.3.2. Örneklem Genel Bakış

Tanımadığı kişilerle işbirliği içeren etkinliklerde bir akış deneyimleme sıklığı bildirmiş olan 182 katılımcının özelliklerine Tablo 36’da yer verilmiştir. Buna göre, katılımcıların çoğu (% 83’ü) 18-25 yaş aralığındaki gençlerden oluşmaktadır. Katılımcıların % 65.4’ü kadın, % 34.6’sı ise erkektir. Yaş aralığından da tahmin edilebileceği üzere, katılımcıların çoğu (% 74.2’si), lisans eğitimine devam etmekte olan öğrencilerdir. Katılımcıların büyük bir kısmı, yaşamının çoğunu bir büyükşehirde (% 45.1’i) ya da bir ilde (% 30.2’si) geçirmiştir. Katılımcıların çoğu (% 52.2’si) orta sosyo-ekonomik düzeye sahiptir. Son olarak, çoğunluk (% 61.5’i), bir romantik ilişkisi olmadığını bildirmiştir.

Tablo 36. Tanımadığı Kişilerle İşbirliği İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimi Alt Veri Setinde Örneklem Özellikleri

Değişken	Düzeyleyler/Gruplar	N	%
----------	---------------------	---	---

Değişken	Düzeyleyler/Gruplar	N	%
Yaş	18-25	151	% 83
	26-40	26	% 14.3
	41-71	5	% 2.7
Cinsiyet	Kadın	119	% 65.4
	Erkek	63	% 34.6
Eğitim düzeyi	İlkokul/ortaokul mezunu	-	-
	Lise mezunu	2	% 1.1
	Lisans eğitime devam eden	135	% 74.2
	Lisans mezunu	26	% 14.3
	Lisansüstü mezun	19	% 10.4
Yaşamın çoğunun geçtiği yer	Köy	16	% 8.8
	İlçe	29	% 15.9
	İl	55	% 30.2
	Büyükşehir	82	% 45.1
Sosyo-ekonomik düzey	1. Basamak (En düşük düzey)	-	-
	2. Basamak	4	% 2.2
	3. Basamak	25	% 13.7
	4. Basamak	95	% 52.2
	5. Basamak	49	% 26.9
	6. Basamak	3	% 1.6
	7. Basamak (En yüksek düzey)	6	% 3.3
İlişki durumu	İlişkisi yok	112	% 61.5
	İlişkisi var	50	% 27.5
	Evli	20	% 11.0
	Boşanmış/partneri vefat etmiş	-	-

Tanımadığı kişilerle işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimi alt veri setinde, değişkenlerin normallik varsayımını sağlayıp sağlamadığı incelendiğinde, kültürel eğilimler içerisinden dikey bireycilik için Shapiro-Wilk testinin anlamsız olduğu görülmüştür ($p > .05$). Diğer değişkenler için ise anlamlıdır, ancak, bu değişkenler için çarpıklık ve basıklık değerleri, değişkenlerin normal dağılıma sahip olarak kabul edilebileceğini göstermiştir. Tüm değişkenlerin çarpıklık ve basıklık değerleri Tablo 37’de sunulmuştur. Değişkenlerin, çarpıklık ve basıklık değerleri -2 ve +2 arasında değer alarak, normal dağılım özelliği gösterdiği (George ve Mallery, 2020) söylenebilir. Benlik tanımlamalarına bakıldığında ilişkisel benliğin basıklık değerinin 2.48 olduğu görülmektedir, ancak, Byrne (2016), basıklığın -7 ve +7 aralığında değer alabileceğini ifade etmiştir. Bu durumda ilişkisel benlik

benliğin basıklık değerinin de normal dağılım varsayımına engel olmadığı söylenebilir. Değişkenlere ait ortalama ve standard sapma değerleri de tablo 37’de bulunabilir.

Tablo 37. Tanımadığı Kişilerle İşbirliği İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimi Alt Veri Setinde Değişkenlerin Çarpıklık ve Basıklık Değerleri ile Ortalama ve Standart Sapmaları

Değişkenler	Çarpıklık	Basıklık	Ort.	S
Dikey Bireycilik	-.23	-.31	3.19	.76
Yatay Bireycilik	-.51	.17	4.28	.38
Yatay Toplulukçuluk	-.54	.03	3.95	.45
Dikey Toplulukçuluk	-.31	.13	3.63	.51
Kişisel Benlik	-.99	-.03	.75	.25
İlişkisel Benlik	1.55	2.48	.10	.12
Kolektif Benlik	1.41	1.37	.15	.19
Örtük Yakınlık Kurma Güdüsü	.61	.04	2.16	1.51
Örtük Başarı Güdüsü	.32	-.07	3.06	1.46
Örtük Güç Güdüsü	.21	-.13	4.46	1.93
Tanımadığı Kişilerle İşbirliği İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimi	.36	-.54	2.63	1.09

4.2.3.3. Korelasyon Analizleri

Tanımadığı kişilerle işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimi alt veri setine ait korelasyon katsayıları Tablo 38’de bulunabilir. Buna göre, tanımadığı kişilerle işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyiminin, yatay toplulukçuluk ile anlamlı düzeyde ilişkili olmadığı görülmüştür ($r = .03$, $p = .688$). Böylece,

Hipotez 1c. “Bireylerin tanımadığı kişilerle işbirliği içeren etkinliklerde ne düzeyde akış deneyimledikleri, yatay toplulukçuluk eğilimleri ile pozitif yönde ilişkilidir.” desteklenmemiştir.

Tablo 38. Tanımadığı Kişilerle İşbirliği İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimi ile Çalışma Değişkenleri Arasında Korelasyonlar

Değişken	Korelasyon	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1. Yaş	Pearson	-														
	Spearman	-														
2. Eğitim Düzeyi	Pearson	.51**	-													
	Spearman	.52**	-													
3. YÇGY	Pearson	-.06	.07	-												
	Spearman	.05	.03	-												
4. SED	Pearson	.05	.09	.13	-											
	Spearman	.08	.13	.12	-											
5. Dikey Bireycilik	Pearson	-.13	-.23**	-.10	.08	-										
	Spearman	-.18*	-.18*	-.09	.05	-										
6. Yatay Bireycilik	Pearson	-.13	-.24**	.04	.02	.21**	-									
	Spearman	-.08	-.21**	.03	-.04	.20**	-									
7. Yatay Toplulukçuluk	Pearson	-.00	-.07	-.15*	-.02	-.05	-.13	-								
	Spearman	-.11	-.09	-.15*	.04	-.05	-.15*	-								
8. Dikey Toplulukçuluk	Pearson	-.12	-.24**	-.16*	.05	.28**	.12	.26**	-							
	Spearman	-.26**	-.22**	-.17*	.01	.25**	.11	.32**	-							
9. Kişisel Benlik	Pearson	-.15*	-.19*	.02	.07	.11	.16*	-.05	.09	-						
	Spearman	-.19**	-.11	-.02	.04	.10	.15*	-.08	.08	-						
10. İlişkisel Benlik	Pearson	.15*	.11	-.07	-.02	-.16*	-.03	.13	-.04	-.64**	-					
	Spearman	.13	.05	-.05	.01	-.17*	-.02	.16*	-.06	-.63**	-					
11. Kolektif Benlik	Pearson	.10	.18*	.01	-.08	-.05	-.19*	-.01	-.07	-.87**	.19**	-				
	Spearman	.18*	.16*	.03	-.04	-.05	-.18*	.00	-.09	-.85**	.22**	-				
12. Ö. Yakınlık Kurma	Pearson	.12	.09	-.02	.05	-.17*	-.08	.10	.01	-.09	.19**	-.01	-			
	Spearman	.07	.09	-.06	.04	-.10	-.03	.11	.05	-.05	.14	-.05	-			
13. Ö. Başarı	Pearson	-.02	.11	-.13	.02	.07	-.09	-.04	.01	-.05	.02	.05	.13	-		
	Spearman	-.02	.13	-.12	.02	.05	-.09	-.08	-.02	-.01	-.02	-.01	.11	-		
14. Ö. Güç	Pearson	.03	-.13	.11	-.07	.03	.07	-.18*	-.07	.03	.01	-.03	-.43**	-.33**	-	
	Spearman	.00	-.14	.10	-.09	.02	.04	-.13	-.03	.02	-.00	-.01	-.41**	-.31**	-	
15. Tanımad. İşb. Akış	Pearson	-.04	-.05	-.11	.01	.06	-.04	.03	.01	.08	.04	-.11	-.03	-.06	.00	-
	Spearman	.04	-.03	-.10	.03	.06	-.02	.04	.03	.07	.05	-.07	-.04	-.04	-.01	-

Not: YÇGY = Yaşamının çoğunu geçirdiği yer, SED = Sosyoekonomik düzey, Ö. Yakınlık = Örtük Yakınlık Kurma Güdüsü, Ö. Başarı = Örtük Başarı Güdüsü, Ö. Güç = Örtük Güç Güdüsü, Tanımad. İşb. Akış = Tanımadığı Kişilerle İşbirliği İçeren Etkinliklerde Akış deneyimi. * .05 düzeyinde anlamlılık, ** .01 düzeyinde anlamlılık.

4.2.4. Birebir Rekabet İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimi Alt Veri Setinde Analizler

4.2.4.2. Örnekleme Genel Bakış

Birebir rekabet içeren etkinliklerde bir akış deneyimleme sıklığı bildirmiş olan 182 katılımcının özelliklerine Tablo 39’da yer verilmiştir. Buna göre, katılımcıların çoğu (% 83.5’i) 18-25 yaş aralığındaki gençlerden oluşmaktadır. Katılımcıların % 64.3’ü kadın, % 35.7’si ise erkektir. Yaş aralığından da tahmin edilebileceği üzere, katılımcıların çoğu (% 74.2’si), lisans eğitimine devam etmekte olan öğrencilerdir. Katılımcıların büyük bir kısmı, yaşamının çoğunu bir büyükşehirde (% 39.6’sı) ya da bir ilde (% 32.4’ü) geçirmiştir. Katılımcıların çoğu (% 52.2’si) orta sosyo-ekonomik düzeye sahiptir. Son olarak, çoğunluk (% 63.2’si), bir romantik ilişkisi olmadığını bildirmiştir.

Tablo 39. Birebir Rekabet İçeren Etkinliklerde Akış deneyimi Alt Veri Setinde Örneklemin Özellikleri

Değişken	Düzeyleyler/Gruplar	N	%
Yaş	18-25	152	% 83.5
	26-40	24	% 13.2
	41-71	6	% 3.2
Cinsiyet	Kadın	117	% 64.3
	Erkek	65	% 35.7
Eğitim düzeyi	İlkokul/ortaokul mezunu	-	-
	Lise mezunu	2	% 1.1
	Lisans eğitimine devam eden	135	% 74.2
	Lisans mezunu	30	% 16.5
	Lisansüstü mezun	15	% 8.2
Yaşamın çoğunun geçtiği yer	Köy	17	% 9.3
	İlçe	34	% 18.7
	İl	59	% 32.4
	Büyükşehir	72	% 39.6
Sosyo-ekonomik düzey	1. Basamak (En düşük düzey)	2	% 1.1
	2. Basamak	3	% 1.6
	3. Basamak	27	% 14.8
	4. Basamak	95	% 52.2
	5. Basamak	45	% 24.7
	6. Basamak	5	% 2.7
	7. Basamak (En yüksek düzey)	5	% 2.7
İlişki durumu	İlişkisi yok	115	% 63.2
	İlişkisi var	49	% 26.9

Değişken	Düzeyleyler/Gruplar	N	%
	Evli	18	% 9.9
	Boşanmış/partneri vefat etmiş	-	-

Birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimi alt veri setinde, değişkenlerin normallik varsayımını sağlayıp sağlamadığı incelendiğinde, kültürel eğilimler içerisinde dikey bireycilik için Shapiro-Wilk testinin anlamsız olduğu görülmüştür ($p > .05$). Diğer değişkenler için ise anlamlıdır, ancak, bu değişkenler için çarpıklık ve basıklık değerleri, değişkenlerin normal dağılıma sahip olarak kabul edilebileceğini göstermiştir. Tüm değişkenlerin çarpıklık ve basıklık değerleri Tablo 40'ta sunulmuştur. Değişkenlerin, çarpıklık ve basıklık değerleri -2 ve +2 arasında değer alarak, normal dağılım özelliği gösterdiği (George ve Mallery, 2020) söylenebilir. Benlik tanımlamalarına bakıldığında ilişkisel benliğin basıklık değerinin 3.11 görülmektedir, ancak, Byrne (2016), basıklığın -7 ve +7 aralığında değer alabileceğini ifade etmiştir. Bu durumda ilişkisel benlik ve kolektif benliğin basıklık değerinin de normal dağılım varsayımına engel olmadığı söylenebilir. Değişkenlere ait ortalama ve standart sapma değerleri de tablo 40'ta bulunabilir.

Tablo 40. Birebir Rekabet İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimi Alt Veri Setinde Değişkenlerin Çarpıklık ve Basıklık Değerleri ile Ortalama ve Standart Sapmaları

Değişkenler	Çarpıklık	Basıklık	Ort.	S
Dikey Bireycilik	-.21	-.49	3.28	.78
Yatay Bireycilik	-.51	.19	4.29	.38
Yatay Toplulukçuluk	-.56	.15	3.97	.45
Dikey Toplulukçuluk	-.39	.39	3.64	.52
Kişisel Benlik	-1.00	.001	.75	.25
İlişkisel Benlik	1.61	3.11	.10	.12
Kolektif Benlik	1.40	1.42	.15	.20
Örtük Yakınlık Kurma Güdüsü	.61	.13	2.05	1.40
Örtük Başarı Güdüsü	.38	-.02	3.14	1.48
Örtük Güç Güdüsü	.22	.10	4.43	1.92
Birebir Rekabet İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimi	-.25	-.95	3.20	1.25

4.2.4.3. Korelasyon Analizleri

Birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimi alt veri setine ait korelasyon katsayıları Tablo 41’de bulunabilir. Buna göre, birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyiminin, dikey bireycilik ile anlamlı düzeyde bir ilişkisi vardır ($r = .15, p = .042$). Kendini kişisel benliğiyle tanımlama eğilimi ile ise, anlamlı düzeyde ilişkisi olmadığı görülmüştür ($r = .002, p = .978$). Benzer şekilde, örtük başarı güdüsü ile de, anlamlı düzeyde ilişkisi olmadığı görülmüştür ($r = .04, p = .605$). Aynı şekilde, örtük güç güdüsü ile de anlamlı düzeyde ilişkisi olmadığı görülmüştür ($r = .11, p = .129$). Böylece,

H1d. “Bireylerin birebir rekabet içeren etkinliklerde ne düzeyde akış deneyimledikleri, dikey bireycilik eğilimleri ile pozitif yönde ilişkilidir” **desteklenmiştir.**

H2b. Bireylerin birebir rekabet içeren etkinliklerde ne düzeyde akış deneyimledikleri, kendilerini kişisel benlikleriyle tanımlama eğilimleri ile pozitif yönde ilişkilidir.” **desteklenmemiştir.**

H3b. “Bireylerin birebir rekabet içeren etkinliklerde ne düzeyde akış deneyimledikleri, örtük başarı güdülerini ile pozitif yönde ilişkilidir” **desteklenmemiştir.**

H3c. “Bireylerin birebir rekabet içeren etkinliklerde ne düzeyde akış deneyimledikleri, örtük güç güdülerini ile pozitif yönde ilişkilidir” **desteklenmemiştir.**

Birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyiminin, diğer değişkenler ile ilişkilerine bakıldığında, yatay toplulukçuluk ile negatif yönde ve anlamlı düzeyde bir ilişkisi olduğu görülmüştür ($r = -.20, p = .006$). Ayrıca, örtük yakınlık kurma güdüsü ile de, anlamlı düzeye ulaşmasa da, negatif yönde bir ilişkisi olduğu görülmektedir ($r = -.12, p = .118$).

Tablo 41. Birebir Rekabet İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimi ile Çalışma Değişkenleri Arasında Korelasyonlar

Değişken	Korelasyon	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1. Yaş	Pearson	-														
	Spearman	-														
2. Eğitim Düzeyi	Pearson	.48**	-													
	Spearman	.52**	-													
3. YÇGY	Pearson	-.04	.03	-												
	Spearman	.10	.01	-												
4. SED	Pearson	.08	.17*	.13	-											
	Spearman	.10	.23**	.15*	-											
5. Dikey Bireycilik	Pearson	-.11	-.19*	-.09	.01	-										
	Spearman	-.20**	-.15*	-.07	.00	-										
6. Yatay Bireycilik	Pearson	-.15*	-.19*	.07	.01	.20**	-									
	Spearman	-.13	-.15*	.06	-.04	.19**	-									
7. Yatay Toplulukçuluk	Pearson	.07	.03	-.06	-.01	-.06	-.03	-								
	Spearman	-.06	.03	-.08	.03	-.05	-.04	-								
8. Dikey Toplulukçuluk	Pearson	-.13	-.23**	-.20**	.06	.38**	.04	.25**	-							
	Spearman	-.31**	-.22**	-.21**	.03	.36**	.07	.31**	-							
9. Kişisel Benlik	Pearson	-.12	-.16*	.07	.06	.10	.15*	.005	.03	-						
	Spearman	-.20**	-.08	.02	.00	.11	.11	.02	.05	-						
10. İlişkisel Benlik	Pearson	.12	.10	-.11	-.11	-.09	-.001	.13	-.02	-.64**	-					
	Spearman	.14	.08	-.08	-.05	-.13	.004	.14	-.05	-.64**	-					
11. Kolektif Benlik	Pearson	.09	.15*	-.03	-.01	-.07	-.19**	-.08	-.01	-.87**	.21**	-				
	Spearman	.19**	.09	-.02	.02	-.09	-.16*	-.09	-.05	-.84**	.22**	-				
12. Ö. Yakınlık Kurma	Pearson	.08	.10	-.01	.08	-.10	-.18*	.02	.06	-.06	.05	.03	-			
	Spearman	-.01	.08	-.01	.08	-.03	-.08	.03	.09	.03	.01	-.06	-			
13. Ö. Başarı	Pearson	-.03	.08	-.12	.05	.09	-.002	.07	.02	-.002	-.04	.02	.08	-		
	Spearman	-.06	.09	-.11	.04	.06	-.001	.04	.001	.04	-.06	-.03	.08	-		
14. Ö. Güç	Pearson	.06	-.09	.04	-.07	.03	.07	-.06	-.05	-.01	.08	-.02	-.40**	-.28**	-	
	Spearman	.02	-.10	.03	-.09	.02	.05	-.01	-.02	-.05	.09	-.002	-.39**	-.26**	-	
15. Birebir Rek. Akış	Pearson	-.08	.01	.04	.01	.15*	.05	-.20**	-.002	.002	-.03	.02	-.12	.04	.11	-
	Spearman	-.01	.06	.07	.003	.16*	.03	-.19*	-.01	-.03	.005	.02	-.09	.04	.09	-

Not: YÇGY = Yaşamının çoğunu geçirdiği yer, SED = Sosyoekonomik düzey, Ö. Yakınlık = Örtük Yakınlık Kurma Güdüsü, Ö. Başarı = Örtük Başarı Güdüsü, Ö. Güç = Örtük Güç Güdüsü, Birebir Rek. Akış = Birebir Rekabet İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimi. * .05 düzeyinde anlamlılık, ** .01 düzeyinde anlamlılık.

4.2.4.4. Regresyon Analizleri

Korelasyon analizlerinin ardından, birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimi ile ilgili etkileşim hipotezlerinin testine geçilmiştir. İlk olarak, dikey bireycilik eğilimi ve örtük başarı güdüsünün, birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimleme sıklığı üzerindeki ortak etkisini öngören Hipotez 4b, üç bloktan oluşan bir regresyon analizinde test edilmiştir (Bkz. Tablo 42). Birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyiminin bağımlı değişken olarak girildiği analizin birinci bloğunda, cinsiyet, dikey bireycilik puanları açısından anlamlı düzeyde bir fark yarattığı için (bkz. Tablo 18) kontrol değişkeni olarak ele alınmıştır. İlişki durumu da, yine dikey bireycilik puanları açısından anlamlı düzeyde bir fark yarattığı için (bkz. Tablo 19) eşitliğin birinci bloğunda kontrol değişkeni olarak ele alınmıştır. Son olarak, eğitim düzeyi de dikey bireycilik ile anlamlı korelasyona sahip olduğu için (bkz. Tablo 41) kontrol değişkeni olarak ele alınmıştır. Eşitliğin ikinci bloğuna, standardize edilmiş dikey bireycilik ve örtük başarı güdüsü skorları bağımsız değişkenler olarak girilmiş, üçüncü bloğuna ise standardize edilmiş skorlar ile hesaplanmış olan etkileşim terimi girilmiştir. Analizin ilk bloğu (kontrol değişkenleri), varyansın % 3.7'sini açıklamıştır ve model anlamsızdır ($F(4, 177) = 1.72, p = .148$). İkinci blok, varyansın % 5.3'ünü açıklamıştır ve model anlamsızdır ($F(6, 175) = 1.63, p = .142$). Son olarak, üçüncü blok varyansın % 5.8'ini açıklamıştır ve model anlamsızdır ($F(7, 174) = 1.54, p = .156$). Böylelikle, dikey bireyciliğin, örtük başarı güdüsünün ya da etkileşim teriminin, birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimindeki varyansa katkısının anlamlı düzeyde olmadığı görülmüştür. Dolayısıyla, etkileşim teriminin eklenmesiyle, açıklanan varyansta anlamlı düzeyde bir artış meydana gelmemiştir (R^2 değişim = .006, F değişim (1, 174) = 1.02, $p = .314$). Sonuç olarak,

Hipotez 4b. “Dikey bireycilik eğilimi ile örtük başarı güdüsünün, birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimleme sıklığı üzerinde ortak etkisi vardır. Dikey bireycilik eğilimi ile örtük başarı güdüsünün etkileşimi, birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimleme sıklığında, dikey bireycilik eğilimi ve örtük başarı güdüsünün açıkladığı varyanstan, anlamlı düzeyde daha fazla varyans açıklanmasını sağlar” **desteklenmemiştir.**

Tablo 42. Dikey Bireycilik ile Örtük Başarı Güdüsünün, Birebir Rekabet İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimleme Sıklığı Üzerindeki Ortak Etkisini Test Eden Hiyerarşik Regresyon Analizi

Model	Değişkenler	R ²	B	Std. Hata (B)	β	t	p
1	İlişki = İlişkisi yok (dummy 1)	.037	.93	.38	.36	2.41	.017
	İlişki = İlişkisi var (dummy 2)		.74	.41	.26	1.79	.075
	Cinsiyet		-.18	.19	-.07	-.95	.342
	Eğitim Düzeyi		.26	.18	.13	1.47	.143
2	İlişki = İlişkisi yok (dummy 1)	.053	.84	.39	.32	2.16	.032
	İlişki = İlişkisi var (dummy 2)		.66	.42	.23	1.58	.116
	Cinsiyet		-.13	.20	-.05	-.65	.515
	Eğitim Düzeyi		.28	.18	.14	1.56	.120
	Dikey Bireycilik		.16	.10	.13	1.67	.096
	Örtük Başarı		.01	.09	.01	.12	.904
3	İlişki = İlişkisi yok (dummy 1)	.058	.86	.39	.33	2.21	.028
	İlişki = İlişkisi var (dummy 2)		.69	.42	.25	1.65	.100
	Cinsiyet		-.14	.20	-.05	-.71	.481
	Eğitim Düzeyi		.29	.18	.15	1.58	.116
	Dikey Bireycilik		.16	.10	.13	1.65	.102
	Örtük Başarı		-.01	.09	-.005	-.07	.944
	Dikey Bireycilik X Örtük Başarı		.11	.10	.08	1.01	.314

İkinci olarak, dikey bireycilik eğilimi ve örtük güç güdüsünün, birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimleme düzeyi üzerindeki ortak etkisini öngören Hipotez 4c, üç bloktan oluşan bir regresyon analizinde test edilmiştir (Bkz. Tablo 43). Birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyiminin bağımlı değişken olarak girildiği analizin birinci bloğunda, yine dikey bireycilikle anlamlı düzeyde ilişkili olan kontrol değişkenleri yer almıştır. Eşitliğin ikinci bloğuna, standardize edilmiş dikey bireycilik ve örtük güç güdüsü skorları bağımsız değişkenler olarak girilmiş, üçüncü bloğuna ise standardize edilmiş skorlar ile hesaplanmış olan etkileşim terimi girilmiştir. Analizin ilk bloğu (kontrol değişkenleri), varyansın % 3.7'sini açıklamıştır ve model anlamsızdır ($F(4, 177) = 1.72, p = .148$). İkinci blok, varyansın % 7'sini açıklamıştır ve model, .05 sınırına çok yakın olmakla beraber, anlamlıdır ($F(6, 175) = 2.18, p = .047$). Ancak, bu aşamada, dikey bireycilik ya da örtük güç güdüsünün, birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimindeki varyansa katkısı anlamlı düzeye ulaşamamıştır. Son olarak, üçüncü blok varyansın % 7.8'ini açıklamıştır ve model, yine .05 sınırına çok yakın olmakla beraber,

anlamlıdır ($F(7, 174) = 2.10, p = .045$). Ancak, bu aşamada da, dikey bireyciliğin ve örtük güç güdüsünün ve buna ek olarak etkileşim teriminin, birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimindeki varyansa katkısının anlamlı düzeyde olmadığı görülmüştür. Dolayısıyla, etkileşim teriminin eklenmesiyle, açıklanan varyansta anlamlı düzeyde bir artış meydana gelmemiştir (R^2 değişim = .008, F değişim (1, 174) = 1.60, $p = .208$). Sonuç olarak,

Hipotez 4c. “Dikey bireycilik eğilimi ile örtük güç güdüsünün, birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimleme sıklığı üzerinde ortak etkisi vardır. Dikey bireycilik eğilimi ile örtük güç güdüsünün etkileşimi, birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimleme sıklığında, dikey bireycilik eğilimi ve örtük güç güdüsünün açıkladığı varyanstan, anlamlı düzeyde daha fazla varyans açıklanmasını sağlar” **desteklenmemiştir.**

Tablo 43. Dikey Bireycilik ile Örtük Güç Güdüsünün Birebir Rekabet İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimleme Sıklığı Üzerindeki Ortak Etkisini Test Eden Hiyerarşik Regresyon Analizi

Model	Değişkenler	R^2	B	Std. Hata (B)	β	t	p
1	İlişki = İlişkisi yok (dummy 1)	.037	.93	.38	.36	2.41	.017
	İlişki = İlişkisi var (dummy 2)		.74	.41	.26	1.79	.075
	Cinsiyet		-.18	.19	-.07	-.95	.342
	Eğitim Düzeyi		.26	.18	.13	1.47	.143
2	İlişki = İlişkisi yok (dummy 1)	.070	.90	.38	.35	2.34	.020
	İlişki = İlişkisi var (dummy 2)		.72	.41	.26	1.73	.085
	Cinsiyet		-.13	.19	-.05	-.65	.513
	Eğitim Düzeyi		.32	.18	.16	1.80	.073
	Dikey Bireycilik		.16	.09	.13	1.70	.090
	Örtük Güç		.16	.09	.13	1.78	.077
3	İlişki = İlişkisi yok (dummy 1)	.078	.87	.38	.34	2.26	.025
	İlişki = İlişkisi var (dummy 2)		.69	.41	.24	1.66	.098
	Cinsiyet		-.11	.19	-.04	-.56	.574
	Eğitim Düzeyi		.32	.18	.16	1.76	.080
	Dikey Bireycilik		.17	.09	.14	1.80	.073
	Örtük Güç		.16	.09	.13	1.72	.086
	Dikey Bireycilik X Örtük Güç		-.10	.08	-.09	-1.26	.208

Üçüncü olarak, kendini kişisel benliğiyle tanımlama eğilimi ve örtük başarı güdüsünün, birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimleme sıklığı üzerindeki ortak etkisini

öngören Hipotez 5b, üç bloktan oluşan bir regresyon analizinde test edilmiştir (Bkz. Tablo 44). Birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyiminin bağımlı değişken olarak girildiği analizin birinci bloğunda, ilişki durumu, kişisel benlik puanları açısından anlamlı düzeyde bir fark yarattığı için (bkz. Tablo 23) kontrol değişkeni olarak ele alınmıştır. Eğitim düzeyi de, kişisel benlik ile anlamlı korelasyona sahip olduğu için (bkz. Tablo 41) kontrol değişkeni olarak ele alınmıştır. Eşitliğin ikinci bloğuna, standardize edilmiş kişisel benlik ve örtük başarı güdüsü skorları bağımsız değişkenler olarak girilmiş, üçüncü bloğuna ise standardize edilmiş skorlar ile hesaplanmış olan etkileşim terimi girilmiştir. Analizin ilk bloğu (kontrol değişkenleri), varyansın % 3.2'sini açıklamıştır ve model anlamsızdır ($F(3, 178) = 1.99, p = .118$). İkinci blok, varyansın % 3.3'ünü açıklamıştır ve model anlamsızdır ($F(5, 176) = 1.20, p = .313$). Son olarak, üçüncü blok varyansın % 3.3'ünü açıklamıştır ve model anlamsızdır ($F(6, 175) = 1.01, p = .423$). Böylelikle, kendini kişisel benliğiyle tanımlama eğiliminin, örtük başarı güdüsünün ya da etkileşim teriminin, birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimindeki varyansa katkısının anlamlı düzeyde olmadığı görülmüştür. Dolayısıyla, etkileşim teriminin eklenmesiyle, açıklanan varyansta anlamlı düzeyde bir artış meydana gelmemiştir (R^2 değişim = .000, F değişim (1, 175) = .09, $p = .769$). Sonuç olarak,

Hipotez 5b. “Kendini kişisel benliğiyle tanımlama eğilimi ile örtük başarı güdüsünün, birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimleme sıklığı üzerinde ortak etkisi vardır. Kendini kişisel benliğiyle tanımlama eğilimi ile örtük başarı güdüsünün etkileşimi, birebir rekabet içeren etkinliklerdeki akış deneyimleme sıklığında, kendini kişisel benliğiyle tanımlama eğilimi ve örtük başarı güdüsünün açıkladığı varyanstan, anlamlı düzeyde daha fazla varyans açıklanmasını sağlar” **desteklenmemiştir.**

Tablo 44. Kendini Kişisel Benliğiyle Tanımlama Eğilimi ile Örtük Başarı Güdüsünün Birebir Rekabet İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimleme Sıklığı Üzerindeki Ortak Etkisini Test Eden Hiyerarşik Regresyon Analizi

Model	Değişkenler	R ²	B	Std. Hata (B)	β	t	p
1	İlişki = İlişkisi yok (dummy 1)	.032	.90	.38	.35	2.35	.02
	İlişki = İlişkisi var (dummy 2)		.69	.41	.25	1.68	.09
	Eğitim Düzeyi		.24	.18	.12	1.36	.17
2	İlişki = İlişkisi yok (dummy 1)	.033	.89	.39	.34	2.30	.02

Model	Değişkenler	R ²	B	Std. Hata (B)	β	<i>t</i>	<i>p</i>
	İlişki = İlişkisi var (dummy 2)	.68	.41	.24	.24	1.65	.10
	Eğitim Düzeyi	.24	.18	.12	.12	1.31	.19
	Kişisel Benlik	.00	.09	.00	.00	-.001	.99
	Örtük Başarı	.03	.09	.02	.02	.29	.77
3	İlişki = İlişkisi yok (dummy 1)	.033	.89	.39	.34	2.28	.02
	İlişki = İlişkisi var (dummy 2)	.68	.41	.24	.24	1.63	.10
	Eğitim Düzeyi	.23	.18	.12	.12	1.27	.21
	Kişisel Benlik	.002	.09	.002	.002	.02	.98
	Örtük Başarı	.03	.09	.02	.02	.28	.78
	Kişisel Benlik X Örtük Başarı	-.03	.10	-.02	-.02	-.29	.77

Son olarak, kendini kişisel benliğiyle tanımlama eğilimi ve örtük güç güdüsünün, birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimleme sıklığı üzerindeki ortak etkisini öngören Hipotez 5c, üç bloktan oluşan bir regresyon analizinde test edilmiştir (Bkz. Tablo 45). Birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyiminin bağımlı değişken olarak girildiği analizin birinci bloğunda, yine kişisel benlik ile anlamlı düzeyde ilişkili olan kontrol değişkenleri yer almıştır. Eşitliğin ikinci bloğuna, standardize edilmiş kişisel benlik ve örtük güç güdüsü skorları bağımsız değişkenler olarak girilmiş, üçüncü bloğuna ise standardize edilmiş skorlar ile hesaplanmış olan etkileşim terimi girilmiştir. Analizin ilk bloğu (kontrol değişkenleri), varyansın % 3.2'sini açıklamıştır ve model anlamsızdır ($F(3, 178) = 1.99, p = .118$). İkinci blok, varyansın % 4.9'unu açıklamıştır ve model anlamsızdır ($F(5, 176) = 1.82, p = .110$). Son olarak, üçüncü blok varyansın % 4.9'unu açıklamıştır ve model anlamsızdır ($F(6, 175) = 1.51, p = .177$). Böylelikle, kendini kişisel benliğiyle tanımlama eğiliminin, örtük güç güdüsünün ya da etkileşim teriminin, birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimindeki varyansa katkısının anlamlı düzeyde olmadığı görülmüştür. Dolayısıyla, etkileşim teriminin eklenmesiyle, açıklanan varyansta anlamlı düzeyde bir artış meydana gelmemiştir (R^2 değişim = .000, F değişim (1, 175) = .003, $p = .957$). Sonuç olarak,

Hipotez 5c. “Kendini kişisel benliğiyle tanımlama eğilimi ile örtük güç güdüsünün, birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimleme sıklığı üzerinde ortak etkisi vardır. Kendini kişisel benliğiyle tanımlama eğilimi ile örtük güç güdüsünün etkileşimi, birebir rekabet

içeren etkinliklerde akış deneyimleme sıklığında, kendini kişisel benliğiyle tanımlama eğilimi ve örtük güç güdüsünün açıkladığı varyanstan, anlamlı düzeyde daha fazla varyans açıklanmasını sağlar” **desteklenmemiştir.**

Tablo 45. Kendini Kişisel Benliğiyle Tanımlama Eğilimi ile Örtük Güç Güdüsünün Birebir Rekabet İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimleme Sıklığı Üzerindeki Ortak Etkisini Test Eden Hiyerarşik Regresyon Analizi

Model	Değişkenler	R ²	B	Std. Hata (B)	β	t	p
1	İlişki = İlişkisi yok (dummy 1)	.032	.90	.38	.35	2.35	.02
	İlişki = İlişkisi var (dummy 2)		.69	.41	.25	1.68	.09
	Eğitim Düzeyi		.24	.18	.12	1.36	.17
2	İlişki = İlişkisi yok (dummy 1)	.049	.96	.38	.37	2.50	.01
	İlişki = İlişkisi var (dummy 2)		.75	.41	.27	1.82	.07
	Eğitim Düzeyi		.28	.18	.14	1.57	.12
	Kişisel Benlik		.004	.09	.003	.05	.96
	Örtük Güç		.16	.09	.13	1.77	.08
3	İlişki = İlişkisi yok (dummy 1)	.049	.96	.38	.37	2.49	.01
	İlişki = İlişkisi var (dummy 2)		.75	.41	.27	1.81	.07
	Eğitim Düzeyi		.28	.18	.14	1.56	.12
	Kişisel Benlik		.004	.09	.003	.04	.97
	Örtük Güç		.16	.09	.13	1.73	.08
	Kişisel Benlik X Örtük Güç		-.005	.10	-.004	-.05	.96

4.2.5. Grup Rekabeti İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimi Alt Veri Setinde Analizler

4.2.5.2. Örnekleme Genel Bakış

Grup rekabeti içeren etkinliklerde bir akış deneyimleme sıklığı bildirmiş olan 183 katılımcının özelliklerine Tablo 46’da yer verilmiştir. Buna göre, katılımcıların çoğu (% 81.4’ü) 18-25 yaş aralığındaki gençlerden oluşmaktadır. Katılımcıların % 60.7’si kadın, % 39.3’ü ise erkektir. Yaş aralığından da tahmin edilebileceği üzere, katılımcıların çoğu (% 73.2’si), lisans eğitimine devam etmekte olan öğrencilerdir. Katılımcıların büyük bir kısmı, yaşamının çoğunu bir büyükşehirde (% 41’i) ya da bir ilde (% 31.7’si) geçirmiştir. Katılımcıların çoğu (% 49.7’si) orta sosyo-ekonomik düzeye sahiptir. Son olarak, çoğunluk (% 62.3’ü), bir romantik ilişkisi olmadığını bildirmiştir.

Tablo 46. Grup Rekabeti İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimi Alt Veri Setinde Örneklemnin Özellikleri

Değişken	Düzeyleyler/Gruplar	N	%
Yaş	18-25	149	% 81.4
	26-40	27	% 14.8
	41-71	7	% 3.8
Cinsiyet	Kadın	111	% 60.7
	Erkek	72	% 39.3
Eğitim düzeyi	İlkokul/ortaokul mezunu	-	-
	Lise mezunu	2	% 1.1
	Lisans eğitime devam eden	134	% 73.2
	Lisans mezunu	31	% 16.9
	Lisansüstü mezun	16	% 8.7
Yaşamın çoğunun geçtiği yer	Köy	16	% 8.7
	İlçe	34	% 18.6
	İl	58	% 31.7
	Büyükşehir	75	% 41.0
Sosyo-ekonomik düzey	1. Basamak (En düşük düzey)	2	% 1.1
	2. Basamak	3	% 1.6
	3. Basamak	27	% 14.8
	4. Basamak	91	% 49.7
	5. Basamak	49	% 26.8
	6. Basamak	5	% 2.7
	7. Basamak (En yüksek düzey)	6	% 3.3
İlişki durumu	İlişkisi yok	114	% 62.3
	İlişkisi var	48	% 26.2
	Evli	21	% 11.5
	Boşanmış/partneri vefat etmiş	-	-

Grup rekabeti içeren etkinliklerde akış deneyimi alt veri setinde, değişkenlerin normallik varsayımını sağlayıp sağlamadığı incelendiğinde, kültürel eğilimler içerisinde dikey bireycilik için Shapiro-Wilk testinin anlamsız olduğu görülmüştür ($p > .05$). Diğer değişkenler için ise anlamlıdır, ancak, bu değişkenler için çarpıklık ve basıklık değerleri, değişkenlerin normal dağılıma sahip olarak kabul edilebileceğini göstermiştir. Tüm değişkenlerin çarpıklık ve basıklık değerleri Tablo 47’de sunulmuştur. Değişkenlerin, çarpıklık ve basıklık değerleri -2 ve +2 arasında değer alarak, normal dağılım özelliği gösterdiği (George ve Mallery, 2020) söylenebilir. Benlik tanımlamalarına bakıldığında ilişkisel benliğin basıklık değerinin 3.22 olduğu görülmektedir, ancak, Byrne (2016),

basıklığın -7 ve +7 aralığında değer alabileceğini ifade etmiştir. Bu durumda ilişkisel benlik ve kolektif benliğin basıklık değerinin de normal dağılım varsayımına engel olmadığı söylenebilir. Değişkenlere ait ortalama ve standard sapma değerleri de tablo 47’de bulunabilir.

Tablo 47. Grup Rekabeti İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimi Alt Veri Setinde Değişkenlerin arpıklık ve Basıklık Değerleri ile Ortalama ve Standart Sapmaları

Değişkenler	arpıklık	Basıklık	Ort.	S
Dikey Bireycilik	-.22	-.25	3.25	.71
Yatay Bireycilik	-.59	.29	4.28	.38
Yatay Toplulukçuluk	-.61	.34	4.00	.43
Dikey Toplulukçuluk	-.36	.43	3.65	.52
Kişisel Benlik	-1.08	.21	.76	.25
İlişkisel Benlik	1.62	3.22	.10	.12
Kolektif Benlik	1.46	1.53	.14	.19
ÖrtükYakınlık Kurma Güdüsü	.62	-.06	2.12	1.47
Örtük Başarı Güdüsü	.49	.04	3.12	1.44
Örtük G Güdüsü	.25	.13	4.39	1.86
Grup Rekabeti İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimi	-.42	-.76	3.36	1.16

4.2.5.3. Korelasyon Analizleri

Grup rekabeti içeren etkinliklerde akış deneyimi alt örneklemine ait korelasyon katsayıları Tablo 48’de bulunabilir. Buna göre, grup rekabeti içeren etkinliklerde akış deneyiminin, dikey toplulukçuluk ile anlamlı düzeyde ilişkili olmadığı görülmüştür ($r = -.07, p = .369$). Grup rekabeti içeren etkinliklerde akış deneyiminin, kendini kolektif benliğiyle tanımlama eğilimi ile anlamlı düzeyde ilişkili olmadığı görülmüştür ($r = -.05, p = .464$). Böylece,

H1e. Bireylerin grup rekabeti içeren etkinliklerde ne düzeyde akış deneyimledikleri, dikey toplulukçuluk eğilimleri ile pozitif yönde ilişkilidir” **desteklenmemiştir.**

H2c. Bireylerin grup rekabeti içeren etkinliklerde ne düzeyde akış deneyimledikleri, kendilerini kolektif benlikleriyle tanımlama eğilimleri ile pozitif yönde ilişkilidir” **desteklenmemiştir.**

Grup rekabeti içeren etkinliklerde akış deneyiminin, diğer değişkenler ile ilişkilerine bakıldığında, örtük başarı güdüsü ile pozitif yönde ve anlamlı düzeyde bir ilişkisi olduğu ($r = 17, p = .024$) görülmüştür.

Tablo 48. Grup Rekabeti İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimi ile Çalışma Değişkenleri Arasında Korelasyonlar

Değişken	Korelasyon	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1. Yaş	Pearson	-														
	Spearman	-														
2. Eğitim Düzeyi	Pearson	.47**	-													
	Spearman	.55**	-													
3. YÇGY	Pearson	-.09	.06	-												
	Spearman	.09	.04	-												
4. SED	Pearson	.08	.13	.15*	-											
	Spearman	.08	.18*	.14	-											
5. Dikey Bireycilik	Pearson	-.11	-.22**	-.10	.02	-										
	Spearman	-.20**	-.19*	-.10	-.01	-										
6. Yatay Bireycilik	Pearson	-.13	-.20**	.08	.05	.16*	-									
	Spearman	-.05	-.14	.05	-.01	.15*	-									
7. Yatay Toplulukçuluk	Pearson	.06	-.01	-.09	-.01	-.06	.02	-								
	Spearman	-.04	-.02	-.11	.06	-.06	-.01	-								
8. Dikey Toplulukçuluk	Pearson	-.08	-.23*	-.16*	.03	.30**	.04	.27**	-							
	Spearman	-.27**	-.22**	-.18*	-.002	.28**	.05	.34**	-							
9. Kişisel Benlik	Pearson	-.14	-.21**	.10	.06	.07	.17*	.002	.02	-						
	Spearman	-.21**	-.13	.03	-.03	.09	.12	.01	.01	-						
10. İlişkisel Benlik	Pearson	.10	.07	-.11	-.10	-.09	.03	.10	.02	-.64**	-					
	Spearman	.15*	.04	-.04	-.02	-.12	.02	.11	-.01	-.63**	-					
11. Kolektif Benlik	Pearson	.12	.23**	-.08	-.02	-.05	-.25**	-.06	-.01	-.87**	.20**	-				
	Spearman	.17*	.17*	-.05	.03	-.07	-.18*	-.06	-.03	-.83**	.20**	-				
12. Ö. Yakınlık Kurma	Pearson	.02	.03	-.001	.06	-.12	-.11	-.03	.01	-.06	.11	-.01	-			
	Spearman	-.01	.03	-.02	.04	-.06	-.04	.001	.004	-.01	.11	-.05	-			
13. Ö. Başarı	Pearson	-.08	.08	-.07	.06	.11	-.02	.01	.03	-.04	-.03	.06	.07	-		
	Spearman	-.09	.10	-.06	.05	.08	-.04	-.01	-.003	-.01	-.05	.03	.05	-		
14. Ö. Güç	Pearson	.16*	-.04	-.01	-.05	-.02	.05	-.02	-.04	.01	.04	-.03	-.42**	-.23**	-	
	Spearman	.08	-.06	-.02	-.09	-.04	.02	.003	-.005	-.005	.03	-.02	-.40**	-.19**	-	
15. Grup Rek. Akış	Pearson	-.16*	.04	.19**	.12	.05	.07	-.03	-.07	.01	.05	-.05	-.10	.17*	-.01	-
	Spearman	.03	.02	.16*	.11	.07	.06	.01	-.09	.01	.04	-.01	-.10	.15*	-.01	-

Not: YÇGY = Yaşamının çoğunu geçirdiği yer, SED = Sosyoekonomik düzey, Ö. Yakınlık = Örtük Yakınlık Kurma Güdüsü, Ö. Başarı = Örtük Başarı Güdüsü, Ö. Güç = Örtük Güç Güdüsü, Grup Rek. Akış = Grup Rekabeti İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimi. * .05 düzeyinde anlamlılık, ** .01 düzeyinde anlamlılık.

BÖLÜM 5

TARTIŞMA

Tartışma bölümü, bulgular bölümünde analizlerde izlenen üç ana adım takip edilerek şekillenmiştir. Bu doğrultuda, ilk olarak, farklı etkinlik türlerinde akış deneyimine ilişkin temalar -literatür ile tutarlılıkları ve getirdikleri yenilikler açısından- değerlendirilmiştir. İkinci olarak, katılımcıların akış deneyimleri, kültürel eğilimleri, benlik tanımlamaları ve örtük güdülerinin düzeylerine dair alınan ölçümler -örnekleme hangi özelliklerin daha yaygın olduğu ve literatür ile tutarlılıkları açısından- değerlendirilmiştir. Üçüncü olarak ise, hipotez testi sonuçları tartışılmıştır. Son olarak, çalışmanın literatüre katkılarına, gelecek çalışmalara ışık tutabilecek önerilerine ve sınırlılıklarına yer verilmiştir.

5.1. Farklı Etkinlik Türlerinde Akış Deneyimine İlişkin Temaların Değerlendirilmesi

5.1.1. Tek Başına Etkinliklerde Akış Deneyimine İlişkin Temaların Değerlendirmesi

Mevcut çalışmada, katılımcıların tek başına etkinlikler sırasındaki duygu, düşünce ve deneyimleri üzerinden tanımlanan, tek başına etkinliklerde akış deneyimine ilişkin temalar, iki başlık altında toplanmıştır:

1. Gerçeklikle bağları kopma, rahatlama, özgürlük, pozitiflik
2. Başarı isteği ve hissi

“Gerçeklikle bağları kopma, rahatlama, özgürlük, pozitiflik” teması, Karsten’in (2010), sanatçıların, sanatsal uğraşları sırasındaki akış deneyimlerini anlatan temaları ile benzerdir. Bu temalar, hazırlık safhasında gerekli olan "özgürlük ve pozitif enerji" (*liberation and positive energy*), bilinçli bir kontrol edilmişlikten ziyade daha içgüdüsel bir modda olan bir "içgüdüsel ustalık" (*mastership by instinct*) ve sosyal ilişkilerin geçici olarak, etkinlik hedeflerinin yoğun ve dışlayıcı ilişkisi ile değiştirilmesini ifade eden "yoğun bir kişisel an" (*intensely personal moment*) idi. Üçüncü tema ayrıca, başkalarını kasten uzaklaştırmak (*deliberately closing out others*) ve etkinlik nesnesi ile ilişki (*relationship with the object of activity*) şeklinde iki alt temaya sahipti. Mevcut çalışmada, tek başına etkinliklerde akış

deneyimine ilişkin temalardan biri olarak tanımlanan, “gerçeklikle bağları kopma, rahatlama, özgürlük, pozitiflik” teması, Karsten’in (2010), özellikle, “özgürlük ve pozitif enerji” ve “yoğun bir kişisel an” temaları ile örtüşmektedir. Bu temanın ayrıca, literatürde tek başına etkinliklerde akış deneyimleme gerekçeleri olarak sunulan, başkalarının varlığı ile dikkati bölmek zorunda olmamak, kontrolün paylaşılmaması ve tamamen kişide olması, öz-bilinç kaybının daha kolay olması (örn., Liu ve Csikszentmihalyi, 2020) gibi gerekçelerle de tutarlı olduğu söylenebilir.

“Başarı isteği ve hissi” teması ise, akışın en çok deneyimlendiği etkinlikler olarak, üretken etkinlikler (iş ve ders çalışmak) ve yapılandırılmış serbest zaman etkinliklerinin (iyi tanımlanmış kuralları olan, belli bir yeterlik ve beceri geliştirme gerektiren spor, sanat gibi etkinlikler) bildirildiği bir çalışmanın (Delle Fave, 2007) bulguları ile örtüşmektedir. İlgili çalışmada, Delle Fave (2007), bu etkinliklerin, yaratıcılık (*creativity*), bağımsızlık (*autonomy*) ve beceri geliştirme (*skill development*) açısından uygunluğuna dikkat çekilmiştir. Öte yandan, ilgili çalışmada, tek başına etkinliklerin, üretmek ve yaratıcılık açısından bir avantaj sunması dile getirilirken, bir başarı vurgusu yapılmadığı görülmektedir. Mevcut çalışmadaki tek başına etkinlikler sırasındaki duygu, düşünce ve deneyimler bildirilirken başarı vurgusunun çok belirgin biçimde yapılmış olması, mevcut çalışmanın bulgularını Delle Fave’ninkinden (2007) farklı kılmaktadır.

5.1.2. Tanıdıklarla İşbirliği İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimine İlişkin Temaların Değerlendirmesi

Mevcut çalışmada, katılımcıların tanıdıklarla işbirliği içeren etkinlikler sırasındaki duygu, düşünce ve deneyimleri üzerinden tanımlanan, tanıdıklarla işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimine ilişkin temalar, dört başlık altında toplanmıştır:

1. Gerçeklikle bağları kopma, pozitiflik
2. Yakınlarla birliktelikten kaynaklanan olumlu duygular
3. İşbirliğine dayalı performans ve gelişim
 - 3a. İşbirliğine dayalı performans

3b. İşbirliğine dayalı gelişim

4. Eşit katılım gösterilmemesi

“Gerçeklikle bağları kopma, pozitiflik” temasının, büyük oranda, akış deneyimini karakterize eden özellikleri yansıttığı düşünülürse ve bu temadan hariç konuşulursa, tanıdıklarla işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimine ilişkin temaların, literatürde var olan, akış deneyimini sosyal açıdan ele alan çalışmalar ile uyduğu söylenebilir.

Tanıdıklarla işbirliği içeren etkinliklere dair bildirilen duygu, düşünce ve deneyimlerin, “yakınlarla birliktelikten kaynaklanan olumlu duygular” temasını ortaya çıkması, sosyal akış deneyiminin ne olduğuna dair Turner’ın (1974) ve Sato’nun (1988) açıklamaları ile uyuşmaktadır. Spesifik olarak, Turner (1974), sosyal akışın özünün, yapılan işten, hatta işbirliğinden bile öte, sırf birlikte olmaktan, bir arada olmaktan kaynaklandığını ifade etmişti. Benzer şekilde, Sato (1988), motosiklet çetesi üyesi gençlerin birlik hissini, akış deneyimlerinde önemli bir rol oynadığını ifade etmişti. Mevcut çalışmada, katılımcıların tanıdıklarıyla işbirliği içinde oldukları etkinlikler için yazdıkları ifadeler, bu etkinliklerde hissettikleri olumlu duygularının, sevdikleriyle beraber olmaktan, sırf onlarla birliktelikten kaynaklandığını göstermekteydi. Söz konusu duyguların, tanıdıklarla işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyiminin özgün bir yönünü yansıttığı düşünülerek, bu temaya “yakınlarla birliktelikten kaynaklanan olumlu duygular” ismi verilmiş ve böylece, söz konusu duyguların, etkinliği yapıyor olmaktan kaynaklanan ve herhangi bir etkinlikte akış deneyimine eşlik edebilecek olan pozitif duygulardan farklı olduğu vurgulanmak istenmişti.

“İşbirliğine dayalı performans ve gelişim”, tanıdıklarla işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimine ilişkin bir diğer tema olarak tanımlanmıştı. Katılımcıların, tek başlarına iken sergilemeyecekleri görev performansına, herkesin bir işin ucundan tutması, bir sorumluluk üstlenmesiyle, işbirliği halinde iken kolay ve hızlı bir biçimde erişebildikleri, tek başlarına düşünemeyecekleri fikirleri işbirliği halinde iken düşünebildikleri ve tek başlarına iken erişemeyecekleri gelişim düzeyine işbirliği halinde olduklarında erişebildikleri görülmüştü. Örneğin, bir katılımcı takım olarak yemek yaparkenki duygu, düşünce ve deneyimleri için "Bir makinanın dişlileri ve çarkları gibi hissettirdi" demiş, bir

başka katılımcı, imece usulü tarım ürünleri toplarkenki duygu, düşünce ve deneyimlerini "Birlikten kuvvet doğar" diyerek anlatmıştı. Benzer şekilde, bir katılımcı, bir projede çalışırken herkesin birbirinin deneyiminden faydalandığını, bir başkası başka bir alandan arkadaşıyla bilimsel sohbetleri sırasında tek başına düşünemeyeceği yeni fikirler düşünebildiğini ifade etmişti. "İşbirliğine dayalı performans ve gelişim" teması, van den Hout'un (2016), öğrenci proje grupları ve çeşitli kurumlardan iş grupları ile yaptığı çalışmasında, takım akışını karakterize eden özellikler arasında tanımladığı, "birlikte ilerleme/gelişme hissi" (*a sense of joint progress*) ile benzerdir. Van den Hout (2016), ayrı ayrı kişilerin yapıyor olduğu her şey ortak bir amaca ulaşmaya yönelik olduğunda, kişilerin etkileşimlerinin sinerjik olduğunu (beraber yapılanın, ayrı ayrı yapılanın toplamından daha fazlasını üretmesi, daha büyük ya da güzel bir şey ortaya koyması), herkesin yaptığının birbirinin yaptığına dayandığını ve böylece "birlikte ilerleme/gelişme" hissinin ortaya çıktığını ifade etmiştir.

Tanıdıklarla işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimine ilişkin bir diğer tema olan "eşit katılım gösterilmemesi" ise, katılımcılar, tanıdıklarla işbirliği içeren etkinliklerde akışın yüksek düzeyde hissedilememesine yol açabilecek unsurlardan bahsettikleri takdirde dile getirilmiştir. Bu temanın, akış deneyimini sekteye uğratabilecek bir durumu yansıttığı ve diğer temalar ile kıyaslanırsa, nadir ortaya çıktığı not edilmelidir. Buna göre, etkinlik partnerleri, etkinliğe yeterince katkı sağlamadıklarında veya üzerine düşeni yapmadıklarında veya partnerler ile fikir ayrılığı ve uyuşmazlık yaşandığında, katılımcıların akış deneyimi sekteye uğramaktadır. Örneğin, bir katılımcı, yurt odasını düzenleme ve temizleme etkinliğinde, oda arkadaşlarının, görevlerini aksattığını ve kendisinin görüşlerini ciddiye almadıklarını bildirmişti. Katılımcının bu etkinlikte "nadiren" akış deneyimlediği görülmüştü. Bir başka katılımcı, grup ödevlerinde, arkadaşları, üzerlerine düşeni yapmayınca hem endişelendiğini hem de ödevde katkı sağlama motivasyonunun düştüğünü ve "bazen" akış deneyimlediğini bildirmişti. "Eşit katılım gösterilmemesi" temasının ortaya çıkması, eşit katılımın (*equal participation*), grup akışının koşullarından biri olarak kabul edilmesi gerektiğini iddia eden Sawyer'ın (2015) fikirleriyle örtüşmektedir. Sawyer (2015), bu fikrini caz, tiyatro, iş ve spor grupları gibi tanıdıklarla işbirliği içeren etkinliklerdeki akış

deneyimine ilişkin çalışmaları sonucunda ortaya koymuştur. O'na göre, grup akışının gerçekleşmesi için, etkinlik grubundaki tüm üyelerinin, üretilen işteki veya sergilenen performanstaki rolünün eşit olması gerekir. Ayrıca, grup üyelerinden bazıları baskın ve ya kibirli olduğunda da grup akışının, engelleneceğini iddia etmiştir. Bu görüşü destekleyen bir görgül çalışma bulgusu, birlikte matematik problemi çözerken akış deneyimleyen ve deneyimlemeyen öğrenci gruplarının özelliklerinin karşılaştırıldığı bir araştırmadan (Armstrong, 2008) gelmiştir. İlgili araştırmada, akış deneyiminin yüksek olduğu gruplarda, üyelerin eşit görev üstlendiği; akış deneyiminin düşük olduğu gruplarda ise öne çıkmaya çalışan üyeler olduğu gözlenmiştir.

5.1.3. Tanımadığı Kişilerle İşbirliği İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimine İlişkin Temaların Değerlendirmesi

Mevcut çalışmada, katılımcıların tanımadığı kişilerle işbirliği içeren etkinlikler sırasındaki duygu, düşünce ve deneyimleri üzerinden tanımlanan, tanımadığı kişilerle işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimine ilişkin temalar, beş başlık altında toplanmıştır:

1. Etkinlik partnerlerinden soyutlanarak odaklanma
2. Ortak amacı ve kategori üyeliğini benimseyerek odaklanma
3. Yeni insanlar tanımaya ilgi ve yeni fikirlere açıklık
4. Etkinlik partnerleriyle rekabet algısı
5. Tanımadığı kişilerle olmaktan kaynaklanan odaklanamama ve olumsuz duygular

Daha önce de ifade edildiği gibi, akış deneyimini sosyal yönü açısından ele alan çalışmalar, birbirini önceden tanıyan olan çiftler ya da küçük ve yüz yüze gruplar ile yapılmıştır. Mevcut çalışma, birbirini önceden tanımayan, geçici olarak bir araya gelmiş olan insanların ne derece akış deneyimlediğini ve etkinlik partnerleri ile aşinalığın, akış deneyimi açısından bir fark yaratıp yaratmadığını test etme girişiminde bulunan ilk çalışmadır.

“Etkinlik partnerlerinden soyutlanarak odaklanma” teması, kimi katılımcıların, odaklarının tamamen etkinlik olduğunu, tanımadığı kişiler olan etkinlik partnerleriyle ilgilenmediklerini, onlara aldırmadıklarını göstermişti. Bu temaya ait örnek etkinlikler,

voleybol maçı, futbol maçı, düğünde halay çekmek, fitness salonunda spor yapmak ve grup ödevleriydi. Bu temanın, katılımcıların, tanımadığı kişiler ile işbirliği içinde olmayı “olumlu” ya da “olumsuz” değerlendirdiğini gösteren belirgin bir yönü olmadığı söylenebilir. Yalnızca bir katılımcının, kendi işine odaklanıp algılarını kapatmasına ve insanlara takılmamasına rağmen dikkatinin dağılabildiğini bildirdiği ve “bazen” akış deneyimlediği görülmüştür. Diğer katılımcılar ise, etkinlik partnerlerine aldırmandan yapmaları gerekene odaklandığını bildirmiş ve akış deneyimleme sıklıklarının “her zaman” ya da “sıklıkla” olduğu görülmüştür. Böylelikle, “etkinlik partnerlerinden soyutlanarak odaklanma” temasından hareketle, tanımadığı kişiler ile işbirliği içinde olmanın, akış deneyimini sekteye uğratmadığı, ancak, katılımcıların bir nevi “tek başına” oldukları bir durum yaratmaya çalıştıkları göz önüne alınırsa da, deneyimlenenin, “sosyal” bir akış deneyimi olmaktan uzak olduğu yorumu yapılabilir.

“Ortak amacı ve kategori üyeliğini benimseyerek odaklanma” teması, kimi katılımcıların, etkinlik partnerlerini, kendilerinin de içine dahil oldukları büyük bir kategorinin üyesi olarak gördüklerini ve bu büyük grubun ortak amacına odaklandıklarını göstermişti. Bu temaya ait örnek etkinlikler, gönüllülük faaliyetlerinde bulunmak, futbol maçı izlemek (toplu bir şekilde tezahürat yapmak vurgusu ile), sokak hayvanlarına yardım etmek, miting ya da yürüyüşe katılmak ve çevre eylemlerine katılmak şeklindeydi. Katılımcıların, bu etkinlikler için, "birlik beraberlik", "grup ruhu", "atmosfere kapılmak", "ortak bir amaç-gönül bağları", "yüce ve erdemli bir amaç uğruna mücadele etme" gibi vurgular yaptığı, herhangi olumsuz bir duygu, düşünce, deneyim bildirmemiş oldukları görülmüştür. İlgili etkinlikler için akış deneyimleme sıklığının, “nadiren” ve “sıklıkla” arasında değiştiği görülmüştür. Bu tema, birbirini önceden tanımayan, geçici olarak bir araya gelmiş olan insanların da akış deneyimlediğini göstermektedir. Ayrıca, katılımcıların yorumlarının, ortak bir amaç vurgusu etrafında bir araya gelmiş oldukları ilgili topluluklarda, grup kimliğinin belirgin olduğunu ve bireysel kimliklerinden ziyade, sosyal kimlikleriyle (Tajfel ve Turner, 1979) hareket ediyor olduklarını gösterdiği söylenebilir. Bu noktada, grubun/topluluğun herhangi bir üyesi olarak, kim olduklarının, birbirini önceden tanıyor

olup olmadıklarının bir önemi olmadığı, önemli olanın ortak amaç olduğu yorumu yapılabilir.

“Yeni insanlar tanımaya ilgi ve yeni fikirlere açıklık” teması, kimi katılımcıların, tanımadığı kişiler ile işbirliği içeren etkinlikleri, yeni insanlar tanımak, yeni şeyler öğrenmek, kendilerine bir şeyler katmak ya da kendilerini geliştirmek için bir fırsat olarak gördüklerini ve bundan memnuniyet duyduklarını göstermişti. Bu temaya ait örnek etkinlikler, voleybol, ekstrem sporlar, resim kursu, tatil, spor salonuna gitmek, spor salonunda dans etmek, bir konu ya da kitap üzerine derinlemesine tahlil yapmak ve muhabbet etmek, konferansa katılmak, aynı sınıfta film izlemek şeklindeydi. Katılımcıların bu etkinlikler için akış deneyimleme sıklığının “nadiren” ve “sıklıkla” arasında değiştiği görülmüştür. Burada, özellikle yeni insanlar tanımaya yönelik belirgin bir ilginin söz konusu olduğu söylenebilir. Katılımcıların, bu ilgilerini gerçekleştirebilecekleri etkinlikler olarak, tanımadığı kişiler ile işbirliği içeren etkinlikleri olumlu değerlendirdikleri ve bu etkinliklerde akış deneyimledikleri görülmektedir.

“Etkinlik partnerleriyle rekabet algısı” teması, kimi katılımcıların, tanımadığı kişiler olan etkinlik partnerleri ile aralarında bir rekabetin var olduğunu algıladığını, onları rakip olarak görebildiklerini ve etkinlik sırasında hırslanabildiklerini göstermişti. Bu temaya ait örnek etkinlikler, koşu, resim kursu, sporda ağırlık kaldırmak, basketbol, online futbol oyunu şeklindedir. Katılımcıların bu etkinlikler için akış deneyimleme sıklığının “nadiren” ve “bazen” arasında değiştiği görülmüştür. Bu temanın, tanımadığı kişiler ile işbirliği içinde olmayı tercih etmemek yönünde belirgin bir vurgu içermemekle beraber, deneyimlenenin, “sosyal” ya da “paylaşılan” bir akış deneyimi olmaktan uzak olduğunu gösterdiği yorumu yapılabilir.

“Tanımadığı kişilerle olmaktan kaynaklanan odaklanamama ve olumsuz duygular” teması ise, kimi katılımcıların, tanımadığı kişiler ile işbirliği içinde oldukları etkinlikler sırasında çekindiklerini, rahat hissetmediklerini, gergin hissettiklerini, yargılanabileceklerini düşündüklerini, mesafeli ve tedirgin olduklarını ve odaklanamadıklarını göstermişti. Bu temaya ait örnek etkinlikler, oyun oynama, öğrenci kulübü buluşmaları ve etkinlikleri, halı

saha maçı, spor yapmak (basketbol, voleybol), kalabalık bir grupta spor yapmak, arkadaşlarının arkadaşlarıyla aynı ortamda olmak, tanımadığı biriyle başka birini beklemek, akademik toplantı ve kongreler şeklindedir. Katılımcıların bu etkinlikler için akış deneyimleme sıklığının “nadiren” ve “bazen” arasında değiştiği görülmüştür. Bu temada, katılımcıların, açık bir biçimde, tanımadığı kişiler ile işbirliği içinde olunan etkinlikleri tercih etmedikleri, bu tür etkinliklerde olumsuz duygu, düşünce ve deneyimler bildirdikleri görülmektedir.

Böylelikle, tanımadığı kişilerle işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimine ilişkin temalar, genel olarak bu etkinlik türünde akış deneyimleme sıklıklarının, diğer etkinlik türlerine kıyasla daha düşük olduğunu gösterse de, birtakım bireysel farklılıkları da ortaya koymuştur. Öncelikle, “ortak amacı ve kategori üyeliğini benimseyerek odaklanma” teması, birbirini önceden tanımayan, geçici olarak bir araya gelmiş olan insanların da akış deneyimleyebileceğini göstermiştir. Bu temada, katılımcıların bireysel kimlikleriyle değil, kategori üyeliğinden gelen sosyal kimliklerinin etkisiyle hareket ettiği ve birbirini tanıyan olup olmadıklarının önemli olmadığı yorumu yapılmıştı. “Ortak amacı ve kategori üyeliğini benimseyerek odaklanma” teması dışındaki diğer temalar ise, kişiler arası ilişkiler ya da küçük ve yüz yüze gruplar bağlamında geçmektedir. Bu bağlamlarda katılımcıların bireysel kimlikleri ile hareket ettiği ve kim olduklarının önemli olduğu yorumu yapılabilir. Bu noktada, birtakım bireysel farklılıklar ortaya çıkmış ve tanımadığı kişilerle işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyiminin, kimi katılımcılara uygun, kimilerine ise uygun olmadığı görülmüştür. “Etkinlik partnerlerinden soyutlanarak odaklanma” temasında katılımcılar, kendilerini etkinlik partnerlerinden soyutlayarak bir “tek başına”lık durumu yaratmaya çalışmış; “yeni insanlar tanımaya ilgi ve yeni fikirlere açıklık” temasında katılımcılar, yeni insanlar olan etkinlik partnerleri ile iletişim kurmaktan ve etkileşime girmekten mutlu olduğunu bildirmiş; “etkinlik partnerleriyle rekabet algısı” temasında katılımcılar, etkinlik partnerlerini rakip olarak görmüş; “tanımadığı kişilerle olmaktan kaynaklanan odaklanamama ve olumsuz duygular” temasında ise katılımcılar, tanımadığı kişilerle işbirliği içinde olmaktan hoşlanmadıklarını ve bu tür etkinliklerden kaçındıklarını dile getirmiştir.

Bu temaların, genel olarak, birtakım bireysel farklılıkları ortaya koymasından, mevcut çalışmanın genel savını; akış deneyiminin, kişi özellikleri ve etkinlik özelliklerinin bir uyumuna bağlı olduğu fikrini, desteklediği söylenebilir. Tanımadığı kişiler ile işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimine ilişkin temalar, aynı etkinliğin bile, farklı insanlar tarafından farklı biçimde algılanabildiğini göstermiştir. Örneğin, bir arada spor yapma etkinliğini, yeni insanlar tanımaya ilgisi ve yeni fikirlere açık olan bir katılımcı, yeni insanlarla tanışmak için bir fırsat olarak görüp mutlu hissettiği için olumlu değerlendirmiştir. Bu katılımcı için, tanımadığı kişiler ile işbirliği içeren etkinliklerin, yeni insanlar tanımaya ve yeni fikirler edinmeye yönelik ilgilerini gerçekleştirebileceği etkinlikler olduğu söylenebilir. Bir başka katılımcı, sırf spora odaklandığını, salondaki diğer insanların varlığına algılarını kapattığını, yine de insanların varlığı ile dikkatinin dağıldığını bildirmiştir. Bu katılımcının, ancak, salondaki diğer insanlardan soyutlanarak akış deneyimleyebildiği görülmektedir. Üçüncü bir katılımcı ise, hiç böyle bir ortamda bulunmaktan hoşlanmadığını, gerildiğini ve mesafeli olduğunu bildirmiştir. Tanımadığı kişiler ile işbirliği içeren etkinliklerin, son iki katılımcının ihtiyaçlarını doyumaya, veya ilgilerini gerçekleştirmeye uygun olmadığı yorumu yapılabilir. Aynı etkinliklerin, farklı katılımcılar tarafından farklı algılanması, Delle Fave'in (2009), akış deneyiminin, bir etkinliğe ne anlam atfedildiğine göre değişebileceği; etkinliğe ne anlam atfedildiğinin ise, kültür ve birey düzeyinde birtakım değişkenlere göre değişebileceği ifadesi ile tutarlıdır. Delle Fave (2009), bir etkinliğe verilen anlamın ya da etkinliğin birey için işlevininin, hem kültürel (*cultural*) düzeyde hem de bireysel (*individual*) düzeyde ele alınması gerektiğini ifade etmiştir. Nitekim, anlam verme süreci, kültürel bağlamdan etkilenebileceği gibi, bireylerin birtakım eğilimleri (*predispositions*), geçmiş deneyimleri ve değerlendirmeleri, öncelik hiyerarşileri ve bireysel değerlerinden de etkilenebilir (Delle Fave, 2009).

5.1.4. Birebir Rekabet İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimine İlişkin Temaların Değerlendirmesi

Mevcut çalışmada, katılımcıların birebir rekabet içeren etkinlikler sırasındaki duygu, düşünce ve deneyimleri üzerinden tanımlanan, birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimini karakterize eden temalar, yedi başlık altında toplanmıştır:

1. Rekabeti ve rekabet ortamını sevmek
2. Rekabetin dostane tonu ve geliştirici işlevi
 - 2a. Rekabetin dostane tonu
 - 2b. Rekabetin geliştirici işlevi
3. Hırs
4. Hedef ve ana odaklanma
5. Rakibe odaklanma, rakip ile sosyal karşılaştırma ve olumsuz duygusal tepkiler
 - 5a. Rakibe odaklanma
 - 5b. Rakip ile sosyal karşılaştırma ve olumsuz duygusal tepkiler
6. Rekabeti sevmeme
7. Olumsuz duygular

“Rekabeti ve rekabet ortamını sevmek” teması, kimi katılımcıların, bir özellik olarak rekabeti sevdiklerini, rekabet ortamını olumlu değerlendirdiklerini ve kendilerini geliştirmeye, başarmaya hevesli olduklarını göstermişti. Bu tema, mevcut çalışmada, literatürden hareketle yapılan çıkarımlar ile tutarlıdır. Spesifik olarak, Csikszentmihalyi’nin (1975) görüşmelerinden alıntılardan hareketle, rekabet içeren etkinliklerde akış deneyiminin, kimi bireylerin, sahip oldukları özellikler itibarıyla, rekabete girmekten hoşlanmaları ile ilgili olabileceği çıkarımı yapılmıştı. Csikszentmihalyi’nin görüşmelerinden alıntılar, örneğin, kimi katılımcıların, rekabeti, becerilerini geliştirmeleri için kendilerine sunulan bir meydan okuma olarak algıladığını, “rakip” algısının da kendileri olduğunu göstermekteydi.

“Rekabetin dostane tonu ve geliştirici işlevi” teması, bazı katılımcıların, rakipleri ile nezaketli bir iletişim içinde olduklarını göstermişti. Ayrıca, rekabet içeren etkinlikleri arkadaş, eş gibi tanıdıklarıyla yapanlar olduğu görülmüştü. Buna ek olarak, rekabet içeren ilişkileri, kendilerinin ve rekabet ortamında bulunan başkalarının gelişmesini sağlayan bir işleve sahip olarak değerlendirdikleri de gözlenmişti. Bu tema, rekabet algısında kültürel farklılıklar olduğunu gösteren çalışmalar ile tutarlıdır. Örneğin, Fülöp’ün (2004), Macar ve Japon ergenleri ile yaptığı çalışmada, Japon ergenlerin, rekabeti, kişiyi geliştiren ve motive eden; kişiyi geliştirerek, grubun ve nihayetinde ulusun gelişmesine hizmet eden bir şey

olarak algıladıkları görülmüştü. Ayrıca, rakiplerini, bir arkadaşları olarak ya da varlığı, kendilerini geliştirmeye ve ilerlemeye motive eden, bunu garantileyen bir kişi olarak görebildikleri aktarılmıştı. Böylelikle, onlar için, rekabet ve işbirliği birlikte çalışan iki süreç olarak işlemekteydi. Mevcut çalışmanın örnekleminde de benzer bir süreç sergilenmektedir.

“Hırs” teması, rekabet içeren etkinliklerde akış deneyiminin, özgün bir yönünü yansıtan bir tema olarak tanımlanmıştı. Hırs ile birlikte, genellikle olumlu duyguların bildirildiği görülmüştü. “Azim” hırsa en sıklıkla eşlik eden olumlu duygu olmakla beraber, “çaba”, “mücadele”, “sınırlarını zorlama”, “strateji”, “adrenalin”, “kazanma arzusu”, “başarıya olan açlık” gibi bildirimlerle karşılaşılmıştı. Hırsa nadiren de olumsuz duyguların eşlik ettiği görülmüştü, yenilme korkusu, kaygı, stres, gerginlik, asabiyet gibi. Ancak, hırsa olumsuz duyguların eşlik ettiği durumlarda bile akış deneyimleme düzeyinin yüksek olduğu (“Her zaman” ya da “sıklıkla” seçeneği seçilmiştir) görülmüştü. Böylelikle, hırs ile birlikte bildirilen olumsuz duyguların da, rekabet içeren etkinliklerde akış deneyiminin özgün yönü içine dahil olduğu söylenebilir.

“Hedefe ve ana odaklanma” teması, bazı katılımcıların son derece hedefe, göreve ve ana odaklandıklarını ve etkinliği yapmaya son derece motive olduklarını göstermişti. Bu katılımcıların yüksek düzeyde (“Her zaman” ya da “sıklıkla”) akış deneyimlediği görülmüştü. Csikszentmihalyi’nin (1975) görüşmelerinden aktardığı alıntılar, rekabetçi etkinlikler sırasında akış deneyimleyen katılımcıların, rekabetin sonucuna değil, rekabet sürecinin kendisine odaklandıklarını göstermekteydi. Spesifik olarak, katılımcıların, sahip oldukları becerileri sergilemeleri ve zorlukların üstesinden gelebildiklerini görmelerinin, doyurucu bir his ortaya çıkardığı ve bu doyum hissini, rekabetin getirisi ya da sonucu (ödül ya da para gibi) ile ilgili olmadığı görülmekteydi. Bir sonraki tema tartışılırken, bu temada yüksek düzeyde akış deneyimlenmesinin literatür ile tutarlı olduğu görülecektir.

“Rakibe odaklanma, rakip ile sosyal karşılaştırma ve olumsuz duygusal tepkiler” teması, kimi katılımcıların rakibin kendisine odaklandıklarını ve rakip ile bir kıyaslama ve üstün gelme çabasına girdiklerini göstermişti. Rakip ile sosyal karşılaştırma yapmanın bir sonucu

olarak, rekabet sürecinde ya da sonucunda aşağı hissetmek, irite olmak, kıskanmak, üzüntü duymak, öfkelenmek gibi olumsuz duygusal tepkiler verebildikleri görülmüştü. Katılımcıların bildirdiği olumsuz duygusal tepkiler göz önüne alınarak, rakip ile sosyal karşılaştırma sürecine girmenin, akış deneyimini sekteye uğratabilecek bir durum olduğu yorumu yapılmıştı. Nitekim, rakip ile bir sosyal karşılaştırmaya giren katılımcıların düşük düzeyde akış deneyimlediği söylenebilir (“Nadiren” ya da “Bazen” akış deneyimledikleri görülmüştür). Bu tema ile “hedefe ve ana odaklanma” teması birlikte göz önüne alındığında, literatür ile tutarlı olarak, hedefe ve ana odaklanmanın akış deneyimlemeye daha uygun bir durum olduğu, rakibe odaklanmanın ise akış deneyimini sekteye uğratabilecek bir durum olduğu söylenebilir. Örneğin, Jackson ve Roberts’ın (1992), çalışmasında, ustalık yöneliminin (*mastery orientation*; görev odaklı (*task-involved*) olunan; asıl ilginin eldeki görevde olduğu ve hedefin, başka birinden daha iyi olmak değil, kişinin yapabileceğinin en iyisini yapması olması) akış deneyiminin üstünde bir temel etkisi olduğu; ustalık yönelimi daha yüksek olan sporcuların, düşük olanlara kıyasla, daha çok akış deneyimledikleri görülmüştü. Rekabetçi yönelim (*competitive orientation*; ego odaklı (*ego-involved*) olunan; kişinin asıl ilgisinin, kendinde ve kendini rakip olarak gördüğü kişilerle karşılaştırarak daha değerli algılamakta olması, sonuca, yani kazanma ve kaybetmeye odaklanılması) için ise, bir temel etki olmadığı görülmüştü. Bir başka çalışmada ise, Stavrou ve arkadaşları (2015), akış deneyimi ile görev yönelimi (*task orientation*; beceri değerlendirme ölçütü kişinin kendisi; kendi algıladığı ustalığı, anlayışı ve bilgisi) arasında, ego yönelimi (*ego-orientation*; beceri değerlendirme ölçütü başkalarının performansı ve sosyal karşılaştırmadır) ile olana kıyasla, daha yüksek korelasyon olduğunu bildirmişti. Böylelikle, “hedefe ve ana odaklanma” temasında yüksek düzeyde akış deneyimlenmesi, “rakibe odaklanma, rakip ile sosyal karşılaştırma ve olumsuz duygusal tepkiler” temasında ise, düşük düzeyde akış deneyimlenmesi olağandır.

“Rekabeti sevmeme” teması ise, bazı katılımcıların, bir özellik olarak rekabetten hoşlanmadıklarını, rekabete girmeyi tercih etmediklerini ve istemeden rekabet içinde buldukları etkinlikler sırasında “Nadiren” akış deneyimledikleri ya da “Hiçbir zaman”

deneyimlemediklerini göstermişti. Örneğin, birebir rekabet içeren etkinlikler sırasında “Hiçbir zaman” akış deneyimlemediğini bildiren bir katılımcının ifadeleri şöyleydi:

“İkizim başarı odaklı ve rekabet ile motive olan bir mizaç iken ben sanırım onun tam tersiyim. Liseye dek onunla aynı sınıfta insanlar tarafından sürekli karşılaştırmaya maruz kalmam beni rekabetten soğuttu. Bunun mizacımdan da olduğunu düşünüyorum. Belki ikizimden önce doğmuş olmam rekabetten ziyade uyum ve onu korumak isteyerek bir abla görevi görmemden kaynaklıdır. Rekabetten hoşlanmıyor ve böyle durumlarda mutsuz hissediyorum.”

Burada katılımcının, hem rekabete uygun olmayan bir özelliğini bildirdiği (“başarı odaklı değilim”) hem de kendisini uyumlu ve korumacı olarak tanımladığı görülmektedir. Mevcut çalışmada, yatay toplulukçuluk ile birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimi arasında, anlamlı düzeyde ve negatif bir ilişki olduğu görülmüştü. Buradan hareketle, rekabete uygun olmayan özelliklere sahip olmanın yanı sıra, rekabetçi eğilimin aksi yöndeki bir özelliğe sahip olmanın, birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimini olumsuz etkilediği yorumu yapılabilir. Nitekim, yatay toplulukçulukta eşitlik ve başkalarına benzerlik savunulur ve öne çıkmak motivasyonu yoktur.

“Olumsuz duygular” teması ise, bazı katılımcıların, birebir rekabet içeren etkinlikler sırasında stres, kaygı, güvensizlik, gerginlik, sinirlilik, mutsuzluk, yorgunluk, huzursuzluk, başarısız olma korkusu gibi olumsuz duygular bildirdiğini göstermişti. Ayrıca, çok nadir de olsa bu olumsuz duygulara eşlik eden bir olumlu duygu olabildiği görülmüştü, özgüven gibi. Burada, bildirilen olumsuz duyguların, akışın kanal modellerinde, algılanan becerilerin, algılanan zorluktan düşük olduğu durumu temsil eden "kaygı" durumuna karşılık geliyor olabileceği yorumu yapılmıştı. Örneğin, akışın dört kanal modeline (*four-channel model of flow*, Csikszentmihalyi ve Lefevre, 1989) göre, algılanan zorluk ve becerilerin yüksek düzeyde olması akış deneyimini temsil ederken, algılanan becerilerin algılanan zorluktan fazla olması, sıkılma (*boredom*) deneyimini, becerilerin zorluktan az olması kaygı (*anxiety*) deneyimini, zorluk ve becerilerin düşük düzeyde olması ise ilgisizlik (*apathy*) durumunu temsil etmektedir. Buradan hareketle, rekabetçi çevrelerin, kişilere devamlı olarak zorluklar sunduğu, sıkılmalarını önlediği, becerilerini geliştirmeye teşvik

ettiği ve zamanla daha yüksek bir zorluk-beceri dengesine ulaşarak daha çok akış deneyimlemelerini sağladığı çıkarımı yapılmıştı. Bu temada görülen durumun ise, kişilerin beceri düzeyinin, zorlukları karşılamadığı kaygı durumunu temsil ettiği söylenebilir. Ancak, bu temada, olumsuz duygu bildirmiş olmasına rağmen yüksek düzeyde akış deneyimleyen katılımcılar olduğu da görülmüştür. Buradan hareketle, olumsuz duygu bildirimlerini, her zaman -en azından rekabet içeren etkinlikler söz konusu olduğunda- düşük düzeyde akış deneyimi ile ilişkilendirmek doğru olmayabilir.

Böylelikle, birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimine ilişkin temalar yakından incelendiğinde, hem literatür ile tutarlılık hem de mevcut çalışmadaki, akış deneyiminin kişi özellikleri ve etkinlik özelliklerinin bir uyumuna bağlı olduğu yönündeki temel savın desteklendiği görülmektedir. Örneğin, “rekabeti ve rekabet ortamını sevme” temasında, rekabet içeren etkinliklerin, becerilerini geliştirmek ve başarıya ulaşmak motivasyonlarına sahip olan katılımcılara uygun olduğu ve katılımcıların bu etkinliklerde yüksek düzeyde akış deneyimlediği görülmüştü. Öte yandan, birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimine ilişkin temaların, sınırlarının çok net çizili olmadığı ya da birden fazla akış deneyimleme gerekçesinin iç içe geçmiş olduğu söylenebilir. Örneğin, “rekabeti ve rekabet ortamını sevme” ile “hedefe ve ana odaklanma” temaları, rekabet sonucuna değil sürecine odaklanılması yönünden kesişmektedir. Bir başka örnek olarak, “rekabetin dostane tonu ve geliştirici işlevi” temasında, işbirliği ve rekabetin iç içe geçmiş olduğu görülmüştü. Son olarak, aynı etkinlikler sırasında aynı duyguları deneyimlediğini bildiren katılımcıların, akış deneyimleme sıklıklarının farklılaşabildiği görülmüştür. Buna ek olarak, olumsuz duygu bildirimlerinde kimi zaman yüksek düzeyde, kimi zaman düşük düzeyde akış deneyimlenebildiği görülmüştür. Buradan hareketle, birebir rekabet içeren etkinliklerde, akış deneyimine eşlik eden duyguları tanımlamanın, diğer etkinlik türlerine kıyasla daha dikkat gerektirdiği yorumu yapılabilir. Ayrıca, genel olarak, birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyiminin, diğer etkinlik türlerine kıyasla, daha karmaşık süreçler içerdiği yorumu da yapılabilir.

5.1.5. Grup Rekabeti İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimine İlişkin Temaların Değerlendirmesi

Mevcut çalışmada, katılımcıların grup rekabeti içeren etkinlikler sırasındaki duygu, düşünce ve deneyimleri üzerinden tanımlanan, grup rekabeti içeren etkinliklerde akış deneyimine ilişkin temalar, dört başlık altında toplanmıştır:

1. Hedefe ve ana odaklanma
2. Dayanışma, takım ruhu, birliktelik, arkadaşlık
3. Hırs
4. Olumsuz duygular

“Hedefe ve ana odaklanma” teması, katılımcıların grup rekabeti içeren etkinlikler sırasında tamamen kazanma hedefine ve o an yapılarına odaklanıp, bunun dışındaki her şey ile bağlarını kestiklerini göstermişti. Bu tema, birebir rekabet içeren etkinliklerde de tanımlanmıştı, ancak, grup rekabeti içeren etkinliklerdeki hedefe ve ana odaklanma temasının, daha güçlü bir vurguya sahip olduğu söylenebilir. Ayrıca, grup rekabeti içeren etkinliklerde, “hedefe odaklanmak”tan ziyade, “kazanma hedefine odaklanmak” şeklinde bir ifade ayrımı da gözlenmiştir. Hedefe ve ana odaklanma veya kazanma vurgusunun, grup rekabeti içeren etkinliklerde, birebir rekabet içeren etkinliklerdekine kıyasla daha güçlü olması, gruplar arası bağlamın yarattığı bir fark olabilir. Spesifik olarak, grup rekabeti, aynı zamanda grup içinde bir işbirliği anlamına geldiği için, Durkheim’in (1912, 2008) “kolektif coşku” kavramından hareketle, bir “başarma duygusu”nun yoğunluğunun artmış olabileceği düşünülebilir. Spesifik olarak, Durkheim (1912, 2008), grup içinde ortak bir odak, koordinasyon ve senkronizasyon sağlandığında, üyelerin, yoğun ve benzer şeyler hissetmeye başlayacağını ve duygular açısından da bir senkronizasyon oluşacağını; ortak tepki sürdükçe de, duyguların yoğunluğunun artacağını ifade etmişti. Ayrıca, sosyal etkinlikler sırasında akış deneyimine eşlik eden neşe (*joy*), elasyon (*elation*) ve coşku (*enthusiasm*) gibi olumlu duyguların, duygusal bir bulaşma yoluyla üyeler arasında bulaşarak kolektif bir sosyal deneyim haline geldiği ifade edilmişti (Salanova ve ark., 2014). Böylelikle, bir başarma duygusu ya da kazanma coşkusunun, birebir rekabet içeren

etkinliklere kıyasla, grup rekabeti içeren etkinlikler sırasında daha yoğun hissedilmesini beklemek mümkündür.

“Dayanışma, takım ruhu, birliktelik, arkadaşlık” teması, katılımcıların, grup rekabeti içeren etkinlikler sırasında, bir dayanışma içinde olduklarını, takım olarak hareket ettiklerini, yanlış ya bir hata yapan takım üyelerini tolere edip motive ettiklerini, dayanışmanın onlar için en motive edici etken olduğunu, birliktelik hissini rekabeti kaybetmeler bile bozulmadığını ve takım arkadaşlıklarının etkinlik dışına da taşınabildiğini göstermekteydi. Öncelikle, bu tema ile katılımcıların, tanıdıkları işbirliği içeren etkinliklerdeki duygu, düşünce ve deneyimleri için, belli bir derece örtüşmenin söz konusu olduğu söylenebilir. Örneğin, tanıdıkları işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimi incelenirken, bir katılımcının, birlikte yemek yapma etkinliği sırasındaki duygu, düşünce ve deneyimlerini bildirirken "Bir makinanın dişlileri ve çarkları gibi hissettirdi" ifadesini kullandığı görülmüştü. Bu ifadeye benzer biçimde, grup rekabeti içeren etkinliklerde akış deneyimi incelenirken, bir katılımcının, Haxball adlı online etkileşimli futbol oyunu sırasındaki duygu, düşünce ve deneyimlerini bildirirken, takım arkadaşlarıyla “bir "organizma" gibi uyum içinde hareket ettiklerini” ifade ettiği görülmüştür. Katılımcıların, grup rekabeti içeren etkinliklerde, takım arkadaşlarının, genellikle tanıdık kişiler olduğu; bir başka ifade ile, grup rekabeti içeren etkinlikler sırasında, aynı zamanda tanıdıkları ile işbirliği içinde oldukları görülmüştür. Bu açıdan, grup rekabeti içeren etkinliklerde akış deneyimi ile tanıdıkları işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimi için benzer temaların ortaya çıkması anlaşılabilir. Aslında, “dayanışma, takım ruhu, birliktelik, arkadaşlık” temasının, sosyal (özellikle işbirliği içeren) etkinliklerde akış deneyimini ele alan çalışmalarda, sosyal akışın gerçekleşmesinde bir rolü olduğu tanımlanan etkenlerin neredeyse tamamını içerdiği söylenebilir. Sosyal akışın gerçekleşmesinde bir rolü olduğu tanımlanan etkenleri hatırlatmak gerekirse, öncelikle, ortak bir hedef (örn., Sawyer, 2015; Kaye ve Bryce, 2012; Van den hout, 2016), kolektif bir istek (örn., Van den hout, 2016; Šimleša, 2018), bir tek zihinlilik (örneğin, Sato, 1988; Lipman-Blumen ve Leavitt, 1999; Sawyer, 2015; Armstrong, 2008), uyum içinde hareket etmek (Sato, 1988; Turner, 1974; Borgo, 2006; Gaggioli ve ark., 2011; Forsgård, 2012), karşılıklı bağımlılık (örn., Walker, 2010; Kaye ve

Bryce, 2012), kolektif olarak hareket etmek (örneğin, Sato, 1988; Turner, 1974; Gaggioli ve ark., 2011) gibi etkenlerinin vurgulandığı görülmüştü. Ayrıca, kişiler arasında, rütbe, otorite, hiyerarşi ya da statü vurgusunun olmadığı, kişilerin birbiriyle doğrudan ve açık bir biçimde iletişim kurabildiği ve etkileşime girebildiği ilişkiler olması gerektiği ifade edilmişti (örn., Armstrong, 2008; Forsgård, 2012; Lipman-Blumen ve Leavitt, 1999; Turner, 1974). Bunlara ek olarak, üyeler arasındaki bağlılık hissi (örn., Armstrong, 2008), güven hissi (Borgo, 2006; Lipman-Blumen ve Leavitt, 1999), empati (örn., Borgo, 2006) ve arkadaşlık (Lipman-Blumen ve Leavitt, 1999; Sato, 1988) gibi etkenlere de, akış deneyiminde rol oynayan etkenler arasında yer verildiği görülmüştü. Sosyal akışın gerçekleşmesinde bir rolü olduğu tanımlanan bu etkenlerin, grup rekabeti içeren etkinliklerde, tanıdıklarla işbirliği içeren etkinliklerdekine kıyasla, daha güçlü bir vurgu içerdiği söylenebilir. Bu, bir gruplar arası bağlamın aktive olmasıyla beraber, grup kimliğinin belirginliğinin artması ile olabilir. İlgili çalışmalarda, her ne kadar, sosyal akışın gerçekleşmesinde bir rolü olan bu etkenler tanımlanırken, bir gruplar arası bağlamdan söz edilmemişse de, bu etkenlerin, “gruplar arası bağlamda işbirliği” içeren etkinliklerde akış deneyiminini anlatmaya oldukça uygun olduğu söylenebilir. Alternatif olarak, grup rekabeti içeren etkinliklerde takım arkadaşları genellikle tanıdık kişiler olduğu için, bu etkenlerin, “tanıdıklarla işbirliği içeren etkinliklere”, “grup rekabeti” etkisinin katıldığı etkinliklerde akış deneyiminini anlatmaya uygun olduğunu söylemek de mümkündür.

“Hırs” teması, birebir rekabet içeren etkinliklerde olduğu gibi, grup rekabeti içeren etkinliklerde akış deneyimine ilişkin temalardan da biridir. Grup rekabeti içeren etkinliklerde de, hırsa çoğu zaman olumlu duyguların, nadiren de olumsuz duyguların eşlik ettiği görülmüştür. Daha önce de ifade edildiği gibi, hırs, rekabet içeren etkinliklerde akış deneyiminin özgün bir yanını yansıtıyor olabilir. Ancak, bulgular bölümünde de ifade edildiği üzere, grup rekabeti içeren etkinliklerdeki hırs teması, birebir rekabet içeren etkinliklerdeki kadar yaygın değildir. Bu, grup rekabeti içeren etkinliklerde akış deneyiminin, bu etkinliklerde aynı zamanda tanıdıklarla işbirliği içinde bulunduğu için, “sosyal” bir akış deneyimi özelliği göstermesi ile ilgili olabilir.

“Olumsuz duygular” teması da, birebir rekabet içeren etkinliklerde olduğu gibi, grup rekabeti içeren etkinliklerde akış deneyimine ilişkin temalardan biridir. Bazı katılımcıların, grup rekabeti içeren etkinliklerde olumsuz duygular bildirdikleri görülmüştür. Birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimi için olduğu gibi, grup rekabeti içeren etkinliklerde de, olumsuz duyguların, genellikle akış deneyimini sekteye uğratmadığı; katılımcıların “Her zaman” ya da “Sıklıkla” akış deneyimlediklerini bildirdikleri görülmüştür.

5.2. Katılımcıların Akış Deneyimleri, Kültürel Eğilimleri, Benlik tanımlamaları ve Örtük Güdülerinin Düzeylerine Dair Alınan Ölçümlerin Değerlendirilmesi

5.2.1. Akış Deneyimi

Mevcut çalışmada ele alınan beş farklı etkinlik türünün hangilerinde akış deneyiminin daha sık yaşandığı incelendiğinde, en sıklıkla, tek başına etkinliklerde, tanıdıklarla işbirliği içeren etkinliklerde ve grup rekabeti içeren etkinliklerde akış deneyimlendiği görülmüştür. Bu üç tür etkinlikte akış deneyimleme sıklığının birbirine yakın olduğu, ancak, birebir rekabet içeren etkinlikler ile tanımadığı kişiler ile işbirliği içeren etkinliklerdekinden daha yüksek olduğu görülmüştür. Tanımadığı kişilerle işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimleme sıklığı ise, diğer dört tür etkinliktekenden anlamlı düzeyde düşüktür. Böylelikle, en sıklıkla akış deneyimlenen etkinliklerin, tek başına, tanıdıklarla işbirliği içeren ve grup rekabeti içeren etkinlikler olduğu; bunu, birebir rekabet içeren etkinliklerin takip ettiği; en az sıklıkla ise, tanımadığı kişiler ile işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimlendiği görülmüştür.

Mevcut çalışma, akış deneyimini bu şekilde beş farklı etkinlik türünde inceleyen ilk çalışmadır. Farklı türlerdeki etkinliklerde yaşanan akış deneyiminin karşılaştırıldığı önceki çalışmalar tarandığında, böyle bir karşılaştırmanın, akış deneyiminin ne derece keyif verici olduğu üzerinden, üç ayrı etkinlik türü için yapıldığı bir çalışmaya ulaşılmıştır. Söz konusu çalışmada Walker (2010), tek başına etkinlikler (kimse yokken yapılan; tek başına koşu

yapmak), birlikte etkinlikler (başka kişilerle birlikte ancak etkileşime girmeden yapılan; parkta aynı anda koşu yapan insanlar) ve etkileşimli etkinlikler (işbirliği ve koordinasyon içinde yapılan; çift olarak dans etmek) olmak üzere üç farklı etkinlik türünün ne denli keyif verdiğini karşılaştırmıştır. Bu etkinlik türlerinden son ikisinin keyif vericilik düzeylerinin birbirine yakın ve her ikisinin de tek başına etkinliklerden daha keyifli olarak değerlendirildiği bildirilmiştir. Öte yandan, bir başka çalışmada (Kaye, 2016), tek başına bilgisayar oyunu oynayanlar ile işbirliği içinde oynayanların akış deneyimi karşılaştırmış ve tek başına oynayanların, anlamlı düzeyde daha çok akış deneyimlediklerini bildirmiştir.

Böylelikle, işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyiminin, tek başına etkinliklerde akış deneyimine tercih edildiği (Walker, 2010), tek başına etkinliklerde akış deneyiminin, işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimine tercih edildiği (Kaye, 2016) ve tek başına etkinlikler ile işbirliği içeren (tanıdıklarla işbirliği) etkinliklerde akış deneyiminin farklılaşmadığı (mevcut çalışma) üç ayrı senaryo ile karşılaşılmıştır. Burada, mevcut çalışmanın temel savı olan, akış deneyiminin, kişi özellikleri ve etkinlik özelliklerinin (türü) bir uyumuna bağlı olduğu fikrinden hareketle, “Hangi etkinlik türünde daha sıklıkla akış deneyimlenir?” sorusunun yanı sıra, “Hangi etkinlik türü, ne özellikte kişilerin akış deneyimlemesine uygundur?” sorusunu da sormak, bireylerin, farklı etkinlik türlerinde akış deneyimlerini anlamak açısından daha açıklayıcı olabilir. Mevcut çalışmanın hipotezleri bu temel soru üzerine kurulmuştur. Spesifik olarak, bireylerin farklı etkinlik türlerindeki akış deneyimleri üzerinde, kültürel özelliklerinin (kültürel eğilimlerinin ve benlik tanımlama biçimlerinin) ve örtük güdülerinin ayrı ayrı açıklayıcı rolleri veya ortak etkileri ele alınmıştır.

5.2.2. Kültürel Eğilimler

Mevcut çalışmada, katılımcıların, dört değer boyutunun her birinden aldıkları puanların, birbirinden anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmüştür. Spesifik olarak, yatay bireycilik puanı en yüksektir, bunu sırasıyla, yatay toplulukçuluk, dikey toplulukçuluk ve dikey bireycilik takip etmiştir. Bu bulgular, Türkiye’de dikey ve yatay toplulukçuluk ve bireycilik puanlarının karşılaştırıldığı başka çalışmaların sonuçlarıyla tutarlıdır. Örneğin, Dalğar’ın

(2012) çalışmasında, Türk katılımcıların yatay bireycilik ile yatay toplulukçuluk düzeyleri arasında anlamlı bir fark olmamakla beraber, yatay bireycilik puanlarının en yüksek olduğu, bunu yatay toplulukçuluğun takip ettiği, ardından dikey toplulukçuluğun geldiği ve en düşük dikey bireycilik puanlarının olduğu görülmüştür. Benzer şekilde, Aydoğan'ın (2021) çalışmasında da Türk katılımcıların yatay ve dikey bireycilik ve toplulukçuluk puanları birbirleriyle karşılaştırıldığında, yatay bireyciliğin en yüksek, dikey bireyciliğin en düşük olduğu görülmüştür. Özetle, mevcut çalışmadaki kültürel eğilim ortalamalarının, önceki çalışmalar ile tutarlı olduğu ve örneklemin genel olarak, kişinin, diğer kişilere benzer görüldüğü yatay (*horizontal*) ilişki örüntülerine daha çok önem verdiği söylenebilir.

5.2.3. Benlik Tanımlamaları

Mevcut çalışmada, benlik tanımlama biçimleri incelendiğinde, üç farklı benlik tanımlama türü arasından sıklık açısından en yüksek puanların kişisel benlik tanımlaması puanları olduğu görülmüştür. Bunu, ilişkisel benlik ile arasında çok az bir fark olmasına rağmen, kolektif benlik takip etmiştir. En düşük puanların ise, ilişkisel benlik için alındığı görülmüştür. Literatürde, bireylerin, kendilerini öncelikle kişisel benlikleriyle tanımlamaya eğilimli oldukları, bunu, kendini ilişkisel benliğiyle tanımlama eğiliminin takip ettiği ve kişilerin, kolektif benliklerini en az değerli gördükleri bir benlik hiyerarşisi ile karşılaşmaktadır (örn., Nehrlich ve arkadaşları, 2019). Ayrıca, bu benlik hiyerarşisinin hem bireyci hem toplulukçu kültürlerde görüldüğüne dair bulgular da sunulmaktadır, örneğin, hem Çin'de hem de Amerika ve İngiltere'de görülmesi gibi (bkz. Gaertner ve ark., 2012). Mevcut çalışmada ortaya çıkan benlik hiyerarşisinin (kişisel > kolektif > ilişkisel), Nehrlich ve arkadaşlarının (2019) çalışmasında öne sürülen benlik hiyerarşisinden (kişisel > ilişkisel > kolektif) farklılaştığı söylenebilir. Ancak, kişisel benliğin, hiyerarşinin en üstünde yer alması iki hiyerarşinin ortak noktasıdır. Nehrlich ve arkadaşları (2019), kişisel benliğin hiyerarşinin en üstünde almasının, benliklerin içeriği ile ilgili olabileceğini (*content account*) ifade etmiştir. Buna göre, bireylerin, kendilerini öncelikle kişisel benlikleriyle tanımlamaya eğilimli olmaları, kişisel benliğin, bireye en çok fayda sağlayan içeriğe sahip olması; aktörsel (*agentic*) benlik içeriği en fazla olan benlik türü olmasıyla ilgilidir. İlişkisel

benlik ile kolektif benlik ise, aktörsel içeriği çok az olan, paylaşımcı (*communal*) içeriği fazla olan benlik türleridir.

Nehrlich ve arkadaşları (2019), kolektif benliğin en az değerli görülmesinin, insanların ideal benliklerine (Higgins, 1987) ulaşma yönünde bir isteğe sahip olmaları ve kolektif benliğin, ideal benliğe ulaşma açısından en az işleve ve değere sahip olması ile olabileceğini (*teleological account*) ifade etmiştir. (Nehrlich ve ark., 2019). Öte yandan, kolektif benliğin, benliğin en değerli görülen yönü olabileceğini gösteren bulgular da bulunmaktadır. Örneğin, Mamat ve arkadaşları (2014) tarafından Çin'de yapılan bir çalışmada, Han (Çinli etnik köken) ve Uygur (Türk etnik köken) gruplarının, benliklerinin hangi yönlerini daha önemli gördükleri karşılaştırılmıştır. Han grubunun, kolektif benliklerini, hem özel benliklerinden (*private self*) hem de ilişkisel benliklerinden daha az önemli gördükleri; Uygur grubunun ise, kolektif benliklerini hem özel benliklerinden hem de ilişkisel benliklerinden daha önemli gördükleri görülmüştür. Araştırmacılar, bunun, Uygurların çoğunluğunun İslam dinine inanmaları ve İslamın dayanışma, grup bütünlüğü, birlik ve uyuma yaptığı vurgu ile ilgili olabileceğini düşünmüştür. Türkiye'de yapılan çalışmalar incelendiğinde ise, mevcut çalışma ile tutarlı olarak, benliğin kişisel yönlerinin en çok vurgulandığı ve bunu benliğin kolektif yönünün takip ettiği görülmektedir. Ardından ise, benliğin kişiler arası ilişkileri ve yakın ilişkileri içeren yönlerinin önemli görüldüğü görülmektedir. Örneğin, Anamur'un (1998) üniversite öğrencileriyle yaptığı çalışmada, en yüksek ortalamaların, diğer insanlarla ilişkili olmayan kişisel özellik, tutum, inanç ve değerleri kapsayan "ben merkezli" (*idiocentric*) benlik tanımı için alındığı görülmüştür. Bunu, ortak bir kaderi paylaşan birçok insanın içine dahil olduğu büyük, "geniş grup"lardan (*large group*) doğan benliğin takip ettiği görülmüştür. Ardından ise, başkalarına bağlılığı, arkadaşlığı, duyarlılığı, başkaları tarafından nasıl değerlendirildiğine yönelik hassasiyeti ve başkalarının görüşlerine verilen önemi içeren "diğeri merkezli" (*allocentric*) benlik tanımı ve en son, aile gibi "küçük grup"lardan (*small group*) kaynaklanan benlik gelmiştir. Bu dörtlü ayrımı kullanan, Türkiye'de yapılan bir başka çalışmada (Ekici, 2019) da, yine benliğin başkalarıyla ilgili olmayan kişisel yönlerinin en çok vurgulandığı; bunu, benliğin büyük, kapsayıcı gruplardan gelen yönünün takip ettiği;

ardından ise, diğeri merkezli olan ve en son küçük gruplardan doğan benlik tanımının geldiği görülmüştür. Tüm bu bulgulardan hareketle, öncelikle, benliğin kişisel, ilişkisel ve kolektif yönünün hangisinin daha çok vurgulandığının ve nasıl bir benlik hiyerarşisi olduğunun toplumdaki topluma değişebileceğini düşünmek mümkündür. İkinci olarak ise, mevcut çalışmadaki benlik hiyerarşisinin, Türkiye’de yapılan önceki çalışmalar ile tutarlı olduğu ve Türk toplumunun, benliğini tanımlama eğiliminin seneler içerisinde benzer kaldığı; benliğin kişisel yönlerinin ardından, kolektif yönlerini vurgulamaya eğilimli olduğu yorumu yapılabilir.

5.2.4. Örtük Güdüler

Mevcut çalışmada, katılımcıların, üç örtük güdü -yakınlık kurma, başarı ve güç güdülerini- puanı birbiriyle karşılaştırılmış ve bulgular, en yüksek puanların örtük güç güdüsü puanları olduğunu göstermiştir. Bunu, örtük başarı güdüsü takip etmiş, en düşük puanların ise, örtük yakınlık kurma güdüsü için alındığı görülmüştür. Literatürde, Bakan’ın (1966), varoluşun iki tarzını tanımladığı “aktör” (*agency*; davranışın, bağımsızlığa ulaşmak, kendini ortaya koymak ve ustalık/üstünlük deneyimlerine yönelik olması) ve “paylaşım” (*communion*; davranışın, başkalarıyla dostane ve samimi ilişkiler kurmaya yönelik olması) ayrımından hareketle, başarı güdüsü ile güç güdüsünün aktör güdülerini olarak; yakınlık kurma güdüsünü ise paylaşım güdüsü olarak ele alındığı görülmüştür (örn., Brunstein ve ark., 1998; Bender, 2006). Bu ayırmadan hareketle, örneklemin aktör güdülerinin, paylaşım güdülerinden daha yüksek olduğu söylenebilir.

Mevcut çalışmanın, örtük güdülerini ölçmek için, Güdü Öz Kategorilendirme Testi’ni (*Motive Self-Categorization Test*, Runge ve Lang, 2019) Türkiye’de kullanan ilk araştırma olduğu bilinmektedir. Türkiye’de, örtük güdülerin daha önce, Tematik Algı Testi (*Thematic Apperception Test/TAT*; Murray, 1943) tekniğinin bir türü olan Örtük Güdü Testi (*Operant Motive Test/OMT*; Kuhl ve Scheffer, 2001) kullanılarak ölçüldüğü görülmüştür. Öte yandan, bu iki test arasında kodlama sistemi açısından farklar bulunmaktadır ve iki testten üretilen skorlar birebir örtüşmediği için, karşılaştırmak mümkün olmayabilir.

5.3. Hipotez Testi Sonuçlarının Değerlendirilmesi

5.3.1. Tek Başına Etkinliklerde Akış Deneyimi Hakkındaki Hipotez Testi Sonucunun Değerlendirmesi

Hipotez 1a'da öne sürülen, bireylerin tek başına etkinliklerde ne düzeyde akış deneyimlediklerinin, yatay bireycilik eğilimleri ile pozitif yönde ilişkili olması beklentisinin temelinde, tek başına etkinliklerin, bağımsız davranılabilecek, bir gruba bağlı olunmayan veya bir hiyerarşi ile karşılaşılmayan, dikkatini başkalarına vermeyi gerektirmeyen, bir etkinlik nesnesi ile meşgul olarak yoğun bir kişisel an deneyimlenebilen etkinlikler olması fikri yatmaktaydı. Bu beklentinin desteklenmemesinin açıklaması, tek başına etkinliklerin birçoğunun başarı hissi vermeye yönelik oluşu olabilir. Mevcut çalışmanın nitel bulgularının sunulduğu önceki bölümde, katılımcıların akış deneyimlediği tek başına etkinliklerin neler olduğuna bakıldığında, çoğunun, kişilerin etkinlik sırasında veya hemen sonrasında başarıya ilişkin geribildirim alabildikleri türden etkinlikler olduğu görülmektedir (Bkz Tablo 6). Örneklendirmek gerekirse, sunum hazırlamak, ödev yapmak, çeviri yapmak, sınava çalışmak gibi etkinlikleri kapsayan ve “akademik ve mesleki içerikli etkinlikler” adı verilen etkinlik grubu, bildirilen etkinliklerin % 30.36'sını; çizim yapmak, maket yapmak, mekanik tamiratlar yapmak, yapboz yapmak, yemek yapmak gibi etkinlikleri içeren ve “sanatsal üretim ve/veya el becerisi gerektiren etkinlikler” adı verilen etkinlik grubu bildirilen etkinliklerin yüzde 22.51'ini; bisiklet sürmek, koşu yapmak, parkur yapmak gibi etkinlikleri içeren ve “sportif etkinlikler” adı verilen etkinlik grubu bildirilen etkinliklerin % 10.99'unu oluşturmaktaydı. Tek başına etkinlikler sırasındaki duygu, düşünce ve deneyimlerden hareketle tanımlanan, tek başına etkinliklerde akış deneyimine ilişkin temalar arasında yer alan “başarı isteği ve hissi” teması da, katılımcıların bu etkinlikleri yaparken bir hedefe ulaştıklarını, bir şey başardıklarını ya da bir hedefe ulaşma ya da bir şeyler başarma yolunda ilerlediklerini hissettiğini göstermişti. Başarı arzusunun veya kendini bir performans sıralamasında üst sıralarda görmeyi istemenin, yatay bireyciliktense dikey bireycilikle ilgili bir kavram olduğunu düşünmek için sebepler vardır. Başarı hissi, bireyi ayırıştırma ve öne çıkarma potansiyeli taşır. Her ne kadar akış deneyimi

sırasında bireyin, etkinliğe odaklanıp çevresinden bağlantısını kestiği ve öz-bilincini kaybettiği için kim olduğu önemini yitirse de, eğer etkinlikte başarı vurgusu varsa, bireyin deneyimleyeceği başarı isteği ve hissinden ötürü, birey kim olduğunun, hedeflerinin neler olduğunun ya da neyi önemli gördüğünün bilincinde olacaktır. Bu türden bir akış deneyiminin; tanımlamayıcı özellikleri arasında başarının değil, başkaları ile benzerliğin ve eşitliğin yer aldığı yatay bireycilik eğilimi ile bağlantılı bulunmayışı şaşırtıcı değildir. Yatay bireycilik eğiliminin tek başına etkinliklerde akış deneyimleme sıklığı ile pozitif yönde ilişkili olacağı hipotezi geliştirilirken, tek başına etkinliklerin başarı duygusundan çok, “bağımsız olma, rahatlama, özgürlük, pozitiflik” gibi duyguları yaşatma potansiyeli olduğu göz önüne alınmıştır. Mevcut çalışmanın nitel bulguları, tek başına etkinliklerin bu tür duyguları da yaşatabileceğini ortaya koymuş olsa da, çalışmanın nicel bölümünde H1’in desteklenmesi, katılımcıların “tek başına etkinlik” denildiğinde akıllarına gelen etkinliklerin, daha çok başarı vurgusunun güçlü olduğu etkinlikler olması ile açıklanabilir. Eldeki veriler, başarı vurgusunun güçlü olduğu ve olmadığı tek başına etkinliklerde akış deneyimlemenin yatay bireycilikle ilişkisini ayrı ayrı incelemeye müsait olmadığından, bu açıklama, spekülatif niteliktedir. Bu fikrin geçerliliğini, ileride yapılacak görgül araştırmalar ile sınamak mümkün olabilir.

5.3.2. Tanıdıklarla İşbirliği İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimi Hakkındaki Hipotez Testi Sonuçlarının Değerlendirilmesi

5.3.2.1. Temel Etki Hipotezleri Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Yatay toplulukçuluk eğilimi ile tanıdıklarla işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimleme sıklığının pozitif yönde ve anlamlı düzeyde ilişkili olması (H1b), mevcut çalışmanın temel savı olan, akış deneyiminin, kişi özellikleri ve etkinlik özelliklerinin bir uyumuna bağlı olduğu fikrini desteklemektedir. Daha açık ifade etmek gerekirse, bireylerin, ilgi, ihtiyaç ve motivasyonlarını yansıtan özelliklerinin, bu ilgilerini gerçekleştirmeye, ihtiyaçlarına cevap bulmaya ve motivasyonlarını doyurmaya uygun olan etkinliklerde akış deneyimini yordayacağı savı desteklenmiştir. Burada, tanıdıklarla işbirliği içeren etkinliklerin, yatay

toplulukçuluğun altında yatan sosyal motivasyonların doyurulmasına uygun etkinlikler olduğu söylenebilir. Burada ayrıca, daha önce, kültürler arası karşılaştırmalar yapılan çalışmalarda ortaya konan, hangi veya ne tür bir etkinlikte akış deneyimlendiğinin, kültüre göre değiştiğini gösteren bulgular ile tutarlı olarak, bireysel düzeyde de, kültürel özelliklerin, akış deneyimini yordadığı görülmüştür.

İlişkisel benlik tanımlaması (Brewer ve Gardner, 1996) ile de tanıdıklarla işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimleme sıklığı arasında anlamlı düzeyde bir ilişki beklenmişti. Ancak, bu ilişkiyi öngören Hipotez 2a, desteklenmemiştir. İlişkisel benlik, bireyin, yakın olduğu veya önemli gördüğü kişiler ile olan ikili/karşılıklı (*dyadic*) ilişkilerinden veya bağlarından kaynaklanır (Brewer ve Gardner, 1996). İlişkisel benlik, bireyin, hayatındaki yakın ya da önemli kişileri benimsediğini; onlar ile ortak durumlar ya da özellikler paylaştığını gösterir (Sedikides ve ark., 2011; Sedikides ve Brewer, 2016). İlişkisel benliğin temelinde, yakın ya da önemli görülen kişileri koruma ve yüceltme (*enhance*) ve ilişkiyi sürdürme motivasyonları yatmaktadır (Brewer ve Gardner, 1996; Sedikides ve Brewer, 2016). İlişkisel benlik ile tanıdıklarla işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimleme sıklığı arasında neden bir bağlantı bulunamadığını anlamak için, tanıdıklarla işbirliği içeren etkinlikler olarak katılımcıların zihninden geçenlerin hangi etkinlikler olduğuna yakından bakmak gereklidir (bkz. Tablo 7). Söz konusu etkinlikler, katılımcıların daha çok etkinlik partnerlerine odaklanmasını mı yoksa etkinliğin içerdiği görevlere odaklanmasını mı gerektirdiği açısından çeşitlilik göstermektedir. Örneğin, “sosyal birliktelik üretme amaçlı etkinlikler” olarak gruplanan sohbet etmek, kahve içmek, kafede oturmak, arkadaşlarla buluşmak, akrabalarla toplu kahvaltı yapmak, dertleşmek, beraber dışarı çıkmak gibi etkinlikler, bildirilen tüm etkinliklerin yalnızca % 22.17’sini oluşturmaktadır. “Akademik, mesleki veya organizasyon içerikli etkinlikler” olarak gruplanan ödev yapmak, sunum yapmak, toplantıya katılmak, müfredat düzenlemek, bağış kampanyası düzenlemek gibi etkinliklerde ya da “sanatsal üretim ve/veya el becerisi gerektiren etkinlikler” olarak gruplanan yemek yapmak, yufka açmak, kurban kesmek, müzik aleti çalmak, mahsul yetiştirmek ve hasat etmek, temizlik yapmak gibi etkinliklerde ise, etkinlik partnerine odaklanma düzeyinin düşük, yapılan işe odaklanma düzeyinin ise yüksek olduğu

varsayılabılır. “Gezinti içerikli etkinlikler” olarak gruplanan pikniğe gitmek, mangal yapmak, kamp yapmak, tatil yapmak, geziye gitmek gibi etkinlikler de hem etkinlik partnerine hem işe odaklanma düzeyi orta seviyede olarak değerlendirilebilir. Eldeki bir işe ya da göreve odaklanmayı gerektiren etkinlikler, her ne kadar tanıdıklarla birlikte yürütülüyor olsa da, ilişkisel benliğin temelinde yatan motivasyonlar olan yakın/önemli kişiyi koruma ve yüceltme ve ilişkiyi sürdürme motivasyonlarını karşılamıyor olabilir. Bu motivasyonların, yalnızca, sayıca az olan ve doğrudan etkinlik partnerine odaklanılan (ortak hedefin bir görevi yapmak değil, birbiri ile ilgilenmek/birbirine vakit ayırmak olduğu), “sosyal birliktelik üretme amaçlı etkinlikler” grubunda yer alan sohbet etmek, dertleşmek, birlikte vakit geçirmek, arkadaşlarla buluşmak gibi etkinliklerde karşılandığı düşünülebilir. Eldeki veriler, tanıdıklarla işbirliği içeren etkinlikte odak, etkinlik partneri olduğunda akış deneyiminin ilişkisel benlikle ilişkili olduğu; ancak odak eldeki iş olduğunda bu ilişkinin bulunmadığı fikrini test etmeye imkan verecek şekilde düzenlenmemiştir. Bu fikrin geçerliliğini, ileride yapılacak daha kapsamlı görgül araştırmalar ile sınamak mümkün olabilir.

Tanıdıklarla işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimleme sıklığının, örtük yakınlık kurma güdüsü ile ilişkili olması beklendiği halde (Hipotez 3a) görgül bulguların bunu desteklememesinin olası bir açıklaması, söz konusu etkinliklerin ilişkisel benlik tanımlaması ile neden ilişkili bulunmadığına yönelik getirilen açıklamayla aynıdır. Örtük yakınlık kurma güdüsü, başkalarıyla olumlu ilişkiler kurma ve sürdürme yönünde bir ilgidir (Heyns ve ark., 1958). Genel olarak, yakınlık kurma güdüsü yüksek olan bireyler, kişiler arası ilişkiler kurmaya elverişli durumlar ararlar ve başkalarıyla yakın, sıcak ve iletişimsel bir alışveriş için isteklidirler ve de başkalarıyla etkileşime girme nedenleri, bu etkileşim vasıtasıyla elde edecekleri bazı kazanımlardan çok, kişilerarası etkileşim deneyimini yaşamak istemeleridir (McAdams, 1984). Bunları tamamlayıcı şekilde, örtük yakınlık kurma güdüsüne ilişkin çalışmalar, örtük yakınlık kurma güdüsü yüksek bireylerin, bir grup halinde çalışırken işler nasıl gittiği sorulduğunda, grubun görevi ne derece iyi yaptığı yerine, birbiriyle nasıl iyi geçindiği konusunda geribildirim vermeyi tercih ettiklerini göstermiştir (French, 1958). Mevcut çalışmada, tanıdıklarla işbirliği içeren etkinliklerin

bazılarında, kişiler arası etkileşime girmenin asıl nedeninin, ortak bir görevi tamamlamak olduğu dikkate alınacak olursa, yakınlık kurma güdüsünü neden doyuramıyor olduğu anlaşılır olmaktadır. Winter ve arkadaşları (1998), örtük yakınlık kurma güdüsünün doyurulabileceği etkinlik örnekleri olarak, yakın bir arkadaş ile vakit geçirmek ve samimi bir sohbet ya da sosyalleşmeye yönelik olan bir partiye katılmak örneklerini vermiştir. Bu etkinlikler, doğrudan bir sosyal birliktelik üretmek amacına sahip olduklarından, kişilerarası yakınlık kurmak için uygundur. Ayrıca, yakınlık kurma güdüsü yüksek olan bireylerin, daha fazla telefon görüşmesi, yazışma ve arkadaş ziyareti yaptıkları (Lansing ve Heyns, 1959), insanlar ve ilişkiler hakkında daha fazla düşündükleri, başkalarıyla daha fazla sohbet ettikleri (McAdams ve Constantian, 1983) görülmüştür. Bu etkinliklerin de yine, doğrudan bir sosyal birliktelik üretmek amacını taşıdığı düşünülebilir. Böylelikle, ilişki benlik tanımına ilişkin hipotez gibi, yakınlık kurma güdüsüne ilişkin hipotezin de desteklenmesinin açıklaması, katılımcılar tarafından tanıdıkları işbirliği içeren etkinliklerin çoğunda bir hedefe ya da göreve odaklanılması durumu olması ve katılımcıların akış deneyimi ile ilgili soruları bu etkinlikleri düşünerek cevaplamaları olabilir. İleriki çalışmalarda, ilişki benlik için olduğu gibi, ortak hedefin bir görevi yapmak değil, birbiri ile ilgilenmek olduğu türde etkinliklerde (sohbet etmek, dertleşmek, birlikte vakit geçirmek gibi) doyurulmasının, örtük yakınlık kurma güdüsü ile ilişkisi test edilmelidir.

5.3.2.2. Ortak Etki Hipotezleri Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Mevcut çalışmada, yatay toplulukçuluk eğilimi ile örtük yakınlık kurma güdüsünün ve ilişki benlik tanımlaması ile örtük yakınlık kurma güdüsünün, tanıdıkları işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimleme sıklığı üzerinde ortak etkileri olmasına dair hipotezler (Hipotez 4a ve Hipotez 5a) sınanmış ancak bulgular bu hipotezleri desteklenmemiştir.

Bu iki ortak etki hipotezinin desteklenmemesinin olası bir nedeni, örtük yakınlık kurma güdüsü hakkındaki temel etki hipotezini tartışırken de ifade edildiği gibi, çoğunda yapılan bir işe odaklanılan bu etkinliklerin, örtük yakınlık kurma güdüsünü doyurmaya uygun olmayabileceğidir. Buna göre, yapılan etkinlikler, doğrudan sosyal birliktelik üretme

amacına sahip olup yakınlık kurmaya imkan veriyor olsaydı, temelinde örtük yakınlık kurma güdüsü ile örtüşen sosyal motivasyonlar barındıran yatay toplulukçuluk veya ilişki benlik, örtük yakınlık kurma güdüsünü bu etkinlikleri yapmaya yönlendiren açık özellikler olabilirdi ve ortak etki görülebilirdi.

Bu iki ortak etki hipotezinin desteklenmemesinin olası bir başka nedeni, yatay toplulukçuluk veya ilişki benliğin, örtük yakınlık kurma güdüsünü, doğrudan sosyal birliktelik üretme amacına sahip olup yakınlık kurmaya imkan veren etkinlikler yapmaya yönlendirebilecek özellikler olmamasıdır. Bir başka ifade ile, örtük yakınlık kurma güdüsünün altında yatan motivasyonlar ile bu iki özelliğin altında yatan motivasyonların yeterince örtüşmüyor olması; örtük yakınlık kurma güdüsü ile bu iki özelliğin uyum sağlamıyor olması ihtimalidir. Bu olasılığı değerlendirebilmek için, önceki çalışmalara başvurmak yol gösterici olabilir. Örneğin, Hofer ve arkadaşlarının (2006) çalışmasında, örtük yakınlık kurma güdüsü ve iyilikseverlik değer tipininin (Schwartz, 2012) ortak etkisinin, yaşam doyumunu yordadığı görülmüştü. Winter ve arkadaşlarının (1998) çalışmasında ise, örtük yakınlık kurma güdüsü ve dışadönüklük özelliğinin (Eysenck ve Eysenck, 1985) ortak etkisinin, gönüllülük faaliyetlerinde ve çoklu rollerde bulunmayı (hem aile hem iş rolünü bir arada yürütme) yordadığı görülmüştü. Bu iki çalışma örneğinde, örtük yakınlık kurma güdüsü ile iyilikseverlik değer tipininin ve örtük yakınlık kurma güdüsü ile dışadönüklük özelliğinin uyduğu görülmektedir. Yatay toplulukçuluk eğilimi, başkalarıyla karşılıklı bağımlılık, ortak hedefler, eşitlik ve sosyal olma vurgusu bulundurmasıyla, gerek iyilikseverlik değer tipi gerekse dışadönüklük özelliğindeki benzer biçimde, olumlu sosyal etkileşimlerin, spesifik bir gruba ya da kişilere özel olmadan değerli görüldüğü, geniş bir yelpazede ilişkileri kapsayan sosyal motivasyonlar içermektedir. İlişki benlik ise, yalnızca yakın ve önemli görülen kişileri koruma, yüceltme ve bu kişilerle ilişkileri sürdürme motivasyonları barındırmasıyla, çok daha dar bir ilişki ağını kapsayan sosyal motivasyonlar içermektedir. Ancak, ortak etki hipotezlerinin, hem yatay toplulukçuluk eğilimi hem ilişki benlik tanımı için desteklenmemiş olması, problemin, bu açık özelliklerin içerdiği sosyal motivasyonların kapsamı (geniş bir yelpazede ilişkilere yönelik

motivasyonlar mı yalnızca yakın çevre ile ilişkilere yönelik motivasyonlar mı?) ile ilgili olmadığını gösteriyor olabilir.

Sırf ilişkisel benlik ve örtük yakınlık kurma güdüsü hakkındaki ortak etki hipotezinin desteklenmemesinin olası bir nedeni ise, temel etki hipotezlerini tartışırken de ifade edildiği gibi, ilişkisel benliğin altında yatan motivasyonların, tanıdıklarla işbirliği içeren etkinliklerde etkinliklerle doyurulamıyor olmasıdır. Daha önce de ifade edildiği gibi, hem ilişkisel benlik, hem örtük yakınlık kurma güdüsü, tanıdıklarla işbirliği içeren etkinliklerde, etkinlik partnerlerinin doğrudan birbirine değil, yapılması gereken ortak bir işe odaklanması durumundan olumsuz etkilenmiş olabilir. Böylelikle, ne örtük yakınlık kurma güdüsünün doyurulabildiği ne de ilişkisel benliğin altında yatan motivasyonların uygulanamıyor olduğu senaryoda, ortak etkinin görülmemesi anlaşılabilir.

Sonuç olarak, hem yatay toplulukçuluk ve örtük yakınlık kurma güdüsü hem de ilişkisel benlik ve örtük yakınlık kurma güdüsü hakkındaki ortak etki hipotezlerinin desteklenmemesinin ortak bir olası nedeni, tanıdıklarla işbirliği içeren etkinliklerin çoğunun, o an yapılmakta olan göreve odaklanmayı gerektirmesi ve yakınlık kurma güdüsünü doyurma imkanı sunmamasıdır. Yalnızca ilişkisel benlik ve örtük yakınlık kurma güdüsü hakkındaki ortak etki hipotezinin desteklenmemesinin olası bir nedeni ise, ilgili etkinliklerde hem örtük yakınlık kurma güdüsünün doyurulamaması hem de ilişkisel benliğin altında yatan motivasyonların doyurulamamasıdır. Yalnızca yatay toplulukçuluk ve örtük yakınlık kurma güdüsü hakkındaki ortak etki hipotezi için konuşulur ise de, deneyimlenen akışın, yalnızca yatay toplulukçuluğun altında yatan sosyal motivasyonların doyurulabilmesinden kaynaklandığı söylenebilir.

5.3.3. Tanımadığı Kişilerle İşbirliği İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimi Hakkındaki Hipotez Testi Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Yatay toplulukçuluk eğiliminin, eşitliğin, başkaları ile benzerliğin, ortak hedeflerin, karşılıklı bağımlılığın ve sosyal olmanın vurgulanması gibi tanımlayıcı özellikler içermesi (Triandis ve Gelfand, 1998) nedeniyle, etkinlik partnerlerine bakmaksızın, işbirliği içeren

etkinliklerde akış deneyimleme sıklığı ile bağlantılı olması beklenmişti. Bir başka ifade ile, yatay toplulukçuluk eğiliminin içerdiği sosyal motivasyonların, etkinlik partnerleri ile aşinalığın önemli olmayacağı derecede, kapsayıcı olduğu düşünülmüştü. Ancak, bireylerin tanımadığı kişilerle işbirliği içeren etkinliklerde ne düzeyde akış deneyimlediklerinin, yatay toplulukçuluk eğilimleri ile pozitif yönde ilişkili olmasını öngören Hipotez 1c desteklenmemiştir.

Tanımadığı kişilerle işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimine ilişkin temalar arasında yer alan, “ortak amacı ve kategori üyeliğini benimseyerek odaklanma” ve “yeni insanlar tanımaya ilgi ve yeni fikirlere açıklık” temaları göz önüne alındığında, bu etkinliklerde, yatay toplulukçuluk eğiliminin içerdiği sosyal motivasyonların doyurulabileceğini düşünmek mümkündür. Öte yandan, diğer üç tema, örneklemin büyük bir kısmının, bu tür etkinliklerde, etkinlik partnerleri ile iletişim kurmadığını, kurmak istemediğini veya bundan kaçındığını göstermişti. Spesifik olarak, “etkinlik partnerlerinden soyutlanarak odaklanma”, “etkinlik partnerleriyle rekabet algısı” ve “tanımadığı kişilerle olmaktan kaynaklanan odaklanamama ve olumsuz duygular” olarak adlandırılan bu temalar, katılımcıların etkinlik partnerleri ile bir sosyal alışverişte bulunmadığını, bulunmaya hevesli olmadığını ve bundan kaçındığını gösteriyor olarak değerlendirilebilir. Bu şartlar altında, tanımadığı kişilerle işbirliği içeren etkinliklerde, yatay toplulukçuluk eğiliminin içerdiği sosyal motivasyonların doyurulmasının mümkün olmayacağı değerlendirilmesi yapılabilir. Ayrıca, tanımadığı kişilerle işbirliği içeren etkinliklerin neler olduğuna bakıldığında (Bkz. Tablo 8), etkinliklerin çoğunun, sosyal yönünden ziyade, yapılan iş/görev yönü ile öne çıktığı söylenebilir. Spesifik olarak, tanımadığı kişilerle işbirliği içeren etkinliklerin yaklaşık yarısını (% 49.21'ini) "sportif etkinlikler" olarak gruplandırılan voleybol, basketbol, futbol, pilates, ağırlık kaldırma, yüzme, halı saha maçı, ekstrem sporlar, fitness, koşu, doğa yürüyüşü gibi etkinliklerin oluşturduğu, bunu "akademik, mesleki veya organizasyon içerikli etkinlikler" (% 32.54) olarak gruplandırılan ödev yapmak, proje hazırlamak, labda deney yapmak, işyeri etkinlikleri, toplantı, kongre veya çalışma atölyesine katılmak, AFAD veya kadın hakları yürüyüşü, yardım etkinlikleri, gönüllülük faaliyetleri gibi etkinliklerin takip ettiği görülmüştü. "Akademik, mesleki veya organizasyon içerikli etkinlikler" grubu

içerisinde yer verilen, AFAD veya kadın hakları yürüyüşü, yardım etkinlikleri, gönüllülük faaliyetleri gibi etkinlikler “ortak amacı ve kategori üyeliğini benimseyerek odaklanma” temasının örneklerini oluşturmaktadır, ancak, daha önce de ifade edildiği gibi, bu etkinlikler örneklemin küçük bir kısmının gerçekleştirdiği etkinliklerdir. "Sosyal birliktelik üretme amaçlı etkinlikler" olarak gruplandırılan ve sosyal alışverişe elverişlilik düzeyi yüksek denebilecek olan sohbet etmek, yeni ortama girmek, arkadaşlarının arkadaşlarıyla aynı ortamda bulunmak, uzun zamandır görüşülmeyen arkadaşla buluşmak gibi etkinlikler ise bildirilen etkinliklerin yalnızca % 3.97'sini oluşturmaktaydı. Benzer şekilde, "gezinti içerikli etkinlikler" olarak gruplandırılan ve sosyal alışverişe elverişlilik düzeyi orta sayılabilecek olan kampa gitmek, piknik yapmak, tatilde yeni insanlarla tanışmak gibi etkinlikler ise bildirilen etkinliklerin yalnızca % 2.38'ini oluşturmaktaydı. Sonuç olarak, gerek katılımcıların bazılarının tanımadığı kişilerle işbirliği içeren etkinliklere yönelik kaçınmacı tutumunun gerekse etkinliklerin bir kısmının kendisinin, yatay toplulukçuluk eğiliminin içerdiği sosyal motivasyonları doyurmaya uygun olmadığı söylenebilir. Bu durumda, yatay toplulukçuluk eğilimi ile tanımadığı kişilerle işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimi arasındaki ilişkinin doğrulanmamış olması anlaşılabilir.

5.3.4. Birebir Rekabet İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimi Hakkındaki Hipotez Testi Sonuçlarının Değerlendirilmesi

5.3.4.1. Temel Etki Hipotezlerinin Değerlendirilmesi

Dikey bireycilik eğilimi ile birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimleme sıklığının pozitif yönde ve anlamlı düzeydeki ilişkili olması (Hipotez 1d), mevcut çalışmanın temel savı olan, akış deneyiminin, kişi özellikleri ve etkinlik özelliklerinin bir uyumuna bağlı olduğu fikrini desteklemektedir. Daha açık ifade etmek gerekirse, bireylerin, ilgi, ihtiyaç ve motivasyonlarını yansıtan özelliklerinin, bu ilgilerini gerçekleştirmeye, ihtiyaçlarına cevap bulmaya ve motivasyonlarını doyurmaya uygun olan etkinliklerde akış deneyimini yordayacağı savı desteklenmiştir. Burada, birebir rekabet içeren etkinliklerin, dikey

bireyciliğin altında yatan motivasyonların doyurulmasına uygun etkinlikler olduğu söylenebilir. Burada ayrıca, daha önce, kültürler arası karşılaştırmalar yapılan çalışmalarda ortaya konan, hangi veya ne tür bir etkinlikte akış deneyimlendiğinin, kültüre göre değiştiğini gösteren bulgular ile tutarlı olarak, bireysel düzeyde de, kültürel özelliklerin, akış deneyimini yordadığı görülmüştür.

Kişisel benlik tanımlaması (Brewer ve Gardner, 1996) ile de, birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimi arasında anlamlı düzeyde bir ilişki olması beklenmişti. Ancak, bu ilişkiyi öngören Hipotez 2b, desteklenmemiştir. Kişisel benlik, bireyi başkalarından ayırma, farklılaştırma (Brewer ve Gardner, 1996; Sedikides ve Brewer, 2016) ve bireyin biricikliğini vurgulama (Sedikides ve ark., 2011) işlevlerine sahiptir. Kişisel benlik, kişiler arası karşılaştırma süreçlerine dayanmaktadır ve bireyi, psikolojik olarak korumak ve yüceltmek motivasyonu ile ilgilidir (Brewer ve Gardner, 1996; Sedikides ve Brewer, 2016). Öncelikle, hem dikey bireyciliğin hem de kendini kişisel benliğiyle tanımlama eğiliminin altında bireyin kendisini öne çıkarma motivasyonu olsa da, başkalarıyla rekabete girerek en iyisi olmak, seçkin olmak ve statü kazanmak arzularının tatminine yönelmek, sadece dikey birey bireycilik eğiliminde belirgindir. Sırf kişisel benlik açısından bakıldığında, kendini yüceltmenin bir yolu olarak, bireysel rekabete girmenin seçilebileceğini ve birebir rekabet içeren etkinlikler bağlamında kişiler arası karşılaştırma süreçleri vasıtasıyla psikolojik olarak korunmak ve yücelmek motivasyonlarının doyurulabileceğini düşünmek mümkündür. Ancak, birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimine ilişkin temalar açısından bakıldığında, kişiler arası karşılaştırma süreçlerinin yalnızca “rakibe odaklanma, rakip ile sosyal karşılaştırma ve olumsuz duygusal tepkiler” temasında görülebileceği ve bu temada, aşağı hissetmek, irite olmak, kıskanmak, üzüntü duymak, öfkelenmek gibi olumsuz duygusal tepkiler verilir düşük düzeyde akış deneyimlendiği görülmektedir. Dolayısıyla, burada, kişisel benliğin altında yatan motivasyonlar olan, bireyi psikolojik olarak korumak ve yüceltmek motivasyonlarının doyurulamayacağı söylenebilir. Örneklemin kalanında ise, kişiler arası karşılaştırma süreçlerinin uygulanabileceği bir durum görülmemektedir. Spesifik olarak, bir kısmın, işbirliği ile iç içe olan, bir kısmın ise kendini geliştirmeye yönelik olan bir rekabet anlayışına sahip olduğu, kişiler arası karşılaştırma süreçlerine yer

verilmediği görülmektedir. Bir kısım katılımcı ise, rekabete girmeyi tercih etmediğini bildirmiştir. Özetle, birebir rekabet içeren etkinliklerde, kişiler arası karşılaştırma süreçlerinin, yalnızca, rakibe odaklanılıp rakip ile sosyal karşılaştırma yapma durumunda uygulanabileceği, ancak, bu durumun, olumsuz duygusal tepkiler ve düşük düzeyde akış deneyimi ile sonuçlandığı görülmektedir. Böylelikle, kişisel benliğin, belirgin bir rekabete girme isteği barındırmadığı ve birebir rekabet içeren etkinliklerde kişiler arası karşılaştırma süreçlerinin uygulanabileceği durumların çok kısıtlı olup, olumsuz duygusal tepkiler ve düşük düzeyde akış deneyimi ile sonuçlandığı göz önüne alındığında, kendini kişisel benliğiyle tanımlama eğiliminin, birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimi ile anlamlı düzeyde ilişkili olmaması anlaşılabilir.

Örtük başarı güdüsü ile de birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimi arasında anlamlı düzeyde ilişki beklenmişti. Ancak, bu ilişkiyi öngören Hipotez 3b desteklenmemiştir. Örtük başarı güdüsünün, bir mükemmellik standardına ulaşmak ya da bunu sürdürmeye yönelik olan devamlı bir ilgi (McClelland ve ark., 1953) olduğu, doğal teşviğinin, "bir şeyi daha iyi yapmak" (McClelland, 1987, s., 227-228) olduğu ve güçlü bir başarı güdüsü olan bireylerin, zorlu görevler aradığı, bir şeyleri daha iyi yapmak için rekabete girdiği ve kişisel ustalık geliştirmekten doyum aldıkları (McClelland, 1987) ifade edilmişti. Birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimine ilişkin temalar açısından bakıldığında, rekabeti, kişisel ustalık geliştirmek açısından bir fırsat olarak görme ve kendini geliştirmeye ve başarmaya hevesli olma durumunun yalnızca "rekabeti ve rekabet ortamını sevme" temasında sergilendiği görülmektedir. "Hedefe ve ana odaklanma" temasında da, rekabet sürecinin kendisine odaklanıldığı ve "bir şeyi daha iyi yapmak" çabasının olduğu düşünülebilir. Ancak, "rekabetin dostane tonu ve geliştirici işlevi" temasında sosyal süreçlerin de devreye girdiği ve rekabetin ve işbirliğinin birlikte işlemeye başladığı görülmüştü. "Hırs" temasında bakıldığında ise, bir beceri ya da ustalık geliştirme, bir standarda ulaşma gibi uzun süreli bir hedef vurgusu görülmemekte, bunun yerine, etkinliğe özgü kısa süreli kazanma hedefleri olduğu görülmektedir. "Rakibe odaklanma, rakip ile sosyal karşılaştırma ve olumsuz duygusal tepkiler" temasında da, odaklanılanın bir ustalık geliştirmek ya da uzun süreli bir hedef olmadığı, rakip ile sosyal karşılaştırma

yapılarak kendisi hakkında olumlu hissetme yolları arandığı görülmüştü. “Rekabeti sevmeme” temasında ise, genel olarak rekabetten kaçınıldığı söylenebilir. Son olarak, “olumsuz duygular” temasında da örtük başarı güdüsünün doyurulabileceği bir durum gözlenmemektedir. Böylelikle, örneklemin yalnızca küçük bir bölümünde, uzun süreli hedefler koyularak, beceri ve ustalık geliştirmenin amaçlandığı ve örtük başarı güdüsünün doyurulabileceği bir durum sergilendiği görülmektedir. Bu durumda, örtük başarı güdüsü ile birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyiminin anlamlı düzeyde ilişkisi olmaması anlaşılabilir.

Örtük güç güdüsü ile de birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimi arasında anlamlı düzeyde ilişki beklenmişti. Ancak, bu ilişkiyi öngören Hipotez 3c de desteklenmemiştir. Örtük güç güdüsünün, önemli ve güçlü hissetmek için başkaları üzerinde etki sahibi olmaya yönelik bir ilgi (Winter, 1973) olduğu, güç güdüsü yüksek bireylerin, başkalarını etkileyebilecekleri sosyal durumlar aradıkları, rekabet içeren etkinlikleri tercih etme eğiliminde oldukları, başkaları üzerinde fiziksel, zihinsel ya da duygusal bir etki bırakmaktan doyum aldıkları, prestij eşyaları biriktirme, tanınma ve itibar kazanma konusunda da ciddi bir merakları (Winter, 1973) olduğu ifade edilmişti. Birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimine ilişkin temalar açısından bakıldığında, “başkası üzerinde bir etki bırakma”nın ancak “rakibe odaklanma, rakip ile sosyal karşılaştırma ve olumsuz duygusal tepkiler” temasında gerçekleşebileceği düşünülebilir. Ancak, ilgili temada, katılımcıların genellikle aşağı hissetmek, irite olmak, kıskanmak, üzüntü duymak, öfkelenmek gibi olumsuz duygusal tepkiler verdikleri ve düşük düzeyde akış deneyimledikleri görülmüştü. Örneklemin kalanında ise bir kısmın, işbirliği ile iç içe olan, bir kısmın ise kendini geliştirmeye yönelik olan bir rekabet anlayışına sahip olduğu görülmektedir. Bir kısım ise, rekabete girmeyi tercih etmediğini bildirmiştir. Rekabete yaklaşımların bu şekilde farklılaşmasının ve öne çıkma amacına hizmet etmemesinin, örneklemin, eşitliğin ve başkalarına benzerliğin savunulduğu yatay ilişki örüntülerini benimsemesi ile de tutarlı olduğu düşünülebilir. Sonuç olarak, mevcut örneklemin, birebir rekabet içeren etkinliklerdeki rekabete yönelik tutumlarının, örtük güç güdüsünü

doyurmaya uygun olmadığı düşünülebilir ve örtük güç güdüsü ile birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimi arasında anlamlı düzeyde ilişki olmaması anlaşılabilir.

5.3.4.2. Ortak Etki Hipotezlerinin Değerlendirilmesi

5.3.4.2.1. Dikey Bireycilik ve Örtük Başarı ve Güç Güdüleri Hakkındaki Ortak Etki Hipotezlerinin Değerlendirilmesi

Dikey bireycilik ile örtük başarı güdüsünün ve dikey bireycilik ile örtük güç güdüsünün, birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimleme sıklığı üzerinde ortak etkileri olması beklenmişti. Ancak, bu ilişkileri öngören Hipotez 4b ve Hipotez 4c desteklenmemiştir.

Bu iki ortak etki hipotezinin desteklenmemesinin olası bir nedeni, örtük başarı güdüsü ve örtük güç güdüsü hakkındaki temel etki hipotezleri tartışılırken de ifade edildiği gibi, mevcut örneklemin birebir rekabet içeren etkinliklere yaklaşımı nedeniyle, birebir rekabet içeren etkinliklerin, örtük başarı güdüsünü ya da örtük güç güdüsünü doyurmaya uygun olmamasıdır. Nitekim, örneklemin yalnızca küçük bir bölümünde, uzun süreli hedefler koyularak, beceri ve ustalık geliştirmenin amaçlandığı ve örtük başarı güdüsünün doyurulabileceği bir durum sergilendiği görülmüştü. Kalanında ise, ya sosyal süreçlerin devreye girdiği ve rekabetin ve işbirliğinin birlikte işlemeye başladığı, ya etkinliğe özgü kısa süreli kazanma hedefleri açısından düşünüldüğü, ya rakip ile sosyal karşılaştırma yapılarak kendisi hakkında olumlu hissetme yolları arandığı ya da rekabetten kaçınıldığı görülmüştü. Benzer şekilde, birebir rekabet içeren etkinliklere yönelik tutumlarının, örtük güç güdüsünü de doyurmaya uygun olmadığı sonucuna ulaşılmıştı. Spesifik olarak, örneklemin yalnızca küçük bir bölümünde (“rakibe odaklanma, rakip ile sosyal karşılaştırma ve olumsuz duygusal tepkiler” temasında), örtük güç güdüsünün doyurulabileceği bir tutum sergilenmişti ve bu da olumsuz duygusal tepkiler ve düşük düzeyde akış deneyimi ile sonuçlanmıştı. Böylece, mevcut örnekleminde, birebir rekabete yaklaşımların farklılaştığı/çeşitli olduğu ve genel olarak, birebir rekabete girmenin, öne çıkma amacına hizmet etmediği görülmektedir. Daha önce de ifade edildiği gibi, bunun, örneklemin, eşitliğin ve başkalarına benzerliğin savunulduğu yatay ilişki örüntülerini

benimsemesi ile de tutarlı olduğu düşünülebilir. Böylelikle, hem dikey bireycilik ve örtük güç güdüsü hem de dikey bireycilik ve örtük başarı güdüsü hakkındaki ortak etki hipotezlerinin desteklenmemesinin bir olası nedeni, mevcut örneklemin birebir rekabet içeren etkinliklere yönelik tutumları dolayısıyla, bu etkinliklerde örtük başarı veya güç güdülerinin doyurulamamasıdır.

Yalnızca dikey bireycilik ve örtük güç güdüsü hakkındaki ortak etki hipotezinin desteklenmemesinin olası bir nedeni, dikey bireyciliğin, örtük güç güdüsünü, doyurulabileceği etkinlikler yapmaya yönlendirebilecek bir özellik olmayabileceğidir. Bir başka ifade ile, örtük güç güdüsünün altında yatan motivasyonlar ile dikey bireyciliğin altında yatan motivasyonların yeterince örtüşmüyor olması; örtük güç güdüsü ile dikey bireyciliğin uyuşmuyor olması ihtimalidir. Bu olasılığı değerlendirebilmek için, önceki çalışmalara başvurmak yol gösterici olabilir. Önceki çalışmalar incelendiğinde, örtük güç güdüsü ile uyuşan bir açık özellik olarak, güç değer tipinin (Schwartz, 2012) ele alındığı görülmüştür. Ancak, ilgili çalışmada (Hofer ve ark., 2006), örtük güç güdüsü ile güç değer tipinin, yaşam doyumu üzerindeki ortak etkisi doğrulanamamıştır. Benzer şekilde, Hofer ve Chasiotis (2003), örtük güç güdüsü ile uyuşan bir açık özellik olarak açık güç hedefini ele almıştır. Ancak, bu çalışmada da, örtük güç güdüsü ile açık güç hedefinin, yaşam doyumu üzerindeki ortak etkisi doğrulanamamıştır. Öte yandan, Winter ve arkadaşları (1998), örtük güç güdüsü ile dışadönüklüğün (Eysenck ve Eysenck, 1985) etkileşiminin, başkaları üzerinde etki kurulabilecek mesleklere (yönetici, eğitici, gazeteci gibi) yönelmeyi yordadığını göstermiştir. Örtük güç güdüsünün, güç değer tipi ve güç hedefi ile ortak etkisinin doğrulanamadığı, ancak, dışadönüklük özelliği ile doğrulandığı bu bulgular birlikte değerlendirildiğinde, örtük güç güdüsünü, doyurulabileceği davranışlar sergilemeye yönlendiren açık özelliğin, aynı zamanda, bireyi, “sosyal” davranışlar sergilemeye yönlendiren bir özellik olduğu görülmektedir. Bu noktada, örtük güç güdüsü literatüründe yer alan ve örtük güç güdüsünün, “sosyal” ilişkiler içerisinde de doyurulabileceğini gösteren bazı bulgulara dikkat çekmek yerinde olabilir. Örneklendirmek gerekirse, örtük güç güdüsü yüksek bireylerin, kendilerini, içinde buldukları bir grubun diğer üyelerine daha görünür yapacak şekilde davrandıkları, arkadaşları olarak çok iyi tanınmayan ya da

kendileri ile prestij için rekabet edecek pozisyonda olmayan kişileri seçtikleri, böylece, kendilerini önderlik edebilecekleri, az tanınan kişilerle çevreledikleri (Winter, 1973) ve arkadaşlık ilişkilerinde dinlemek ve paylaşmaktan ziyade kontrol eden/yöneten oldukları (McAdams ve ark., 1984) görülmüştü. Dahası, örtük güç güdüsünün, "sosyalleşmiş" (*socialized*) ya da "kişiselleşmiş" (*personalized*) olmak üzere, iki farklı biçimde doyurulabileceği (Schiepe-Tiska ve Engeser, 2012, s.101-102) ifade edilmiştir. Örtük güç güdüsünün doyurulabileceği bu iki biçim arasındaki temel fark, sosyalleşmiş biçimde, başkalarını olumsuz etkilemekten kaçınılması ve gücün yalnızca sosyal olarak kabul edilen biçimlerde uygulanmasıdır (Winter, 1973); başkalarına yardım etmek, ikna etmek, yol göstermek (*lead*) ya da mentorluk rolü üstlenmek gibi. Kişiselleştirilmiş biçimde ise, başkaları üzerinde etki kurma, umursamaz ve dürtüsel davranışlar yoluyla gerçekleştirilir (Winter, 1973). Böylelikle, Hofer ve arkadaşlarının (2006), Hofer ve Chasiotis'in (2003) ve Winter ve arkadaşlarının (1998) bulguları ile örtük güç güdüsünün doyurulabileceği bu iki biçim birlikte göz önüne alındığında, dışadönüklük özelliğinin, örtük güç güdüsünün, "sosyalleşmiş" biçimde; sosyal olarak kabul edilir olan davranışlar sergilenerek, doyurulmasını sağladığı yorumu yapılabilir. Diğer özelliklere bakıldığında ise, güç değer tipinin (Schwartz, 2012) veya güç hedefinin, dışadönüklük özelliğine kıyasla, örtük güç güdüsünün, "sosyalleşmiş" biçimde doyurulmasını sağlamaya çok uygun özellikler olmadığı söylenebilir. Bu durumun, hiyerarşilerin savunulduğu, seçkin olmak ve statü kazanmak istenen ve bu amaçla başkalarıyla bireysel rekabete girilen dikey bireycilik eğilimi için de düşünülmesi mümkündür. Tüm bunlardan hareketle, eşitliğin ve başkalarına benzerliğin savunulduğu yatay ilişki örüntülerini benimsemiş olan ve birebir rekabete girmenin, öne çıkma amacına hizmet etmediği mevcut örnekleme, örtük güç güdüsünün, "sosyalleşmiş" biçimde; "sosyal" yanı/yönü ve sosyal kabul edebilirliği daha belirgin olan etkinlikler yapılarak doyuruluyor olabileceği düşünülebilir. Bu çıkarımlar doğrultusunda, daha farklı bir bireysel rekabet algısına sahip olan ve birebir rekabete girmenin öne çıkma amacına hizmet ettiği bir başka kültürde, örneğin, dikey ilişki örüntülerinin benimsendiği; hiyerarşilerin ve rekabetin olmazsa olmaz görüldüğü ve rekabete girmenin ve bir hiyerarşide yükselme isteğinin sosyal kabul edilebilirliğinin yüksek olduğu bir kültürde, örtük güç güdüsünün, birebir rekabet içeren etkinliklerde doyurulması mümkün olabilirdi.

Bu senaryoda, güç değeri tipi, açık güç hedefi veya dikey bireycilik eğilimi, örtük güç güdüsünü, doyurulabileceği etkinlikler olarak birebir rekabet içeren etkinlikler yapmaya yönlendiren özellikler olabilir ve ortak etki görülebilirdi. Böylelikle, kültürün, neyin ideal görüldüğü veya beklendiği ve sosyal olarak kabul edilebilir olduğu üzerinde, dolayısıyla, örtük güç güdüsünü, doyurulabileceği davranışlar sergilemeye veya etkinlikler yapmaya yönlendiren açık özelliklerin ne(ler) olduğunu belirlemede, söz sahibi olduğu düşünülebilir. Bir başka ifade ile, örtük güç güdüsünü, doyurulabileceği davranışlar sergilemeye veya etkinlikler yapmaya yönlendiren özellikler, kültürün etkisinde şekillenen açık özellikler olduğu için, örtük güç güdüsünün “nasıl” (ne yaparak; hangi açık özelliğin yönlendirdiği hangi davranış/etkinlik vasıtasıyla) doyurulduğunun da kültüre göre değişiyor olabileceği düşünülebilir. Örneğin, Zambiyalı erkek ergenler ile çalışan Hofer ve Chasiotis (2003), Zambiyalı erkekler için sosyal statünün, evlenme ve baba olma ile ilgili olduğunu ifade etmiştir. Bu durumda, Hofer ve Chasiotis’in (2003) araştırmasında, örtük güç güdüsü ile açık güç hedefinin ortak etkisinin doğrulanamamasının olağanlığını ve örtük güç güdüsünü, evliliğe ve çocuk sahibi olmaya yönelik bir ilişki kurmaya yönlendiren özelliğin, açık güç hedefi yerine, bir sosyal özellik olduğunu düşünmek mümkündür. Bir başka çalışmada, Kamerun, Kosta Rika ve Alman örneklerle çalışan Hofer ve arkadaşları (2006), Kamerun ve Kosta Rika örneklerinde, güç değeri tipi ve örtük güç güdüsü arasında anlamlı bir korelasyon bulunmadığını; Alman örneğinde ise, pozitif ve anlamlı düzeyde bir korelasyon bulunduğunu bildirmiştir. Hofer ve arkadaşları (2006), sosyokültürel bağlamların, örtük güdüler ile değerlerin (*values*) uyumunu ne derece etkiliyor olabileceğini anlamak için daha fazla araştırma gerekli olduğunu dile getirmiştir. Bu durumun, örtük güdüler ile kültürel eğilimler gibi başka açık özellikler için de geçerli olduğu sonucu çıkarılabilir.

Yalnızca dikey bireycilik ve örtük başarı güdüsü hakkındaki ortak etki hipotezinin desteklenmemesinin olası nedenlerine bakmak gerekirse, olası bir neden, yine, dikey bireyciliğin, örtük başarı güdüsünü, doyurulabileceği etkinlikler yapmaya yönlendirebilecek bir özellik olmayabileceğidir. Bir başka ifade ile, örtük başarı güdüsünün altında yatan motivasyonlar ile dikey bireyciliğin altında yatan motivasyonların yeterince

örtüşmüyor olması; örtük başarı güdüsü ile dikey bireyciliğin uyuşmuyor olması ihtimalidir. Bu olasılığı değerlendirebilmek için, önceki çalışmalara bakıldığında, örneğin, örtük başarı güdüsünü, doyurulabileceği davranışlar sergilemeye veya etkinlikler yapmaya yönlendiren bir açık özellik örneği olarak, açık hedeflerin ele alındığı görülmektedir. Spesifik olarak, örtük başarı güdüsü ile kariyer hedeflerinin ortak etkisinin, akademik görevlerde iyi performans sergilemeyi; örtük başarı güdüsü ile geleneksel rollere (anne, eş gibi) yönelik hedeflerin ortak etkisinin ise, sosyal görevde iyi performans göstermeyi yordadığı (French ve Lesser, 1964) görülmüştür. Hofer ve Chasiotis'in (2003) çalışmasında da, örtük başarı güdüsü ile açık başarı hedefinin, yaşam doyumu üzerinde ortak etkisi olduğu görülmüştür. Bu bulgulardan hareketle, örtük başarı güdüsünü, doyurulabileceği etkinlikler yapmaya yönlendiren açık özelliğin, bireyin bilinçli farkındalığında olduğu, öz-bildirim yoluyla ifade edebildiği bir açık başarı hedefi olabileceği düşünülebilir. Aslında, mevcut çalışmanın bulguları da, bu çıkarımı destekliyor olabilir. Mevcut çalışmada, birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimi ile anlamlı düzeyde bir ilişkisi olmayan örtük başarı güdüsünün, tek başına etkinliklerde akış deneyimi ile ve grup rekabeti içeren etkinliklerde akış deneyimi ile pozitif yönde ve anlamlı düzeyde bir ilişkisi bulunmuştu. Örtük başarı güdüsü yüksek bireylerin, birlikte çalışırken, kişiler arası duyarlılık düzeyleri düşük olacak kadar kendi becerilerinin rolüne odaklandığı (Berlew ve Williams, 1964), yakınlık gösterme davranışları yerine, kendi performanslarına odaklandığı (French, 1958) ve mevcut çalışmadaki örtük başarı güdüsünün, tek başına etkinliklerde akış deneyimi ile ilişkili olması bulgularından hareketle, tek başına etkinliklerin, bireye hem “bağımsız çalışabilme” hem de “başarabilme” imkanlarını bir arada sunduğu için, örtük başarı güdüsünün doyurulmasına uygun olabileceği değerlendirilmesi yapılabilir. Buradan hareketle, örtük başarı güdüsü ve dikey bireycilik, her ne kadar örtüşen motivasyonlar barındırıyor olsa da (dikey bireycilikteki en iyisi olma ve rekabete girme isteği ile başarı güdüsündeki mükemmellik standardına ulaşma ve daha iyisini yapmak için rekabete girme isteğinin örtüşmesi gibi), örtük başarı güdüsünde hiyerarşi vurgusunun eksik olduğu düşünülebilir. Örtük başarı güdüsünde, bir hiyerarşide yükselme hevesinden ziyade, “bağımsız bir biçimde başarıma” hevesinin olduğu, bu nedenle de dikey bireycilik ile etkileşime girmediği düşünülebilir. Dolayısıyla, örtük başarı güdüsündeki hiyerarşi

vurgusunun eksikliği, dikey bireycilik ile örtük başarı güdüsünü, altında yatan motivasyonlar açısından, farklılaştırıyor olabilir. Spesifik olarak, dikey bireycilikteki rekabete girme isteğinin, hiyerarşide yükselme amacına yönelik olduğu; örtük başarı güdüsündeki rekabete girme isteğinin ise, örtük başarı güdüsünde zorlu görevler arandığı, bir şeyleri daha iyi yapmak için rekabete girildiği ve kişisel ustalık geliştirmekten doyum hissedildiği (McClelland, 1987) göz önüne alınırsa, beceri geliştirmeye yönelik olduğu düşünülebilir. Ayrıca, örtük başarı güdüsünün, grup rekabeti içeren etkinliklerde akış deneyimi ile pozitif yönde ve anlamlı düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştü. French ve Lesser'ın (1964), örtük başarı güdüsü ile kariyer hedeflerinin ortak etkisinin, akademik görevlerde iyi performans sergilemeyi; örtük başarı güdüsü ile geleneksel rollere (anne, eş gibi) yönelik hedeflerin ortak etkisinin ise, sosyal görevde iyi performans göstermeyi yordadığı bulguları, mevcut çalışmanın örtük başarı güdüsü ile ilgili bulgularıyla beraber değerlendirilirse, örtük başarı güdüsünü, tek başına etkinlikler yapmaya yönlendiren açık özelliğin, başkalarıyla ilişkili olmayan kişisel bir hedef; grup rekabeti içeren etkinlikler yapmaya yönlendiren özelliğin ise, başkalarıyla ilişkili olan bir sosyal hedef (bir grup içinde bir rolü doldurmak, grup üyelerine destek olmak veya grup içerisinde sorumluluk üstlenmek gibi) olduğu düşünülebilir. Sonuç olarak, ikisi de hiyerarşi vurgusu içeren dikey bireycilik ve örtük güç güdüsü için olan durumdan farklı olarak (ortak etkinin görülmemesinin, kültür düzeyinde birtakım faktörlerle ilgili olması), dikey bireycilik ve örtük başarı güdüsü için ortak etkinin görülmemesinin, bu iki kurgunun temelindeki motivasyonların örtüşmemesi ile ilgili olduğu; örtük başarı güdüsünde hiyerarşi vurgusu olmamasının, rekabete girme amacını farklılaştırdığı (dikey bireycilikte hiyerarşide yükselmek; örtük başarı güdüsünde beceri geliştirmek) söylenebilir.

5.3.4.2.2. Kişisel Benlik ve Örtük Başarı ve Güç Güdüleri Hakkındaki Ortak Etki Hipotezlerinin Değerlendirilmesi

Kendini kişisel benliğiyle tanımlama eğilimi ile örtük başarı güdüsünün ve kendini kişisel benliğiyle tanımlama eğilimi ile örtük güç güdüsünün de, birebir rekabet içeren

etkinliklerde akış deneyimleme sıklığı üzerinde ortak etkileri olması beklenmişti. Ancak, bu ilişkileri öngören Hipotez 5b ve Hipotez 5c de desteklenmemiştir.

Bu iki ortak etki hipotezinin desteklenmemesinin olası bir nedeni, örtük başarı güdüsü ve örtük güç güdüsü hakkındaki temel etki hipotezleri tartışılırken de ifade edildiği gibi, mevcut örneklemin, bireysel rekabet içeren etkinliklere yaklaşımının veya bu etkinlikleri algılama biçiminin, örtük başarı güdüsünü ya da örtük güç güdüsünü doyurmaya uygun olmamasıdır.

Bu iki ortak etki hipotezinin desteklenmemesinin olası bir başka nedeni, kişisel benlik hakkındaki temel etki hipotezini tartışırken de ifade edildiği gibi, kişisel benliğin altında yatan motivasyonların birebir rekabet içeren etkinliklerde doyurulamıyor olmasıdır. Daha önce de ifade edildiği gibi, kişisel benlik, her ne kadar bireyi öne çıkarma motivasyonları barındırır da, kişisel benlikteki psikolojik olarak korunmak ve yücelmek motivasyonları, kişiler arası karşılaştırma süreçleri ile uygulanmakta ve kişisel benlikte belirgin bir “rekabete girme isteği” bulunmamaktadır. Birebir rekabet içeren etkinliklerde, kişiler arası karşılaştırma süreçlerinin, yalnızca, rakibe odaklanılıp rakip ile sosyal karşılaştırma yapma durumunda uygulanabileceği, ancak, bu durumun, olumsuz duygusal tepkiler ve düşük düzeyde akış deneyimi ile sonuçlandığı görülmüştü. Böylelikle, ne örtük başarı veya güç güdüsünün doyurulabildiği ne de kişisel benliğin altında yatan motivasyonların uygulanamıyor olduğu senaryoda, ortak etkinin görülmemesi anlaşılabilir.

Bu iki ortak etki hipotezinin desteklenmemesinin son bir olası nedeni ise, kişisel benliğin, örtük başarı veya güç güdüsünü, doyurulabilecekleri davranışlar sergilemeye veya etkinlikler yapmaya yönlendirebilecek bir özellik olmamasıdır. Bir başka ifade ile, örtük başarı veya güç güdüsünün altında yatan motivasyonlar ile kişisel benliğin altında yatan motivasyonların yeterince örtüşmüyor olması; örtük başarı veya güdüsü ile kişisel benliğin uyuşmuyor olması ihtimalidir. Burada kişisel benlik ve örtük güç güdüsü hakkındaki ve kişisel benlik ve örtük başarı güdüsü hakkındaki ortak etki hipotezleri ayrı ayrı ele alınacaktır.

Kişisel benlik ve örtük güç güdüsü hakkındaki ortak etki hipotezi ile başlanacak olursa, öncelikle, dikey bireycilik için benzer olasılık tartışılırken, örtük güç güdüsünü, doyurulabileceği davranışlar sergilemeye veya etkinlikler yapmaya yönlendiren özellikler, kültürün etkisinde şekillenen açık özellikler olduğu için, örtük güç güdüsünün “nasıl” (ne yaparak; hangi açık özelliğin yönlendirdiği hangi davranış/etkinlik vasıtasıyla) doyurulduğunun da kültüre göre değişiyor olabileceği çıkarımı yapılmıştır. Ayrıca, mevcut örneklem için, örtük güç güdüsünün, “sosyalleşmiş” biçimde doyurulmasının daha yaygın olabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Önceki örneklerde, hem güç değer tipinin (Schwartz, 2012), hem de açık güç hedefinin, örtük güç güdüsü ile etkileşime girmediği ve bu iki açık özellik ile örtük güç güdüsünün, yaşam doyumu üzerindeki ortak etkilerinin doğrulanmadığı görülmüştü. Dışadönüklük özelliği (Eysenck ve Eysenck, 1985) ile örtük güç güdüsünün etkileşiminin ise, başkaları üzerinde etki kurulabilecek mesleklere (yönetici, eğitici, gazeteci gibi) yönelmeyi yordadığı görülmüştü. Böylece, güç değer tipi, güç hedefi veya -mevcut çalışmada ise- dikey bireyciliğin, örtük güç güdüsünün, “sosyalleşmiş” biçimde doyurulmasını sağlamaya çok uygun özellikler olmayabileceği yorumunda bulunulmuştur. Burada, benzer biçimde, temelinde bireyi psikolojik olarak korumak ve yüceltmek motivasyonları olan ve sosyallik motivasyonları içermeyen kişisel benliğin de, örtük güç güdüsünün, “sosyalleşmiş” biçimde doyurulmasını sağlamaya uygun olmadığı düşünülebilir.

Kişisel benlik ve örtük başarı güdüsü hakkındaki ortak etki hipotezinin desteklenmemesi ise, öncelikle, kişisel benlikte (belirgin bir rekabete girme isteği olmamakla beraber), bireysel rekabete girmenin, kişiler arası karşılaştırma yaparak, psikolojik olarak korunmak ve öne çıkmak motivasyonlarını doyurma amacını; örtük başarı güdüsünde ise, beceri veya kişisel ustalık geliştirme amacını taşımasıyla ilgili olabilir. Dikey bireycilik ve örtük başarı güdüsü hakkındaki ortak etki hipotezinin desteklenmemesi tartışılırken de ifade edildiği gibi, örtük başarı güdüsünü, doyurulabileceği etkinlikler yapmaya yönlendiren açık özellik, bir açık hedef olabilir. Spesifik olarak, mevcut çalışmada, örtük başarı güdüsünün, birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimini yordamadığı, ancak tek başına ve grup rekabeti içeren etkinliklerde akış deneyimini yordadığı görülmüştü. French ve Lesser’ın (1964),

örtük başarı güdüsü ile kariyer hedeflerinin ortak etkisinin, akademik görevlerde iyi performans sergilemeyi; örtük başarı güdüsü ile geleneksel rollere (anne, eş gibi) yönelik hedeflerin ortak etkisinin ise, sosyal görevde iyi performans göstermeyi yordadığı bulguları da göz önüne alındığında, örtük başarı güdüsünü, tek başına etkinlikler yapmaya yönlendiren açık özelliğin, başkalarıyla ilişkili olmayan kişisel bir hedef; grup rekabeti içeren etkinlikler yapmaya yönlendiren özelliğin ise, başkalarıyla ilişkili olan sosyal bir hedef (bir grup içinde bir rolü doldurmak, grup üyelerine destek olmak veya grup içerisinde sorumluluk üstlenmek gibi) olabileceği yorumu yapılmıştır.

Sonuç olarak, örtük güç ve örtük başarı güdüsü açısından bakıldığında, mevcut örneklemin, birebir rekabet içeren etkinliklere yaklaşımının veya bu etkinlikleri algılama biçiminin, bu güdülerini doyumaya uygun olmadığı görülmektedir. Kişisel benlik açısından bakıldığında ise, kişisel benliğin, belirgin bir rekabete girme isteği barındırmadığı ve birebir rekabet içeren etkinliklerde kişiler arası karşılaştırma süreçlerinin uygulanabileceği durumların çok kısıtlı olup, olumsuz duygusal tepkiler ve düşük düzeyde akış deneyimi ile sonuçlandığı görülmektedir. Gerek örtük güç veya başarı güdüsünün, gerekse kişisel benliğin altında yatan motivasyonların doyurulamadığı bu durumda, ortak etkinin görülmemesi anlaşılabilir. Tüm bunlara ek olarak, mevcut örnekleminde, kişisel benliğin, örtük güç güdüsünü veya örtük başarı güdüsünü, doyurulabilecekleri davranışlar sergilemeye veya etkinlikler yapmaya yönlendirmeye uygun bir özellik olmadığı da düşünülebilir. Daha önce de ifade edildiği, mevcut örnekleminde, örtük güç güdüsünün, “sosyalleşmiş” biçimde doyurulması olası gözükmemektedir ve kişisel benlik, örtük güç güdüsünü, “sosyal” davranışlar sergilemeye veya etkinlikler yapmaya yönlendirmeye uygun bir özellik olmayabilir. Benzer şekilde, daha önce de ifade edildiği gibi, örtük başarı güdüsünü, doyurulabileceği davranışlar sergilemeye veya etkinlikler yapmaya yönlendiren açık özellik, bir açık hedef olabilir.

5.4.5. Grup Rekabeti İçeren Etkinliklerde Akış Deneyimi Hakkındaki Hipotez Testi Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Dikey toplulukçuluk eğiliminin, bir iç-grubun bütünlüğü ve önceliğinin vurgulanması ve iç-grubun rekabetinin ne pahasına olursa olsun desteklenmesi (Triandis ve Gelfand, 1998) gibi tanımlayıcı özellikler içermesi nedeniyle, grup rekabeti içeren etkinliklerde akış deneyimleme sıklığı ile pozitif yönde ve anlamlı düzeyde ilişkili olması beklenmişti. Ancak, bu ilişkiyi öngören Hipotez 1e desteklenmemiştir. Burada öncelikle, örneklemin genel olarak, eşitliğin ve başkalarına benzerliğin savunulduğu yatay ilişki örüntülerini benimsediğini hatırlatmak gerekli olabilir. İkinci olarak, mevcut çalışmada grup rekabeti içeren etkinlikler incelendiğinde (Bkz. Tablo 10), etkinliklerin büyük çoğunluğunu (% 57.55'inin) "sportif etkinlikler" olarak gruplandırılan halı saha maçları, voleybol, basketbol, paintball, hentbol karşılaşmaları, halat çekme yarışı gibi etkinliklerin; yine büyük bir kısmını (% 25.90) "akademik, mesleki veya organizasyon içerikli etkinlikler" olarak gruplandırılan münazara, bilgi yarışması, grup ödevleri, grup projeleri, okul etkinlikleri, işyeri etkinlikleri gibi etkinliklerin; kalanını (% 15.83) ise "sanatsal tüketim ve/veya eğlence içerikli etkinlikler" olarak gruplandırılan oyun oynama (bilgisayar oyunları, kutu oyunları, tabu, online oyunlar, konsol oyunları gibi) etkinliklerinin ve "sanatsal üretim ve/veya el becerisi gerektiren etkinlikler" başlığı (% .72) altında ele alınan maket yapmak etkinliğinin oluşturduğu görülmüştü. Bu etkinliklerin, genel olarak, eğlence, sosyal faaliyet, görev tamamlama veya iş bitirme gibi amaçlarla yapıldığı; bir grubun bir hiyerarşide yükselmesine hizmet edecek türden etkinlikler olmadığı ve etkinliklerde, "bir hiyerarşide yükselmesi arzulanın" belirgin bir grup kimliği gözlenmediği yorumu yapılabilir. Örneğin, bir dezavantajlı grup olarak avantajlı bir gruba karşı mücadele edilen türden bir etkinliğe rastlanmamaktadır. Buradan hareketle, örneklem için, yatay ilişki örüntülerini benimseyip bir hiyerarşinin varlığını benimsememeyişine ek olarak, bir hiyerarşide yükselmesi arzulanın belirgin bir grup kimliğini öne çıkarmadığı değerlendirilmesi de yapılabilir. Her ne kadar grup rekabeti içeren etkinlikler çerçevesinde bir gruplar arası bağlam aktive olmuş olsa da, katılımcıların etkinlikler sırasındaki duygu, düşünce ve deneyimleri, odaklarının grup içinde olduğunu; grup içindeki dayanışmanın, takım ruhunun, birlik beraberliğin,

güçlü bağların, arkadaşlığın, birbirini kabul etmenin, birbirine destek olmanın vb. vurgulandığı görülmektedir. Dolayısıyla, çoğunluğu öğrencilerden oluşan ve sosyalleşme, eğlence, görev tamamlama veya iş bitirme amaçlı gruplar arası rekabet edilen bu etkinlikler çerçevesinde, gruplar arası bir mesele için mücadele etmek veya grup olarak bir (varlığı zaten benimsenmemiş olan) hiyerarşide yükselmek arzusunun olmadığı görülmektedir.

Mevcut çalışmanın diğer bulguları ve ilgili bulgular ve literatürden hareketle yapılan çıkarımlar da, mevcut çalışmada grup rekabeti içeren etkinliklerin, bir hiyerarşide yükselme amacına yönelik olmayabileceği fikrini desteklemektedir. Örneğin, mevcut çalışmada, örtük başarı güdüsünün, tek başına etkinliklerde ve grup rekabeti içeren etkinliklerde akış deneyimi ile anlamlı düzeyde ilişkili olduğu görülmüştü. Birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimi hakkındaki hipotez testi sonuçlarını tartışırken ve dikey bireycilik ve örtük başarı güdüsünün altında yatan motivasyonların yeterince örtüşmüyor olabileceği olasılığını değerlendirirken de ifade edildiği gibi, güçlü bir başarıma güdüsü olan bireylerin, zorlu görevler aradıkları, bir şeyleri daha iyi yapmak için rekabete girdikleri ve kişisel ustalık geliştirmekten doyum aldıklarından (McClelland, 1987) hareketle, başarı güdüsündeki rekabete girme amacının, bir hiyerarşide yükselmek değil, beceri geliştirmeye yönelik olduğu düşünülebilir. Ayrıca, önceki hipotez testi sonuçlarını tartışırken de ifade edildiği gibi, ilgili literatür (örneğin French ve Lesser'ın (1964) bulguları) ve mevcut çalışmanın bulguları doğrultusunda, örtük başarı güdüsünü, tek başına etkinlikler yapmaya yönlendiren açık özelliğin, başkalarıyla ilişkili olmayan, kişisel bir hedef; grup rekabeti içeren etkinlikler yapmaya yönlendiren özelliğin ise, başkalarıyla ilişkili olan sosyal bir hedef olduğu değerlendirilmesi yapılabilir. Örtük başarı güdüsü, bir hiyerarşide yükselmeye yönelik bir ilgi içermediği için, mevcut çalışmada, söz konusu sosyal hedef(ler)in, yalnızca grup içi dayanışmayla ilgili olabileceği yorumu yapılmıştı; bir grup içinde bir rolü doldurmak, grup üyelerine destek olmak veya grup içerisinde sorumluluk üstlenmek gibi. Tüm bunlardan hareketle, birincisi, grup rekabeti içeren etkinlikler için bildirilen duygu, düşünce ve deneyimlerin, güçlü bir dayanışma, birlik beraberlik, bağlılık, kabullenmeci tutumlar vb. içermesi ve gruplar arası mücadeleye yönelik tema(lar) görülmemesi; ikincisi, grup rekabeti içeren etkinliklerde akış deneyimi ile anlamlı düzeyde ilişkili olan örtük

başarı güdüsünün, bir hiyerarşide yükselmeye yönelik bir ilgi içermemesi; üçüncüsü, örtük başarı güdüsünü, grup rekabeti içeren etkinlikler yapmaya yönlendiren ve yalnızca grup içindeki dayanışmayla ilgili olan bir sosyal hedefin varlığının söz konusu olması fikri birbiriyle tutarlıdır denebilir. Böylelikle, tüm bunlar, mevcut çalışmada grup rekabeti içeren etkinliklerin, bir hiyerarşide yükselme amacına yönelik olmayabileceği fikrini desteklemekte ve dikey toplulukçuluk eğilimi ile grup rekabeti içeren etkinliklerde akış deneyimleme sıklığının, anlamlı düzeyde ilişkili olmamasını anlaşılır kılmaktadır.

Kolektif benlik ile grup rekabeti içeren etkinliklerde akış deneyimleme sıklığı arasında da anlamlı düzeyde bir ilişki beklenmişti. Ancak, bu ilişkiyi öngören Hipotez 2c de desteklenmiştir. Kolektif benlik, bir sosyal kategori üyeliği (Brewer ve Gardner, 1996; Sedikides ve ark., 2013), bir geniş sosyal gruba dahil olma durumu (Sedikides ve Brewer, 2016) veya bir sosyal grup ya da kategori ile benzerlik veya özdeşleşme (Sedikides ve ark., 2013) içerebilir. Benliğin kolektif düzeyde temsili, gruplar arası karşılaştırma süreçlerine dayanmaktadır ve iç-grubu koruma ve yüceltme motivasyonu ile ilgilidir (Brewer ve Gardner, 1996; Sedikides ve Brewer, 2016). Öncelikle, daha önce de ifade edildiği gibi, grup rekabeti içeren etkinlikler çerçevesinde bir gruplar arası bağlam aktive olmuş olsa da, katılımcıların etkinlikler sırasındaki duygu, düşünce ve deneyimleri, odaklarının grup içinde olduğunu; vurgunun, grup içindeki dayanışma, takım ruhu, birlik beraberlik, güçlü bağlar, arkadaşlık, birbirini kabul etme, birbirine destek olmada vb. olduğu görülmüştü. Katılımcıların ifadelerinde, gruplar arası bir mesele için mücadele etmeyi ortaya koymaya yönelik ifadelerle karşılaşılmamıştı. Ayrıca, bulgular bölümünde de ifade edildiği gibi, katılımcıların 20 İfade Testi'nde yazdıkları cümleler, kolektif benlik tanımlarının, gruplar arası karşılaştırma süreçlerinden çok, bir sosyal gruba ya da kategoriye dahil olma durumuna, o sosyal kategori ya da grup ile benzerlik durumuna dayandığını göstermekteydi. Örneğin, çoğunlukla, bir insan olduklarının, toplumda bir birey olduklarının, öğrenci olduklarının (sırf öğrenci oldukları veya belli bir okulda veya bölümde okuyor/öğrenci olduklarını anlatan cümlelerle), doğdukları şehir üzerinden memleketlerinin, hangi şehirde yaşadıklarının, hobilerinin (sporcuym, voleybolcuym gibi), bir sınava (KPSS gibi) girmeye veya bir mesleği yapmaya aday olduklarının vb.

bilgisini paylaştıkları görülmüştü. “Hayvanseverim”, “Kadınım”, “Feministim”, “X futbol takımının taraftarıyım” gibi gruplar arası karşılaştırma süreçlerini akla getirebilecek tanımlamaların ise daha nadir olduğu gözlenmişti. Tüm bunlar doğrultusunda, kendini kolektif benliğiyle tanımlama eğilimi ile grup rekabeti içeren etkinliklerde akış deneyiminin anlamlı düzeyde ilişki olmaması anlaşılabilir.

Sonuç olarak, grup rekabeti içeren etkinliklerde akış deneyiminin, grubun bir hiyerarşiden yükselmesinden kaynaklanmadığı yorumu yapılabilir. Grup rekabeti içeren etkinliklerde akış deneyimine ilişkin temalar değerlendirilirken de ifade edildiği gibi, “dayanışma, takım ruhu, birliktelik, arkadaşlık” teması, sosyal (özellikle işbirliği içeren) etkinliklerde akış deneyimini ele alan çalışmalarda, sosyal akışın gerçekleşmesinde bir rolü olduğu tanımlanan etkenlerin neredeyse tamamını yansıtmaktadır. Bu açıdan, grup rekabeti içeren etkinliklerde akış deneyiminin, öncelikle, ortak bir hedef, kolektif bir istek, bir tek zihinlilik, uyum içinde hareket, karşılıklı bağımlılık, kolektif olarak hareket etmek gibi etkenlerden kaynaklandığı söylenebilir. Ayrıca, katılımcıların yazılı bildirimlerinden hareketle, sosyal akış deneyiminde rol oynayan etkenler arasında olan, kişiler arasında, rütbe, otorite, hiyerarşi ya da statü vurgusunun olmadığı, kişilerin birbiriyle doğrudan ve açık bir biçimde iletişim kurabildiği ve etkileşime girebildiği ilişkilerin de sağlandığı söylenebilir. Dahası, hem katılımcıların yazılı bildirimlerinden hem de grup rekabeti içeren etkinlikleri genellikle tanıdıkları kişiler ile yaptıkları bilgisinden hareketle, sosyal akış deneyiminde rol oynayan etkenler arasında olan, üyeler arasındaki bağlılık hissi, güven hissi, empati ve arkadaşlık gibi etkenlerin de görüldüğünü ve grup rekabeti içeren etkinliklerde akış deneyimlenmesinin gerekçeleri arasında olduğunu söylemek mümkündür. Son olarak, akış deneyimine eşlik eden olumlu duyguların, duygusal bir bulaşma yoluyla üyeler arasında bulaşarak kolektif bir sosyal deneyim haline gelmesinin (Salanova ve ark., 2014) de grup rekabeti içeren etkinliklerde akış deneyimleme gerekçelerine dahil olduğunu düşünmek mümkündür.

5.4. Çalışmanın Katkıları

Mevcut çalışmada, öncelikle, hem akışın deneyimlenebileceği etkinlik türleri hem de her bir etkinlik türünde akış deneyimine ilişkin temalar ele alınmıştır. Her bir etkinlik türünde akış deneyimine ilişkin temalar, ilgili etkinlik türünde akış deneyimlemenin gerekçelerini, akış deneyimini sekteye uğratabilecek olası durumları, diğer etkinlik türleri ile kıyaslandığında ilgili etkinlik türünde akış deneyimine özgü olabilecek yönleri ve katılımcıların o etkinlik türünü nasıl algıladıklarını/o etkinlik türünün onlara ne ifade ettiğini göstermiştir. Akış deneyimlenen etkinlik türleri açısından bakıldığında, mevcut çalışmanın, önceki çalışmalara kıyasla, akış deneyimlenen etkinlik türlerinin ayrımını, çok daha kapsamlı ve detaylı bir biçimde yaptığını söylemek mümkündür. Spesifik olarak, önceki çalışmalarda, akışın deneyimlendiği etkinlik türleri için yalnızca, “tek başına” ve “sosyal etkinlikler” etkinlikler ayrımının yapıldığı görülmektedir (örn., İskender, 2015; Kaye, 2016; Liu ve Csikszentmihalyi, 2020; Magyaródi ve Oláh, 2015). Bir çalışmada (Walker, 2010) ise tek başına (pasif bir seyircinin karşısında), birlikte (başka kişilerle birlikte ancak etkileşime girmeden) ve etkileşimli (işbirliği ve koordinasyon içinde) ayrımının yapıldığı görülmüştür. İlgili çalışmalarda genel olarak, akış deneyiminin, tek başına ve başkalarıyla birlikte ikenki veya işbirliği halindeki etkinliklerde incelendiği söylenebilir.

İşbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimini, tanıdıklarla işbirliği içeren ve tanımadığı kişiler ile işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimi olarak ele alan mevcut çalışma, tanımadığı kişiler ile işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimini inceleyen ilk çalışmadır. Tanımadığı kişiler ile işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimine ilişkin temalar, birtakım bireysel farklılıkları ortaya koymuştur. Daha önce de ifade edildiği gibi, etkinliklere atfedilen anlamlar ve bununla bağlantılı olarak ilgili bir etkinlikte akış deneyimi, kültürel bağlama veya birey düzeyinde birtakım değişkenlere göre değişebilir (Delle Fave, 2009). Bu fikir ile tutarlı olarak, öncelikle, tanınmayan kişiler ile işbirliği içinde olunan etkinliklerin, örneklem genelinde bakıldığında, tercih edilmediği; diğer etkinlik türlerine kıyasla, bu tür etkinliklerde düşük düzeyde akış deneyimlendiği görülmüştür. Bunun yanında, tanınmayan kişiler ile işbirliği içinde olunan etkinlikleri algılama biçiminin, birey

düzeyinde de değişebileceği görülmüştür. Spesifik olarak, kimi katılımcıların etkinlik partnerlerinden soyutlanmayı tercih ettiği, kimilerinin ortak amaca ve üyeliğe odaklandığı, kimilerinin yeni insanlar tanımaya ilgi duyduğu, kimilerinin etkinlik partnerini rakip olarak gördüğü, kimilerinin ise, açık bir biçimde tanımadığı kişiler ile olmayı/bir şey yapmayı tercih etmediği görülmüştür. Tanımadığı kişiler ile işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimine ilişkin temalar ayrıca, gelecek çalışmalara, gerek yeni hipotezlere dayanak oluşturabilecek teorik bilgi sunarak gerekse yöntemsel ipuçları vererek (sonraki başlık altında tartışılmıştır) yol göstermektedir denebilir.

Rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimini, birebir rekabet içeren ve grup rekabeti içeren etkinliklerde akış deneyimi olarak ele alan mevcut çalışma, rekabet içeren etkinlikler için bu ayrımı yapan ilk çalışmadır. Yapılan analizler, grup rekabeti içeren etkinliklerde akış deneyimleme sıklığının, tek başına etkinliklerde ve tanıdıklarla işbirliği içeren etkinliklerdeki ile benzer düzeyde olduğunu göstermiştir. Bunun yanı sıra, birebir rekabet içeren etkinliklerde de, grup rekabeti içeren etkinliklerdeki kadar olmasa da, yüksek düzeyde akış deneyimlendiği görülmüştür. Katılımcıların bildirdikleri duygu, düşünce ve deneyimlerden hareketle tanımlanan, akış deneyimine ilişkin temalar, rekabet içeren etkinliklerde akış deneyiminin özgün yönlerini yansıtan bazı özellikler ortaya koymuştur. Örneğin, hem birebir rekabet içeren etkinliklerde hem grup rekabeti içeren etkinliklerde akış deneyimine ilişkin temalar arasında “hırs” tanımlanmıştır. Kuramın geçmişinde, akış deneyimine olumlu duyguların eşlik ettiği ve olumsuz duyguların, akış deneyimlenmeyen durumları yansıttığı bilinmekle beraber, rekabet içeren etkinliklerde, hırsa olumsuz duyguların eşlik ettiği durumlarda bile ya da yalnızca olumsuz duyguların bildirildiği durumlarda bile akış deneyimleme düzeyinin yüksek olabildiği (“Her zaman” ya da “sıklıkla”) görülmüştür. Bu, rekabet içeren etkinliklerde akış deneyiminin, özgün bir yönü olarak değerlendirilmiştir. Rekabet içeren etkinliklerde akış deneyiminin ayrıca, kültüre özgü bazı yönleri ve birtakım bireysel farklılıkları gösterdiği söylenebilir. Spesifik olarak, mevcut örnekleme genel olarak, birebir rekabet içeren etkinliklerin, seçilime ya da öne çıkma amacına hizmet etmediği görülmüştür. Daha önce de ifade edildiği gibi, bunun, örneklemin, eşitliğin ve başkalarına benzerliğin savunulduğu yatay ilişki örüntülerini

benimsemesi ile tutarlı olduğu söylenebilir. Bunun yanında, birebir rekabet içeren etkinlikleri algılama biçiminin, birey düzeyinde de değışebileceği görölmüştür; kimilerinin rekabeti sevdiği ve rekabet ortamından hoşlandığı, kimilerinin dostane tonda rekabet ettiği ve rekabetin geliştirici işlevine odaklandığı, kimilerinin rakibe odaklandığı ve rakip ile sosyal karşılaştırma yaptığı, kimilerinin rekabeti sevmediği ve rekabetten kaçındığı vb. görölmüştü. Son olarak, grup rekabeti içeren etkinliklerde, gruplar arası mücadeleden ziyade, grup içindeki dayanışmanın vurgulandığı görölmüştür. Bunun da yine kültüre özgü bir yanı yansıttığını düşünmek ve bunu, örneklemin yatay ilişki örüntülerini benimsemesiyle ilişkilendirmek mümkün olabilir.

Bir etkinlikte akış deneyiminin, kişi özelliklerinin ve etkinlik özelliklerinin bir uyumuna bağlı olduğu fikrini test etmeyi hedefleyen mevcut çalışmada, farklı etkinlik türlerinde akış deneyiminin, bireylerin, birey düzeyinde ölçülen kültürel özelliklerine (kültürel eğilimlerine ve benlik tanımlamalarına) ve örtük güdülerine göre değışip değışmediği incelenmiştir. Bunun yanında, altında benzer motivasyonlar barındıran ve bu nedenle uyuması beklenen kültürel özellikler ile örtük güdülerin ortak etkisinin, ilgili motivasyonların doyurulmasına uygun olan etkinliklerde akış deneyimini yordayıp yordamadığı test edilmiştir. Bulgular, kültürel eğilimler ile farklı etkinlik türlerinde akış deneyimi arasında anlamlı düzeyde ilişkiler olduğunu, tüm alt hipotezler desteklenmemekle birlikte, doğrulamıştır. Benlik tanımlama biçimleri ile farklı etkinlik türlerinde akış deneyimi arasındaki ilişkiler ise doğrulanamamıştır. Örtük güdüler ile farklı etkinlik türlerinde akış deneyimi arasında da anlamlı düzeyde ilişkilerin bulunduğu mevcut çalışmada, ortak etkiler doğrulanamamıştır. Mevcut çalışmanın önemini ve katkılarını konuşurken, öncelikle, akış deneyimini kültürel perspektiften ele alan araştırmacıların (örn., Delle Fave, 2009), bir etkinliğe verilen anlamın, kültürel düzeyin yanı sıra, bireysel düzeyde de ele alınması gerektiğine; anlam verme sürecinin, kültürel bağlamdan etkilenebileceği gibi, bireylerin birtakım eğilimlerinden de etkilenebileceğine dikkat çektiğinin altı çizilmelidir. Mevcut çalışmada, ilk olarak, etkinlikler, tek tek etkinlikler olarak ele alınmak yerine, etkinlik türleri olarak ele alınıp kapsayıcı bir etkinlik türü sınıflandırması yapılarak, akış deneyiminin, farklı etkinlik türleri üzerinden daha sistemli

bir biçimde anlaşılmasını sağlama girişiminde bulunulmuştur. Ayrıca, mevcut çalışma, akış deneyimini, birey düzeyindeki kültür değişkenleri açısından inceleyen ve farklılıkları, kültürler arası psikolojide, kültürlerarası farklılıkları açıklamak için başvurulan anahtar kavramların başında gelen bireycilik ve toplulukçuluk eğilimleri (yatay ve dikey türleri) gibi kavramlarla açıklayan ilk çalışmadır. Bu anlamda, mevcut çalışma, birey düzeyinde, farklı etkinlik türlerinde akış deneyiminin, kültürel eğilimlere göre değiştiğini göstererek, akış deneyimini kültürel perspektiften ele alan ve kültür düzeyinde, bir etkinlikte ne düzeyde veya hangi etkinlikte akış deneyimlendiğinin değişebileceğini gösteren literatürün (“1.3.1. *Kültür ile Akış Deneyimi İlişkisi*” başlığı altında aktarılmıştı) üstüne koymuştur. Buna ek olarak, katılımcıların farklı etkinlik türleri için duygu, düşünce ve deneyimlerini içeren yazılı bildirimlerine tema analizi uygulanarak tanımlanan, farklı etkinlik türlerinde akış deneyimine ilişkin temalar da, birey düzeyinde bakıldığında, bir etkinliğe atfedilen anlamların değişebilirliğini doğrulayan çeşitli örnekler sunmuştur. Yukarıda aktarılan, tanımadığı kişilerle işbirliği içeren etkinliklerde ve birebir rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimine ilişkin temaların gösterdiği bireysel farklılıklar buna örnektir. Böylece, mevcut çalışmada, gerek nitel gerekse nicel yöntemler kullanılarak edinilen bulguların, akış deneyimi literatürüne katkılar ve gelecek çalışmalara yol gösterecek bir altyapı sunduğu düşünülebilir. Ayrıca, mevcut çalışmanın bulguları, akış deneyimine dair teorik bilgiyi kullanan uygulamalı alanlara da katkı sağlayabilir. Nitekim, daha önce de ifade edildiği gibi, çeşitli alanlarda -örneğin okul programı (*experimental school curricula*) oluşturmada, iş hayatında yöneticilerin eğitilmesinde, dinlence (*leisure*) ürünleri ve servislerinin tasarımında, klinik psikoterapide fikirler ve uygulamalar oluşturmada, genç suçluların rehabilitasyonunda, yaşlı insanların evlerindeki etkinliklerin organize edilmesinde, müze sergilerinin dizaynında, engellilerle mesleki terapide...- akış deneyimlenmesini sağlamak amacıyla çalışmalar yapılmaktadır (Csikszentmihalyi, 1990, s. 5). Böylelikle, akış deneyiminin, psikolojik sağlık, fiziksel sağlık ve performans açısından getirileri (Bkz. Tablo 1) de göz önüne alındığında, mevcut çalışmanın bulgularının, bireylerin ihtiyaçlarına yönelik uygulamalar geliştirilirken yol gösterebilmesi açısından da önemli olduğu düşünülebilir.

Mevcut çalışmanın, örtük güdüler hakkındaki literatüre de katkıları bulunmaktadır. Hofer ve Chasiotis (2011), günümüzde örtük güdülerle ilgili araştırmaların birçoğunun, Avrupalı ve Amerikalı kültürel bağlamlarda yapıldığına dikkat çekmiştir. Örtük güdülerin, psikolojik kurgular ile bağlantılarının genellenebilirliği için batılı kültürler dışında yapılan çalışmalara hala gereksinim duyulmaktadır (Hofer, 2010). Örneğin, sosyokültürel bağlamların, örtük güdüler ile açık özelliklerin uyuşmasını nasıl etkiliyor olabileceğini anlamak için de daha fazla araştırmanın gereklidir (örn., Hofer ve arkadaşları, 2006). Bu doğrultuda, Türkiye’de yapılan mevcut çalışmanın bulgularının, bu alanda var olan ve süregelen araştırma sorularının yanıtlanma sürecine katkı sağlayabileceği düşünülebilir. Bir başka husus, örtük güdülerle ilgili kültürler arası çalışmalarda çoğunlukla başarı güdüsüne odaklanılmış olmasıdır (Hofer, 2010). Ayrıca, akış deneyimi için yapılan çalışmalarda da, örtük başarı güdüsüne odaklanıldığı söylenebilir (Bkz. Tablo 2). Mevcut çalışmada, her ne kadar örtük yakınlık kurma ve örtük güç güdülerini için anlamsız sonuçlar elde edilmiş olsa da, batılı bir kültürel bağlam dışında örtük güç ve yakınlık kurma güdülerini hakkında bulgular elde edilmiş olan mevcut çalışmanın, gerek örtük güdülerini kültürler arası alanda ele alan literatüre, gerekse akış deneyimini örtük güdülerle ilişkilendirerek ele alan literatüre katkı sağlayabileceği düşünülebilir. Ayrıca, literatür, kültürün, bireylerin akış deneyimini anlamada temel bir role sahip olduğunu gösterirken, akış deneyimini örtük güdüler ile bağlantılı olarak ele alan çalışmalarda kültürün rolünün göz ardı edildiği söylenebilir. Bu açıdan, mevcut çalışma, akış deneyimini örtük güdüler açısından ele alan literatüre, kültürel bir perspektif getirerek de katkı sağlamış ve gelecek çalışmalara yol göstermiş olabilir.

5.5. Öneriler

Birincisi, tanıdıklarla işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimi ölçülürken, etkinlik partnerlerinin, yapılan bir iş/görev etrafında bir arada oldukları etkinlikler (mahsul yetiştirmek ve hasat etmek, ödev/sunum hazırlamak gibi) ile amacın doğrudan sosyal birliktelik üretmek olduğu, etkinlik partnerlerinin doğrudan birbirine odaklandığı etkinliklerin (sohbet etmek, dertleşmek gibi) ayrımı yapılabilir. Bu amaçla, bir görev etrafında sosyal birliktelik ile doğrudan sosyal birliktelik içeren etkinliklerde akış

deneyimini anlamaya yönelik iki ayrı araştırma sorusu belirlenmesi ve katılımcılara, bunları iki ayrı değişken olarak ölçen iki ayrı soru sorulması, tanıdıkları yapılan etkinliklerde akış deneyimini anlamak açısından, daha sağlıklı sonuçlar elde edilmesini sağlayabilir. Ayrıca, bu iki farklı durumdaki akış deneyiminin, yatay toplulukçuluk eğilimi gibi, olumlu sosyal etkileşimlerin, spesifik bir gruba ya da kişilere özel olmadan değerli görüldüğü, geniş bir yelpazede ilişkileri kapsayan sosyal motivasyonlar (başkalarıyla karşılıklı bağlılığın, ortak hedeflerin, eşitliğin ve sosyal olmanın vurgulanması gibi) barındıran ya da ilişkisel benlik gibi, yalnızca yakın ilişkileri kapsayan sosyal motivasyonlar (yakın ve önemli görülen kişileri koruma, yüceltme ve bu kişilerle ilişkileri sürdürme gibi) barındıran özellikler ile nasıl bir ilişkisi olduğu görülebilir. Buna ek olarak, bu iki farklı durumdaki akış deneyimini yordayabilecek olan başka özellikler araştırılabilir.

İkincisi, tanımadığı kişiler ile işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimi ele alınırken, ikili iletişim/küçük ve yüz yüze grup ile büyük grup ayrımı yapılabilir. Nitekim, tanımadığı kişilerle işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimine ilişkin temalar değerlendirilirken de ifade edildiği gibi, “ortak amacı ve kategori üyeliğini benimseyerek odaklanma” örtünüsünde (büyük gruplara karşılık gelebilir), katılımcıların bir sosyal kimliğin etkisinde; diğer temalarda ise (ikili iletişim/küçük ve yüz yüze gruplara karşılık gelebilir), bireysel kimliklerinin etkisinde hareket ediyor olmaları mümkündür. Bu durumda, ikili iletişim halinde/küçük ve yüz yüze gruplarda tanımadığı kişilerle işbirliği içinde iken ve büyük gruplarda tanımadığı kişilerle işbirliği içinde ikenki akış deneyimini anlamaya yönelik iki ayrı araştırma sorusu belirlenmesi ve katılımcılara, bunları iki ayrı değişken olarak ölçen iki ayrı soru sorulması, tanımadığı kişilerle işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimini anlamak açısından, daha sağlıklı sonuçlar elde edilmesini sağlayabilir. Ayrıca, bu iki farklı durumdaki akış deneyimini yordayabilecek olan başka özellikler araştırılabilir. Örneğin, “yeni insanlar tanımaya ilgi ve yeni fikirlere açıklık” temasından hareketle, yeniliğe açıklık ya da dışadönüklük gibi özelliklerin, ikili iletişim halinde/küçük ve yüz yüze gruplarda tanımadığı kişilerle işbirliği içinde ikenki akış deneyimi ile ilişkili olabileceği düşünülebilir.

Üçüncüsü, gerek birebir rekabet içeren etkinliklerde gerekse grup rekabeti içeren etkinliklerde akış deneyimi incelenirken, etkinliklerin tanıdık kişilerle mi yoksa tanımadığı kişilerle mi yapıldığı ele alınabilir. Katılımcıların yazılı bildirimlerinden anlaşılın, bu etkinliklerin genellikle tanıdıklarla yapıldığıdır. Rekabet içeren etkinlikleri, tanıdıklarla ve tanımadığı kişilerle yapmanın ayrımının yapılması halinde, bu etkinlik türlerinde akış deneyimine ilişkin temalar daha sağlıklı bir biçimde tanımlanabilir. Örneğin, birebir rekabet içeren etkinlikler için, “rekabetin dostane tonu ve geliştirici işlevi”nin, tanıdıklarla birebir rekabet ve tanımadığı kişilerle birebir rekabet içeren etkinliklerde farklılaşıp farklılaşmadığı veya grup rekabeti içeren etkinlikler için, “dayanışma, takım ruhu, birliktelik, arkadaşlık” temasının, takım arkadaşlarının tanıdıklardan ya da tanımadığı kişilerden oluştuğu etkinlikler için farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek, bu etkinlik türlerinde akış deneyimini anlamak açısından daha sağlıklı sonuçlar elde edilmesini sağlayabilir.

Dördüncüsü, farklı etkinlik türlerinde akış deneyimi, çevrimiçi anket yöntemine alternatif olarak, deneysel dizayna sahip bir çalışmada incelenebilir. Örneğin, bir görev etrafında sosyal birliktelik ile doğrudan sosyal birliktelik içeren etkinliklerde akış deneyimini incelemek amacıyla, birbirini tanıyan kişilerden oluşan katılımcılardan, bir koşulda, bir görevin üzerinde birlikte çalışmaları; bir başka koşulda ise yalnızca sohbet etmeleri istenebilir ve ardından akış deneyimleri ölçülebilir. Benzer şekilde, tanımadığı kişilerden oluşan katılımcılardan, küçük bir grup halinde bir görevin üzerinde birlikte çalışmaları istenebilir veya tek tek katılımcılara bir kategori/büyük grup üyeliğini aktive etmeye yönelik bir deneysel hazırlama yapılarak, katılımcılardan, tanımadığı kişiler olan kategori üyeleri ile büyük bir grup halinde bir etkinlik yapıyor olduklarını hayal etmeleri istenebilir. Ardından da ilgili etkinlik sırasındaki akış deneyimleri sorulabilir.

Son olarak, kültürel eğilimleri, benlik tanımlamalarını ve örtük güdülerini ölçmek için alternatif araçlar kullanılabilir. Örneğin, kültürel eğilimleri ölçmek amacıyla kullanılan INDCOL açısından bakıldığında, ölçeğin Türkçe uyarlamasını yapan Wasti ve Eser-Erdil’in (2007) farklı toplulukçuluk türlerinin dikkate alınabileceği önerisiyle karşılaşılmaktadır. Wasti ve Eser-Erdil (2007), Brewer ve Chen’in (2007) bireycilik, topluluk odaklılık ve ilişki odaklılık şeklinde üç boyutlu bir toplulukçuluk önerisi olduğu

ve Realo ve arkadaşlarının (1997) toplulukçuluğun ele alınan sosyal ilişki türüne (aile, arkadaş, toplum gibi) değiştiği iddialarını örnek olarak sunmuşlardır. Kültürel eğilimlerin, alternatif bir araç kullanılarak incelenmesi, kültürel eğilimler ile farklı etkinlik türlerinde akış deneyimi arasındaki ilişkilerin, daha net bir biçimde ortaya konmasını sağlayabilir. Örneğin, tanıdıklarla ve tanımadığı kişilerle işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimi, farklı toplulukçuluk türleriyle ilişkili olabilir. Benlik tanımlamalarını ölçmek üzere kullanılan Yirmi İfade Testi açısından bakıldığında ise, Watkins ve arkadaşlarının (1997), büyük grup (*large group*), küçük grup (*small group*), ben merkezli (*idiocentric*) ve diğeri merkezli (*allocentric*) ayrımını yaptığı kodlama sistemi bir alternatif olarak düşünülebilir. Bu dördü kodlama sistemi, yukarıda tanımadığı kişiler ile işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyiminin incelenmesine yönelik olarak önerilen ikili iletişim/küçük ve yüz yüze grup ile büyük grup ayrımını gözetecek bir dizayna özellikle uygun olabilir. Örtük güdüleri ölçmek için kullanılan GÜDÜ ÖZ Kategorilendirme Testi (*Motive Self-Categorization Test/MSc*, Runge ve Lang, 2019) açısından bakılacak olursa da, alternatif olarak Örtük GÜDÜ Testi (*Operant Motive Test/OMT*; Kuhl ve Scheffer, 2001) kullanılabilir. MSc’de bir örtük güdünün puanının, yalnızca o güdü için yaklaşma (*approach*) motivasyonu sergilenmişse verilmesi; OMT’de ise, kaçınma (*avoidance*) motivasyonu içeren ifadelerin de ilgili örtük güdü puanına dahil edilebilmesi, OMT’nin bir avantajı olarak değerlendirilebilir. Nitekim, OMT’de ve öncesinde var olan testlerde (*Thematic Apperception Test/TAT*, *Picture Story Exercise/PSE* gibi), çoğunlukla, kaçınma motivasyonu içeren ifadelerin de ilgili örtük güdü puanına dahil edilmiş olması, elde edilecek bulguların, başka bulgularla karşılaştırılabilmesi açısından da bir avantaj sağlayabilir. Öte yandan, bu testte kodlamanın, yazılan hikayelerin doğrudan kendisine ve de sadece eğitimini almış uzmanlar tarafından uygulandığı dikkate alınmalıdır.

5.6. Sınırlılıklar

Kültürel eğilimler için iç tutarlılık güvenilirlik değerlerinin, dikey bireycilik hariç olmak üzere, düşük düzeyde olması, mevcut çalışmanın sınırlılıklarından biridir. Bulgular bölümünde, Türkiye örneklemini ile gerçekleştirilen ve INDCOL ölçeği kullanılan başka

çalışmalardan, kültürel eğilimlerin dördünün de düşük düzeyde güvenilirlik katsayılarına sahip olabildiklerini gösteren örnekler aktarılmıştı. Ancak, bu örnekler azınlıktadır. Öte yandan, ölçeğin Türkçe uyarlamasını yapan Wasti ve Eser-Erdil'in (2007), vaktiyle, ölçeğin düşük iç tutarlılık değerlerine sahip olmasını gerekçelendirebilecek bazı sorunsallar aktardığı görülmektedir. Öncelikle, INDCOL gibi, çok geniş bir yelpazedeki yaşam alanlarında (sosyal, örgütsel, kamusal, vb.) kültürel değerleri ölçmeyi amaçlayan araçların, spektrumu da geniş tutulduğu için, iç tutarlılık değerlerinin her zaman kabul edilebilir düzeye erişemediğini dile getirmişlerdir. Bunun, kültürü ölçen geniş spektrumlu ölçekler için olağan bir durum olarak kabul edildiğini (Oyserman ve ark., 2002; Triandis, 1995) aktarmışlardır. Bunun yanı sıra, INDCOL ile ilgili üzerinde durdukları spesifik problemler vardır. Biri, maddelerin çevirileriyle ilgilidir. Örneğin, ölçeğin bazı maddelerinin ("*Benim için zevk başkalarıyla vakit geçirmektir*" gibi), tercümeden kaynaklı problemler nedeniyle, Türkçede anlamlı olmayabileceğini ve ilgili ifadelerin, Türkçe'de daha anlamlı olan ifadeler ile değiştirilerek ("*Benim için en keyifli şeylerden biri başkalarıyla vakit geçirmektir*" gibi) yeni örneklerle üzerinde sınınanabileceğini ifade etmişlerdir. Aktardıkları bir diğer spesifik problem ise, ölçekte, İngilizcedeki "group" sözcüğünün karşılığı olarak "yakın çevre" ifadesinin kullanılması ve bu şekilde, daha soyut düzeyde olabilecek grup üyeliklerinin dikate alınmamış olabilmesidir.

Benlik tanımlamalarını ölçmek amacıyla kullanılan Yirmi İfade Testi'ne, Brewer ve Gardner'a (1996) ait uygulanan kodlama sisteminin, bireyin kendisini esas aldığı ve diğerinin varlığını veya ihtiyaçlarını önemseydiği yönlerinin ayrımını net bir şekilde yapmıyor oluşu bir başka sınırlılık olabilir. Spesifik olarak, Brewer ve Gardner'ın (1996) kişisel benlik sınıflandırmasına, kişi hakkındaki bütün özellikler (*trait*) dahildir. Buna, başkalarıyla ilişkili olan "ben sosyal biriyim" gibi özellikler de dahildir. Brewer ve Gardner'ın (1996) sisteminde bu gibi ifadeler, ilişkisel benliğin çok net bir biçimde çizilmiş olan sınırları içerisine girememektedir. Nitekim, ilişkisel benlik, yalnızca "önemli kişiler" (*significant others*) olan aile üyeleri, romantik partner ve yakın arkadaşlar ile ilişkileri veya küçük ve yüz yüze gruplardaki rol ilişkilerini kapsamaktadır. "Ben sosyal biriyim" ya da "Ben merhametliyim" gibi ifadeler ise, spesifik bir ilişki bağlamı belirtmeyen ya da bir

yakın ilişkiye atıfta bulunmayan, bunun yerine, bireyin becerilerini ya da genel özelliklerini yansıtan ifadelerdir. Bu nedenle kişisel benliğin sınırları içerisine dahil olmaktadır. Bu yönüyle bakıldığında, mevcut çalışmanın hipotezleri açısından düşünülürse, sosyal olduğunu veya merhametli olduğunu bildiren bir bireyin, birebir rekabet içeren etkinliklerde yüksek düzeyde akış deneyimlemesini beklemek her zaman mümkün olmayabilir.

Örtük güduları ölçmek için yeni geliştirilmiş, Türkiye’de henüz kullanılmamış, alternatiflerine kıyasla daha katı ve farklı bir kodlama sistemine sahip olan bir testin kullanılması, örtük güdülere dair edinilen bulguları, önceki çalışmaların bulguları ile karşılaştırmayı güçleştirmiştir. Bu, mevcut çalışmanın bir diğer sınırlılığı olarak düşünülebilir. Mevcut çalışmada, örtük güduları ölçmek için MSC’nin kullanılma nedeni, Türkiye’de, OMT’nin eğitimini vermeye ya da verinin kodlamasını yapmaya uygun olan uzmanlara ulaşamamasıdır.

Son olarak, mevcut çalışmanın en büyük sınırlılığı anket doldurma süresinin çok uzun olmasıdır. Çalışma verisi, bu nedenle iki aşamada toplanmış olsa da, özellikle ilk aşama için, uzunluktan yakınılan çok fazla geribildirim alınmıştır. Buna, katılımları karşılığında bonus puan alan öğrenciler de dahildir. Ayrıca, bonus puan uygulamasına rağmen katılım göstermeyen çok fazla öğrenci olması da bununla ilgili olabilir. Spesifik olarak, ilk aşamada örtük güdülerin ölçüldüğü GÜDÜ ÖZ KATEGORİLENDİRME testinin 30-45 dakika arasında doldurulduğu, ikinci aşamada yer alan kalan ölçeklerin ise 20-30 dakikada doldurulduğu görülmüştür. Yaklaşık altı ay süren veri toplama sonucunda yalnızca 258 kişinin temiz verisinin elde edilebilmiş olması da, çalışma anketinin uzunluğunun, çalışmanın en önemli sınırlılıklarından biri olduğunu gösteriyor olabilir.

Kaynaklar

- Adlai-Gail, W. (1994). *Exploring the autotelic personality*. [Unpublished doctoral dissertation, University of Chicago]
- Almanasreh, E., Moles, R. ve Chen, T. F. (2019). Evaluation of methods used for estimating content validity. *Research in Social and Administrative Pharmacy*, 15(2), 214-221. <https://doi.org/10.1016/j.sapharm.2018.03.066>
- Alp, A. ve Sungur, S. (2017). Investigating relationships between undergraduate students' flow experience, academic procrastination behavior, and calculus course achievement. *Eurasian Journal of Educational Research*, 72, 1-22.
- Anamur, Z. N. (1998). Individualism-collectivism, self-concept and sources of self-esteem [Unpublished master's thesis, Boğaziçi University]
- Armstrong, A. C. (2008). The fragility of group flow: The experiences of two small groups in a middle school mathematics classroom. *Journal of Mathematical Behavior*, 27, 101-115. <https://doi.org/10.1016/j.jmathb.2008.08.001>
- Asakawa, K. (2004). Flow experience and autotelic personality in Japanese college students: How do they experience challenges in daily life?, *Journal of Happiness Studies*, 5(2), 123-154. <https://doi.org/10.1023/B:JOHS.0000035915.97836.89>
- Aydoğan, E. (2021). *Kişilik, kültür, sağ kanat yetkeçiliği, siyasal ideoloji ve adil dünya inancı arasındaki ilişkiler* [Yüksek Lisans tezi, İstanbul Arel Üniversitesi]
- Bakan, D. (1966). *The duality of human existence: An essay on psychology and religion*. Rand McNally.
- Bakker, A. (2005). Flow among music teachers and their students: The crossover of peak experiences. *Journal of Vocational Behavior*, 66, 26-44. <http://dx.doi.org/10.1016/j.jvb.2003.11.001>
- Bakker, A. B. (2008). The work-related flow inventory: Construction and initial validation of the WOLF. *Journal of Vocational Behavior*, 72(3), 400-414. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2007.11.007>
- Bender, M. (2006). *Effects of childhood context, implicit motives, and explicit sociocultural orientation on autobiographical memory in PR China, Cameroon and Germany*, [Doctoral dissertation, University of Osnabrück] https://osnadocs.uni-osnabrueck.de/bitstream/urn:nbn:de:gbv:700-2006081114/2/E-Diss587_thesis.pdf
- Berlew, D. E. ve Williams, A. F. (1964). Interpersonal sensitivity under motive arousing conditions. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 68(2), 150-159. <https://doi.org/10.1037/h0047893>
- Björnsson, G. H. (2017). Psychological and physiological factors influencing flow and flow proneness [Doctoral dissertation, Reykjavik University]. <https://www.semanticscholar.org/paper/Psychological-and-physiological-factors-influencing-Bj%C3%B6rnsson/6b007a452db56d1049e62b44457d5d698e6fa56c>
- Borgo, D. (2006). Sync or swarm: Musical improvisation and the complex dynamics of group creativity. K. Futatsugi, J. P. Jouannaud ve J. Meseguer (Ed.), *Algebra, eaning, and computation* içinde (s. 1-24). Springer.

- Boyatzis, R. E. (1973). Affiliation motivation. D. C. McClelland ve R. S. Steele (Ed.), *Human motivation-Book of readings* içinde (s. 252-276). General Learning Corporation.
- Braun, V. ve Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Brewer, M. ve Chen, Y. (2007). Where (who) are collectives in collectivism? Toward conceptual clarification of individualism and collectivism. *Psychological Review*, 114(1): 133-151. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.114.1.133>
- Brewer, M. B. ve Gardner, W. (1996). Who is this "We"? Levels of collective identity and self representations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71(1), 83-93. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.71.1.83>
- Brewer, M. B. ve Yuki, M. (2007). Culture and social identity. S. Kitayama ve D. Cohen (Ed.), *Handbook of cultural psychology* içinde (s. 307-322). The Guilford Press.
- Brunstein, J. C., Schultheiss, O. C. ve Grassmann, R. (1998). Personal goals and emotional well-being: The moderating role of motive dispositions. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75, 494-508. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.75.2.494>
- Byrne, B. M. (2016). *Structural equation modeling with AMOS: Basic concepts, applications, and programming* (3rd ed.). Routledge/Taylor & Francis Group.
- Cherry (2020, March 26). *Mihaly Csikszentmihalyi biography: Early life, career, and contributions to psychology*. Verywellmind. <https://www.verywellmind.com/mihaly-csikszentmihalyi-biography-2795517>.
- Clavadetscher, C. (2003). *Motivation ehrenamtlicher arbeit im verein Mahogany Hall, Bern* [Motivation of volunteer work in clug Mahogany Hall, Berne] [Unpublished master's thesis, Berne University of Applied Sciences]
- Collins, A. L., Sarkisian, N. ve Winner, E. (2009). Flow and happiness in later life: An investigation into the role of daily and weekly flow experiences. *Journal of Happiness Studies: An Interdisciplinary Forum on Subjective Well-Being*, 10(6), 703-719. <https://doi.org/10.1007/s10902-008-9116-3>
- Csikszentmihalyi, M. (1975). *Beyond boredom and anxiety: The experience of play in work and games*. Jossey-Bass Publishers.
- Csikszentmihalyi, M. (1990). *Flow: The psychology of optimal experience*. Harper Collins.
- Csikszentmihalyi, M. (2014). The concept of flow. M. Csikszentmihalyi (Ed.), *Flow and the foundations of positive psychology: The Collected works of Mihaly Csikszentmihalyi* içinde (s. 239-263). Springer.
- Csikszentmihalyi, M. ve Asakawa, K. (2016). Universal and cultural dimensions of optimal experiences. *Japanese Psychological Research*, 58 (1), 4-13. <https://doi.org/10.1111/jpr.12104>
- Csikszentmihalyi, M. ve Csikszentmihalyi, I. (1988). *Optimal experience: Psychological studies of flow in consciousness*. Cambridge University Press.
- Csikszentmihalyi, M. ve Larson, R. (1987). Validity and reliability of the experience-sampling method. *Journal of Nervous and Mental Disease*, 175(9), 526-536. <https://doi.org/10.1097/00005053-198709000-00004>
- Csikszentmihalyi, M. ve Larson, R. (2014). Validity and reliability of the experience-sampling method. M. Csikszentmihalyi (Ed.), *Flow and the foundations of positive*

- psychology: The collected works of Mihaly Csikszentmihalyi* içinde (s. 35-54). Springer.
- Csikszentmihalyi, M. ve LeFevre, J. (1989). Optimal experience in work and leisure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 56, 815-822. <https://doi.org/10.1037//0022-3514.56.5.815>
- Csikszentmihalyi, M., Rathunde, K. R., Whalen, S. ve Wong, M. (1993). *Talented teenagers: The roots of success and failure*. Cambridge University Press.
- Çukur, C. S., Guzman, M. R. ve Carlo, G. (2004). Religiosity, values, and horizontal and vertical individualism-collectivism: A study of Turkey, the United States, and the Philippines. *Journal of Social Psychology*, 144 (6): 613-634. <https://doi.org/10.3200/SOCP.144.6.613-634>
- Dalğar, İ. (2012). *Relationl models theory and their associations with cultural orientations and personal value prioritis in Turkish cultural context* [Master's thesis, Middle East Technical University]. <https://open.metu.edu.tr/handle/11511/21878>
- Davis, L. L. (1992). Instrument review: Getting the most from a panel of experts. *Applied Nursing Research*, 5(4), 194-197. [https://doi.org/10.1016/S0897-1897\(05\)80008-4](https://doi.org/10.1016/S0897-1897(05)80008-4)
- Delle Fave, A. (2007). Individual development and community empowerment: Suggestions from studies on optimal experience. J. Haworth ve G. Hart (Ed.), *Well-being: Individual, community and social perspectives* içinde (s. 41-56). Palgrave Macmillan.
- Delle Fave, A. (2009). Optimal experience and meaning: Which relationship?, *Psychological Topics*, 18 (2), 285-302.
- Delle Fave, A., Bassi, M. ve Massimini, F. (2003). Coping with boundaries: The quality of daily experience of Rom nomads in Europe. *Psychology and Developing Societies*, 15(1), 87-102. <https://doi.org/10.1177/09713336030150010>
- Delle Fave A., Bassi M., Cavallo M. ve Stokart Z.C. (2007). *The cross-cultural investigation of optimal experience in learning: Implications for individual development and educational policies* [Conference presentation]. ESCAP XIII International Conference, Firenze, Italy.
- Delle Fave, A. ve Massimini, F. (2004). The cross-cultural investigation of optimal experience. *Ricerche di Psicologia*, 1 (27), 79-102.
- Durkheim, E. (1912/2008). *Las formas elementales de la vida religiosa* [The elementary forms of religious life]. Akal.
- Eisenberger, R., Jones, J. R., Stinglhamber, F., Shanock, L. ve Randall, A. T. (2005). Flow experiences at work: For high need achievers alone? *Journal of Organizational Behavior*, 26(7), 755-775. <https://doi.org/10.1002/job.337>
- Ekici, H. (2019). *Politik şiddet deneyimi ve Ahlaki Temeller Kuramı: Politik şiddete maruz kalan Suriyeli ergenler ile politik şiddet deneyimi yaşamayan Türk erenlerin ahlaki temellerinin incelenmesi* [Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi]. <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/ET000007.pdf>
- Engeser, S. ve Rheinberg, F. (2008). Flow, performance and moderators of challenge-skill balance. *Motivation and Emotion*, 32(3), 158–172. <https://doi.org/10.1007/s11031-008-9102-4>
- Eysenck, H.J. ve Eysenck, M.W. (1985) *Personality and individual differences: A natural science approach*. Plenum Press. <http://dx.doi.org/10.1007/978-1-4613-2413-3>

- Fishman, D. B. (1966). Need and expectancy as determinants of affiliative behavior in small groups. *Journal of Personality and Social Psychology*, 4(2), 155-164. <https://doi.org/10.1037/h0023565>
- Fodor, E. M. ve Farrow, D. L. (1979). The power motive as an influence on use of power. *Journal of Personality and Social Psychology*, 37(11), 2091-2097. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.37.11.2091>
- Forsgård. (2012, April 26). *Group Flow: Henrik Forsgård at TEDxAaltoUniversity* [Video]. Youtube. https://www.youtube.com/watch?v=gFjsllFukZg&ab_channel=TEDxTalks
- Franco, E., Coterón, J., Gómez, V. ve Pérez-Tejero, J. (2017). The role of dispositional flow's dimensions in the prediction of intention to be physically active in adolescents. *Universitas Psychologica*, 16(4), 1-11. <https://doi.org/10.11144/Javeriana.upsy16-4.rdfd>
- French, E. G. (1956). Motivation as a variable in work-partner selection. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 53(1), 96-99. <https://doi.org/10.1037/h0043167>
- French, E. G. (1958). Effects of the interaction of motivation and feedback on task performance. J. W. Atkinson (Ed.), *Motives in fantasy, action, and society: A method of assessment and study* içinde (s. 400-408). Van Nostrand.
- French, E. ve Lesser, G. S. (1964). Some characteristics of the achievement motive in women. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 68(2), 119-128. <https://doi.org/10.1037/h0041417>
- Fritz, B. S. ve Avsec, A. (2007). The experience of flow and subjective well-being of music students. *Psihološka Obzorja/Horizons of Psychology*, 16(2), 5-17.
- Fülöp, M. (2004). Competition as a culturally constructed concept. C. Baillie, E. Dunn ve Y. Zheng (Ed.), *Travelling facts: The social construction, distribution, and accumulation of knowledge* içinde (s. 124-148). Campus Verlag.
- Fülöp, M. ve Büki, N. (2013). Competition and cooperation in Sub-Saharan Africa: A cross-cultural approach. T. Tschombe, B. Nsanmenang, H. Keller ve M. Fülöp (Ed.), *Cross-cultural psychology research: An Africa-centric approach* içinde (s. 353-385). Design House.
- Gaertner, L., Sedikides, C., Luke, M., O'Mara, E. M., Iuzzini, J., Jackson, L. E., Cai, H. ve Wu, Q. (2012). A motivational hierarchy within: Primacy of the individual self, relational self, or collective self? *Journal of Experimental Social Psychology*, 48(5), 997-1013. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2012.03.009>
- Gaggioli, A., Milani, L., Mazzoni, E. ve Riva, G. (2011). Networked flow: A framework for understanding the dynamics of creative collaboration in educational and training settings. *The Open Education Journal*, 4, 41-49. <https://doi.org/10.1080/10400419.2020.1712160>
- George, D. ve Mallery, P. (2020). *IBM SPSS statistics 26 step by step: A simple guide and reference* (16th ed.). Routledge/Taylor & Francis Group.
- Graham, J. M. (2008). Self-expansion and flow in couples' momentary experiences: An experience sampling study. *Journal of Personality and Social Psychology*, 95(3), 679-694. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.95.3.679>
- Grant, J. S. ve Davis, L. L. (1997). Selection and use of content experts for instrument development. *Research in Nursing & Health*, 20(3), 269-274.

[https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1098-240X\(199706\)20:3<269::AID-NUR9>3.0.CO;2-G](https://doi.org/10.1002/(SICI)1098-240X(199706)20:3<269::AID-NUR9>3.0.CO;2-G)

- Han, S. (1988). The relationship between life satisfaction and flow in elderly Korean immigrants. M. Csikszentmihalyi ve I. S. Csikszentmihalyi (Ed.), *Optimal experience: Psychological studies of flow in consciousness* içinde (s. 138-149). Cambridge University Press.
- Hatfield, E., Cacioppo, J. T. ve Rapson, R. L. (1993). *Emotional contagion*. Cambridge University Press.
- Heyns, R. W., Veroff, J. ve Atkinson, J. W. (1958). A scoring manual for the affiliation motive. J. W. Atkinson (Ed.), *Motives in fantasy, action, and society: A method of assessment and study* içinde (s. 205-218). Van Nostrand.
- Higgins, E. T. (1987). Self-discrepancy: A theory relating self and affect. *Psychological Review*, 94(3), 319–340. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.94.3.319>
- Hirao, K., Kobayashi, R., Okishima, K. ve Tomokuni, Y. (2012). Flow experience and health-related quality of life in community dwelling elderly Japanese. *Nursing & Health sciences*, 14(1), 52-57. <https://doi.org/10.1111/j.1442-2018.2011.00663.x>
- Hofer, J. (2010). Research on implicit motives across cultures. *Implicit motives*, 433-467.
- Hofer, J. ve Chasiotis, A. (2003). Congruence of life goals and implicit motives as predictors of life satisfaction: Cross-cultural implications of a study of Zambian male adolescents. *Motivation and Emotion*, 27(3), 251-272. <https://doi.org/10.1023/A:1025011815778>
- Hofer, J., Chasiotis, A. ve Campos, D. (2006). Congruence between social values and implicit motives: Effects on life satisfaction across three cultures. *European Journal of Personality*, 20(4), 305-324. <https://doi.org/10.1002/per.590>
- Hofer, J. ve Chasiotis, A. (2011). Implicit motives across cultures. *Online Readings in Psychology and Culture*, 4(1).
- Hofstede, G. (1980). *Culture's consequences: International differences in work-related values*. Sage.
- Horowitz, R. A. N. (1961). *Achievement correlates and the executive role* [Unpublished Bachelor of arts thesis, Harvard University]
- Hsieh, Y. H., Lin, Y. C. ve Hou, H. T. (2016). Exploring the role of flow experience, learning performance and potential behavior clusters in elementary students' game-based learning. *Interactive Learning Environments*, 24(1), 178-193. <https://doi.org/10.1080/10494820.2013.834827>
- İskender, Ö. (2015). *Çevrimiçi oyun oynama motivasyonları ve oyuncuların bireysel değerleri: Kullanımlar ve Doyumlar Kuramı açısından bir değerlendirme* [Yüksek lisans tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi]. <http://acikerisim.uludag.edu.tr/jspui/handle/11452/1725>
- Jackson, S. A. (1992). Athletes in flow: A qualitative investigation of flow states in elite figure skaters. *Journal of Applied Sport Psychology*, 4, 161-180. <https://doi.org/10.1080/10413209208406459>
- Jackson, S. A. ve Eklund, R. C. (2002). Assessing flow in physical activity: The flow state scale-2 and dispositional flow scale-2. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 24(2), 133-150.
- Jackson, S. A. ve Roberts, G. C. (1992). Positive performance states of athletes:

- toward a conceptual understanding of peak performance. *The Sport Psychologist*, 6 (2), 156-171.
- Kanagawa, C., Cross, S. E. ve Markus, H. R. (2001). "Who am I?" The cultural psychology of the conceptual self. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 27(1), 90-103. <https://doi.org/10.1177/0146167201271008>
- Karsten, P. (2010). A phenomenological study of flow experiences during artistic activity and their relation to the artist's self-concept. https://www.academia.edu/19639045/A_phenomenological_study_of_flow_experiences_during_artistic_activity_and_their_relation_to_the_artist_s_self_concept
- Kaye, L. K. (2016). Exploring flow experiences in cooperative digital gaming contexts. *Computers in Human Behavior*, 55, 286-291. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2015.09.023>
- Kaye, L. K. ve Bryce J. (2012). Putting the "fun factor" into gaming: The influence of social contexts on experiences of playing videogames. *International Journal of Internet Science*, 7(1), 23-36.
- Kim, M. (2022). How can I be as attractive as a fitness YouTuber in the era of COVID-19? The impact of digital attributes on flow experience, satisfaction, and behavioral intention. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 64. <https://doi.org/10.1016/j.jretconser.2021.102778>
- Kowal, J. ve Fortier, M. S. (1999). Motivational determinants of flow: Contributions from self-determination theory. *The Journal of Social Psychology*, 139(3), 355-368. <https://doi.org/10.1080/00224549909598391>
- Kuhl, J. ve Scheffer, D. (2001). *Der operante multi-motiv-test (OMT): Manual* [The operant multi-motive-test (OMT): Manual]. University of Osnabrück.
- Kuhn, M. H. ve McPartland, T. S. (1954). An empirical investigation of self-attitudes. *American Sociological Review*, 19(1), 68-76.
- Lansing, J. B. ve Heyns, R. W. (1959). Need affiliation and frequency of four types of communication. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 58(3), 365-372. <https://doi.org/10.1037/h0045906>
- Lipman-Blumen, J. ve Leavitt, H. J. (1999). *Hot groups: Seeding them, feeding them & using them to ignite your organization* (1st ed.). Oxford University Press
- Liu, T. ve Csikszentmihalyi, M. (2020). Flow among introverts and extraverts in solitary and social activities. *Personality and Individual Differences*, 167. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2020.110197>
- Magyaródi, T. ve Olah, A. (2015). A cross-sectional survey study about the most common solitary and social flow activities to extend the concept of optimal experience. *Europe's Journal of Psychology*, 11(4), 632-650. <https://doi.org/10.5964/ejop.v11i4.866>
- Mamat, M., Huang, W., Shang, R., Zhang, T., Li, H., Wang, Y., ... ve Wu, Y. (2014). Relational self versus collective self: A cross-cultural study in interdependent self-construal between Han and Uyghur in China. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 45(6), 959-970. <https://doi.org/10.1177/00220221145305>
- Marcus, G. E., Neuman, W. R. ve MacKuen, M. (2000). *Affective intelligence and political Judgment* (1st ed.). Chicago University Press.
- Massimini, F. ve Carli, M. (1988). The systematic assessment of flow in daily

- experience. M. Csikszentmihalyi ve I. S. Csikszentmihalyi (Ed.), *Optimal experience: Psychological studies of flow in consciousness* içinde (s. 266-287). Cambridge University Press.
- McAdams, D. P. (1984). Human motives and personal relationships. V. Derlega (Ed.), *Communication, intimacy and close relationships* içinde (s. 41-67). Academic.
- McAdams, D. P. ve Constantian, C. A. (1983). Intimacy and affiliation motives in daily living: An experience sampling analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 45(4), 851-861. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.45.4.851>
- McAdams, D. P., Healy, S. ve Krause, S. (1984). Social motives and patterns of friendship. *Journal of Personality and Social Psychology*, 47(4), 828-838. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.47.4.828>
- McClelland, D. C. (1987). *Human motivation*. Cambridge University Press.
- McClelland, D. C., Atkinson, J. W., Clark, R. A. ve Lowell, E. L. (1953). *The achievement motive*. Appleton-Century-Crofts.
- McClelland, D. C., Koestner, R. ve Weinberger, J. (1989). How do self-attributed and implicit motives differ? *Psychological Review*, 96(4), 690-702. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.96.4.690>
- Memet, N. (2010). *Ebeveynlerin çocuklarına ilişkin sosyalleştirme hedeflerinin, kültürel değer yönelimleri ve eğitim düzeyleri ile çocuğun cinsiyeti ve doğum sırası açılarından incelenmesi* [Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi]
- Moneta, G. B. (2012). On the measurement and conceptualization of flow. S. Engeser (Ed.), *Advances in flow research* içinde (s. 23-50). Springer.
- Moneta, G. B. ve Csikszentmihalyi, M. (1996). The effect of perceived challenges and skills on the quality of subjective experience. *Journal of Personality*, 64(2), 275-310. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.1996.tb00512.x>
- Murray, H. A. (1943). *Thematic apperception test manual*. Harvard University Press.
- Nakamura, J. ve Csikszentmihalyi, M. (2002). The concept of flow. C. R. Snyder ve S. J. Lopez (Ed.), *Handbook of positive psychology* içinde (s. 89-105). Oxford University Press.
- Nehrlich, A. D., Gebauer, J. E., Sedikides, C. ve Abele, A. E. (2019). Individual self > relational self > collective self-but why? Processes driving the self-hierarchy in self- and person perception. *Journal of Personality*, 87(2), 212-230. <https://doi.org/10.1111/jopy.12384>
- Oyserman, D., Coon, H. ve Kimmelmeier, M. (2002). Rethinking individualism and collectivism: Evaluation of theoretical assumptions and meta-analyses. *Psychological Bulletin*, 128(1): 3-72. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.128.1.3>
- Realo, A., Allik, J. ve Vadi, M. (1997). The hierarchical structure of collectivism. *Journal of Research in Personality*, 31(3): 93-116. <https://doi.org/10.1006/jrpe.1997.2170>
- Rheinberg, F., Manig, Y. ve Vollmeyer, R. (2005). Flow-Erleben: Untersuchungen zu einem populären, aber unspezifischen Konstrukt [Flow experience: Studies on a popular but unspecific construct]. Final DFG Report. University of Potsdam.
- Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. Free Press.

- Runge, J. M. ve Lang, J. W. (2019). Can people recognize their implicit thoughts? The motive self-categorization test. *Psychological Assessment*, 31(7), 939-951. <https://doi.org/10.1037/pas0000720>
- Runge, J. M., Lang, J. W. B., Zettler, I. ve Lievens, F. (2020). Predicting counterproductive work behavior: Do implicit motives have incremental validity beyond explicit traits? *Journal of Research in Personality*, 89, Article 104019. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2020.104019>
- Ryan, R. M. ve Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55, 68-78. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.1.68>
- Ryan, R. M., Rigby, C. S. ve Przybylski, A. (2006). The motivational pull of video games: A self-determination theory approach. *Motivation and Emotion*, 30(4), 347-363. <https://doi.org/10.1007/s11031-006-9051-8>
- Ryckman, R. M., Hammer, M., Kaczor, L. M. ve Gold, J. A. (1996). Construction of a personal development attitude scale. *Journal of Personality Assessment*, 66, 374-385. https://doi.org/10.1207/s15327752jpa6602_15
- Sabucedo, J., Durán, M., Alzate, M. ve Barreto, I. (2011). Emotions, ideology and collective political action. *Universitas Psychologica*, 10(1), 27-34. <https://doi.org/10.11144/Javeriana.upsy10-1.eicp>
- Sakal, Ö. ve Aytekin, İ. (2014). Bireycilik-toplulukçuluk değerlerinin başarı amaç yönelimlerine etkisi üzerine karşılaştırmalı bir araştırma. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(8), 45-66.
- Salanova, M., Rodrigues-Sanchez, A. M., Schaufeli, W. B. ve Cifre, E. (2014). Flowing together: A longitudinal study of collective efficacy and collective flow among workgroups. *The Journal of Psychology*, 148 (4), 435-455.
- Sato, I. (1988). Boso-zoku: Flow in Japanese motorcycle gangs. M. Csikszentmihalyi ve I. Csikszentmihalyi (Ed.), *Optimal experience: Psychological studies of flow in consciousness* içinde (s. 92-117). Cambridge University Press.
- Sawyer, R. K. (2015). Group flow and group genius. *The NAMTA Journal*, 40(3), 29-52.
- Schattke, K. P. (2011). *Flow experience as consequence and self-determination as antecedence of congruence between implicit and explicit motives* [Doctoral dissertation, Technische Universität München]. <https://mediatum.ub.tum.de/doc/1078244/document.pdf>
- Schiepe-Tiska, A. (2013). *In the power of flow: The impact of implicit and explicit motives on flow experience with a special focus on the power domain* [Doctoral dissertation, Universitätsbibliothek der TU München]. <https://d-nb.info/1035502828/34>
- Schiepe-Tiska, A. ve Engeser, S. (2012). Flow in nonachievement situations. S. Engeser (Ed.), *Advances in flow research* içinde (s. 87-107). Springer.
- Schüler, J. ve Brandstätter, V. (2013). How basic need satisfaction and dispositional motives interact in predicting flow experience in sport. *Journal of Applied Social Psychology*, 43(4), 687-705. <https://doi.org/10.1111/j.1559-1816.2013.01045.x>
- Schüler, J., Sheldon, K. M. ve Fröhlich, S. M. (2010). Implicit need for achievement moderates the relationship between competence need satisfaction and subsequent motivation. *Journal of Research in Personality*, 44(1), 1-12. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2009.09.002>

- Schwartz, S. H. (2012). An overview of the Schwartz theory of basic values. *Online readings in Psychology and Culture*, 2(1), 2307-0919. <https://doi.org/10.9707/2307-0919.1116>
- Sedikies, C. ve Brewer, M. B. (2016). Individual self, relational self, and collective self: Partners, opponents, or strangers?. C. Sedikies & M. B. Brewer (Ed.), *Individual self, relational self, collective self* içinde (s.1-4). Routledge.
- Sedikides, C., Gaertner, L., Luke, M. A., O'Mara, E. M. ve Gebauer, J. E. (2013). A three-tier hierarchy of self-potency: Individual self, relational self, collective self. J. M. Olson ve M. P. Zanna (Ed.), *Advances in experimental social psychology* içinde (s. 235-295). Elsevier Academic Press.
- Sedikides, C., Gaertner, L. ve O'Mara, E. M. (2011). Individual self, relational self, collective self: Hierarchical ordering of the tripartite self. *Psychological Studies*, 56(1), 98-107. <https://doi.org/10.1007/s12646-011-0059-0>
- Seligman, M. E. P. ve Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive psychology: An introduction. *American Psychologist*, 55(1), 5-14. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.1.5>
- Shwalb, D.W., Shwalb, B. J. ve Murata, K. (1991). Individualistic striving and group dynamics of fifth- and eighth-grade Japanese boys. *Journal of Cross Cultural Psychology*, 22 (3), 347-361. <https://doi.org/10.1177/0022022191223002>
- Shwalb D.W., Shwalb, B.J. ve Nakazawa, J. (1995). Competitive and cooperative attitudes: A longitudinal survey of Japanese adolescents. *Journal of Early Adolescence*, 15(1), 145-168. <https://doi.org/10.1177/02724316950150010>
- Šimleša, M. (2018). *Collective flow: Sociocognitive model of optimal collaboration* [Doctoral Dissertation, Université Paris Descartes]. https://www.academia.edu/40777658/COLLECTIVE_FLOW_Sociocognitive_model_of_optimal_collaboration
- Singelis, T. M., Triandis, H. C., Bhawuk, D. ve Gelfand, M. J. (1995). Horizontal and vertical dimensions of individualism and collectivism: A theoretical and measurement refinement. *Cross-Cultural Research*, 29(3), 240-275. <https://doi.org/10.1177/106939719502900302>
- Spence, J. T. ve Helmreich, R. L. (1983). Achievement-related motives and behaviors. J. T. Spence (Ed.), *Achievement and achievement motives: Psychological and sociological approaches* içinde (s. 7-74). W.H. Freeman.
- Starr, A. (2011, March 7). *What Makes Us Happy?: A professor explores our capacity for deep enjoyment and mental well-being*. AARP. <https://www.aarp.org/personal-growth/life-long-learning/info-02-2009/Innovator-Mihaly-Csikszentmihalyi.html>
- Stavrou, N. A., Jackson, S. A., Zervas, Y. ve Karteroliotis, K. (2007). Flow experience and athletes' performance with reference to the orthogonal model of flow. *The Sport Psychologist*, 21(4), 438-457. <https://doi.org/10.1123/tsp.21.4.438>
- Stavrou, N. A. M., Psychountaki, M., Georgiadis, E., Karteroliotis, K. ve Zervas, Y. (2015). Flow theory-Goal orientation theory: Positive experience is related to athlete's goal orientation. *Frontiers in Psychology*, 6, Article 1499. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2015.01499>
- Steimer, S. (2021, October 28). *Mihaly Csikszentmihalyi, pioneering psychologist and 'father of flow,' 1934–2021*. University of Chicago.

- <https://news.uchicago.edu/story/mihaly-csikszentmihalyi-pioneering-psychologist-and-father-flow-1934-2021>
- Steiner, M. (2006). *Motivationale kompetenz und anreize im badminton* [Motivational competence and incentives in badminton]. [Unpublished Lizensiat thesis, University of Zurich]
- Stokart, Z., Cavallo, M., Fianco, A. ve Lombardi M. (2007). Esperienza ottimale e identità femminile: uno studio transculturale su tre gruppi di adolescenti. A. Delle Fave (Ed.), *La condivisione del benessere. Il contributo della psicologia positiva* içinde (s. 313-331). Franco Angeli.
- Tajfel, H. ve Turner, J. C. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. W. G. Austin ve S. Worchel (Ed.), *The social psychology of intergroup relations* içinde (s. 33-37). Brooks/Cole.
- Triandis, H. C. (1995). *Individualism and collectivism*. Westview Press.
- Triandis, H. C. (1996). The psychological measurement of cultural syndromes. *American Psychologist*, 51, 407-415. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.51.4.407>
- Triandis, H.C. (2001) Individualism-collectivism and personality. *Journal of Personality*, 69, 907-924. <http://dx.doi.org/10.1111/1467-6494.696169>
- Triandis, H. C. ve Gelfand, M. J. (1998). Converging measurement of horizontal and vertical individualism and collectivism. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74 (1), 118-128. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.74.1.118>
- Turner, J. C. (1999). Some current issues in research on social identity and self-categorisation theories. N. Ellemers, R. Spears ve B. Doosje (Ed.), *Social identity: Context, commitment, content* içinde (s. 6-34). Blackwell.
- Turner, V. (1974). Liminal to liminoid, in play, flow, and ritual: An essay in comparative symbology, *The Rice University Studies*, 60 (3), 53-92.
- Valentino, N. A., Brader, T., Groenendyk, E. W., Gregorowicz, K. ve Hutchings, V. L. (2011). Election night's alright for fighting: The role of emotions in political participation. *Journal of Politics*, 73, 156-170. <https://doi.org/10.1017/S0022381610000939>
- Valenzuela, R., Codina, N. ve Pestana, J. V. (2018). Self-determination theory applied to flow in conservatoire music practice: The roles of perceived autonomy and competence, and autonomous and controlled motivation. *Psychology of Music*, 46(1), 33-48. <https://doi.org/10.1177/030573561769450>
- Van den Hout, J. J. J. (2016). *Team flow : From concept to application* [Doctoral dissertation, Eindhoven University of Technology]. <https://research.tue.nl/en/publications/team-flow-from-concept-to-application>
- Vella, K., Johnson, D. ve Hides, L. (2015). Playing alone, playing with others: Differences in player experience and indicators of wellbeing. *CHI PLAY '15 Proceedings of the 2015 Annual Symposium on Computer-Human Interaction in Play*, 3-12. <https://doi.org/10.1145/2793107.2793118>
- Veroff, J. ve Veroff, J. B. (1972). Reconsideration of a measure of power motivation. *Psychological Bulletin*, 78, 279-291. <http://dx.doi.org/10.1037/h0033184>
- Vorderer, P., Hartmann, T. ve Klimmt, C. (2003). Explaining the enjoyment of playing video games: The role of competition. *ICEC '03: Proceedings of the Second*

- International Conference on Entertainment Computing*, 1-9.
<https://doi.org/10.1145/958720.958735>
- Walker, C. J. (2010). Experiencing flow: Is doing it together better than doing it alone? *The Journal of Positive Psychology*, 5(1), 3-11.
<https://doi.org/10.1080/17439760903271116>
- Waltz, C., Strickland, O. ve Lenz, E. (1991). *Measurement in nursing research*. F. A. Davis Company.
- Wasti, S. A. ve Eser Erdil, S. (2007). Bireycilik ve toplulukçuluk değerlerinin ölçülmesi: Benlik kurgusu ve INDCOL ölçeklerinin Türkçe geçerlemesi. *Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 7, 39-66.
- Watkins, D., Yau, J., Dahlin, B. ve Wondimu, H. (1997). The Twenty Statements Test: Some measurement issues. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 28(5), 626-633.
<https://doi.org/10.1177/0022022197285007>
- Winter, D. G. (1973). *The power motive*. Free Press.
- Winter, D. G., John, O. P., Stewart, A. J., Klohnen, E. C. ve Duncan, L. E. (1998). Traits and motives: Toward an integration of two traditions in personality research. *Psychological Review*, 105(2), 230-250. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.105.2.230>.
- Yarar, F. (2015). *Autotelic personality: Links with flow propensity, personal strenghts and psychopathology* [Doctoral dissertation, Middle East Technical University]. Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Yaşın, T. (2016). *Kişilik özellikleri ve psikolojik sermayenin psikolojik iyi oluş, akış deneyimi, iş tatmini ve çalışan performansına etkileri* [Doktora tezi, Başkent Üniversitesi].
<http://acikerisim.baskent.edu.tr:8080/xmlui/handle/11727/2490>
- Yeşiltaş, M. D. ve Ekici, E.(2017). İş akış deneyiminin kişilik özellikleri ve iş stresi ile ilişkisi: Akademik personel üzerinde bir araştırma. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26 (1), 1-11.

EKLER

Ek 1. Araştırma İzni

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİK KURULLARI
(Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulu)
TOPLANTI KARARI

OTURUM TARİHİ
22 Ekim 2021

OTURUM SAYISI
2021-09

KARAR NO 33: Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'nden alınan Psikoloji Anabilim Dalı doktora öğrencisi Özlem İSKENDER'in "Tek başına, İşbirliği İçeren ve Rekabet İçeren Etkinliklerde Akış Deneyiminin Kültürel Özellikler ve Örtük İhtiyaçlar Açısından İncelenmesi" adlı tez çalışması kapsamında uygulanacak anket ve ölçek sorularının değerlendirilmesine geçildi.

Yapılan görüşmeler sonunda; Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü, Psikoloji Anabilim Dalı doktora öğrencisi 711545003 numaralı Özlem İSKENDER'in "Tek başına, İşbirliği İçeren ve Rekabet İçeren Etkinliklerde Akış Deneyiminin Kültürel Özellikler ve Örtük İhtiyaçlar Açısından İncelenmesi" adlı tez çalışması kapsamında uygulanacak anket ve ölçek sorularının fikri, hukuki ve telif hakları bakımından metot ve ölçeğine ilişkin sorumluluğu başvurucuya ait olmak üzere uygun olduğuna oybirliği ile karar verildi.

Ek 2. Uzman Görüş Formu

Sayın uzman, Bu çalışma Bursa Uludağ Üniversitesi Psikoloji Bölümü doktora öğrencisi Özlem İSKENDER'in öğretim üyesi Prof. Dr. Leman Pınar TOSUN danışmanlığında yürütülen doktora tezi kapsamında hazırlanmıştır.

Tez çalışmamda kullanacağım bir aracın aşağıdaki özelliklere sahip olmasını istiyorum:

1) Akışı deneyiminin, her biri açıkça anlaşılır olan, özelliklerini içeren bir tanımı
2) Akış deneyiminin, literatüre dayalı olarak belirlediğimiz, farklı etkinlik türlerine (tek başına, tanıdıklarla işbirliği, yabancılarla işbirliği, bireysel rekabet, grup rekabeti içeren etkinlikler olmak üzere) **dâhil olabilecek çeşitli etkinliklerde deneyimlenebileceğini akla getirebilecek olması**

Akış deneyimi tanımının, akışın aşağıdaki altı özelliğini içermesini istiyorum:

(1) Eylemin ve farkındalığın birleşmesi: Bireyin, kendini tamamen yaptığı etkinliğe vermesi, yalnızca etkinliğe, etkinlik anında ve etkinlik ile ilgili olan bitene odaklanması, yaptığı şey ile bir olduğu, yaptığı şeyin kendiliğinden ilerliyor olduğu hissidir.

(2) Tamamen odaklanma: Dikkatin, hiçbir dikkat dağıtıcı unsurun etkisinde kalmadan, sınırlı bir uyaran alanına; yapılan etkinliğe odaklanması, etkinlik dışındaki her şeyin unutulması, o an yapılan dışında akla başka bir şeyin gelmemesidir.

(3) Öz-bilinç kaybı: Bireyin, bir sosyal aktör olarak farkındalığının kaybolması, günlük hayatın olası kaygı ve endişelerinin zihinden uzaklaşması, bireyin yaptığı şeyin içinde kaybolmasıdır.

(4) Kontrol hissi: Bireyin davranışları üzerinde kontrole sahip olduğunu hissetmesi, ne yapması/nasıl tepki vermesi gerektiğini bildiği için olabilecek durumlarla baş edebileceği, karşılaşılabileceği zorlukların üstesinden gelebileceği konusunda yeterli olduğu hissidir.

(5) Zaman algısının değişmesi: Zamanın her zamankinden/normalden daha hızlı geçiyor olduğu hissidir.

(6) Ototelik deneyim: Bireyin etkinliği bir dışsal ödülde ziyade içsel bir motivasyonla yapması, etkinliğin, belli bir sonuç ya da beklentiden ziyade, sırf keyif verici olduğu için yapılmasıdır.

Tezin bu ön çalışmasında siz değerli uzmanlardan beklentim, katılımcılara sunmak üzere hazırladığım metnin akış deneyimini tanımlamaya ve akışın farklı türde etkinliklerde deneyimlenebileceğini akla getirmeye uygunluğunu değerlendirmenizdir.

İnsanlar, günlük yaşamlarındaki çeşitli etkinliklerin bazılarını tek başına, bazılarını başkalarıyla işbirliği içinde, bazılarını ise başkalarıyla rekabet halinde yapabilir. Bu etkinlik türleri hakkında şunları söyleyebiliriz:

Tek başına etkinliklerde kişiler bağımsız hareket edebilir; dikkatlerini bir başkasına vermeleri, onu dinlemeleri ya da ona cevap vermeleri gerekmez. İlgi duydukları şeye diledikleri kadar vakit ayırabilir, o şeye diledikleri biçimde ilgilenebilirler.

Başkaları ile işbirliği yapılan etkinlikleri kişiler tanıdıklarıyla ya da önceden tanımadığı kişilerle birlikte gerçekleştirebilir. Etkinliği birlikte yaptıkları kişilerle ortak bir hedefe sahip olduklarını, her birinin katkılarıyla hedefe doğru ilerlediklerini, koordinasyon ve uyum içinde hareket ettiklerini, “biz” olduklarını hissederler.

Rekabet içeren etkinlikler, bir bireyin başka bir bireye karşı rekabetini, bir grubun bir veya daha fazla gruba karşı rekabetini içerebilir. Bu tür etkinliklerde kişiler, becerilerini yarıştırmamanın ve becerilerinin yeterli olduğunu görmenin çok tatmin edici olduğunu hissederler ve becerilerini daha da geliştirme isteği duyarlar.

Yukarıda bahsedilen etkinlik türlerinin hepsinde “akış deneyimi” adı verilen, aşağıda betimlenen deneyim yaşanabilir:

"Etkinlik öyle içine çeker ki kişilere kaygı ve endişelerini, hatta kendilerini unutturur. Böylesi etkinlikleri yaparken akıllarına başka bir şey gelmez; sadece içinde buldukları âna ve yaptıkları şeye odaklanırlar. O işi yaparken kontrolün onlarda olduğunu, karşılaşılabilecekleri zorluklarının üstesinden gelebileceklerini hissederler. Kendilerini tamamen yaptıkları işe verir, yaptıkları işle bütünleşmiş gibihissederler. Etkinlik boyunca her şey kendiliğinden ilerliyormuş ve yolunda gidiyormuş duygusu hâkimdir. Zamanın nasıl geçtiğini anlayamazlar. O işi sonunda bir ödül alacakları beklentisi ile değil, işi yapmanın kendisini keyif verici buldukları için yaparlar.

Değerli uzmanlar, sizden cevaplandırmanızı istediğim değerlendirme soruları aşağıdadır. Bu sorular, bir önceki sayfada kırmızı italik harflerle yazılı akış tanımı hakkındadır. Bu metni düşünerek cevaplandırınız.

	Hiç iyi tanımlamıyor	İyi tanımlamıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
1. Metin genel olarak akış deneyimini ne derece iyi tanımlamaktadır?	0	0	0	0
2. Metinde “Etkinlik öyle içine çeker ki kişilere kaygı ve endişelerini, hatta kendilerini unutturur” ifadesi, akış deneyiminin “ öz-bilinç kaybı ” özelliğini ne derece iyi tanımlamaktadır?	0	0	0	0
3. Metinde “Böylesi etkinlikleri yaparken akıllarına başka bir şey gelmez; sadece içinde buldukları âna ve yaptıkları şeye odaklanırlar” ifadesi, akış deneyiminin “ tamamen odaklanma ” özelliğini ne derece iyi tanımlamaktadır?	0	0	0	0
4. Metinde “O işi yaparken kontrolün onlarda olduğunu, karşılaşılabilecekleri zorluklarının üstesinden gelebileceklerini hissederler” ifadesi, akış deneyiminin “ kontrol hissi ” özelliğini ne derece iyi tanımlamaktadır?	0	0	0	0
5. Metinde “Kendilerini tamamen yaptıkları işe verir, yaptıkları işle bütünleşmiş gibi hissederler. Etkinlik boyunca her şey kendiliğinden ilerliyormuş ve yolunda gidiyormuş duygusu hâkimdir” ifadesi, akış deneyiminin “ eylemin ve farkındalığın birleşmesi ” özelliğini ne derece iyi tanımlamaktadır?	0	0	0	0
6. Metinde “Zamanın nasıl geçtiğini anlayamazlar” ifadesi, akış deneyiminin “ zaman algısının değişmesi ” özelliğini ne derece iyi tanımlamaktadır?	0	0	0	0
7. Metinde “O işi, sonunda bir ödül alacakları beklentisi ile değil, işi yapmanın kendisi keyif verici buldukları için yaparlar” ifadesi, akış deneyiminin “ ototelik deneyim ” özelliğini ne derece iyi tanımlamaktadır?	0	0	0	0

Bu sorular ise bir önceki sayfadaki akış tanımını da kapsayan, öncesinde akışın deneyimlenebileceği farklı etkinlik türlerini de tanıtan **metnin tamamı** hakkındadır. Bu soruları metnin tamamını düşünerek cevaplandırınız.

8. Metin, tek başına etkinliklerde akış deneyimlenebileceğini düşündürmeye ne derece uygundur?	1 Hiç uygun değil	2 Uygun değil	3 Uygun	4 Çok uygun
9. Metin, tanıdık kişilerle işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimlenebileceğini düşündürmeye ne derece uygundur?	1 Hiç uygun değil	2 Uygun değil	3 Uygun	4 Çok uygun
10. Metin, yabancı kişilerle işbirliği içeren etkinliklerde akış deneyimlenebileceğini düşündürmeye ne derece uygundur?	1 Hiç uygun değil	2 Uygun değil	3 Uygun	4 Çok uygun
11. Metin, bireysel rekabet içeren etkinliklerde akış deneyimlenebileceğini düşündürmeye ne derece uygundur?	1 Hiç uygun değil	2 Uygun değil	3 Uygun	4 Çok uygun
12. Metin, grup rekabeti içeren etkinliklerde akış deneyimlenebileceğini düşündürmeye ne derece uygundur?	1 Hiç uygun değil	2 Uygun değil	3 Uygun	4 Çok uygun

Lütfen görüş, öneri ve yorumlarınızı yazınız.

.....

Ek 3. Kişisel Bilgi Formu

Lütfen aşağıdaki soruları cevaplandırınız.

1. Yaşınızı yazınız.

2. Cinsiyetinizi belirtiniz.

Kadın

Erkek

3. Eğitim düzeyinizi belirtiniz.

İlkokul/ortaokul mezunu

Lise mezunu

Üniversite mezunu

Lisansüstü mezun

Diğer (lütfen belirtiniz)

4. Yaşamınızın büyük çoğunluğunu geçirdiğiniz yeri belirtiniz.

Büyük şehir

İl

İlçe

Köy

Diğer (lütfen belirtiniz)

5. Bir merdiven düşününüz. Bu merdiven Türkiye'deki insanların konumunu temsil etmektedir. Siz kendinizi merdivenin hangi basamağında görürsünüz?

Merdivenin en tepesi (7. basamak) en çok maddi gelire sahip, en iyi eğitilmiş, en saygın işlerde çalışan ve refah düzeyi yüksek olan insanları temsil etmektedir. Merdivenin en alt basamağı (1. basamak) en az maddi gelire sahip, eğitim düzeyi düşük ve saygın görülmeyen işlerde çalışan insanları temsil etmektedir.

7. basamak

6. basamak

5. basamak

4. basamak

3. basamak

2. basamak

1. basamak

6. İlişki durumunuzu belirtiniz.

İlişkisi yok

İlişkisi var

Evli

Boşanmış/partneri vefat etmiş

Diğer (lütfen belirtiniz)

Ek 4. Akış Anketi

Aşağıdaki metni dikkatli bir biçimde okuyarak ardından gelen soruları cevaplandırınız.

İnsanlar, günlük yaşamlarındaki çeşitli etkinliklerin bazılarını tek başına, bazılarını başkalarıyla işbirliği içinde, bazılarını ise başkalarıyla rekabet halinde yapabilir. Bu etkinlik türleri hakkında şunları söyleyebiliriz:

Tek başına etkinliklerde kişiler bağımsız hareket edebilir; dikkatlerini bir başkasına vermeleri, onu dinlemeleri ya da ona cevap vermeleri gerekmez. İlgi duydukları şeye diledikleri kadar vakit ayırabilir, o şeye diledikleri biçimde ilgilenebilirler.

Başkaları ile işbirliği yapılan etkinlikleri kişiler tanıdıklarıyla ya da önceden tanımadığı kişilerle birlikte gerçekleştirebilir. Etkinliği birlikte yaptıkları kişilerle ortak bir hedefe sahip olduklarını, her birinin katkılarıyla hedefedikleri ilerlediklerini, koordinasyon ve uyum içinde hareket ettiklerini, “biz” olduklarını hissederler.

Rekabet içeren etkinlikler, bir bireyin başka bir bireye karşı rekabetini, bir grubun bir veya daha fazla gruba karşı rekabetini içerebilir. Bu tür etkinliklerde kişiler, becerilerini yarıştırmamanın ve becerilerinin yeterli olduğunu görmenin çok tatmin edici olduğunu hissederler ve becerilerini daha da geliştirme isteği duyarlar.

Yukarıda bahsedilen etkinlik türlerinin hepsinde “akış deneyimi” adı verilen, aşağıda betimlenen deneyim yaşanabilir:

"Etkinlik öyle içine çeker ki kişilere kaygı ve endişelerini, hatta kendilerini unutturur. Böylesi etkinlikleri yaparken akıllarına başka bir şey gelmez; sadece içinde buldukları âna ve yaptıkları şeye odaklanırlar. O işi yaparken kontrolün onlarda olduğunu, karşılaşılabilecekleri zorluklarının üstesinden gelebileceklerini hissederler. Kendilerini tamamen yaptıkları işe verir, yaptıkları işle bütünleşmiş gibihissederler. Etkinlik boyunca her şey kendiliğinden ilerliyormuş ve yolunda gidiyormuş duygusu hâkimdir. Zamanın nasıl geçtiğini anlayamazlar. O işi sonunda bir ödül alacakları beklentisi ile değil, işi yapmanın kendisini keyif verici buldukları için yaparlar."

Kendi yaşamınızdaki çeşitli etkinlikleri düşündüğünüzde, bugüne kadar herhangi bir etkinlikte akış deneyimi yaşadığınızı söylebilir misiniz?

EvetHayır ...

Aşağıdaki 5 farklı etkinlik türü için ne sıklıkla akış deneyimlediğinizi işaretleyiniz. Her bir tür için yaşamınızdan akış deneyimlediğiniz bir etkinlik örneği veriniz. Yaşamınızda ilgili türde bir etkinlik yoksa lütfen bunu gösteren seçeneği işaretleyiniz (Yaşamımda bu türde bir etkinlik yoktur seçeneğini)

1) Tek başına olduğunuz ve kimseyle etkileşim halinde olmadığınız etkinlikler sırasında ne sıklıkla akış deneyimlersiniz?

Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Her zaman	Yaşamımda bu türde bir etkinlik yoktur
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Bu türde akış deneyimlediğiniz bir etkinlik örneği verebilir misiniz?

.....

Bu tür etkinliklerin size yaşattıklarını (duygularınız, düşünceleriniz, deneyimleriniz) yazınız.

.....

2) Çoğu düzenli görüştüğünüz ve tanıdığınız olan kişi(ler) ile (aile, akrabalar, komşular, arkadaşlar... vb.) işbirliği içinde olduğunuz etkinlikler sırasında ne sıklıkla akış deneyimlersiniz?

Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Her zaman	Yaşamımda bu türde bir etkinlik yoktur
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Bu türde akış deneyimlediğiniz bir etkinlik örneği verebilir misiniz?

.....

Bu tür etkinliklerin size yaşattıklarını (duygularınız, düşünceleriniz, deneyimleriniz) yazınız.

.....

3) Geçici olarak bir araya geldiğiniz, tanımadığınız kişi(ler) ile (beraber spor yapan, bir kolektif eylemde bir araya gelen insanlar... vb.) işbirliği içinde olduğunuz etkinlikler sırasında ne sıklıkla akış deneyimlersiniz?

Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Her zaman	Yaşamımda bu türde bir etkinlik yoktur
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Bu türde akış deneyimlediğiniz bir etkinlik örneği verebilir misiniz?

.....

Bu tür etkinliklerin size yaşattıklarını (duygularınız, düşünceleriniz, deneyimleriniz) yazınız.

.....

4) Rakibiniz olan/rakip olarak gördüğünüz biriyle birebir rekabet halinde olduğunuz etkinlikler sırasında ne sıklıkla akış deneyimlersiniz?

Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Her zaman	Yaşamımda bu türde bir etkinlik yoktur
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Bu türde akış deneyimlediğiniz bir etkinlik örneği verebilir misiniz?

.....

Bu tür etkinliklerin size yaşattıklarını (duygularınız, düşünceleriniz, deneyimleriniz) yazınız.

.....

5) Takım arkadaş(lar)ınızla birlikte, rakip takımla karşı karşıya olduğun(uz) etkinlikler sırasında ne sıklıkla akış deneyimlersiniz?

Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Her zaman	Yaşamımda bu türde bir etkinlik yoktur
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Bu türde akış deneyimlediğiniz bir etkinlik örneği verebilir misiniz?

.....

Bu tür etkinliklerin size yaşattıklarını (duygularınız, düşünceleriniz, deneyimleriniz) yazınız.

.....

Diğer (Yukarıdaki türlere dahil olmayan bir türdeki etkinlikte akış deneyimliyorsanız bu etkinliği yazınız)

.....

Bu etkinliğin size yaşattıklarını (duygularınız, düşünceleriniz, deneyimleriniz) yazınız.

.....

Ek 5. 20 İfade Testi

Aşağıda “Ben Kimim?” sorusuna karşılık olarak verebileceğiniz cevaplar için 20 boş satır bırakılmıştır. Cevaplarınızı başkasına değil kendinize verdiğinizizi düşününüz. Herhangi bir mantık veya önem sırası için endişe etmeyiniz ve aklınıza geldiği gibi yazınız. Mümkün olduğu kadar çabuk ve düşünmeden cevaplandırmaya çalışınız. Anlamlı sonuçlar elde edilebilmesi için en az 7 cümle tamamlamanız gerekmektedir.

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.
11.
12.
13.
14.
15.
16.
17.
18.
19.
20.

Ek 6. INDCOL Ölçeği

Lütfen her bir ifade ile ne kadar hemfikir olup olmadığınızı sağdaki rakamlardan uygun olanını seçerek işaretleyiniz.

1. (YT) Benim mutluluğum çevremdekilerin mutluluğuna çok bağlıdır.	1 Kesinlikle katılmıyorum	2 Biraz katılmıyorum	3 Ne katılıyorum ne katılmıyorum	4 Biraz katılıyorum	5 Kesinlikle katılıyorum
2. (DB) Kazanmak her şeydir.	1 Kesinlikle katılmıyorum	2 Biraz katılmıyorum	3 Ne katılıyorum ne katılmıyorum	4 Biraz katılıyorum	5 Kesinlikle katılıyorum
3. (YT) Yakın çevrem için kişisel çıkarlarımdan fedakarlık ederim.	1 Kesinlikle katılmıyorum	2 Biraz katılmıyorum	3 Ne katılıyorum ne katılmıyorum	4 Biraz katılıyorum	5 Kesinlikle katılıyorum
4. (DB) Başkaları benden daha başarılı olduğunda rahatsız olurum.	1 Kesinlikle katılmıyorum	2 Biraz katılmıyorum	3 Ne katılıyorum ne katılmıyorum	4 Biraz katılıyorum	5 Kesinlikle katılıyorum
5. (YT) Yakın çevremdekilerin birbiriyle uyumunu muhafaza etmek benim için önemlidir.	1 Kesinlikle katılmıyorum	2 Biraz katılmıyorum	3 Ne katılıyorum ne katılmıyorum	4 Biraz katılıyorum	5 Kesinlikle katılıyorum
6. (DB) İşimi başkalarından daha iyi yapmak benim için önemlidir.	1 Kesinlikle katılmıyorum	2 Biraz katılmıyorum	3 Ne katılıyorum ne katılmıyorum	4 Biraz katılıyorum	5 Kesinlikle katılıyorum
7. (YT) Komşularıyla ufak tefek şeyleri paylaşmak hoşuma gider.	1 Kesinlikle katılmıyorum	2 Biraz katılmıyorum	3 Ne katılıyorum ne katılmıyorum	4 Biraz katılıyorum	5 Kesinlikle katılıyorum
8. (YT) İş arkadaşlarımla iyiliği benim için önemlidir.	1 Kesinlikle katılmıyorum	2 Biraz katılmıyorum	3 Ne katılıyorum ne katılmıyorum	4 Biraz katılıyorum	5 Kesinlikle katılıyorum
9. (DB) Rekabet doğanın kanunudur.	1 Kesinlikle katılmıyorum	2 Biraz katılmıyorum	3 Ne katılıyorum ne katılmıyorum	4 Biraz katılıyorum	5 Kesinlikle katılıyorum
10. (YT) İş arkadaşlarımdan biri ödül	1	2	3	4	5

kazansa gurur duyarım.	Kesinlikle katılmıyorum	Biraz katılmıyorum	Ne katılıyorum ne katılmıyorum	Biraz katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
11. (YB) Özgün bir birey olmak benim için önemlidir.	1 Kesinlikle katılmıyorum	2 Biraz katılmıyorum	3 Ne katılıyorum ne katılmıyorum	4 Biraz katılıyorum	5 Kesinlikle katılıyorum
12. (DB) Başkası benden daha başarılı olduğu zaman kendimi gergin ve kamçılanmış hissederim.	1 Kesinlikle katılmıyorum	2 Biraz katılmıyorum	3 Ne katılıyorum ne katılmıyorum	4 Biraz katılıyorum	5 Kesinlikle katılıyorum
13. (YB) Çoğu zaman kendi bildiğim gibi yaşarım.	1 Kesinlikle katılmıyorum	2 Biraz katılmıyorum	3 Ne katılıyorum ne katılmıyorum	4 Biraz katılıyorum	5 Kesinlikle katılıyorum
14. (DT) Yakın çevremın kararlarına saygı göstermek benim için önemlidir.	1 Kesinlikle katılmıyorum	2 Biraz katılmıyorum	3 Ne katılıyorum ne katılmıyorum	4 Biraz katılıyorum	5 Kesinlikle katılıyorum
15. (YB) Başkalarına güvenmektense kendime güvenirim.	1 Kesinlikle katılmıyorum	2 Biraz katılmıyorum	3 Ne katılıyorum ne katılmıyorum	4 Biraz katılıyorum	5 Kesinlikle katılıyorum
16. (DT) Ne fedakârlık gerekirse gereksin aile bireyleri birbirlerine kenetlenmelidirler.	1 Kesinlikle katılmıyorum	2 Biraz katılmıyorum	3 Ne katılıyorum ne katılmıyorum	4 Biraz katılıyorum	5 Kesinlikle katılıyorum
17. (DT) Anne-baba ve çocuklar mümkün olduğu kadar birlikte kalmalıdır.	1 Kesinlikle katılmıyorum	2 Biraz katılmıyorum	3 Ne katılıyorum ne katılmıyorum	4 Biraz katılıyorum	5 Kesinlikle katılıyorum
18. (YB) Başkalarından bağımsız bireysel kimliğim benim için çok önemlidir.	1 Kesinlikle katılmıyorum	2 Biraz katılmıyorum	3 Ne katılıyorum ne katılmıyorum	4 Biraz katılıyorum	5 Kesinlikle katılıyorum
19. (DT) Kendi isteklerimden fedakârlık yapmak gerekirse de aileme bakmak benim görevimdir.	1 Kesinlikle katılmıyorum	2 Biraz katılmıyorum	3 Ne katılıyorum ne katılmıyorum	4 Biraz katılıyorum	5 Kesinlikle katılıyorum
20. (YB) Bireysel kimliğim benim için çok önemlidir.	1 Kesinlikle	2 Biraz	3 Ne katılıyorum ne	4 Biraz	5 Kesinlikle

	katılmıyorum	katılmıyorum	katılmıyorum	katılıyorum	katılıyorum
21. (YB) Ben başkalarından ayrı özgün bir bireyim.	1 Kesinlikle katılmıyorum	2 Biraz katılmıyorum	3 Ne katılıyorum ne katılmıyorum	4 Biraz katılıyorum	5 Kesinlikle katılıyorum
22. (DT) Yakın çevremde çoğunluğun isteklerine saygı gösteririm.	1 Kesinlikle katılmıyorum	2 Biraz katılmıyorum	3 Ne katılıyorum ne katılmıyorum	4 Biraz katılıyorum	5 Kesinlikle katılıyorum
23. (YB) Kendine özgü ve başkalarından farklı olmaktan hoşlanırım.	1 Kesinlikle katılmıyorum	2 Biraz katılmıyorum	3 Ne katılıyorum ne katılmıyorum	4 Biraz katılıyorum	5 Kesinlikle katılıyorum
24. (YT) Bir karar vermeden önce yakın arkadaşlara danışıp onların fikirlerini almak önemlidir.	1 Kesinlikle katılmıyorum	2 Biraz katılmıyorum	3 Ne katılıyorum ne katılmıyorum	4 Biraz katılıyorum	5 Kesinlikle katılıyorum
25. (YT) Maddi güçlük içinde olan bir akrabama imkânlarım ölçüsünde yardım ederim.	1 Kesinlikle katılmıyorum	2 Biraz katılmıyorum	3 Ne katılıyorum ne katılmıyorum	4 Biraz katılıyorum	5 Kesinlikle katılıyorum
26. (DB) Rekabet olmadan iyi bir toplum düzeni kurulamaz.	1 Kesinlikle katılmıyorum	2 Biraz katılmıyorum	3 Ne katılıyorum ne katılmıyorum	4 Biraz katılıyorum	5 Kesinlikle katılıyorum
27. (YB) İnsan hayatını başkalarından bağımsız olarak yaşamalıdır.	1 Kesinlikle katılmıyorum	2 Biraz katılmıyorum	3 Ne katılıyorum ne katılmıyorum	4 Biraz katılıyorum	5 Kesinlikle katılıyorum
28. (DT) Çok hoşuma giden birşeyden ailem onaylamazsa vazgeçerim.	1 Kesinlikle katılmıyorum	2 Biraz katılmıyorum	3 Ne katılıyorum ne katılmıyorum	4 Biraz katılıyorum	5 Kesinlikle katılıyorum
29. (YT) Başkalarıyla işbirliği yaptığım zaman kendimi iyi hissederim.	1 Kesinlikle katılmıyorum	2 Biraz katılmıyorum	3 Ne katılıyorum ne katılmıyorum	4 Biraz katılıyorum	5 Kesinlikle katılıyorum
30. (DB) Başkalarıyla rekabet edebileceğim ortamlarda çalışmak hoşuma gider.	1 Kesinlikle katılmıyorum	2 Biraz katılmıyorum	3 Ne katılıyorum ne katılmıyorum	4 Biraz katılıyorum	5 Kesinlikle katılıyorum

31. (YB) İnsanlara açık ve dosdoğru konuşmayı tercih ederim.	1 Kesinlikle katılmıyorum	2 Biraz katılmıyorum	3 Ne katılıyorum ne katılmıyorum	4 Biraz katılıyorum	5 Kesinlikle katılıyorum
32. (DT) Çocuklara vazifenin eğlenceden önce geldiği öğretilmelidir.	1 Kesinlikle katılmıyorum	2 Biraz katılmıyorum	3 Ne katılıyorum ne katılmıyorum	4 Biraz katılıyorum	5 Kesinlikle katılıyorum
33. (YT) Benim için zevk başkalarıyla vakit geçirmektir.	1 Kesinlikle katılmıyorum	2 Biraz katılmıyorum	3 Ne katılıyorum ne katılmıyorum	4 Biraz katılıyorum	5 Kesinlikle katılıyorum
34. (DB) Başarı hayattaki en önemli şeydir.	1 Kesinlikle katılmıyorum	2 Biraz katılmıyorum	3 Ne katılıyorum ne katılmıyorum	4 Biraz katılıyorum	5 Kesinlikle katılıyorum
35. (YB) Eğer başarılı oluyorsam bu benim yeteneklerim sayesinde.	1 Kesinlikle katılmıyorum	2 Biraz katılmıyorum	3 Ne katılıyorum ne katılmıyorum	4 Biraz katılıyorum	5 Kesinlikle katılıyorum
36. (DT) Yakın çevremle fikir ayrılığına düşmekten hiç hoşlanmam	1 Kesinlikle katılmıyorum	2 Biraz katılmıyorum	3 Ne katılıyorum ne katılmıyorum	4 Biraz katılıyorum	5 Kesinlikle katılıyorum
37. (DT) Ailemi memnun edecek şeyleri nefret etsem de yaparım.	1 Kesinlikle katılmıyorum	2 Biraz katılmıyorum	3 Ne katılıyorum ne katılmıyorum	4 Biraz katılıyorum	5 Kesinlikle katılıyorum

Ek 7. Güdü z Kategorilendirme Testi

Ek 7.1. Güdü z Kategorilendirme Testi Birinci Bölüm

Bu bölümde 15 tane çizim göreceksiniz. Her bir çizim günlük yaŖamdaki olağan bir durumu göstermektedir. Sizden her bir çizim için Ŗunları yapmanız istenecektir:

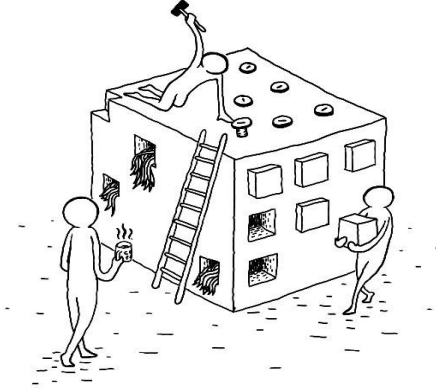
- Çizimi birkaç saniye inceleyerek çizilen durumu anlatan kısa bir hikâye ya da bir sahne dŖnmeye alıŖmanız
- izimde hikâyenin ana karakteri olan bir kiŖi (yalnızca bir kiŖi) belirlemeniz

Ardından Ŗunları yapmanız istenecektir:

- Hikyenin ana karakteri olarak seçtiğiniz kiŖiyi tıklayarak iŖaretlemeniz
- Seçtiğiniz ana karakter ile ilgili olan 3 soruya cevap vermeniz

Soruları cevaplarken aklınıza gelen her Ŗeyi yazmakta serbest hissedin, doğru ya da yanlıŖ hikâye yoktur. Hayal gücünüzün zgr bir biçimde akmasına izin verin, hikâyenin orjinalliği önemli değildir. Eksiksiz bir hikâye anlatmak zorunda değilsiniz. Ancak, sadece bir ya da iki kelime değil, tamamlanmıŖ cümleler yazmanız önemlidir. Çok uzun dŖnmemeniz ve soruları hemen aklınıza geldiği biçimde cevaplamanız önemlidir. İlk çizimden baŖlayarak 15 çizim için bunu tamamlayınız.

1)

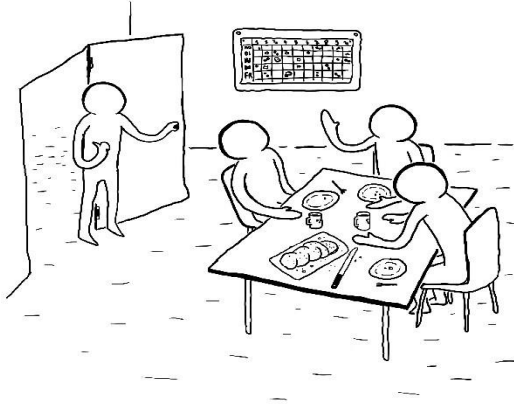

Bu durum içerisinde bu kişi için önemli olan nedir ve bu kişi ne yapıyor?

Bu kişi ne hissediyor?

Bu kişi neden bu şekilde hissediyor?

2)

Bu durum içerisinde bu kişi için önemli olan nedir ve bu kişi ne yapıyor?

Bu kişi ne hissediyor?

Bu kişi neden bu şekilde hissediyor?

3)

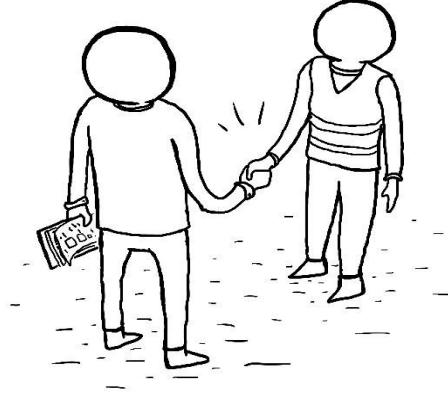

Bu durum içerisinde bu kişi için önemli olan nedir ve bu kişi ne yapıyor?

Bu kişi ne hissediyor?

Bu kişi neden bu şekilde hissediyor?

4)

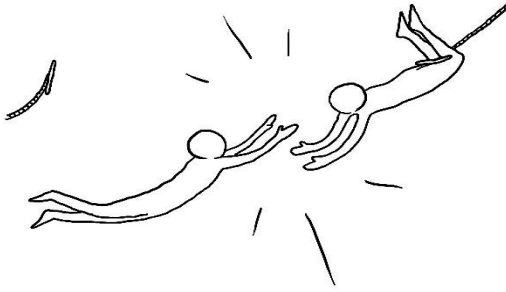

Bu durum içerisinde bu kişi için önemli olan nedir ve bu kişi ne yapıyor?

Bu kişi ne hissediyor?

Bu kişi neden bu şekilde hissediyor?

5)

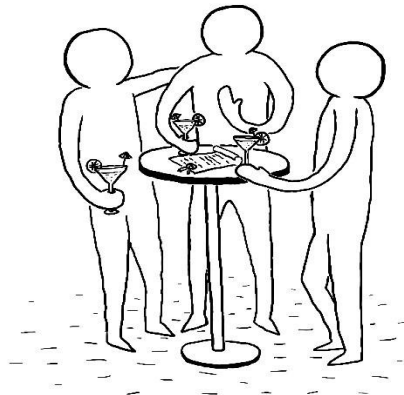

Bu durum içerisinde bu kişi için önemli olan nedir ve bu kişi ne yapıyor?

Bu kişi ne hissediyor?

Bu kişi neden bu şekilde hissediyor?

6)

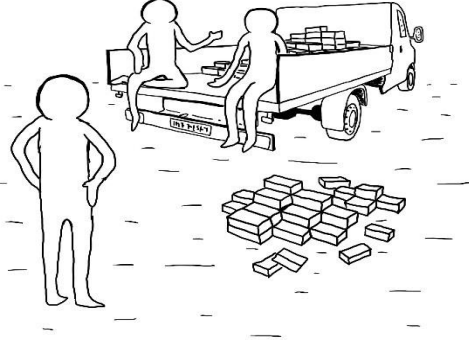

Bu durum içerisinde bu kişi için önemli olan nedir ve bu kişi ne yapıyor?

Bu kişi ne hissediyor?

Bu kişi neden bu şekilde hissediyor?

7)

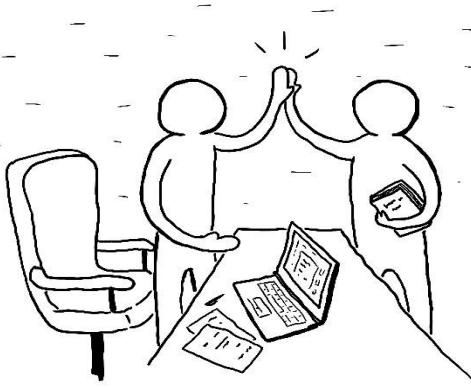

Bu durum içerisinde bu kişi için önemli olan nedir ve bu kişi ne yapıyor?

Bu kişi ne hissediyor?

Bu kişi neden bu şekilde hissediyor?

8)

Bu durum içerisinde bu kişi için önemli olan nedir ve bu kişi ne yapıyor?

Bu kişi ne hissediyor?

Bu kişi neden bu şekilde hissediyor?

9)

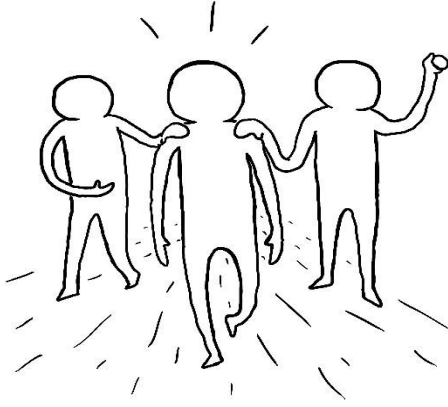

Bu durum içerisinde bu kişi için önemli olan nedir ve bu kişi ne yapıyor?

Bu kişi ne hissediyor?

Bu kişi neden bu şekilde hissediyor?

10)

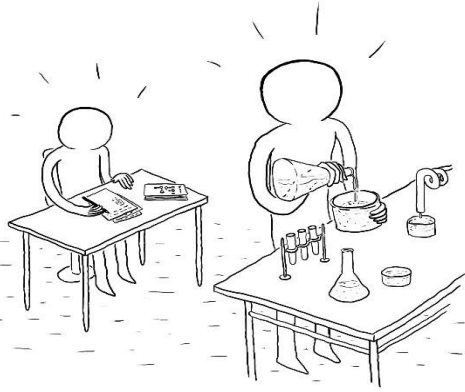

Bu durum içerisinde bu kişi için önemli olan nedir ve bu kişi ne yapıyor?

Bu kişi ne hissediyor?

Bu kişi neden bu şekilde hissediyor?

11)

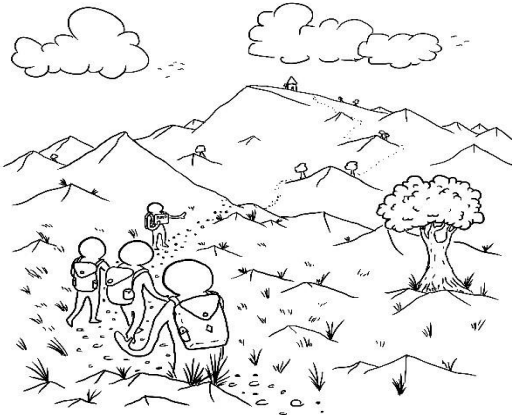

Bu durum içerisinde bu kişi için önemli olan nedir ve bu kişi ne yapıyor?

Bu kişi ne hissediyor?

Bu kişi neden bu şekilde hissediyor?

12)

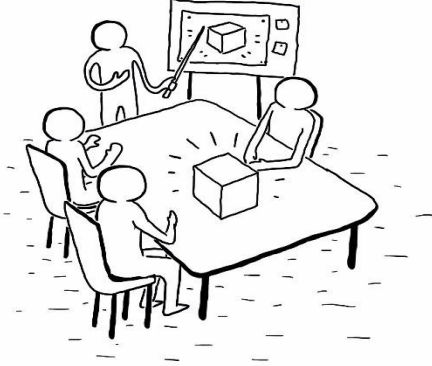

Bu durum içerisinde bu kişi için önemli olan nedir ve bu kişi ne yapıyor?

Bu kişi ne hissediyor?

Bu kişi neden bu şekilde hissediyor?

13)

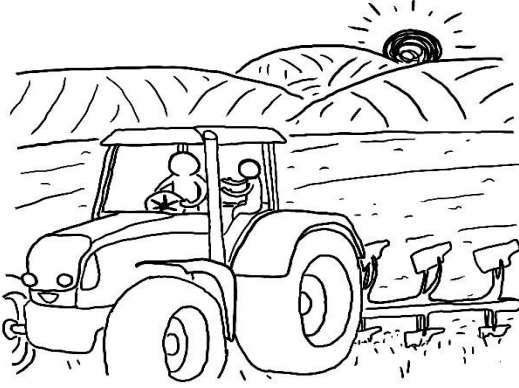

Bu durum içerisinde bu kişi için önemli olan nedir ve bu kişi ne yapıyor?

Bu kişi ne hissediyor?

Bu kişi neden bu şekilde hissediyor?

14)

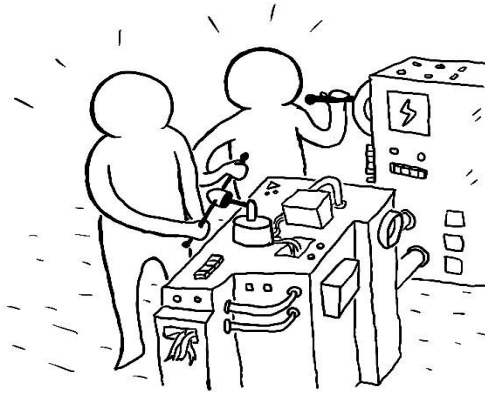

Bu durum içerisinde bu kişi için önemli olan nedir ve bu kişi ne yapıyor?

Bu kişi ne hissediyor?

Bu kişi neden bu şekilde hissediyor?

15)

Bu durum içerisinde bu kişi için önemli olan nedir ve bu kişi ne yapıyor?

Bu kişi ne hissediyor?

Bu kişi neden bu şekilde hissediyor?

Ek 7.2. Güdü z Kategorilendirme Testi İkinci Bölüm

Bu bölümde Şunları göreceksiniz:

- Bir nceki bölümdeki 15 izim,
- Her biri için yazdđđınız hikyeler,
- Hikyelerinizin hemen altında çoktan seçmeli ifadeler.

Her bir çizim için yazdđđınız hikyeleri tek tek okuyunuz ve yazdđđınız hikkeyi en iyi temsil eden ifadeyi seçiniz. Setiđđiniz ifade yazdđđınız hikâyenin her detayını yansıtma zorunda değildir; ancak, ifadenin büyük ölçüde sizin hikyenizin özüyle rtŐtđđnden emin olun.

Birden fazla ifadenin hikyenizle uyumlu olması mümkündür. Böyle bir durumda, belirlemiŐ olduđđunuz ana karakterin durumunu en iyi yansıtan ifadeyi seçiniz. Hiçbir ifade hikyenizi yansıtmıyorsa, bunu gösteren ifadeyi işaretleyiniz.

1)

a) Bu durumda kişinin kendisi en önemlidir, sözü geçmektedir, kontrol ve yetki sahibidir.

b) Kişi sıkı çalışıyor, zorlanıyor ve biraz tükenmiş olabilir.

c) Kişi kahve getiriyor, diğerleriyle arkadaşlığı önemlidir.

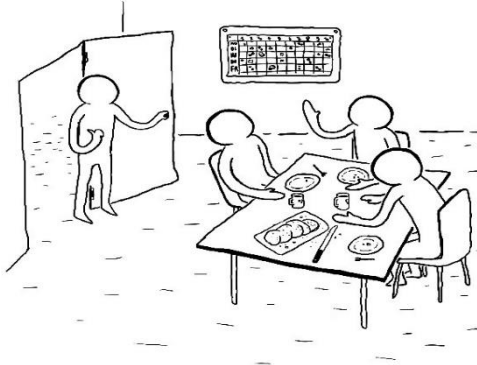
d) Kişi diğerlerinin sıkı çalışmasını destekliyor ve belki de kahve götürüyor.

e) Kişi sıkı çalışıyor ve bir hedefi var.

f) Kişi kahve içiyor ve diğerleriyle konuşuyor.

g) Hiçbir ifade hikâyeme uymuyor.

2)

a) Kişinin belli bir otoritesi var ve grup üzerinde etkili olmak istiyor ya da savunmacı hissediyor.

b) Kişi yalnız ve gruptan dışlanmış hissediyor.

c) Kişi için bu grup çok önemlidir, birlikte güzel vakit geçiriyorlar.

d) Kişinin bir problemi çözmesi gerekiyor ve diğerlerinin yardımına ihtiyacı var.

e) Kişinin diğerlerini bölmesi gerekiyor ve bu yüzden kötü hissediyor.

f) Kişi geliyor ya da gidiyor, diğerleriyle ilişkisinin iyi olması onun için önemlidir.

g) Hiçbir ifade hikâyeme uymuyor.

3)

a) Kişi çalışmasına odaklanmak istiyor, dikkati dağılmış ama bir hedefe odaklanmak istiyor.

b) Kişi diğerlerinden üstün hissediyor ve belki de yöneticilik yapıyor.

c) Kişi kendini ya da çalışmasını sunuyor ve başardığı şeyden gurur duyuyor olabilir.

d) Kişi bir şey sunuyor, dikkat çekmek ve takdir edilmek ya da iyi bir izlenim bırakmak istiyor.

e) Kişi diğer kişiyi tanımak, mevcut bir ilişkiyi güçlendirmek ya da bir şeyi açıklığa kavuşturmak istiyor.

f) Kişi diğer kişileri etkilemek ya da ikna etmek istiyor ama biraz da güvensiz hissediyor olabilir.

g) Hiçbir ifade hikâyeme uymuyor.

4)

a) Kişi bir şeyi başardı ve mutlu.

b) Kişi için diğer kişiyle ilişkisi, onu memnun etmesi ve tanınması önemli.

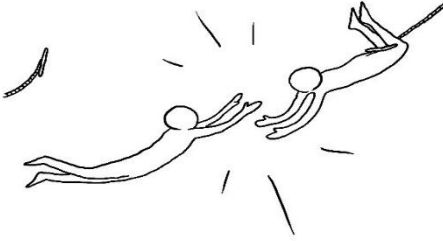
c) Kişi için diğer kişiyi etkilemesi önemli, diğer kişiden istediği birşey var ya da onda diğer kişiye lazım olan bir şey var.

d) Kişi iyi bir izlenim bırakmak istiyor.

e) Kişi desteklendiği için teşekkür ediyor ve tek başına olmadığı için mutlu.

f) Hiçbir ifade hikâyeme uymuyor.

5)

a) Kişi diğer kişiden sorumlu olduğunun farkında, belki de daha tecrübeli ve yol gösteriyor.

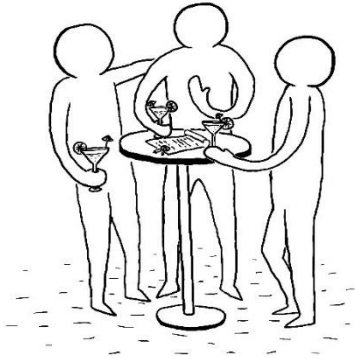
b) Kişi tamamen bir hedefe odaklanmış ve etkinlikten keyif alıyor.

c) Kişi bir hedefe odaklanmış, hem korkmuş hem de başaracağı konusunda kendine güveniyor.

d) Kişi baskı altında ve stresli, başarması ya da hiçbir şey olmaması ona bağlı.

e) Hiçbir ifade hikâyeme uymuyor.

6)

a) Kişi arkadaşlarıyla birlikte ve güzel bir akşamın keyfini çıkarıyor, belki de bir şeyi kutluyorlar.

b) Kişi bir şey başardı, başarılı oldu ve bunu kutlamak istiyor.

c) Kişi ilgi odağı, hayranlıkla karşılanıyor, belki bir başarısı nedeniyle.

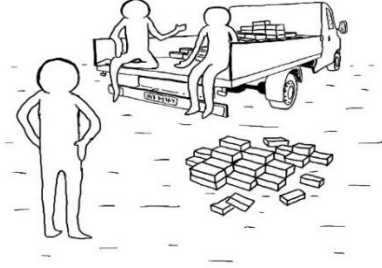
d) Kişi diğer kişiye yardım etmek ve ona destek olmak istiyor.

e) Kişinin diğerlerinin yardımına ve onayına ihtiyacı var, belki de üzgün.

f) Kişi dışlanmış ve yalnız hissediyor.

g) Hiçbir ifade hikâyeme uymuyor.

7)

a) Kişinin her şeyi tek başına yapması gerekiyor, çabucak bitirmek istiyor ve kimse yardım etmediği için, diğerleri etrafta oturdukları için kızgın.

b) Kişi tuğlaları bir an önce taşımak istiyor ya da kamyonu yüklemek istiyor ve bitirememekten korkuyor, akli işte.

c) Kişi ihmal edilmiş, dışlanmış ve yalnız hissediyor.

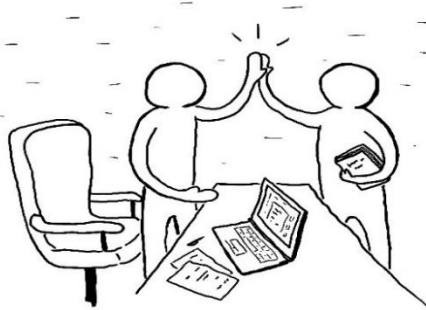
d) Kişi diğerlerinden üstün bir pozisyonda, kızmış, belki de diğerleri yapılması kararlaştırılan şeyi yapmadığı için.

e) Kişi için diğerleriyle olmak önemlidir, ara vermiş ve dinleniyor olabilirler ya da birbirine bazı problemleriyle ilgili destek oluyorlar.

f) Kişi tek başına kalmış, kandırılmış hissediyor ya da amiri ile başı dertte.

g) Hiçbir ifade hikâyeme uymuyor

8)

a) Kişi diğer kişi ile sevincini paylaşıyor, burada ortak sevinç önemli.

b) Kişi bir hedefe ulaştı ve şimdi mutlu.

c) Kişi diğer kişi ile fikir birliğine vardı ya da diğer kişiyi ikna edebildi.

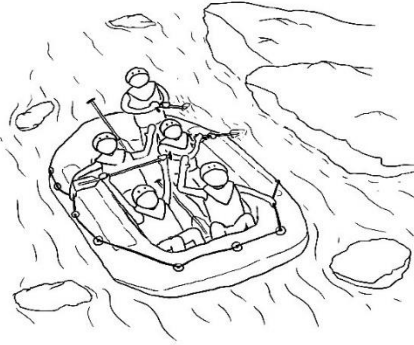
d) Kişi bir şeyi başardığı ya da bitirdiği için rahatlamış durumda.

e) Kişi diğerini övüyor, takdir ediyor ya da ona yardım etti.

f) Kişi onaylanmış ve takdir edilmiş hissediyor

g) Hiçbir ifade hikâyeme uymuyor

9)

a) Kişi mutlu ve rafting yaparken eğleniyor, belki heyecanlı ve adrenalin dolu.

b) Kişi için gruptaki diğer kişilerle beraber eğlenebilmek önemli.

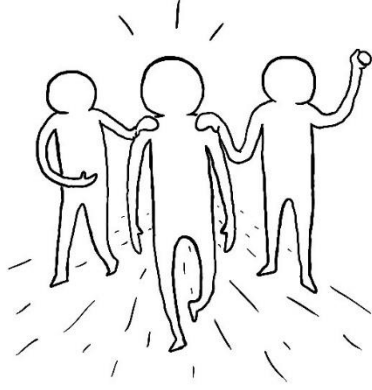
c) Kişi tehlikeli bir durumdan ve başarısız olabileceğinden korkuyor.

d) Kişi gruptan sorumlu ve botu kontrol ediyor, diğerlerini yönlendiriyor.

e) Kişi botu kullanıyor ve hata yapmamaya çalışıyor, strestli ya da botu kontrol edebildiği için rahatlamış.

f) Hiçbir ifade hikâyeme uymuyor.

10)

a) Kişi diğerleri tarafından desteklendiğini hissediyor ve bu yüzden kendinden emin.

b) Kişinin yapması gereken bir görev var ve iyi bir şekilde yapmak istiyor, cesaretli, desteklendiğini hissediyor ancak biraz da güvensiz hissediyor olabilir.

c) Kişi önemli bir pozisyonda, destekleniyor ve güçlü ve zaferinden emin hissediyor.

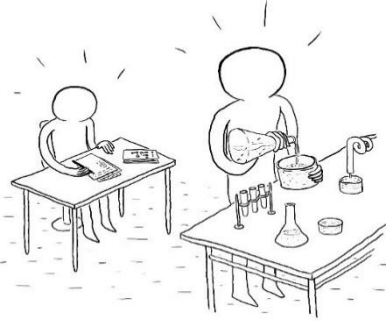
d) Kişi tek başına ve ihmal edilmiş hissediyor.

e) Kişi bir hedefe ulaştı ve bundan dolayı mutlu.

f) Kişi güçsüz, depresif, ihmal edilmiş, korkmuş ya da kızgın ve üzgün hissediyor.

g) Hiçbir ifade hikâyeme uymuyor.

11)

a) Kişi bir şey öğrenmek istiyor ve dikkatini vermiş.

b) Kişi için bildiğini aktarmak ve görevini sorumlu bir şekilde yerine getirmek önemli.

c) Deneyin doğru bir şekilde yapılması ya da bir sınavı geçmek önemli, kişi odaklanmış durumda.

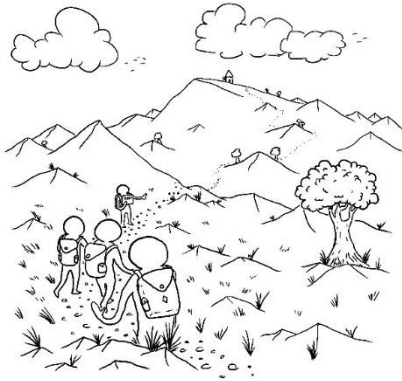
d) Kişinin bir hata yapmaması önemli çünkü çok kötü sonuçları olabilir.

e) Kişi gerçekten ne olduğunu anlamıyor, korkmuş ya da bir şeyin yolunda gitmediğinin farkında.

f) Kişi rutin bir görevi yapıyor.

g) Hiçbir ifade hikâyeme uymuyor.

12)

a) Kişi gruba rehberlik ediyor ve gruptan sorumlu hissediyor.

b) Kişi arkadaşları ya da ailesiyle bir etkinlik yapıyor ve birlikte geçirdiği vakitten keyif alıyor.

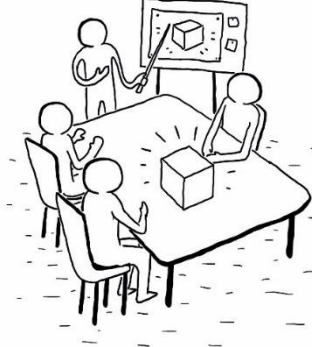
c) Kişi stresli, bitkin ve zayıf.

d) Kişi üst bir konumda, liderlik yapıyor ve önemli hissediyor.

e) Kişi bir hedefin peşinde, kararlı ama aynı zamanda rahat.

f) Hiçbir ifade hikâyeme uymuyor.

13)

a) Kişi diğlerini ikna etmek istiyor ve üstün hissediyor.

b) Kişinin bir şeyi sunması ya da değerlendirmesi gerekiyor, baskı altında ve stresli ya da güvensiz ve sonrasında rahatlamış olacak.

c) Kişi kendini iyi sunmak istiyor, diğlerinin onu dinlemesini ve fark edilmek istiyor.

d) Kişi bir konuşma yapıyor ya da bir şey sunuyor, belki biraz gergin ama yapıyor olduğu şeyden de emin hissediyor olabilir.

e) Kişi sıkılmış.

f) Kişi bir şey açıklıyor, bilgi aktarmak ya da diğlerini bir şey hakkında bilgilendirmek istiyor.

g) Hiçbir ifade hikayeme uymuyor.

14)

a) Kişi diğ kişi ile vakit geçirmekten mutlu.

b) Kişi traktörü sürmekten keyif almakta ve mutlu, sürmeyi öğrenmekten de mutlu olabilir.

c) Kişi bilgi aktarıyor ve bunu yapmaktan sorumlu ve iyi hissediyor.

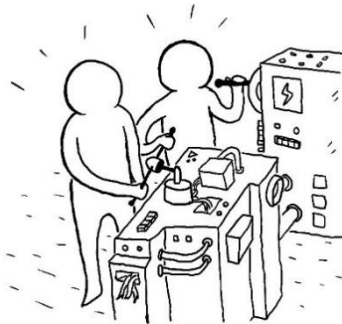
d) Kişi işine odaklanmış ve belki tek başına olmadığı için mutlu.

e) Kişi gururlanıyor ve diğ kişiden büyük ilgi görüyor, belki bir şeyi yapmasına ilk kez izin veriliyor ya da birini ikna etmek istiyor.

f) Kişi çalışıyor, belki stresli ve artık işini bitirmek istiyor.

g) Hiçbir ifade hikayeme uymuyor.

15)

a) Kişi bir hedefin peşinde, hedefe ulaşmaya kararlı, umutlu, heyecanlı ve rahat.

b) Kişi bu durumda öncülük ediyor, belki diğ kişiden üst bir pozisyonda.

c) Kişi zor bir görev ile meşgul ve bir hata yapmamaya dikkat etmesi ya da hızlı bir şekilde bitirmesi lazım.

d) Kişi diğeriyle bir şey yapıyor ve ortak bir şey yapmaktan keyif alıyor..

e) Kişi diğlerine görevde yardım ediyor ve önemli hissediyor ya da diğ kişiye bilgi aktarmak istiyor.

f) Hiçbir ifade hikâyeme uymuyor.

Ek 8. Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu

Ek 8.1. Birinci Aşama Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu

Bu çalışma Bursa Uludağ Üniversitesi Psikoloji Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Leman Pınar Tosun danışmanlığında doktora öğrencisi Özlem İSKENDER'in tarafından yürütülmektedir. Çalışmaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Ankette kimliğinize ilişkin bilgi istenmemektedir ve cevaplarınız gizli tutulacaktır. Elde edilecek sonuçlar yalnızca araştırmacılar tarafından değerlendirilip, bilimsel çalışma ve yayınlarda kullanılacaktır. Araştırma sonuçlarından anlamlı bilgiler elde edilebilmesi için soruların boş bırakılmaması ve samimi bir şekilde doldurulması önemlidir. Anket sorularını cevaplarken herhangi bir nedenden ötürü devam etmek istemezseniz çalışmayı bırakma hakkına sahipsiniz. Çalışma sonunda, bu çalışmayla ilgili sorularınız varsa, cevaplanacaktır. Çalışma hakkında daha fazla bilgi almak için Uludağ Üniversitesi, Psikoloji Bölümü'nden Özlem İskender ile iletişime geçebilirsiniz.

Özlem İskender, e-posta: iskender.ozlem@gmail.com

Prof. Dr. Leman Pınar Tosun, e-posta: pinart@uludag.edu.tr

- “Bu çalışmaya tamamen gönüllü olarak katılıyorum ve istediğim zaman yarıda kesebileceğimi biliyorum. Verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlı yayınlarda kullanılmasını kabul ediyorum.”

Ek 8.2. İkinci Aşama Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu

Değerli katılımcı,

Bu çalışma Bursa Uludağ Üniversitesi Psikoloji Bölümü doktora öğrencisi Özlem İskender'in öğretim üyesi Prof. Dr. Leman Pınar Tosun danışmanlığında yürütülen doktora tezi kapsamında hazırlanmıştır. Çalışmaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Ankette kimliğinize ilişkin bilgi istenmemektedir ve cevaplarınız gizli tutulacaktır. Elde edilecek sonuçlar yalnızca araştırmacılar tarafından değerlendirilip, bilimsel çalışma ve yayınlarda kullanılacaktır. Araştırma sonuçlarından anlamlı bilgiler elde edilebilmesi için soruların boş bırakılmaması ve samimi bir şekilde doldurulması önemlidir. Anket sorularını cevaplarırken herhangi bir nedenden ötürü devam etmek istemezseniz çalışmayı bırakma hakkına sahipsiniz. Çalışma sonunda, bu çalışmayla ilgili sorularınız varsa, cevaplanacaktır. Çalışma hakkında daha fazla bilgi almak için Bursa Uludağ Üniversitesi, Psikoloji Bölümü'nden Özlem İskender ile iletişime geçebilirsiniz.

Özlem İskender, e-posta: iskender.ozlem@gmail.com

Prof. Dr. Leman Pınar Tosun, e-posta: pinart@uludag.edu.tr

- “Bu çalışmaya tamamen gönüllü olarak katılıyorum ve istediğim zaman yarıda kesebileceğimi biliyorum. Verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlı yayınlarda kullanılmasını kabul ediyorum.”

Ek 9. Katılım Sonrası Bilgilendirme Formu

Ek 9.1. Birinci Aşama Katılım Sonrası Bilgilendirme Formu

Bu çalışma, daha önce de belirtildiği gibi, Bursa Uludağ Üniversitesi Psikoloji Bölümü doktora öğrencisi Özlem İSKENDER'in, öğretim üyesi Prof. Dr. Leman Pınar Tosun danışmanlığında yürütülen doktora tezi çalışmasıdır. Çalışmanın bu aşamasında kişilerin yaşamlarına yön veren örtük güdülerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Elde edilen bilgiler sadece bilimsel araştırma ve yazılarda kullanılacaktır. Çalışmanın sonuçlarını öğrenmek ya da bu araştırma hakkında daha fazla bilgi almak için aşağıdaki isimlere başvurabilirsiniz. Bu araştırmaya katıldığınız için tekrar çok teşekkür ederiz.

Özlem İskender, e-posta: iskender.ozlem@gmail.com

Prof. Dr. Leman Pınar Tosun, e-posta: pinart@uludag.edu.tr

Ek 9.2. İkinci Aşama Katılım Sonrası Bilgilendirme Formu

Bu çalışma, daha önce de belirtildiği gibi, Bursa Uludağ Üniversitesi Psikoloji Bölümü doktora öğrencisi Özlem İSKENDER'in, öğretim üyesi Prof. Dr. Leman Pınar Tosun danışmanlığında yürütülen doktora tezi çalışmasıdır. Bu çalışmanın amacı kişilerin yaptıkları etkinliklerde akış deneyimlemelerine katkı sağlayan unsurları incelemektir. Akış deneyimi yaşatan etkinlikler kişilerin tek başına oldukları, başkalarıyla işbirliği veya rekabet halinde oldukları etkinlikler olabilir. Mevcut çalışmada, bu farklı etkinliklerde deneyimlenen akışın düzeyinin, kişilerin kültürel eğilimlerine (bireycilik ve toplulukçuluk), benliklerini nasıl tanımladıklarına (kişisel, ilişkisel veya kolektif) ve örtük güdülerine (başarı, güç, yakınlık kurma) bağlı olarak değişebileceği fikri test edilmiştir.

Bu çalışmadan alınacak verilerin 2021 güz dönemi sonunda elde edilmesi amaçlanmaktadır. Elde edilen bilgiler sadece bilimsel araştırma ve yazılarda kullanılacaktır. Çalışmanın sonuçlarını öğrenmek ya da bu araştırma hakkında daha fazla bilgi almak için aşağıdaki isimlere başvurabilirsiniz. Bu araştırmaya katıldığınız için tekrar çok teşekkür ederiz.

Özlem İskender, e-posta: iskender.ozlem@gmail.com

Prof. Dr. Leman Pınar Tosun, e-posta: pinart@uludag.edu.tr

